

ВІСНИК ***КОНСТИТУЦІЙНОГО*** ***СУДУ УКРАЇНИ***

Загальнодержавне періодичне видання

Засноване
19 лютого 1997 року

Свідоцтво
про державну реєстрацію
Серія КВ № 2444

Виходить
шість разів на рік

Засновник:
Конституційний Суд України
Адреса: 01033, м. Київ-33,
вул. Жилианська, 14

4/2018

Редакційна рада

- С. Шевчук** — Голова Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України (голова Редакційної ради)
- П. Стецюк** — суддя Конституційного Суду України у відставці, кандидат юридичних наук, доцент, доктор права (заступник голови Редакційної ради)
- Ю. Барабаш** — проректор з навчальної роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України
- М. Гранат** — суддя Конституційного Трибуналу Республіки Польща у відставці, доктор наук, професор
- І. Гриценко** — декан юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор
- М. Гульгай** — суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук
- М. Козюбра** — суддя Конституційного Суду України у відставці, завідувач кафедри загальнотеоретичного правознавства та публічного права Національного університету «Києво-Могилянська академія», доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України
- В. Колісник** — суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України
- М. Костицький** — суддя Конституційного Суду України у відставці, професор кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України
- М. Мельник** — суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор
- А. Селіванов** — постійний представник Верховної Ради України у Конституційному Суді України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України
- І. Сліденко** — суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник
- В. Тихий** — суддя Конституційного Суду України у відставці, радник президії НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України
- Б. Футей** — суддя Федерального суду претензій США, доктор права, професор
- В. Шишкін** — суддя Конституційного Суду України у відставці, кандидат юридичних наук, доцент

Згідно з наказом МОН України від 7 жовтня 2015 р. № 1021 «Вісник Конституційного Суду України» включено до Переліку наукових фахових видань України

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Рішення Конституційного Суду України

у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII від 22 травня 2018 року № 5-р/2018. 12

Окрема думка судді Конституційного Суду України

Касмініна О. В.

стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII 31

Окрема думка судді Конституційного Суду України

Мельника М. І.

стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII 35

Окрема думка судді Конституційного Суду України

Саса С. В.

стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII 40

Окрема думка судді Конституційного Суду України

Сліденка І. Д.

стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України

щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII 49

Висновок Конституційного Суду України

у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України *від 6 червня 2018 року № 1-В/2018* 52

Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М. І.

стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. 58

Окрема думка судді Конституційного Суду України Саса С. В.

стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. 68

Окрема думка судді Конституційного Суду України Сліденка І. Д.

стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. 70

Висновок Конституційного Суду України

у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо

недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 19 червня 2018 року № 2-в/2018. 86

**Окрема думка судді Конституційного Суду України
Мельника М. І.**

стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. 93

**Окрема думка судді Конституційного Суду України
Саса С. В.**

стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. 103

Рішення Конституційного Суду України

у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 2–7, 12 та 14 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII від 17 липня 2018 року № 6-р/2018. 105

**Окрема думка судді Конституційного Суду України
Сліденка І. Д.**

стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 2–7, 12 та 14 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII 116

Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою адвоката Каліннікова Олексія Валерійо-

веча щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 307 Кримінального процесуального кодексу України від 6 квітня 2018 року № 43-2(I)/2018 121

Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Юдіна Сергія Олександровича щодо відповідності частині другій статті 55 Конституції України (конституційності) частини другої статті 171 Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII від 10 квітня 2018 року № 49-1(II)/2018 124

Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Терещенка Жана Георгійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 99, пунктів 1, 5 частини п'ятої статті 214, пункту 1 частини першої статті 237 Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII, статті 12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», статті 14 Закону України «Про засади державної мовної політики» від 20 квітня 2018 року № 120-2(II)/2018 127

Ухвала Третьої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Паська Юрія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 54 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення», підпункту 2 пункту 5 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 4 квітня 2018 року № 1-3(II)/2018 130

Ухвала Третньої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Авдеева Степана Семеновича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 частини першої статті 157 Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 12 квітня 2018 року № 79-3(І)/2018 133

Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Богаченка Миколи Леонтійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 5 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Національну поліцію» від 6 квітня 2018 року № 36-2(І)/2018 136

Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Оніщука Петра Петровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини четвертої статті 424 Кримінального процесуального кодексу України від 5 квітня 2018 року № 29-2(І)/2018 139

Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Салати Ігоря Євгеновича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини десятої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 20 квітня 2018 року № 122-2(ІІ)/2018 143

Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Денисенка Бориса Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 312 Цивільного процесуального кодексу України від 5 квітня 2018 року № 18-1(ІІ)/2018 146

Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Карякіна Едуарда Сергійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення статті 79 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 22 травня 2018 року № 173-1(II)/2018 . . . 149

Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «Агентство «ДОМ» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень підпункту 1 пункту 1 розділу XI «Перехідні положення» Господарського процесуального кодексу України від 23 травня 2018 року № 178-2(II)/2018 152

Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «Квант Агро ЛТД» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 198.6 статті 198, пункту 201.10 статті 201 Податкового кодексу України від 31 травня 2018 року № 185-1(I)/2018. 155

Ухвала Третьої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Кіктенко Любові Миколаївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 28 розділу II Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27 березня 2014 року № 1166–VII, пункту 36 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI у редакції Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 року № 192–VIII від 12 квітня 2018 року № 67-3(I)/2018 159

Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Скрипник Валентини Борисівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889–VIII зі змінами та його статті 90 від 4 квітня 2018 року № 6-1(II)/2018. . . . 163

Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Леонтєєвої Алли Олександрівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 31, 40, 197, 231–235 Кодексу законів про працю України, статей 256, 257, 267, 297, 299 Цивільного кодексу України, статей 10, 11, 57, 58, 60, 209, 211–215, 303, 307, 308, 313–316, 319, частини третьої статті 332 Цивільного процесуального кодексу України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII, статей 115, 135, 136, 138–140, 172, 173, 366, 384 Кримінального кодексу України, статті 214 Кримінального процесуального кодексу України, статей 35, 72 Основ законодавства України про охорону здоров'я, а також наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про розвиток та удосконалення патологоанатомічної служби в Україні» та Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 4 квітня 2018 року № 10-1(II)/2018 167

Ухвала Третьої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Смалія Олександра Борисовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, другої статті 172⁷, примітки до цієї статті Кодексу України про адміністративні правопорушення від 17 квітня 2018 року № 92-3(II)/2018 171

Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Михальчука Богдана Анатолійовича

щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судовий збір» від 22 травня 2018 року № 176-2(1)/2018. 175

Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянки Радченко Ольги Павлівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин дев'ятої, десятої статті 183² Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII, підпункту 3 пункту 11 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII від 24 квітня 2018 року № 129-1(1)/2018 179

Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Білика Олександра Павловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців шостого, сьомого пункту 3 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, частини двадцятої статті 86 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII та частин дев'ятої, десятої статті 183² Кодексу адміністративного судочинства України у редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII від 25 квітня 2018 року № 150-1(1)/2018 183

Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Малюзіна Івана Петровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини десятої статті 183² Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України

«Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII, частини другої статті 13, частини сьомої статті 43 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262–XII, першого речення частини першої статті 2 Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 року № 3668–VI від 18 квітня 2018 року № 109-2(II)/2018 188

ЗОВНІШНІ ЗВ’ЯЗКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Травень — липень 2018 року 192

Реферативний огляд джерел із конституційно-правової тематики, опублікованих у 2017–2018 роках.....195

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням
49 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12
розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими,
що втратили чинність, деяких законодавчих актів України»
від 28 грудня 2014 року № 76–VIII

м. Київ
22 травня 2018 року
№ 5-р/2018

Справа № 1-4/2018(2792/15)

Велика палата Конституційного Суду України у складі суддів:

Шевчука Станіслава Володимировича — головуючого,
Головатого Сергія Петровича,
Городовенка Віктора Валентиновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Колісника Віктора Павловича,
Кривенка Віктора Васильовича,
Лемака Василя Васильовича,
Литвинова Олександра Миколайовича — доповідача,
Мельника Миколи Івановича,
Мойсика Володимира Романовича,
Саса Сергія Володимировича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,

розглянула на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII.

Заслухавши суддю-доповідача Литвинова О. М., пояснення представників суб'єкта права на конституційне подання — 49 народних депутатів України — Німченка В. І. та Королевської Н. Ю., Постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України Селіванова А. О., залученого Конституційним Судом України як спеціаліста Барабаша Ю. Г. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. До Конституційного Суду України звернулися з конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання таких, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України», ухваленого Верховною Радою України 28 грудня 2014 року за № 76–VIII, (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 6, ст. 40) (далі — Закон № 76).

Вказаною нормою Закону № 76 внесено зміни до Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» від 16 грудня 1993 року № 3721–XII зі змінами (далі — Закон № 3721), а саме:

«1) у статті 7:

пункт 2 доповнити словами «за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України»;

пункт 12 виключити;

2) у статті 9:

у частині першій:

у пункті 6 слова «з компенсацією вартості проїзду до санаторно-курортного закладу і назад» і «розмір та порядок виплати компенсації» виключити;

пункти 15 та 16 виключити;

частину другу викласти у такій редакції:

«Установити, що пільги, передбачені пунктами 4, 5, 7 та 12 частини першої цієї статті, надаються за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України»;

3) статтю 21 виключити».

Автори клопотання стверджують, що внесеними до Закону № 3721 змінами в одних випадках скасовано існуючі права і свободи людини і громадянина, а в інших — звужено їх зміст та обсяг, чим порушено приписи частини другої статті 8, статті 21, частин другої, третьої статті 22, частини першої статті 46 Конституції України.

2. Вирішуючи порушені в конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. У Конституції України визначено, що Україна є соціальною, правовою державою (стаття 1); права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спря-

мованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга статті 3); держава забезпечує соціальну спрямованість економіки (частина четверта статті 13).

Відповідно до Основного Закону України права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (друге речення статті 21); конституційні права і свободи людини не є вичерпними, гарантуються і не можуть бути скасовані (частина перша, друга статті 22); конституційні права і свободи людини не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України (частина перша статті 64).

Як зауважив Конституційний Суд України у Рішенні від 17 березня 2005 року № 1-рп/2005, «згідно з Конституцією України ознаками України як соціальної держави є соціальна спрямованість економіки, закріплення та державні гарантії реалізації соціальних прав громадян, зокрема їх прав на соціальний захист і достатній життєвий рівень (статті 46, 48), тощо. Це зобов'язує державу відповідним чином регулювати економічні процеси, встановлювати і застосовувати справедливі та ефективні форми перерозподілу суспільного доходу з метою забезпечення добробуту всіх громадян» (абзац третій підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини).

У Рішенні від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005 Конституційний Суд України вказав, що «в Україні як соціальній, правовій державі політика спрямовується на створення умов, які забезпечують достатній життєвий рівень, вільний і всебічний розвиток людини як найвищої соціальної цінності, її життя і здоров'я, честь і гідність. Утвердження та дотримання закріплених у нормативно-правових актах соціальних стандартів є конституційним обов'язком держави. Діяльність її правотворчих і правозастосовчих органів має здійснюватися за принципами справедливості, гуманізму, верховенства і прямої дії норм Конституції України, а повноваження — у встановлених Основним Законом України межах і відповідно до законів» (абзац другий пункту 4 мотивувальної частини).

Конституційний Суд України зазначав, що «додержання конституційних принципів соціальної і правової держави, верховенства права (стаття 1, частина перша статті 8 Основного Закону України) обумовлює здійснення законодавчого регулювання суспільних відносин на засадах справедливості та розмірності з урахуванням обов'язку держави забезпечувати гідні умови життя кожному громадянину України» (абзац восьмий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011), а також, що «основними завданнями соціальної держави є створення умов для реалізації соціальних, культурних та економічних прав людини, сприяння самостійності і відповідальності кожної особи за свої дії, надання соціальної допомоги тим громадянам, які з незалежних від них обставин не можуть забезпечити достатній рівень життя для себе і своєї сім'ї» (абзац другий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012).

2.2. Згідно з положеннями частини третьої статті 22 Конституції України при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

Конституційний Суд України вже здійснював тлумачення зазначених конституційних положень, а також сформулював юридичну позицію, за якою «зміст прав

і свобод людини — це умови і засоби, які визначають матеріальні та духовні можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування і розвитку. Обсяг прав людини — це кількісні показники відповідних можливостей, які характеризують його множинність, величину, інтенсивність і ступінь прояву та виражені у певних одиницях виміру. Звуження змісту прав і свобод означає зменшення ознак, змістовних характеристик можливостей людини, які відображаються відповідними правами та свободами, тобто якісних характеристик права. Звуження обсягу прав і свобод — це зменшення кола суб'єктів, розміру території, часу, розміру або кількості благ чи будь-яких інших кількісно вимірюваних показників використання прав і свобод, тобто їх кількісної характеристики (абзаци п'ятий, шостий пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005).

Крім того, Конституційний Суд України вказав, що скасування конституційних прав і свобод — це їх офіційна (юридична або фактична) ліквідація; звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням (абзац четвертий підпункту 5.2 пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005).

Конституційний Суд України наголошує на конституційному обов'язку держави утверджувати і забезпечувати права і свободи людини та вважає за необхідне розвинути і конкретизувати сформульовані ним юридичні позиції щодо змісту положень частини третьої статті 22 Основного Закону України.

Конституційний Суд України виходить із того, що положення частини третьої статті 22 Конституції України перебувають у системному зв'язку з іншими положеннями цієї статті.

Згідно зі статтею 22 Основного Закону України права і свободи людини, закріплені Конституцією України, не є вичерпними (частина перша); конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані (частина друга); при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (частина третя).

Оскільки стаття 22 міститься у розділі II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» Конституції України і в ній сформульовано загальну вимогу щодо законодавчого регулювання існуючих прав і свобод, то положення частини третьої цієї статті необхідно інтерпретувати у взаємозв'язку з положеннями частин першої, другої статті 22, частини першої статті 64, частини першої статті 157 Основного Закону України та розуміти як такі, що поширюються на всі існуючі права і свободи людини, гарантовані Конституцією України.

Звуження змісту та обсягу існуючих конституційних прав і свобод людини є їх обмеженням. Верховна Рада України повноважна ухвалювати закони, що встановлюють обмеження, відповідно до таких критеріїв: «обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права» (абзац третій підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016).

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються права і свободи людини, гарантії цих прав і свобод. Але, визначаючи їх, законодавець може лише розширювати, а не звужувати, зміст конституційних прав і свобод та встановлювати механізми їх здійснення.

Отже, положення частини третьої статті 22 Конституції України необхідно розуміти так, що при ухваленні нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих конституційних прав і свобод людини, якщо таке звуження призводить до порушення їх сутності.

2.3. Конституційний Суд України виходить з того, що статтею 46 Конституції України передбачено право громадян на соціальний захист, включаючи право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом (частина перша); визначено джерела і механізми соціального забезпечення громадян (частина друга); та встановлено, що пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом (частина третя). У державі, яку проголошено соціальною, визначений законодавцем розмір прожиткового мінімуму має реально забезпечувати гідний рівень життя людини.

Згідно зі статтею 46 Основного Закону України соціальний захист пов'язується, зокрема, «з неможливістю мати заробіток (трудоий дохід), його втратою чи недостатнім рівнем життєвого забезпечення громадянина і непрацездатних членів його сім'ї» (абзац третій пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 28 квітня 2009 року № 9-рп/2009).

Наведений зміст права, гарантований статтею 46 Конституції України, узгоджується із її приписами, за якими, зокрема, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (частина перша статті 3); кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло (стаття 48).

Конституційний Суд України вважає, що зазначені положення Основного Закону України зобов'язують державу створити ефективну систему соціального захисту різних категорій осіб, яка сприяла б узгодженню рівня їхнього життя з реалізацією права на достатній життєвий рівень для них та їхніх сімей шляхом надання відповідного соціального забезпечення. Заходи соціального захисту мають втілювати ідеї соціальної солідарності та справедливості, бути спрямовані на охорону і захист особи при настанні можливих соціальних ризиків.

На думку Конституційного Суду України, держава виходячи з існуючих фінансово-економічних можливостей має право вирішувати соціальні питання на власний розсуд. Тобто у разі значного погіршення фінансово-економічної ситуації, виникнення умов воєнного або надзвичайного стану, необхідності забезпечення національної безпеки України, модернізації системи соціального захисту тощо держава може здійснити відповідний перерозподіл своїх видатків з метою збереження справедливого балансу між інтересами особи та суспільства. Проте держава не може вдаватися до обмежень, що порушують сутність конституційних соціальних прав осіб, яка безпосередньо пов'язана з обов'язком держави за будь-яких обставин забезпечувати достатні умови життя, сумісні з людською гідністю.

Конституційний Суд України наголошує, що людську гідність необхідно трактувати як право, гарантоване статтею 28 Конституції України, і як конституційну цінність, яка наповнює сенсом людське буття, є фундаментом для усіх інших конституційних прав, мірилом визначення їх сутності та критерієм допустимості можливих обмежень таких прав. Наведене опосередковано підтверджується унікальним значенням людської гідності в Конституції України, за якою, зокрема, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (частина перша статті 3); усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах (стаття 21); кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (частина перша статті 68).

Конституційний Суд України зазначає, що положення статей 3, 21, 46, 48, 68 Основного Закону України корелюють із міжнародними та європейськими стандартами щодо «гідного людського життя», «мінімальних вимог існування в умовах, гідних людини», прав людини «не зазнавати голоду» та на «захист від бідності», якими має керуватися соціальна держава.

У Загальній декларації прав людини 1948 року вказано, що визнання за всіма членами людської родини природженої гідності та рівних і невідчужуваних прав становить основу свободи, справедливості та миру в світі (абзац перший преамбули); всі люди за народженням є вільними й рівними в гідності та правах (перше речення статті 1); кожен, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення і може здійснювати — шляхом національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури й ресурсів кожної держави — економічні, соціальні й культурні права, що є неодмінними для його гідності й вільного розвитку його особистості (стаття 22); кожен має право на життєвий рівень, що є достатнім для підтримання здоров'я і матеріального благополуччя для нього самого та його сім'ї, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та потрібне соціальне обслуговування, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдівства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від нього обставини (пункт 1 статті 25).

Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права 1966 року (далі — Пакт) передбачено, що держави, які беруть участь у Пакті, визнають право кожного на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування (стаття 9); держави, які беруть участь у Пакті, визнають право кожного на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, включаючи їжу, одяг і житло, і на постійне поліпшення умов життя (перше речення пункту 1 статті 11); держави, які беруть участь у Пакті, визнаючи основоположне право кожного не зазнавати голоду, вживатимуть необхідних заходів індивідуально і шляхом міжнародного співробітництва (абзац перший пункту 2 статті 11).

Відповідно до Європейської соціальної хартії (переглянутої) 1996 року з метою забезпечення ефективного здійснення права на соціальне забезпечення сторони зобов'язуються докладати зусиль для поступового піднесення системи соціального забезпечення на більш високий рівень (пункт 3 статті 12); з метою забезпечення ефективного здійснення права на захист від бідності та соціального відчуження сторони зобов'язуються: у рамках загального та узгодженого підходу вживати заходів для сприяння особам, що живуть або можуть опинитися в ситуа-

ції соціального відчуження або бідності, а також членам їхніх сімей в ефективному доступі, зокрема, до роботи, житла, професійної підготовки, освіти, культури і соціальної та медичної допомоги; переглядати ці заходи з метою їх адаптації у разі необхідності (стаття 30).

3. Народні депутати України порушують перед Конституційним Судом України питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 1, 2 пункту 12 розділу I Закону № 76, якими внесено зміни до Закону № 3721, а саме:

1) у статті 7:

пункт 2 доповнено словами «за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України», яким передбачено надання ветеранам праці такої пільги, як першочергове безоплатне зубопротезування (за винятком протезування із дорогоцінних металів);

пункт 12 виключено, яким було передбачено надання ветеранам праці такої пільги, як безоплатний проїзд всіма видами міського пасажирського транспорту (за винятком таксі), автомобільним транспортом загального користування (за винятком таксі) в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів в межах області (Автономної Республіки Крим) за місцем проживання;

2) у статті 9:

у частині першій:

у пункті 6 слова «з компенсацією вартості проїзду до санаторно-курортного закладу і назад» і «розмір та порядок виплати компенсації» виключено; у цьому пункті було передбачено надання особам, які мають «особливі трудові заслуги перед Батьківщиною», такої пільги, як безоплатне першочергове забезпечення санаторно-курортним лікуванням з компенсацією вартості проїзду до санаторно-курортного закладу і назад (порядок надання путівок, розмір та порядок виплати компенсації визначав Кабінет Міністрів України);

пункти 15 та 16 виключено, якими було передбачено надання особам, які мають «особливі трудові заслуги перед Батьківщиною», таких пільг, як безоплатний проїзд один раз на рік (туди і назад) залізничним транспортом у двомісному купе спальних вагонів швидких і пасажирських поїздів, водним транспортом у каютах першого класу (на місцях першої категорії) експресних і пасажирських ліній, повітряним або міжміським автомобільним транспортом, а також безоплатне користування внутріміським транспортом (трамваєм, автобусом, тролейбусом, метрополітеном, водними переправами) і поїздами приміського сполучення, а в сільській місцевості — автобусами внутріобласних ліній;

частину другу викладено у такій редакції:

«Установити, що пільги, передбачені пунктами 4, 5, 7 та 12 частини першої цієї статті, надаються за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України». Це обмеження стосується пільг для осіб, які мають «особливі трудові заслуги перед Батьківщиною», а саме: першочергового безо-

платного забезпечення ліками, що придбані за рецептами лікаря, доставки за його висновком ліків додому; безоплатного виготовлення і ремонту зубних протезів (крім виготовлених з дорогоцінних металів); звільнення передбачених статтею 9 Закону № 3721 осіб і членів їхніх сімей, що спільно проживають з ними, від квартирної плати, незалежно від форм власності житлового фонду, оплати комунальних послуг у межах норм, встановлених законодавством (водопостачання, каналізація, газ, електроенергія, гаряче водопостачання, центральне опалення, а в будинках, що не мають центрального опалення, — надання палива, придбаного у межах норм, встановлених для продажу населенню, та інші види комунальних послуг), від плати за користування домашнім телефоном і позавідомчою охоронною сигналізацією житла незалежно від виду житлового фонду (зазначені пільги зберігаються за одним із подружжя, що пережило, і батьками Героїв Соціалістичної Праці, Героїв України, повних кавалерів ордена Трудової Слави); позачергового користування всіма видами послуг зв'язку, позачергового і безоплатного встановлення домашніх телефонів, позачергового і безоплатного обладнання житла засобами позавідомчої охоронної сигналізації.

Із дослідження наведених законодавчих змін вбачається, що ними було скасовано й обмежено низку медичних, транспортних, телекомунікаційних і житлово-комунальних пільг для ветеранів праці та осіб, які мають «особливі трудові заслуги перед Батьківщиною».

Згідно зі статтею 6 Закону № 3721 ветеранами праці визнаються громадяни, які працювали на підприємствах, в установах, організаціях, об'єднаннях громадян, фізичних осіб, мають стаж роботи 40 років — для чоловіків і 35 років — для жінок і вийшли на пенсію (частина перша); громадяни, яким призначені пенсії на пільгових умовах; пенсіонери, нагороджені медаллю «Ветеран праці» за законодавством колишнього Союзу РСР; особи з інвалідністю I і II груп, які одержують пенсії по інвалідності, якщо вони мають стаж роботи не менше 15 років (пункти «а», «б», «в» частини другої). Відповідно до статті 8 Закону № 3721 особами, які мають «особливі трудові заслуги перед Батьківщиною», вважаються Герої Соціалістичної Праці, Герої України та повні кавалери ордена Трудової Слави.

Таким чином, надання ветеранам праці та особам, які мають «особливі трудові заслуги перед Батьківщиною», певних пільг зумовлено не втратою ними працездатності, безробіттям, відсутністю достатніх засобів для існування, тобто тими соціальними ризиками, про які йдеться у частині першій статті 46 Конституції України, а необхідністю визнання їх трудових заслуг у професійній діяльності, пов'язаних з багаторічною працею, чи «особливих трудових заслуг перед Батьківщиною», а отже, забезпечення вказаних осіб пільгами є формою винагороди за їх трудові заслуги («особливі трудові заслуги перед Батьківщиною»).

Аналізуючи юридичну природу пільг, скасованих і обмежених положеннями підпунктів 1, 2 пункту 12 розділу I Закону № 76, Конституційний Суд України виходить з того, що існування пільг для окремих категорій громадян передбачено на конституційному рівні. Відповідно до частини третьої статті 24 Конституції України рівність прав жінки і чоловіка забезпечується, зокрема, спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг та юридичним захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям. Згідно

з частиною третьою статті 53 Основного Закону України держава забезпечує, у тому числі, надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Таким чином, надання окремих пільг громадянам є конституційно допустимим. Однак наявність у тексті Основного Закону України категорії «пільга» не означає, що ця категорія є елементом конституційного статусу людини на відміну від основоположних прав і свобод людини та гарантій їх реалізації, які є необхідними для гідного існування та гармонійного розвитку людини. Конституційний Суд України виходить з того, що в кожному конкретному випадку має бути встановлено, чи пов'язані пільги з неможливістю особи мати заробіток, втратою такого заробітку або недостатнім рівнем життєвого забезпечення особи та непрацездатних членів її сім'ї, а також чи спрямовані вони на забезпечення достатніх умов життя, сумісних із людською гідністю.

Конституційний Суд України вважає, що пільги, скасовані й обмежені положеннями підпунктів 1, 2 пункту 12 розділу I Закону № 76, є елементом спеціального юридичного статусу ветеранів праці та осіб, які мають «особливі трудові заслуги перед Батьківщиною», формою винагороди за їх трудові заслуги («особливі трудові заслуги перед Батьківщиною») та надають їм особливі можливості юридичного характеру. Ці пільги не пов'язані з соціальними ризиками, про які йдеться у частині першій статті 46 Конституції України, і не спрямовані на забезпечення мінімальних вимог існування в умовах, гідних людини, а мають характер преференцій, які надає держава ветеранам праці та особам, які мають «особливі трудові заслуги перед Батьківщиною».

Отже, Верховна Рада України виходячи з існуючих фінансово-економічних можливостей держави та з метою збереження справедливого балансу між інтересами особи та суспільства має змогу запроваджувати, змінювати, скасовувати або поновлювати такі пільги, оскільки вони не мають фундаментального характеру, а отже, не можуть розглядатися як конституційні права, свободи та гарантії їх реалізації. У цьому аспекті Конституційний Суд України наголошує, що заборона звужувати зміст та обсяг існуючих прав і свобод, про яку йдеться у частині третій статті 22 Конституції України, стосується саме існуючих конституційних прав і свобод, а не медичних, транспортних, телекомунікаційних і житлово-комунальних пільг, зокрема скасованих і обмежених положеннями підпунктів 1, 2 пункту 12 розділу I Закону № 76, для ветеранів праці та осіб, які мають «особливі трудові заслуги перед Батьківщиною».

Таким чином, скасування та обмеження на підставі Закону № 76 зазначених пільг для ветеранів праці та осіб, які мають «особливі трудові заслуги перед Батьківщиною», жодним чином не мають наслідком скасування чи звуження змісту та обсягу їх існуючих конституційних прав і свобод, зокрема прав на соціальний захист і достатній життєвий рівень, які закріплені у статтях 46, 48 Основного Закону України.

Враховуючи викладене, Конституційний Суд України дійшов висновку, що підпункти 1, 2 пункту 12 розділу I Закону № 76, якими скасовано та обмежено низку медичних, транспортних, телекомунікаційних і житлово-комунальних пільг для ветеранів праці та осіб, які мають «особливі трудові заслуги перед Батьківщиною», не суперечать Конституції України, у тому числі приписам її частини другої статті 8, статті 21, частин другої, третьої статті 22, частини першої статті 46.

4. Суб'єкт права на конституційне подання звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 3 пункту 12 розділу I Закону № 76, яким виключено статтю 21 Закону № 3721.

До внесення змін Законом № 76 статтею 21 Закону № 3721 було передбачено, що особам, трудовий договір з якими розірвано за півтора року до досягнення пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», або віку, що дає право на призначення пенсії відповідно до законів України «Про державну службу», «Про статус народного депутата України», «Про прокуратуру», «Про наукову і науково-технічну діяльність» (за наявності відповідних умов), з ініціативи власника або уповноваженого ним органу у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці, в тому числі ліквідацією, реорганізацією, перепрофілюванням підприємств, установ та організацій, скороченням чисельності або штату працівників, а також виявленою невідповідністю працівника займаній посаді за станом здоров'я, гарантується право на достроковий вихід на пенсію за півтора року до встановленого законодавством строку, якщо вони мають страховий стаж, необхідний для призначення пенсії за віком у мінімальному розмірі, передбачений абзацом першим частини першої статті 28 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (частина перша); виплата пенсій особам, звільненим у зв'язку з виявленою невідповідністю працівника займаній посаді за станом здоров'я, зазначеним у частині першій цієї статті, здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України до досягнення ними пенсійного віку (частина друга).

Згідно зі статтею 10 Закону № 3721 громадянами похилого віку визнаються особи, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року.

Конституційний Суд України у Рішенні від 26 листопада 2013 року № 11-рп/2013 зауважив, що право на пенсію за віком особа набуває не лише після досягнення загальноновизначеного пенсійного віку чи пенсійного віку, встановленого спеціальним законодавством, а також у разі дострокового виходу на пенсію за певних обставин (перше речення абзацу п'ятого підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини).

Дослідження положень, які згідно з підпунктом 3 пункту 12 розділу I Закону № 76 були виключені з Закону № 3721, дає підстави для висновку, що до такого їх виключення держава гарантувала право на достроковий вихід на пенсію за півтора року до досягнення пенсійного віку громадянам похилого віку, трудовий договір з якими розірвано з причин, які не залежали від їх волі та не були наслідком дій цих осіб. Негативними наслідками настання таких обставин є втрата цими особами заробітку або інших передбачених законодавством доходів як засобів для існування та неможливість на рівних умовах конкурувати на ринку праці через похилий вік цієї категорії осіб, що і зумовлювало потребу в їх захисті з боку держави.

Конституційний Суд України вважає, що гарантування державою права на достроковий вихід на пенсію громадянам похилого віку було спрямоване на забезпечення цих громадян від такого соціального ризику, як безробіття з незалежних

від них обставин, і забезпечення сприятливих умов для їх повноцінного та гідного життя у старості.

Враховуючи наведене, Конституційний Суд України дійшов висновку, що право на достроковий вихід на пенсію, яке мали громадяни похилого віку на підставі статті 21 Закону № 3721 до внесення змін Законом № 76, було гарантією ефективної реалізації конституційних прав громадян, закріплених у статтях 46, 48 Основного Закону України.

З огляду на зазначене Конституційний Суд України повинен перевірити припис підпункту 3 пункту 12 розділу I Закону № 76 на відповідність конституційним принципам, насамперед принципу верховенства права.

4.1. В Україні визнається і діє принцип верховенства права (частина перша статті 8 Конституції України).

Конституційний Суд України в абзаці другому підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 вказав, що «верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо».

Згідно з юридичними позиціями Конституційного Суду України «одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями» (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010); «принцип правової визначеності вимагає чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, зокрема їх передбачуваності (прогнозованості) та стабільності» (абзац шостий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 20 грудня 2017 року № 2-р/2017).

На думку Конституційного Суду України, особи розраховують на стабільність та усталеність юридичного регулювання, тому часті та непередбачувані зміни законодавства перешкоджають ефективній реалізації ними прав і свобод, а також підривають довіру до органів державної влади, їх посадових і службових осіб. Однак очікування осіб не можуть впливати на внесення змін до законів та інших нормативно-правових актів.

Конституційний Суд України наголошує, що принцип верховенства права передбачає внесення законодавчих змін із визначенням певного перехідного періоду (розумного часового проміжку між офіційним оприлюдненням закону і набранням ним чинності), який дасть особам час для адаптації до нових обставин. Тривалість перехідного періоду при зміні правового регулювання суспільних відносин має визначати законодавець у кожній конкретній ситуації з урахуванням таких критеріїв: мети закону в межах правової системи і характеру суспільних відносин, що ним регулюються; кола осіб, до яких застосовуватиметься закон, і їх здатності підготуватися до набрання ним (його новими положеннями) чинності; інших важливих обставин, зокрема тих, що визначають час, необхідний для набрання чинності таким законом.

У Доповіді «Верховенство права», схваленій Європейською Комісією «За демократію через право» на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня

2011 року) (CDL-AD(2011)003rev), також зазначено, що держава зобов'язана дотримуватись законів, які запровадила, і застосовувати їх у передбачуваний спосіб та з логічною послідовністю; передбачуваність означає, що закон має бути ... проголошений наперед — до його застосування, та має бути передбачуваним щодо його наслідків: він має бути сформульований з достатньою мірою чіткості, аби особа мала можливість скерувати свою поведінку (пункт 44); юридична визначеність вимагає, щоб юридичні норми були чіткими і точними та спрямованими на забезпечення того, щоб ситуації та правовідносини залишались передбачуваними (пункт 46); юридична визначеність також означає, що держава загалом повинна дотримуватись узятих на себе певних зобов'язань, виконувати покладені на неї певні функції чи виголошені нею перед людьми певні обіцянки (поняття «законні очікування») (пункт 48).

4.2. Конституційний Суд України вже зазначав, що Верховна Рада України, виключивши статтю 21 Закону № 3721 на підставі підпункту 3 пункту 12 розділу I Закону № 76, скасувала гарантію для громадян похилого віку на достроковий вихід на пенсію, метою встановлення якої була ефективна реалізація конституційних прав людини на соціальний захист і достатній життєвий рівень.

Конституційний Суд України виходить з того, що Закон № 76 від 28 грудня 2014 року був фактично ухвалений парламентом 29 грудня 2014 року (о 1 годині 24 хвилини 40 секунд) та оприлюднений 31 грудня 2014 року в газеті «Голос України» (спеціальний випуск), що підтверджується загальнодоступними відомостями, розміщеними на офіційному веб-порталі Верховної Ради України. До того ж підпункт 3 пункту 12 розділу I Закону № 76 набрав чинності з 1 січня 2015 року.

Зважаючи на викладене, Конституційний Суд України констатує, що перехідний період між оприлюдненням Закону № 76 та набранням чинності підпунктом 3 пункту 12 його розділу I (менше одного дня) був явно недостатнім для того, щоб суб'єкти права змогли адаптуватися до законодавчих новел та скоригувати свої дії для реалізації права на достроковий вихід на пенсію. У такий спосіб парламент знівелював сутність такого елемента конституційного принципу верховенства права, як юридична визначеність.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що підпункт 3 пункту 12 розділу I Закону № 76 не відповідає частині першій статті 8 Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 151², 152, 153 Конституції України, на підставі статей 7, 32, 35, 65, 66, 74, 84, 88, 89, 91, 92, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), підпункти 1, 2 пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII.

2. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), підпункт 3 пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII.

3. Підпункт 3 пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, визнаний неконституційним, втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та інших офіційних друкованих виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

• Summary to the Decision of the Grand Chamber No. 5-r/2018 dated May 22, 2018 in the case upon the constitutional petition of 49 People's Deputies on conformity of Paragraph 12 of Section I of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments and Declaring Invalid Some Legislative Acts of Ukraine» dated December 28, 2014, No. 76–VIII to the Constitution of Ukraine (constitutionality)

49 People's Deputies applied to the Constitutional Court of Ukraine with the constitutional petition on the conformity of paragraph 12 of Section I of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments and Declaring Invalid Some Legislative Acts of Ukraine», adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine dated December 28, 2014, No. 76–VIII (hereinafter — the Law No. 76).

The above norm of the Law No. 76 amended the Law «On the basic principles of social protection of veterans of work and other citizens of old age in Ukraine» dated December 16, 1993, No. 3721–XII with amendments (hereinafter — the Law No. 3721).

The authors of the petition argue that the amendments to the Law No. 3721 in some cases abolished the existing human and citizen's rights and freedoms, while in others, their content and scope were narrowed, which violated the provisions of Articles 8.2, 21, 22.1, 22.2, 46.1 of the Constitution.

The Constitution stipulates that Ukraine is social, law-based state (Article 1); human rights and freedoms and their guarantees determine the essence and orientation of the activity of the State; the State is answerable to the individual for its activity; to affirm and ensure human rights and freedoms is the main duty of the State (Article 3.2); the State ensures the social orientation of the economy (Article 13.4).

According to the Basic Law, human rights and freedoms are inalienable and inviolable (second sentence of Article 21); human and citizen's rights and freedoms enshrined by this Constitution are not exhaustive, guaranteed and shall not be abolished (Articles 22.1, 22.2); constitutional human and citizen's rights and freedoms

shall not be restricted, except in cases envisaged by the Constitution of Ukraine (Article 64.1).

The Constitutional Court proceeds from the fact that the provisions of Article 22.3 of the Constitution are in a systematic connection with the other provisions of this Article.

According to Article 22 of the Basic Law, human and citizen's rights and freedoms enshrined by the Constitution are not exhaustive (Article 22.1); constitutional rights and freedoms are guaranteed and shall not be abolished (Article 22.2); the content and scope of existing rights and freedoms shall not be diminished in the adoption of new laws or in the amendment of laws that are in force (Article 22.3).

Since Article 22 is contained in Chapter II «Human and Citizen's Rights, Freedoms and Duties» of the Constitution and sets out a general requirement for legislative regulation of existing rights and freedoms, the provisions of Article 22.3 should be interpreted in conjunction with the provisions of Articles 22.1, 22.2, 64.1, 157.1 of the Basic Law and understood as such which apply to all existing human rights and freedoms, guaranteed by the Constitution.

According to Article 92.1.1 of the Constitution, human and citizen's rights and freedoms, the guarantees of these rights and freedoms shall be determined exclusively by the laws of Ukraine.

Consequently, Article 22.3 of the Constitution should be understood as meaning that at adoption of new laws or at amendment of existing laws, narrowing of the content and scope of constitutional rights and freedom is not allowed, if such narrowing leads to a violation of their essence.

The Constitutional Court proceeds from the fact that Article 46 of the Constitution provides for citizens the right to social protection which includes the right to social provision in cases of complete, partial or temporary disability, the loss of the principal wage-earner, unemployment due to circumstances beyond their control and also in old age, and in other cases established by law (Article 46.1); establishes sources and mechanisms of social security of citizens (second paragraph); and establishes that pensions and other types of social payments and assistance that are the principal sources of subsistence, shall ensure a standard of living not lower than the minimum living standard established by law (Article 46.3). In a state which has been proclaimed to be social, the size of the subsistence minimum, determined by the legislator, must really provide a decent standard of living for a person.

The content of the law guaranteed by Article 46 of the Constitution is in line with its requirements, according to which, in particular, the human being, his or her life and health, honour and dignity, inviolability and security are recognised in Ukraine as the highest social value (Article 3.1); everyone has the right to a standard of living sufficient for himself or herself and his or her family that includes adequate nutrition, clothing and housing (Article 48).

The Constitutional Court holds that mentioned provisions of the Basic Law oblige the state to create an effective system of social protection of various categories of persons, which would facilitate the harmonisation of their living standards with the realisation of the right to sufficient standard of living for them and their families by providing appropriate social security. Social protection measures should embody the

ideas of social solidarity and justice, be aimed at the protection of the individual in the event of possible social risks.

In the opinion of the Constitutional Court, the state, based on the existing financial and economic opportunities, has the right to resolve social issues at its own discretion. That is, in the event of a significant deterioration in the financial and economic situation, the emergence of a state of martial law or a state of emergency, the need to ensure the national security of Ukraine, the modernisation of the social protection system, etc., the state may carry out an appropriate redistribution of its expenditures in order to maintain a fair balance between the interests of the individual and society. However, the state cannot resort to restrictions which violate the essence of the constitutional social rights of individuals, which is directly related to the duty of the state to ensure sufficient living conditions compatible with human dignity under all circumstances.

The Constitutional Court emphasises that human dignity shall be interpreted as a right guaranteed by Article 28 of the Constitution, and as a constitutional value which fills human existence with meaning, it is the foundation for all other constitutional rights, the measure of determining their essence and the criterion of admissibility of possible restrictions of such rights. This is indirectly confirmed by the unique value of human dignity in the Constitution, according to which, in particular, the human being, his or her life and health, honour and dignity, inviolability and security are recognised in Ukraine as the highest social value (Article 3.1); all people are free and equal in their dignity and rights (Article 21); everyone is obliged to strictly abide by the Constitution of Ukraine and the laws of Ukraine, and not to encroach upon the rights and freedoms, honour and dignity of other persons (Article 68.1).

The Constitutional Court notes that the provisions of Articles 3, 21, 46, 48, 68 of the Basic Law are consistent with the international and European standards for «decent human life», «minimum standards of living in human worthy conditions», human rights «not to be hungry» and to «protection from poverty», which should be the guidelines for a social state.

It is seen from the examination of legislative changes that they have abolished and limited a number of medical, transport, telecommunication and housing and communal privileges for veterans of work and persons who have «special labour merits to the Motherland».

Thus, granting certain privileges to veterans of work and persons who have «special labour merits to the Motherland» is conditioned not by loss of their ability to work, unemployment, lack of sufficient means of subsistence, that is, those social risks referred to in Article 46.1 of the Constitution, but the need for recognition of their labour merits in professional activities related to long-term work, or «special labour merits to the Motherland», and therefore, the provision of these persons privileges is a form of remuneration for their labour merits («special labour merits to the Motherland»).

Analysing the legal nature of benefits, cancelled and narrowed by the provisions of paragraphs 12.1, 12.2 of Section I of the Law No. 76, the Constitutional Court proceeds from the fact that the existence of privileges for certain categories of citizens is provided at the constitutional level. Under Article 24.3 of the Constitution, equality of the rights of women and men is ensured: by its remuneration; by special measures for the protection of work and health of women; by establishing pension privileges, by creating conditions that allow women to combine work and motherhood; by legal

protection, material and moral support of motherhood and childhood, granting paid leaves and other privileges to pregnant women and mothers inclusive. Pursuant to Article 53.3 of the Basic Law, the State ensures provision of state scholarships and privileges to pupils and students.

Thus, granting certain privileges to citizens is constitutionally permissible. Yet, the existence of the category «privilege» in the text of the Basic Law does not mean that this category is an element of the constitutional status of a person, in contrast to the fundamental human rights and freedoms and the guarantees of their implementation, which are necessary for the dignified existence and harmonious development of an individual. The Constitutional Court proceeds from the fact that in each particular case it must be established whether the privileges are connected with the inability of a person to have earnings, loss of such income or insufficient level of life support of a person and disabled family members, as well as whether they are aimed at securing sufficient living conditions compatible with human dignity.

The Constitutional Court considers that the privileges, cancelled and limited by the provisions of paragraphs 12.1, 12.2 of Section I of the Law № 76, is an element of the special legal status of labour veterans and persons having «special labour merits to the Motherland», the form of remuneration for their labour merits («special labour merits to the Motherland») and provide them with special legal opportunities. These privileges are not related to the social risks referred to in Article 46.1 of the Constitution of Ukraine, and are not aimed at ensuring minimum living requirements in conditions worthy of an individual, but have the nature of preferences that the state provides to labour veterans and persons who have «special labour merits to the Motherland».

So, the Verkhovna Rada, proceeding from the existing financial and economic possibilities of the state and with the aim of maintaining an equitable balance between the interests of the individual and society, has the opportunity to introduce, modify, cancel or renew such privileges, since they are not of a fundamental nature and, therefore, cannot be considered as constitutional rights, freedoms and guarantees for their implementation. In this aspect, the Constitutional Court notes that the prohibition to restrict the content and scope of existing rights and freedoms referred to in Article 22.3 of the Constitution concerns precisely the existing constitutional rights and freedoms, rather than medical, transport, telecommunications and housing and communal benefits, and limited by the provisions of paragraphs 12.1, 12.2 of Section I of Law № 76, for labour veterans and persons having «special labour merits before the Motherland».

Thus, the abolition and restriction on the basis of the Law № 76 of the said privileges for labour veterans and persons having «special labour merits to the Motherland» in no way entail the cancellation or reduction of the content and scope of their existing constitutional rights and freedoms, in particular the rights to social protection and an adequate standard of living as enshrined in Articles 46, of the Basic Law.

Examination of the provisions that were excluded from the Law № 3721 pursuant to paragraph 12.3 of Section I of the Law № 76 gives grounds to conclude that before such exclusion, the state had guaranteed the right to early retirement a year and a half before reaching the retirement age by the elderly people, an employment contract with whom was terminated for reasons that were independent of their will and were not

a consequence of the actions of these persons. The negative consequences of such circumstances are the loss of these persons' earnings or other income envisaged by the legislation as means of existence and the inability to compete on the labour market on an equal footing due to the elderly age of this category of persons, which caused the need for their protection on the part of the state.

The Constitutional Court holds that guaranteeing by the state of the right to early retirement for the elderly people was aimed at ensuring these citizens from social risk, such as unemployment from circumstances beyond their control, and ensuring favourable conditions for their full and decent life in old age.

Given the above, the Constitutional Court must verify the requirement of paragraph 12.3 of Section I of the Law № 76 as to its compliance with the constitutional principles, in particular the principle of the rule of law.

In the opinion of the Constitutional Court, individuals are counting on the stability and legality of legal regulation, therefore, frequent and unpredictable changes in legislation impede the effective exercise of their rights and freedoms, as well as undermine the trust in state authorities, their officials and civil servants. Yet, the expectations of individuals cannot affect the introduction of amendments to laws and other regulatory acts.

The Constitutional Court emphasises that the rule of law principle implies the introduction of legislative changes with the definition of a certain transitional period (a reasonable time interval between the official promulgation of the law and its entry into force), which will give individuals time to adapt to new circumstances. The length of the transition period when changing the legal regulation of social relations should be determined by the legislator in each particular situation, taking into account the following criteria: the purpose of the law within the legal system and the nature of the social relations that are regulated; the circles of persons to whom the law will be applied, and their ability to prepare themselves for the entry into force (its new provisions); other important circumstances, in particular those which determine the time required for the entry into force of such a law.

The Constitutional Court proceeds from the fact that the Law № 76 dated December 28, 2014 was actually adopted by the Parliament on December 29, 2014 (at 1:24:40 a.m.) and was promulgated on December 31, 2014 in the newspaper «Holos Ukrayiny» (special issue), which is confirmed by publicly available information. In addition, paragraph 12.3 of Section I of the Law № 76 entered into force on January 1, 2015.

In view of the above, the Constitutional Court finds that the transitional period between the promulgation of the Law № 76 and the entry into force of paragraph 12.3 of its Section I (less than one day) was clearly insufficient for the subjects to be able to adapt to the legislative novelties and adjust their actions for implementation of the right to early retirement. In this way, the parliament neglected the essence of such an element of the constitutional principle of the rule of law as legal certainty.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held:

To declare as conforming with the Constitution (constitutional), paragraphs 12.1, 12.2 of Section I of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments and Declaring Invalid Some Legislative Acts of Ukraine» dated December 28, 2014, No. 76–VIII.

To declare as non-conforming with the Constitution (unconstitutional), paragraph 12.3 of Section I of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments and Declaring Invalid Some Legislative Acts of Ukraine» dated December 28, 2014, No. 76–VIII.

Paragraph 12.3 of Section I of the Law of Ukraine «On Introducing Amendments and Declaring Invalid Some Legislative Acts of Ukraine» dated December 28, 2014, No. 76–VIII declared unconstitutional shall lose its effect from the date of adoption of this Decision by the Constitutional Court.

References:

Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 15-rp/2004 dated November 2, 2004 in a case upon the constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine regarding the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of Article 69 of the Criminal Code of Ukraine (the case concerning more lenient punishments sentenced by court);

Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 1-rp/2005 dated March 17, 2005 in the case upon the constitutional petition of 47 People’s Deputies of Ukraine on conformity with the Constitution (constitutionality) of the provisions of Articles 2.1 and 2.2 of the Law of Ukraine «On the amount of contributions to some types of compulsory state social insurance» (case on providing assistance on temporary disability);

Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 5-rp/2005 dated September 22, 2005 in a case upon the constitutional petition of 51 People’s Deputies of Ukraine on conformity with the Constitution (constitutionality) of Article 92, paragraph 6 of Section X Transitional Provisions of the Land Code of Ukraine (case on permanent use of land plots);

Decisions of the Constitutional Court of Ukraine № 8-rp/2005 dated October 11, 2005 in the case upon constitutional petitions of the Supreme Court of Ukraine and 50 People’s Deputies of Ukraine on conformity with the Constitution (constitutionality) of paragraphs 13.3 and 13.4 of Section XV «Final Provisions» of the Law of Ukraine On general mandatory state pension insurance and the official interpretation of the provisions of Article 11.3 of the Law of Ukraine «On status of judges» (case on the pension level and perpetual monthly monetary allowance);

Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 9-rp/2009 dated April 28, 2009 in the case upon the constitutional petition of the President of Ukraine concerning official interpretation of the provision of Article 83.8 of the Constitution of Ukraine in a system link with the provisions of Articles 83.6, 83.7, 106.1.9, 114.3 and 114.4 of the Constitution of Ukraine (case on unemployment benefits for the persons dismissed by agreement of the parties);

Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 20-rp/2011 dated December 26, 2011 in the case upon the constitutional petitions of 49 People’s Deputies of Ukraine, 53 People’s Deputies of Ukraine and 56 People’s Deputies of Ukraine concerning conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of clause 4 of Chapter VII «Transitional Provisions» of the Law of Ukraine «On the State Budget of Ukraine for 2011»;

Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated January 25, 2012 No. 3-rp/2012 in the case upon the constitutional petition of the Board of the Pension Fund of Ukraine

concerning official interpretation of the provisions of Articles 1, 95.1, 95.2, 95.3, 96.2, 116.2, 116.3, 116.6, 124.2, 129.1 of the Constitution, 4.1.5 of the Budget Code of Ukraine, 9.1.2 of the Code of Administrative Proceedings of Ukraine in system connection with some provisions of the Constitution;

Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 11-rp/2013 dated November 26, 2013 in the case upon the constitutional appeal of citizen Zinayida Ivanivna Pastukh on the official interpretation of the provision of Article 37.13 of the Law of Ukraine «On Civil Service» in system connection with the provisions of Articles 40.1.2, 40.2 of the Labour Code of Ukraine, Article 21 of the Law of Ukraine «On Basic Principles of Social Protection of Labour Veterans and Other Elderly Citizens in Ukraine»;

Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 2-rp/2016 dated June 1, 2016 in the case upon the constitutional petition of the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights concerning the conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provision of the third sentence of Article 13.1 of the Law «On Psychiatric Care» (case on judicial control over hospitalisation of disabled persons to psychiatric institution);

Decision of the Grand Chamber of the Constitutional Court of Ukraine dated December 20, 2017 No. 2-r/2017 in the case upon the constitutional petition of 49 People's Deputies of Ukraine concerning the compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of Article 42.2.7 of the Law of Ukraine «On Higher Education»;

Universal Declaration of Human Rights, 1948;

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1966;

European Social Charter (revised) 1996;

Report on the Rule of Law, adopted by the European Commission for Democracy through Law at the 86th plenary meeting (Venice, 25–26 March 2011) (CDL-AD (2011) 003rev).

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Касмініна О. В.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
пункту 12 розділу I Закону України
«Про внесення змін та визнання такими,
що втратили чинність, деяких законодавчих актів України»
від 28 грудня 2014 року № 76–VIII

Конституційний Суд України (далі — Суд) 22 травня 2018 року ухвалив Рішення у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII № 5-р/2018 (далі — Рішення), в якому визнав такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), підпункти 1, 2 пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (далі — Закон), а підпункт 3 пункту 12 розділу I Закону — таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним).

Підтримую позицію Суду щодо визнання неконституційним підпункту 3 пункту 12 розділу I Закону, проте не погоджуюся з тим, що підпункти 1, 2 пункту 12 розділу I Закону відповідають Конституції України, зокрема частинам другій, третій її статті 22, якими скасовано та обмежено низку медичних, транспортних, телекомунікаційних і житлово-комунальних пільг для ветеранів праці та осіб, які мають «особливі трудові заслуги перед Батьківщиною», та вважаю за доцільне на підставі статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» висловити окрему думку стосовно цього.

Останнім часом в Україні сформувалася тенденція звуження обсягу існуючих соціальних прав особи у зв'язку з тим, що законодавець керується фінансово-економічними можливостями держави та намагається зберегти справедливий баланс між інтересами людини, суспільства та держави. Проте такі заходи повинні відповідати Конституції України, і перед Судом постає завдання захистити основні права і свободи людини і громадянина, гарантовані Конституцією України, та встановити для законодавця межі, в яких відбувається таке обмеження.

З огляду на викладене вважаю, що перевірку на відповідність положенням статті 22 Конституції України підпунктів 1, 2 пункту 12 розділу I Закону необхідно здійснювати шляхом проведення системного аналізу приписів статей 3, 22, 64 Конституції України.

У статті 3 Конституції України передбачено, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (частина друга). Саме забезпеченням прав і свобод людини і громадянина є створення умов, необхідних для їх реалізації, які є напрямками державної діяльності. У статті 1 Основного

Закону України зазначено, що Україна є соціальною державою, тому одним із основних напрямів її діяльності є надання, забезпечення, розвиток та захист саме соціальних прав людини і громадянина, які не можуть бути скасовані чи обмежені без дотримання приписів, установлених статтями 22, 64 Конституції України.

У статті 22 Конституції України визначено, що права і свободи людини і громадянина, закріплені Конституцією України, не є вичерпними; конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані; при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Згідно з юридичною позицією Суду, викладеною в Рішенні від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005, зміст прав і свобод людини — це умови і засоби, які визначають матеріальні та духовні можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування і розвитку; обсяг прав людини — це кількісні показники відповідних можливостей, які характеризують його множинність, величину, інтенсивність і ступінь прояву та виражені у певних одиницях виміру; звуження змісту прав і свобод означає зменшення ознак, змістовних характеристик можливостей людини, які відображаються відповідними правами та свободами, тобто якісних характеристик права; звуження обсягу прав і свобод — це зменшення кола суб'єктів, розміру території, часу, розміру або кількості благ чи будь-яких інших кількісно вимірюваних показників використання прав і свобод, тобто їх кількісної характеристики (абзаци п'ятий, шостий пункту 4 мотивувальної частини). Суд у Рішенні від 28 квітня 2009 року № 9-рп/2009, вказуючи на недопустимість звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод, закріплених у законах України, наголосив, що невиконання державою своїх соціальних зобов'язань призводить до порушення принципів соціальної, правової держави, ставить громадян у нерівні умови, підриває принцип довіри особи до держави (абзац п'ятий пункту 5 мотивувальної частини). Отже, оскільки положення статті 22 Конституції України забороняють законодавцю погіршувати становище людини у суспільстві та закріплюють принцип недопущення звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод, то не можуть бути звужені не тільки конституційні, а й усі права та свободи, передбачені законами України (відповідно до пункту 1 частини першої статті 92 Конституції України ці права та свободи так само, як і їх гарантії, визначаються виключно законами України), та зміст і обсяг конституційних прав і свобод розкривається не тільки в Основному Законі України, а й в інших законах України.

Статтею 64 Конституції України передбачено принцип заборони свавільного обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина. Згідно з цим принципом наявні певні межі цих прав і свобод, які мають визначатися лише Конституцією України. Із системного аналізу статей 8, 64 Основного Закону України випливає, що якщо будь-який закон чи нормативно-правовий акт передбачає певні обмеження (або скасування) тих чи інших прав і свобод людини і громадянина, крім тих, що визначені Конституцією України, то ці обмеження не є правомірними, суперечать Конституції України, тому не повинні братися до уваги.

Зважаючи на викладене, на мою думку, Суд формально підійшов до перевірки положень підпунктів 1, 2 пункту 12 розділу I Закону на відповідність приписам статті 22 Конституції України.

Крім того, в окремих випадках Конституція України, положеннями якої встановлено рамки для прояву волі законодавця, передбачає у відповідних нормах

мету, яка має досягатися шляхом закріплення вказаних обмежень. Разом з тим Суд повинен у процесі захисту прав і свобод людини і громадянина закладати доктринальні ідеї та позиції, які мають реалізовуватися та не порушуватися у діяльності публічної влади, задля запобігання ухваленню неконституційних та свавільних законів.

У Рішенні вказано, що «Верховна Рада України виходячи з існуючих фінансово-економічних можливостей держави та з метою збереження справедливого балансу між інтересами особи та суспільства має змогу запроваджувати, змінювати, скасовувати або поновлювати такі пільги», проте в законодавстві України немає визначення понять «фінансово-економічні можливості держави» та «справедливий баланс між інтересами особи та суспільства» і Судом не було досліджено існуючі фінансово-економічні можливості держави на час скасування/обмеження відповідних пільг, що свідчить про недостатнє вивчення цього питання.

Таким чином, Суд фактично надав право законодавцю обмежувати чи скасовувати соціальні пільги громадян, посилаючись на фінансово-економічні можливості держави без надання відповідних розрахунків та іншої доказової бази, яка підтверджувала би конкретну необхідність такого обмеження чи скасування. Незрозумілим залишається, на моє переконання, спосіб, в який законодавець досягає збереження справедливого балансу між інтересами особи та суспільства — шляхом скасування соціальних пільг для незахищених верств населення.

Конституцію України закладено рівні для всіх можливості користування відповідними благами держави, тому не можна вказувати на конституційність положень законів, які скасовують чи обмежують ряд медичних, транспортних, телекомунікаційних і житлово-комунальних пільг для відповідних категорій населення. Критерієм такої оцінки, на мою думку, має бути соціальна справедливість, на основі якої у демократичній, соціальній, правовій державі і повинні формуватися конкретні гарантії соціального і правового порядку.

Також, враховуючи свою позицію, наведену у Рішенні Суду від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016, Суд у Рішенні наголошує, що: «Відповідно до пункту 1 частини першої статті 92 Конституції України виключно законами України визначаються права і свободи людини, гарантії цих прав і свобод. Але, визначаючи їх, законодавець може лише розширювати, а не звужувати, зміст конституційних прав і свобод та встановлювати механізми їх здійснення» (абзац дев'ятий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини). Тобто йдеться про можливість законодавця лише розширювати існуючі права і свободи людини. Проте далі у Рішенні Суд робить інший висновок щодо можливості їх скасування, якщо не відбувається звуження змісту та обсягу таких прав і свобод, а саме: «Отже, положення частини третьої статті 22 Конституції України необхідно розуміти так, що при ухваленні нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих конституційних прав і свобод людини, якщо таке звуження призводить до порушення їх сутності» (абзац десятий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини).

До того ж Суд, аналізуючи можливість звуження прав і свобод людини, не вказує, що йдеться про права і свободи саме громадян України, що є помилковим, оскільки до відповідних категорій осіб, які були позбавлені соціальних пільг відпо-

відно до підпунктів 1, 2 пункту 12 розділу I Закону, віднесено саме громадян України.

Викладене дозволяє констатувати, що Рішення містить розбіжності та неточності у висновках, сформульованих Судом.

Враховуючи викладене, вважаю, що положення підпунктів 1, 2 пункту 12 розділу I Закону, якими внесено зміни до Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» від 16 грудня 1993 року, є такими, що не відповідають частинам другій, третій статті 22 Конституції України.

Суддя Конституційного Суду України

О. КАСМІНІН

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Мельника М. І.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
пункту 12 розділу I Закону України
«Про внесення змін та визнання такими,
що втратили чинність, деяких законодавчих актів України»
від 28 грудня 2014 року № 76–VIII

Конституційний Суд України (далі — Суд) у Рішенні у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII від 22 травня 2018 року № 5-р/2018 (далі — Рішення) визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), підпункт 3 пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (далі — Закон № 76).

Рішення містить ряд концептуальних недоліків, у зв'язку з чим вважаю за необхідне висловити щодо нього окрему думку.

1. Одним із конституційних принципів діяльності Суду є обґрунтованість ухвалених ним рішень (частина друга статті 147 Конституції України). Така вимога до діяльності Суду також закріплена у Законі України «Про Конституційний Суд України» (стаття 2). Крім того, у цьому законі окремо передбачено необхідність обґрунтування зміни (розвитку, конкретизації) Судом своїх попередніх юридичних позицій. Так, частиною другою статті 92 Закону України «Про Конституційний Суд України» встановлено, що Суд може розвивати і конкретизувати юридичну позицію Суду у своїх наступних актах, змінювати юридичну позицію Суду в разі суттєвої зміни нормативного регулювання, яким керувався Суд при висловленні такої позиції, або за наявності об'єктивних підстав необхідності покращення захисту конституційних прав і свобод з урахуванням міжнародних зобов'язань України та за умови обґрунтування такої зміни в акті Суду.

У Рішенні Суд наголосив на необхідності розвинути і конкретизувати сформульовані ним раніше юридичні позиції щодо змісту положень частини третьої статті 22 Конституції України (абзац четвертий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини). Однак Суд жодним чином не обґрунтував необхідності у такому розвитку і конкретизації, що свідчить про недотримання Судом конституційних і законодавчих приписів, а також вказує на відсутність передбачених законом підстав для розвитку (конкретизації) Судом своїх юридичних позицій щодо змісту положень частини третьої статті 22 Конституції України (визначених, зокрема, у рішеннях

від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002, від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005, від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005).

По-перше, за час, який минув з моменту висловлення Судом попередніх юридичних позицій, не відбулося не лише суттєвої, а взагалі жодної зміни нормативного регулювання, яким керувався Суд при висловленні таких позицій — положення частини третьої статті 22 Конституції України залишаються незмінними з дня її прийняття.

По-друге, розвиток (конкретизацію) своїх попередніх юридичних позицій Суд здійснив без обґрунтування покращення цим захисту конституційних прав і свобод з урахуванням міжнародних зобов'язань України (у Рішенні не зазначено, чи змінилися міжнародні зобов'язання України у цій частині).

Виходячи з вимог закону та надзвичайної важливості вирішення цього питання для захисту конституційних прав і свобод, Суд щонайменше мав навести аргументи на користь застосованого ним нового підходу до розуміння положень частини третьої статті 22 Конституції України. Тим більше, що наразі складно дійти однозначного висновку про те, що змінені у такий спосіб у Рішенні попередні юридичні позиції Суду призведуть до покращення захисту конституційних прав і свобод.

Слід зазначити, що Суд не вперше не обтяжує себе виконанням вимог частини другої статті 92 Закону України «Про Конституційний Суд України» щодо необхідності обґрунтування зміни своєї попередньої юридичної позиції. Так, у Рішенні у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про всеукраїнський референдум» Суд без жодного обґрунтування кардинально змінив свою юридичну позицію щодо можливості перевірки змісту закону України або іншого акта на відповідність Основному Закону України у тих випадках, коли суб'єкт звернення до Суду порушує питання про визнання акта неконституційним з підстав невідповідності його змісту Конституції України та порушення конституційної процедури його розгляду, ухвалення або набрання ним чинності¹.

2. У Рішенні Суд дійшов важливого висновку, згідно з яким положення частини третьої статті 22 Конституції України необхідно розуміти «як такі, що поширюються на всі існуючі права і свободи людини, гарантовані Конституцією України». Фактично Суд дав тлумачення вказаної конституційної норми, згідно з яким при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу лише конституційних (а не всіх існуючих) прав і свобод людини.

Таке розуміння Судом вказаної конституційної норми, можливо, не викликало б застережень, якби воно ґрунтувалось на чітких, переконливих і логічних юридичних аргументах. Натомість обґрунтування Судом нової юридичної позиції є суперечливим і неоднозначним.

¹ Див.: Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М. І. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про всеукраїнський референдум» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/melnyk-4p_2018.pdf

Так, за змістом Рішення обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод є звуженням змісту та обсягу таких прав і свобод. Це при тому, що частина третя статті 22 Конституції України встановлює, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих конституційних прав і свобод. Цей конституційний припис посилюється положенням частини першої статті 64 Конституції України, яким передбачено, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Натомість із загального висновку, якого дійшов Суд у Рішенні щодо цієї проблеми, випливає, що при ухваленні нових законів або внесенні змін до чинних законів допускається звуження змісту або обсягу існуючих конституційних прав і свобод людини. Таке звуження не допускається, якщо воно (звуження) призводить до порушення сутності таких прав і свобод.

Проте закономірно виникає кілька питань: 1) наскільки правомірним є висновок Суду про допустимість звуження змісту або обсягу існуючих конституційних прав і свобод людини, якщо частиною третьою статті 22 Конституції України встановлено, що таке звуження не допускається; 2) що слід розуміти під сутністю таких прав і свобод. Відповідь на ці питання ускладнює ще одна констатація Суду, згідно з якою, визначаючи права і свободи людини, гарантії цих прав і свобод, законодавець може лише розширювати, а не звужувати зміст конституційних прав і свобод та встановлювати механізми їх здійснення (хоча Основний Закон України забороняє звужувати не лише зміст, але й обсяг зазначених прав і свобод).

При цьому юридична позиція Суду щодо допустимості звуження змісту та обсягу існуючих конституційних прав і свобод людини (якщо таке звуження не призводить до порушення їх сутності) суперечить попереднім юридичним позиціям Суду щодо розуміння змісту та обсягу прав і свобод людини¹. Без усунення цієї суперечності нове розуміння Судом положення частини третьої статті 22 Конституції України, яке до того ж не ґрунтується на чітких, переконливих і логічних юридичних аргументах, на практиці може спричинити її неоднакове застосування та безпідставне обмеження конституційних прав і свобод.

3. Одним з концептуальних недоліків Рішення є те, що для його обґрунтування Суд замість використання при його мотивуванні приписів Конституції України послався (до того ж некоректно) на положення рекомендаційного характеру, яке міститься в одному з документів Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська Комісія).

Так, неконституційність підпункту 3 пункту 12 розділу I Закону № 76 Суд обґрунтував порушенням конституційного принципу верховенства права, а саме

¹ Див., наприклад, Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 у справі про постійне користування земельними ділянками [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/5-rp/2005.doc>; Рішення Конституційного Суду України від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005 у справі про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/8-rp/2005.doc>

такого його елемента, як юридична визначеність. Це порушення, на думку Суду, зумовлювалося невеликим періодом між оприлюдненням вказаного Закону (31 грудня 2014 року) та набранням чинності підпунктом 3 пункту 12 його розділу I (1 січня 2015 року). Аргументуючи таке порушення, Суд у Рішенні зробив посилання, за яким «у Доповіді «Верховенство права», схваленій Європейською Комісією «За демократію через право» на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року) (CDL-AD(2011)003rev) ... зазначено, що держава зобов'язана дотримуватись законів, які запровадила, і застосовувати їх у передбачуваний спосіб та з логічною послідовністю; передбачуваність означає, що закон має бути ... проголошений наперед — до його застосування, та має бути передбачуваним щодо його наслідків» (абзац шостий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення).

У такому посиланні у Суду не було жодної необхідності.

По-перше, Суд уже сформував юридичні підходи щодо розуміння юридичної визначеності як складової конституційного принципу верховенства права (наприклад, див. абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Суду від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010).

По-друге, наведена частина Доповіді «Верховенство права», схваленої Венеціанською Комісією (далі — Доповідь), не може бути визнана застосовною до обґрунтування Рішення, оскільки насправді у ній ідеться про те, що «передбачуваність означає, що закон має бути, за можливості, проголошений наперед — до його застосування, та має бути передбачуваним щодо його наслідків» (пункт 44).

Таким чином, позиція Венеціанської Комісії щодо того, що закон має бути проголошений наперед, не є категоричною і однозначною, тобто допускається («за можливості»), що закон може бути проголошений (оприлюднений) і після набрання ним чинності. Отже, цитата з Доповіді у такому вигляді не могла бути використана для обґрунтування неконституційності Закону № 76. Щоб забезпечити таке використання, Суд свідомо пішов на викривлення змісту вказаного положення Доповіді.

По-третє, у штучному притягуванні (та ще й у такий спосіб) зазначеного положення Доповіді до обґрунтування Рішення не було жодної необхідності ще й тому, що наведене положення Доповіді за змістом не є тотожним конституційному положенню про неприпустимість набрання чинності законом раніше дня його опублікування, що безпосередньо вказано у Конституції України. У частині п'ятій статті 94 Основного Закону України зазначено, що «закон набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування». Тобто конституційний припис щодо порядку набрання чинності законами України є чітким, однозначним і зрозумілим. Крім того, він є відмінним від позиції Венеціанської Комісії.

Тому для обґрунтування неконституційності законодавчого положення у зв'язку з невеликим періодом між оприлюдненням закону та набранням ним чинності Суд мав послатися на вказаний конституційний припис, дати його розуміння у контексті принципу верховенства права (стаття 8 Конституції України). Виходячи з такого розуміння та застосовуючи власні аргументи, Суд міг обґрун-

товано довести, що визначена Законом № 76 тривалість перехідного періоду при зміні законодавчого регулювання у цьому випадку є, вочевидь, недостатньою для належної адаптації відповідної категорії громадян до такого регулювання та підготовки їх до нової правової ситуації.

Суддя Конституційного Суду України

М. МЕЛЬНИК

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Саса С. В.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
пункту 12 розділу I Закону України
«Про внесення змін та визнання такими,
що втратили чинність, деяких законодавчих актів України»
від 28 грудня 2014 року № 76–VIII

Конституційний Суд України 22 травня 2018 року ухвалив Рішення у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII № 5-р/2018 (далі — Рішення).

Конституційний Суд України визнав такими, що відповідають Конституції України, підпункти 1, 2 пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (далі — Закон № 76), якими скасовано та обмежено низку медичних, транспортних, телекомунікаційних і житлово-комунальних пільг для ветеранів праці та осіб, які мають «особливі трудові заслуги перед Батьківщиною», а підпункт 3 пункту 12 розділу I Закону № 76, яким виключено статтю 21 Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні», яка передбачала право на достроковий вихід на пенсію, визнав неконституційним.

На підставі статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» висловлюю окрему думку щодо Рішення.

1. У Рішенні Конституційний Суд України виклав нове розуміння частини третьої статті 22 Конституції України, згідно з яким «при ухваленні нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих конституційних прав і свобод людини, якщо таке звуження призводить до порушення їх сутності» (абзац десятий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини). На мою думку, таке твердження є помилковим щонайменше у двох аспектах стосовно:

— поширення частини третьої статті 22 Конституції України саме на існуючі конституційні права і свободи людини;

— можливості звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод людини, якщо таке звуження не призводить до порушення їх сутності.

Крім того, хочу звернути увагу, що у наведеному тлумаченні частини третьої статті 22 Конституції України йдеться виключно про існуючі конституційні права і свободи людини, тому можна припустити, що ця юридична позиція не стосується звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод громадянина.

1.1. Конституційний Суд України виконав функцію Верховної Ради України, доповнивши частину третьої статті 22 Конституції України словом «конституційних»

Відповідно до Конституції України права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними (частина перша статті 22); виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод (пункт 1 частини першої статті 92). Отже, права і свободи людини і громадянина визначаються не лише Конституцією України, а й законами України.

Конституційний Суд України, зазначаючи у Рішенні, що положення частини третьої статті 22 Основного Закону України поширюються на всі існуючі права і свободи людини, гарантовані Конституцією України, виходив з того, що її положення перебувають у системному зв'язку з іншими положеннями статті 22, частини першої статті 64, частини першої статті 157 Конституції України. Проте зі змісту вказаних положень Конституції України не вбачається, що частина третя статті 22 Основного Закону України, в якій застосовано словосполучення «існуючі права і свободи», стосується саме конституційних прав і свобод, а не всіх існуючих прав і свобод чи лише тих прав і свобод, що визначені законами України.

Конституційний Суд України фактично доповнив частину третьої статті 22 Конституції України після слова «існуючих» словом «конституційних», жодним чином не обґрунтувавши такої позиції. Чи не є це правотворчістю? Як відомо, Конституційний Суд України не наділений такими повноваженнями.

1.2. Конституційний Суд України дозволив Верховній Раді України порушувати Конституцію України

У мотивувальній частині Рішення містяться суперечливі твердження щодо того, чи допускається обмеження конституційних прав і свобод при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів. У Рішенні неодноразово цитується частина третя статті 22 Конституції України, згідно з якою при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Тобто Конституція України містить імперативний припис щодо заборони звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. В абзаці восьмому підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення вказано, що «звуження змісту та обсягу існуючих конституційних прав і свобод людини є їх обмеженням». Отже, при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається обмеження існуючих прав і свобод. Проте в Рішенні вказано, що Верховна Рада України повноважна ухвалювати закони, що встановлюють обмеження, відповідно до певних критеріїв, незважаючи на те, що частина третя статті 22 Основного Закону України не містить жодних критеріїв.

Конституційний Суд України встановив такі критерії допустимості обмеження конституційних прав і свобод людини: «обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідувати легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження конституційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням

у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права» (абзац восьмий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення).

Вказані критерії є значною мірою теоретичними та умовними у зв'язку з тим, що не мають визначення, тому можуть тлумачитися зацікавленими сторонами на власний розсуд.

Наприклад, щодо легітимної мети, то в певний період обмеження одних і тих самих конституційних прав може мати легітимний характер, а в інший проміжок часу ті самі обмеження через нелегітимність мети їх встановлення можуть бути визнані неконституційними. Як у цьому випадку дотримуватися конституційного принципу рівності, який є елементом верховенства права? Мабуть, правильно було б розглядати легітимність мети через конкретні приписи Конституції України. Зокрема, щодо соціальних прав варто брати до уваги положення статті 1 Конституції України, в якій зазначено, що Україна є соціальною державою. З огляду на це соціальні права можуть бути обмежені в останню чергу. Легітимність мети таких обмежень може бути обґрунтована лише умовами, визначеними в частині другій статті 64 Конституції України, а не через відсутність коштів, необхідність збалансування бюджету, подолання складної економічної ситуації тощо.

Визначення «порушення сутності права» має суб'єктивний характер і не базується на конкретних конституційних принципах. Наприклад, зменшення розміру пенсій для всіх до гарантованого частиною третьою статті 46 Конституції України мінімального рівня (прожиткового мінімуму, встановленого законом) порушує сутність змісту права на пенсію чи ні? Якщо ні, то чи відповідає це інтересам носія суверенітету і єдиного джерела влади — народу (частина перша статті 5 Конституції України)?

Таким чином, Конституційний Суд України фактично дозволив Верховній Раді України порушувати Конституцію України, зокрема частину першу її статті 64, за якою конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Оскільки відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» остаточні акти від імені Конституційного Суду України можуть приймати колегії, сенати, Велика палата, а визначення певних параметрів запропонованого підходу має суб'єктивний характер, то може виникнути ситуація, коли Конституційний Суд України в однотипних справах матиме різні підходи. Навряд чи така ситуація сприятиме підвищенню авторитету Конституційного Суду України.

1.3. Конституційний Суд України створив норму, аналогічну частині першій статті 64 Конституції України

Витлумачивши частину третю статті 22 Конституції України як таку, що стосується лише існуючих конституційних прав і свобод, і зазначивши, що звуження змісту і обсягу конституційних прав і свобод є їх обмеженням, Конституційний Суд України насправді створив норму, відповідно до якої при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається обмеження існуючих конституційних прав і свобод та яка є аналогічною частині першій статті 64 Основного Закону України. Проте Конституція України не може містити двох аналогічних норм.

Крім того, стаття 64 Основного Закону України допускає обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина лише у випадках, передбаче-

них Конституцією України, а також щодо окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах воєнного або надзвичайного стану. Конституційний Суд України у Рішенні зазначив, що положення частини третьої статті 22 Конституції України необхідно розуміти так, що при ухваленні нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих конституційних прав і свобод людини, якщо таке звуження призводить до порушення їх сутності. А якщо звуження змісту і обсягу (обмеження) існуючих конституційних прав і свобод не призводять до порушення сутності конституційних прав і свобод, то такі обмеження допускаються?

Конституційний Суд України фактично передбачив можливість звуження змісту і обсягу (обмеження) існуючих конституційних прав і свобод людини при ухваленні нових законів або внесенні змін до чинних законів за умови, якщо таке звуження не призводить до порушення їх сутності. Очевидно, що така інтерпретація частини третьої статті 22 Конституції України не узгоджується з її статтею 64.

1.4. Конституційний Суд України добровільно відмовився від конституційного контролю в соціальній сфері

Запропонований підхід «динамічного тлумачення» Конституції України приховує в собі певні небезпеки в перспективі. Конституційний Суд України фактично добровільно відмовляється від конституційного контролю в соціальній сфері. Будь-яку соціальну політику виконавча влада обґрунтує «обмеженими фінансовими можливостями», «легітимною метою», «не порушенням сутності права». Як наслідок, соціальна політика буде проводитися без урахування застережень, які містяться в Конституції України, та за відсутності контролю Конституційного Суду України.

Як відомо, Конституційний Суд України здійснює перевірку на відповідність Конституції України лише тих законів України (їх окремих положень), стосовно неконституційності яких звернулися визначені Конституцією України суб'єкти. Тобто Конституційний Суд України, який, за логікою Рішення, буде аналізувати дотримання зазначених критеріїв, здійснює вибірковий конституційний контроль і не має ефективних механізмів щодо запобігання обмеженням конституційних прав і свобод людини.

Наслідком запропонованого у Рішенні розуміння положення частини третьої статті 22 Конституції України є зміна Основного Закону України не уповноваженим на це органом шляхом тлумачення. Однак Конституційний Суд України не творить норми права, а досліджує їх, його функція — виявляти в нормах права прихований (імплицитний) зміст. Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України (стаття 75 Конституції України), яка здійснює свої повноваження від імені народу.

2. В абзаці четвертому підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення зазначено, що Конституційний Суд України вважає за необхідне розвинути і конкретизувати сформульовані ним юридичні позиції щодо змісту положень частини третьої статті 22 Основного Закону України. Проте насправді Конституційний Суд України змінив зміст частини третьої статті 22 Конституції України і її розуміння Конституційним Судом України.

Як зазначено у Рішенні, Конституційний Суд України вже здійснював тлумачення зазначених конституційних положень, а також сформулював юридичну пози-

цію, за якою «зміст прав і свобод людини — це умови і засоби, які визначають матеріальні та духовні можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування і розвитку. Обсяг прав людини — це кількісні показники відповідних можливостей, які характеризують його множинність, величину, інтенсивність і ступінь прояву та виражені у певних одиницях виміру. Звуження змісту прав і свобод означає зменшення ознак, змістовних характеристик можливостей людини, які відображаються відповідними правами та свободами, тобто якісних характеристик права. Звуження обсягу прав і свобод — це зменшення кола суб'єктів, розміру території, часу, розміру або кількості благ чи будь-яких інших кількісно вимірюваних показників використання прав і свобод, тобто їх кількісної характеристики» (абзаци п'ятий, шостий пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005).

Крім того, Конституційний Суд України вказав, що скасування конституційних прав і свобод — це їх офіційна (юридична або фактична) ліквідація; звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням (абзац четвертий підпункту 5.2 пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005). Конституційний Суд України не вживав слова «конституційних», коли тлумачив звуження змісту і обсягу прав і свобод.

Конституційний Суд України у своїй практиці виходив з того, що зменшення, призупинення або скасування соціальних виплат при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів є звуженням змісту та обсягу існуючих прав і свобод людини і громадянина, що було підставою для визнання окремих положень цих законів такими, що суперечать Конституції України, зокрема частині третій її статті 22 (рішення від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002, від 17 березня 2004 року № 7-рп/2004, від 1 грудня 2004 року № 20-рп/2004, від 18 червня 2007 року № 4-рп/2007, від 28 квітня 2009 року № 9-рп/2009, від 19 жовтня 2009 року № 26-рп/2009, від 9 вересня 2010 року № 19-рп/2010, від 6 жовтня 2010 року № 21-рп/2010, від 5 квітня 2011 року № 3-рп/2011).

Конституційний Суд України вже з'ясував існуючий смисл частини третьої статті 22 Конституції України, адже з моменту прийняття Основного Закону України її розуміння було одне. На підставі цього тлумачення прийнято десятки рішень Конституційного Суду України. Якщо змінилися суспільні відносини з порушеного питання, то чому ж парламент мовчить?

Тлумачення, безумовно, має нормативне значення, але Конституційний Суд України не творить право, він, як рентген у медицині, не лікує, а знаходить у правових нормах недоліки (хвороби).

У частині другій статті 92 Закону України «Про Конституційний Суд України» встановлено, що Конституційний Суд України може розвивати і конкретизувати юридичну позицію у своїх наступних актах, змінювати юридичну позицію в разі суттєвої зміни нормативного регулювання, яким керувався Конституційний Суд України при висловленні такої позиції, або за наявності об'єктивних підстав необхідності покращення захисту конституційних прав і свобод з урахуванням міжнародних зобов'язань України та за умови обґрунтування такої зміни в акті Конституційного Суду України. Однак у Рішенні Конституційний Суд України змінив юридичну позицію щодо частини третьої статті 22 Конституції України, незважаючи на те, що зміни до зазначеного положення не вносилися і нова

юридична позиція не призведе до покращення захисту конституційних прав і свобод.

Більше того, виникає питання, чи не порушив Конституційний Суд України конституційний принцип рівності громадян перед законом, у цьому випадку, перед Конституцією України? Адже одна й та ж сама норма Конституції України впродовж десятиліть мала один зміст, а після прийняття Рішення матиме інший зміст за тих самих обставин.

Існує велика ймовірність того, що Конституційний Суд України, з огляду на нову юридичну позицію щодо частини третьої статті 22 Конституції України, змушений буде переглядати всі рішення, які були прийняті на підставі попередньої юридичної позиції, зокрема щодо незалежності і недоторканності суддів, адже гарантії незалежності і недоторканності суддів лише задекларовані в Конституції України, а визначаються законами України.

З огляду на існування двох юридичних позицій Конституційного Суду України, які, по суті, є протилежними, виникають питання:

— яким тлумаченням повинні керуватися суди і органи державної влади;

— хто та в який спосіб буде відшкодовувати моральну та матеріальну шкоду постраждалим від застосування неправильного тлумачення.

Правову природу явища, коли конституційний суд змінює зміст (смісл) норм конституції, неможливо пояснити. Оскільки джерелом нормативно-правового регулювання суспільних відносин на найвищому рівні (норми і зміст Конституції України) є «політична воля народу», то Конституційний Суд України, який не є політичним органом, не має права на власний розсуд змінювати зміст положень Основного Закону України.

3. На мій погляд, Конституційний Суд України надто поверхнево підійшов до розуміння категорії «пільга». У Рішенні зазначено, що наявність у тексті Основного Закону України категорії «пільга» не означає, що ця категорія є елементом конституційного статусу людини. Однак, категорично не погоджуючись із зазначеним, вважаю, що пільги, гарантовані Конституцією України, прирівнюються до конституційних прав, мають бути визначені в законах України, не можуть бути скасовані чи обмежені. Крім того, пільги для окремих категорій громадян можуть бути елементом їх конституційно-правового статусу, незважаючи на те, що категорія «пільга» щодо них не вживається в Конституції України. Це може стосуватися осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (стаття 16 Основного Закону України), осіб, які забезпечують чи забезпечували захист незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України (стаття 17 Конституції України).

4. У Рішенні Конституційний Суд України дійшов висновку, що скасування та обмеження на підставі Закону № 76 низки медичних, транспортних, телекомунікаційних і житлово-комунальних пільг для ветеранів праці та осіб, які мають «особливі трудові заслуги перед Батьківщиною», жодним чином не мають наслідком скасування чи звуження змісту та обсягу їх існуючих конституційних прав і свобод, зокрема прав на соціальний захист і достатній життєвий рівень, які закріплені у статтях 46, 48 Основного Закону України, тому підпункти 1, 2 пункту 12 розділу I

Закону № 76 не суперечать Конституції України, у тому числі приписам її частини другої статті 8, статті 21, частин другої, третьої статті 22, частини першої статті 46.

Конституційний Суд України у Рішенні зазначив, що скасовані і обмежені Законом № 76 пільги не спрямовані на забезпечення мінімальних вимог існування в умовах, гідних людини. На мою думку, такий висновок є хибним з огляду на таке. Надання більшості пільг для ветеранів праці та осіб, які мають «особливі трудові заслуги перед Батьківщиною» залежить від розміру середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців, який не повинен перевищувати величини доходу, що дає право на податкову соціальну пільгу. Право на податкову соціальну пільгу мають особи, місячний дохід яких не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 (підпункт 169.4.1 пункту 169.4 статті 169 Податкового кодексу України). На 2018 рік цей розмір дорівнює 2 467 гривень ($1\,762 \times 1,4$). Таким чином, Конституційний Суд України опосередковано визнав, що дохід у 2 467 гривень на одну особу на місяць забезпечує достатні умови життя, сумісні з людською гідністю. Це не відповідає дійсності і європейським стандартам гідного життя, на які є посилення у Рішенні. Навіть мінімальна заробітна плата в Україні у 1,5 раза вища і становить у 2018 році 3 723 гривні.

5. Аналізуючи положення підпунктів 1, 2 пункту 12 розділу I Закону № 76 на відповідність Конституції України, Конституційний Суд України зосередив увагу на тому, чи не порушено частину третю статті 22 Конституції України в новій її інтерпретації. Однак, на мою думку, слід було також перевірити вказані положення на відповідність статті 8 Конституції України, зокрема принципу верховенства права та таким його складовим, як правова визначеність, передбачуваність законодавчої політики, законні (правомірні) очікування, позитивні зобов'язання держави, принцип довіри громадян до закону і діяльності держави.

Зауважу, що у Рішенні Конституційний Суд України аналізував дотримання принципу верховенства права, перевіряючи на відповідність Конституції України підпункт 3 пункту 12 розділу I Закону № 76, яким було виключено статтю 21 Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні», яка передбачала право на достроковий вихід на пенсію. Конституційний Суд України визнав вказане положення Закону № 76 неконституційним з огляду на те, що «перехідний період між оприлюдненням Закону № 76 та набранням чинності підпунктом 3 пункту 12 його розділу I (менше одного дня) був явно недостатнім для того, щоб суб'єкти права змогли адаптуватися до законодавчих новел та скоригувати свої дії для реалізації права на достроковий вихід на пенсію», та зазначив, що «у такий спосіб парламент знівелював сутність такого елемента конституційного принципу верховенства права, як юридична визначеність».

Однак Конституційний Суд України застосував непропорційну аргументацію і залишив поза увагою те, що підпункти 1, 2 пункту 12 Закону № 76, за винятком норм у частині вилучення пільгового проїзду, також набрали чинності з 1 січня 2015 року. Тому ветерани праці та особи, які мають «особливі трудові заслуги

перед Батьківщиною», теж не мали достатньо часу для того, щоб пристосуватися до законодавчих змін, якими скасовано та обмежено певні пільги, якими вони користувалися раніше. Проте Конституційний Суд України вибірково підійшов до вирішення питання щодо неконституційності положень Закону № 76 в аспекті набрання ними чинності, хоча парламент однаково знівелював сутність такого елемента конституційного принципу верховенства права, як юридична визначеність.

Встановлюючи пільги для ветеранів праці та осіб, які мають «особливі трудові заслуги перед Батьківщиною», держава взяла на себе певні зобов'язання, які полягають у тому, що громадяни, виконавши встановлені законом України умови щодо стажу роботи, можуть розраховувати на пільги, право на які вони набули. Зміна правового регулювання стосовно осіб, які виконали умови, встановлені законодавцем, означає відмову держави від виконання своїх зобов'язань, що призводить до порушення принципів довіри громадян до закону і діяльності держави, правомірних очікувань, стабільності правового регулювання.

У Рішенні від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005 Конституційний Суд України зазначив, що принципи, на яких базується здійснення прав і свобод людини і громадянина в Україні передбачають за змістом статей 1, 3, 6 (частина друга), 8, 19 (частина друга), 22, 23, 24 (частина перша) Основного Закону України правові гарантії, правову визначеність і пов'язану з ними передбачуваність законодавчої політики, необхідні для того, щоб учасники відповідних правовідносин мали можливість завбачати наслідки своїх дій і бути впевненими у своїх законних очікуваннях, що набуте ними на підставі чинного законодавства право, його зміст та обсяг буде ними реалізовано, тобто набуте право не може бути скасоване, звужене (абзац третій пункту 4 мотивувальної частини).

6. Як уже зазначалося, Конституційний Суд України у Рішенні здійснював перевірку на відповідність Конституції України підпункту 3 пункту 12 розділу I Закону № 76. В абзаці сьомому пункту 4 мотивувальної частини Рішення зазначено, що «Конституційний Суд України дійшов висновку, що право на достроковий вихід на пенсію, яке мали громадяни похилого віку на підставі статті 21 Закону № 3721 до внесення змін Законом № 76, було гарантією ефективної реалізації конституційних прав громадян, закріплених у статтях 46, 48 Основного Закону України». Тобто скасування дострокового виходу на пенсію для громадян похилого віку є обмеженням вказаних конституційних прав. З огляду на юридичну позицію, викладену в Рішенні щодо частини третьої статті 22 Конституції України, Конституційний Суд України мав би з'ясувати, чи не порушено сутність прав на соціальний захист та достатній життєвий рівень положенням підпункту 3 пункту 12 розділу I Закону № 76, а також перевірити його на відповідність критеріям допустимості обмеження конституційних прав, які викладені у підпункті 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення, в аспекті дотримання частини третьої статті 22 Конституції України, проте не зробив цього.

7. Наголошую, що Конституційний Суд України вкотре порушив процедуру прийняття рішення, встановлену у Регламенті Конституційного Суду України. Згідно з пунктами 10, 11 § 53 Регламенту Конституційного Суду України проект

акта Конституційного Суду України, підготовлений з урахуванням пропозицій та поправок, які одержали необхідну для ухвалення рішення кількість голосів суддів Конституційного Суду України, ставиться на голосування за основу; ухвалений за основу проект акта Конституційного Суду України, опрацьований у Секретаріаті Конституційного Суду України, надається для ознайомлення суддям Конституційного Суду України, та не раніше наступного дня справа вноситься на розгляд для ухвалення рішення. Проте при ухваленні Рішення зазначених вимог дотримано не було — його проект, підготовлений з урахуванням пропозицій і поправок суддів, за основу не ухвалювався, а голосування за проект Рішення в цілому здійснювалося в той самий день, поспіхом, без надання достатнього часу для аналізу остаточного варіанта проекту Рішення.

Суддя Конституційного Суду України

С. САС

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Сліденка І. Д.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
пункту 12 розділу I Закону України
«Про внесення змін та визнання такими,
що втратили чинність, деяких законодавчих актів України»
від 28 грудня 2014 року № 76–VIII

Зважаючи на наявність Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2018 року № 5-р/2018 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (далі — Рішення), прийнятого формальною більшістю від фактичного складу Конституційного Суду України;

констатуючи той факт, що застосовані методологія й аргументація та визначена на їх основі Конституційним Судом України абстрактно-теоретична неконституційність пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (далі — Закон) мають суб'єктивний та відносний характер;

усвідомлюючи необхідність субстанційно-онтологічного аналізу для визначення помилок, недоліків та недосконалостей, які містяться в Рішенні;

користуючись правом на окрему думку, наданим статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України»;

вважаю за необхідне висловити такі зауваження та заперечення щодо застосованої концепції, методології та аргументації Рішення:

У Рішенні Конституційний Суд України припустився концептуальної, доктринальної та методологічної помилок, застосувавши тлумачення норми Конституції України до суспільних відносин, які прямо не стосуються цієї норми.

Зауваження та заперечення щодо концепції, методології та аргументації Рішення

1. Рішення концептуально базується на тлумаченні статті 22 Конституції України. Вказана стаття оперує поняттям «права і свободи людини і громадянина». Це норма-принцип, яка стосується виключно категорії конституційних прав і свобод.

Конституційний конфлікт, вибудований суб'єктом права на конституційне подання, містить контрадикцію між нормами закону та нормами Конституції України. Однак у оспорюваних нормах Закону не йдеться про права і свободи

у розумінні статті 22 Конституції України, оскільки пільги та компенсації за жодних умов не можуть вважатися ні правами, ні свободами. І Конституційний Суд України переконався б у цьому, якби дав тлумачення цих категорій. Якби Конституційний Суд України це зробив, то побачив би, що пільги (етимологічно та семантично від «*privelegie*» — «перевага») у будь-якому сенсі — це відступ від загального правила на користь окремих осіб або соціальних груп. Конкретно в праві — це встановлені законодавством переваги, що надаються особі (чи групі осіб) порівняно з іншими особами. Вони можуть полягати у звільненні тих чи інших осіб від відповідних обов'язків або наданні їм додаткових гарантій.

Тобто пільга є інструментом, способом, регулятором суспільних відносин, вона співвідноситься з суб'єктивним правом, але не є ним. Пільга — це привілей, а не право. А основна властивість привілею — бути винятком із загального правила (норми). Соціальна пільга в цьому контексті — блага майнового характеру, що надаються окремим групам, і є винятком. Суб'єктивне право, передбачене конституцією, в усіх без винятку випадках є загальним правилом. Таким чином, між пільгою (привілеєм) та загальним правилом існує логічна контрадикція, а тому для регулювання суспільних відносин застосовується або пільга, або загальне правило, оскільки перша виключає останнє.

Однак Конституційний Суд України лише констатував, що «існування пільг для окремих категорій громадян передбачено на конституційному рівні», а також те, що «пільга не означає, що ця категорія є елементом конституційного статусу людини на відміну від основоположних прав і свобод людини». Яким чином вказані твердження, з огляду на концепцію Рішення, кореспондуються з обмежувальним тлумаченням статті 22 Конституції України й еventуальною суперечністю між скасованими пільгами та компенсаціями і нормами Конституції України, сказати важко. На наш погляд — ніяк.

І тут слід зазначити, що Конституційний Суд України або припустився помилки і застосував тлумачення статті 22 Конституції України до суспільних відносин, які не мають до неї жодного стосунку, або ототожнив права і свободи та пільги. У будь-якому випадку йдеться про доктринальну та методологічну помилку, які мають принципове значення для вирішення цієї справи.

2. У Рішенні «Конституційний Суд України наголошує на конституційному обов'язку держави утверджувати і забезпечувати права і свободи людини та вважає за необхідне розвинути і конкретизувати сформульовані ним юридичні позиції щодо змісту положень частини третьої статті 22 Основного Закону України». При цьому Конституційний Суд України стверджує, що «положення частини третьої статті 22 Конституції України необхідно розуміти так, що при ухваленні нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих конституційних прав і свобод людини, якщо таке звуження призводить до порушення їх сутності». Власне, розвиток (зміна) практики проявилася в останньому положенні «якщо таке звуження призводить до порушення їх сутності», що, по суті, є обмежувальним тлумаченням вказаної норми. І тут Конституційний Суд України допустив серйозну доктринальну неузгодженість.

По-перше, намагаючись вирішити конфлікт між нормами, який стосується виключно соціальної сфери, Конституційний Суд України здійснив обмежувальне

тлумачення конституційного принципу щодо всіх без винятку норм Конституції України, які стосуються прав і свобод, у тому числі негативних (фундаментальних), до яких таке обмеження навряд чи може застосовуватись тією ж мірою, що й до позитивних (соціальних) прав, оскільки, на відміну від перших, останні надаються державою. У той же час перші не залежать від її волі, а отже, держава надзвичайно сильно обмежена в діапазоні та способах їх регулювання. Всі особливості регулювання негативних прав з боку держави зводяться до обов'язку забезпечити їх реалізацію.

По-друге, правова доктрина України, характеризуючи суб'єктивні права, оперує категоріями «поняття», «зміст», «структура». Конституційний Суд України у своїй практиці щодо тлумачення норм, які містять суб'єктивні права та свободи, оперував виключно категоріями «зміст» і «обсяг». Категорія сутності в контексті суб'єктивного права розглядається в межах наукової дискусії, й усталеного погляду на цю проблему немає. При цьому, якщо оперувати філософським поняттям сутності, а це — головне, основне, визначальне в предметі, то стосовно суб'єктивного права сутність буде означати визначальне в конкретному праві. У праві на пенсії — це пенсія, у праві на безкоштовне медичне обслуговування — безкоштовне медичне обслуговування. В контексті суб'єктивних прав практика Конституційного Суду України, законодавча практика навряд чи дозволяють застосовувати категорію звуження до категорії сутності суб'єктивного права з огляду на визначення, яке наведено вище. Оскільки іншими словами воно звучить так: звуження права можливе, якщо воно не призводить до порушення визначальної категорії такого права, будь-яке порушення такої визначальної категорії (пенсія, освіта) на практиці означає її скасування. Отже, у цьому контексті йдеться не про звуження, яке призводить до порушення сутності, а про скасування права (у тому числі через неможливість його реалізації). Однак частина друга статті 22 Конституції України і так забороняє скасовувати конституційні права.

Таким чином, що, власне, хотів сказати Конституційний Суд України вказаним твердженням з огляду на наведені аргументи та цілком зрозумілі приписи статті 22 Конституції України, зрозуміти важко.

Отже, Конституційний Суд України намагався довести конституційність оспорюваних норм із застосуванням хибного методологічного підходу. Однак відсутність аргументації щодо конституційності пільг у співвідношенні з відповідними статтями Конституції України дає можливість стверджувати, що він не виконав своєї функції.

Суддя Конституційного Суду України

І. СЛІДЕНКО

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**ВИСНОВОК
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України
про надання висновку
щодо відповідності законопроекту
про внесення змін до Конституції України
(в частині скасування депутатської недоторканності)
(реєстр. № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України

м. К и ї в
6 червня 2018 року
№ 1-в/2018

Справа № 2-90/2018 (4369/17)

Велика палата Конституційного Суду України у складі суддів:

Шевчука Станіслава Володимировича — головуючого,
Головатого Сергія Петровича,
Городовенка Віктора Валентиновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Колісника Віктора Павловича,
Кривенка Віктора Васильовича,
Лемака Василя Васильовича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Мойсика Володимира Романовича,
Саса Сергія Володимировича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни — доповідача,

розглянула на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Відповідно до статті 159 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Наведене стало підставою для направлення Верховною Радою України законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності)

(реєстр. № 6773) до Конституційного Суду України для отримання висновку щодо відповідності вказаного законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Шапталу Н. К. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Верховна Рада України згідно з Постановою «Про включення до порядку денного сьомої сесії Верховної Ради України восьмого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) і про його направлення до Конституційного Суду України» від 19 жовтня 2017 року № 2172–VIII (далі — Постанова) звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням надати висновок щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) (далі — Законопроект) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Законопроектом пропонується:

«I. Внести до Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141) такі зміни:

1. Частини першу та третю статті 80 виключити.

II. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування».

Законопроект подали на розгляд Верховної Ради України восьмого скликання 158 народних депутатів України (пункт 1 Постанови), що відповідає вимогам статті 154 Конституції України, згідно з якою законопроект про внесення змін до Конституції України може бути поданий до Верховної Ради України, зокрема, не менш як третиною народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

У пояснювальній записці до Законопроекту зазначено, що метою Законопроекту є «вдосконалення положень Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та відновлення довіри народу до народних депутатів України», а також вказано, що «інститут депутатської недоторканності було створено з метою гарантування свободи політичної діяльності. Водночас настрої в суспільстві засвідчили, що такий імунітет народних обранців виявився невинуватим, оскільки він по суті перетворився в гарантію безкарності... викликає у народу недовіру та упередженість до народних депутатів України».

2. Відповідно до пункту 1 частини першої статті 85 Основного Закону України до повноважень Верховної Ради України належить внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII Конституції України. Вимоги щодо внесення таких змін визначаються, зокрема, статтями 157 і 158 Конституції України.

Перевіряючи Законопроект на предмет його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. За статтею 158 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон

не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту (частина перша); Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України (частина друга).

Верховна Рада України восьмого скликання протягом року Законопроект не розглядала та протягом строку своїх повноважень не змінювала положень частин першої та третьої статті 80 Конституції України.

Отже, Законопроект відповідає вимогам статті 158 Основного Закону України.

Враховуючи викладене, Конституційний Суд України дійшов висновку, що перешкод для розгляду Законопроекту, передбачених у статті 158 Конституції України, немає.

2.2. Згідно з частиною другою статті 157 Основного Закону України Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Конституція України встановлює особливий порядок введення в Україні чи в окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану. Так, відповідно до частини першої статті 106 Основного Закону України Президент України приймає відповідно до закону рішення про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України (пункт 20), а також, у разі необхідності, приймає рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану (пункт 21). Такі рішення Президента України згідно з пунктом 31 частини першої статті 85 Основного Закону України мають бути затверджені Верховною Радою України протягом двох днів з моменту його звернення.

Конституційний Суд України наголошує, що на момент надання ним цього висновку рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану за процедурою, визначеною Конституцією України, не прийнято, тому правових підстав, які б унеможливили внесення змін до Конституції України, немає.

З огляду на вказане Конституційний Суд України вважає, що Законопроект відповідає вимогам частини другої статті 157 Конституції України.

2.3. Конституційний Суд України, здійснюючи перевірку Законопроекту на предмет наявності в ньому положень, які передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України (частина перша статті 157 Конституції України), оцінює кожне його положення.

2.3.1. Розділом I Законопроекту пропонується виключити зі статті 80 Конституції України частину першу, згідно з якою «народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність», та частину третю, якою встановлено, що «народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані».

Конституційний Суд України неодноразово перевіряв законопроекти про внесення змін до статті 80 Конституції України стосовно обмеження депутатської недоторканності та давав висновки про те, що пропонувані зміни щодо скасування недоторканності народних депутатів України стосуються лише їхнього спеціального статусу і не впливають на зміст конституційних прав і свобод людини і громадянина (їх скасування чи обмеження), а отже, не суперечать вимогам частини першої статті 157 Конституції України (висновки від 27 червня 2000 року № 1-в/2000, від 11 липня

2000 року № 2-в/2000, від 5 грудня 2000 року № 3-в/2000, від 10 вересня 2008 року № 2-в/2008, від 1 квітня 2010 року № 1-в/2010, від 10 липня 2012 року № 1-в/2012, від 27 серпня 2012 року № 2-в/2012, від 16 червня 2015 року № 1-в/2015).

За результатами перевірки законопроектів, якими пропонувалися зміни до статті 80 Конституції України та щодо відповідності яких вимогам статей 157 і 158 Конституції України Конституційний Суд України давав висновки, Верховна Рада України закони не ухвалила.

На час розгляду цієї справи підстав для зміни викладених раніше юридичних позицій із зазначених питань Конституційний Суд України не вбачає.

Таким чином, зміни, запропоновані у розділі I Законопроекту, стосуються виключно скасування депутатського імунітету та не передбачають зміни кордонів України або її державного устрою, а отже, не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України. Крім того, Конституційний Суд України вважає, що розділ I Законопроекту, яким пропонується виключити частини першу та третю статті 80 Конституції України, не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, а отже, не суперечить вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

Водночас Конституційний Суд України вважає за доцільне звернути увагу на те, що, ухвалюючи рішення щодо скасування депутатської недоторканності, необхідно враховувати стан політичної та правової системи України — її здатність у разі повної відсутності інституту депутатської недоторканності забезпечити безперешкодне та ефективне здійснення народними депутатами України своїх повноважень, функціонування парламенту як такого, а також реалізацію конституційного принципу поділу державної влади.

Конституційний Суд України неодноразово наголошував, що недоторканність народних депутатів України не є особистим привілеєм, індивідуальним правом народного депутата України, а має публічно-правовий характер; вона спрямована на убезпечення народного депутата України від незаконного втручання в його діяльність, на забезпечення безперешкодного та ефективного здійснення ним своїх функцій та належного (нормального) функціонування парламенту (висновок від 11 липня 2000 року № 2-в/2000, рішення від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/99, від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003).

Крім того, на наслідки повного скасування депутатської недоторканності звертала увагу і Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеціанська Комісія), яка зазначала, що у політичній системі з вразливою демократією, такою, як в Україні, повне скасування недоторканності може бути небезпечним для функціонування та автономії парламенту (пункт 18 Висновку щодо проекту закону про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів, ухваленого Венеціанською Комісією на її 103-му пленарному засіданні (м. Венеція, 19–20 червня 2015 року).

2.3.2. Законопроект містить розділ II «Прикінцеві положення» такого змісту:

«1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування».

Розділ II «Прикінцеві положення» Законопроекту встановлює порядок набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності)».

Розділ II «Прикінцеві положення» Законопроекту не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, не спрямований на ліквідацію

незалежності чи на порушення територіальної цілісності України, а отже, також не суперечить вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

З огляду на викладене Конституційний Суд України вважає, що Законопроект у цілому відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151², 153, 157, 158, 159 Конституції України, на підставі статей 7, 32, 35, 53, 54, 65, 66, 74, 85, 88, 90, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України

ДІЙШОВ ВИСНОВКУ:

1. Визнати таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України, законопроект про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773), яким пропонується:

«І. Внести до Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141) такі зміни:

1. Частини першу та третю статті 80 виключити.

II. Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування».

2. Висновок Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Висновок Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та інших офіційних друкованих виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

• Summary to the Opinion of the Grand Chamber of the Constitutional Court of Ukraine No. 1-v/2018 dated June 6, 2018 in the case upon the constitutional appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for providing opinion on compliance of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (on abolishment of parliamentary immunity) (Reg. No. 6773) with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution of Ukraine

According to the Resolution «On inclusion into the agenda of the seventh session of the Verkhovna Rada of the eighth convocation of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (on abolishment of parliamentary immunity) and its submission to the Constitutional Court of Ukraine» dated October 19, 2017, No. 2172-VIII, the Verkhovna Rada appealed to the Constitutional Court for providing opinion on compliance of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (on abolishment of parliamentary immunity) (Reg. No. 6773) (hereinafter — draft law) with the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution.

The Verkhovna Rada of the eighth convocation within a year did not consider the draft law and did not amend the provisions of Articles 80.1 and 80.3 of the Constitution during the term of its powers. Consequently, the draft law complies with the requirements of Article 158 of the Basic Law.

At the time of providing this opinion, the Constitutional Court stresses that the decision to introduce martial law or state of emergency in Ukraine or in its specific regions in accordance with the procedure established by the Constitution was not adopted, therefore there are no legal grounds that would it make impossible to amend the Constitution.

Given this, the Constitutional Court considers that the draft law complies with the requirements of Article 157.2 of the Constitution.

Section I of the draft law proposes to exclude from Article 80 of the Constitution paragraph 1, according to which «People's Deputies of Ukraine shall be guaranteed parliamentary immunity», and paragraph 3 which stipulates that «People's Deputies of Ukraine shall not be held criminally liable, detained or arrested without the consent of the Verkhovna Rada of Ukraine».

The Constitutional Court has repeatedly examined draft laws on amendments to Article 80 of the Constitution on the restriction of parliamentary immunity and concluded that the proposed amendments regarding the abolishment of the parliamentary immunity concern only their special status and do not affect the content of the constitutional human and citizen's rights and freedoms (their abolishment or restriction), and therefore do not contradict the requirements of Article 157.1 of the Constitution.

According to the results of the examination of the draft laws which proposed amendments to Article 80 of the Constitution in respect to which the Constitutional Court provided opinions on the compliance with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution, the Verkhovna Rada has not adopted laws.

At the time of consideration of this case, the Constitutional Court does not perceive any grounds for changing the previously stated legal positions on these issues.

Thus, the changes proposed in Section I of the draft law relate exclusively to the abolishment of parliamentary immunity and do not foresee changes of the borders of Ukraine or its state system, and therefore are not aimed at eliminating independence or violating the territorial integrity of Ukraine. In addition, the Constitutional Court holds that Section I of the draft law, which proposes to exclude Articles 80.1 and 80.3 of the Constitution, does not provide for the abolishment or restriction of human rights and freedoms, and therefore does not contradict the requirements of Article 157.1 of the Constitution.

At the same time, the Constitutional Court considers appropriate to point out that in deciding on abolishment of parliamentary immunity it is necessary to take into account the state of the political and legal system of Ukraine — its ability, in case of complete absence of the parliamentary immunity institution, to ensure unimpeded and effective implementation by the People's Deputies of their powers, functioning of the parliament as such, as well as the implementation of the constitutional principle of the division of state power.

The Constitutional Court has repeatedly emphasised that the parliamentary immunity is not a personal privilege, an individual right of a People's Deputy, but has a public-law nature; it is aimed at ensuring the People's Deputy from unlawful interference in his/her activities, ensuring the smooth and effective implementation of his/her functions and proper (normal) functioning of the parliament.

The Court held to declare paragraphs 12.1, 12.2 of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (on abolishment of parliamentary immunity) (Reg. No. 6773) conforming with Articles 157, 158 of the Constitution.

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Мельника М. І.
стосовно Висновку Конституційного Суду України
у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України
про надання висновку щодо відповідності законопроекту
про внесення змін до Конституції України
(в частині скасування депутатської недоторканності)
(реєстр. № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України

Конституційний Суд України (далі — Суд) 6 червня 2018 року надав Висновок у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) (далі — Законопроект) вимогам статей 157 і 158 Конституції України № 1-в/2018 (далі — Висновок). У Висновку Суд визнав Законопроект, яким пропонується виключити частини першу та третю статті 80 Основного Закону України, таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

На мою думку, Суд суто формально та поверхово здійснив перевірку Законопроекту на відповідність вимогам статей 157 і 158 Конституції України, залишивши поза увагою правову природу та призначення інституту депутатської недоторканності та не врахувавши суспільно-політичних, правових та інших наслідків повного скасування депутатського імунітету у сучасних умовах політичної та правової систем, вразливості демократичних інститутів в Україні. Суд не зробив глибокого юридичного аналізу положень Законопроекту, не дослідив прямих та опосередкованих зв'язків між ними і нормами Конституції України в аспекті конституційно-правового статусу людини і громадянина, а також конституційних засад функціонування державної влади в Україні.

Системний аналіз Законопроекту дає підстави стверджувати, що внесення пропонуєних Законопроектом змін до Конституції України може призвести до скасування та обмеження прав і свобод людини і громадянина, а також містить загрозу для незалежності України.

1. Констатуючи відповідність Законопроекту вимогам частини другої статті 157 Основного Закону України, Суд, так само, як і у своїх попередніх висновках (від 16 червня 2015 року № 1-в/2015, 30 липня 2015 року № 2-в/2015, 20 січня 2016 року № 1-в/2016, 30 січня 2016 року № 2-в/2016), у Висновку обмежився лише посиланням на те, що Конституція України встановлює особливий порядок введення в Україні чи в окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану, а на момент надання ним Висновку рішення про введення в Україні або в її окремих місцевостях воєнного або надзвичайного стану за процедурою, визначеною Конституцією України, не прийнято, тому правових підстав, які б унеможливили внесення змін до Конституції України, немає (підпункт 2.2 пункту 2 мотивувальної частини).

Така аргументація в умовах наявної збройної агресії Російської Федерації проти України та здійснення окупації частини її території за допомогою збройних формувань Російської Федерації є недостатньою для однозначного висновку про те, що на сьогодні в Україні умов воєнного або надзвичайного стану немає. Обмежившись лише «механічною» перевіркою факту наявності чи відсутності указу Президента України про введення воєнного або надзвичайного стану, Суд не довів відсутності правових підстав, які унеможливають внесення змін до Конституції України, а отже, й не вніс повної юридичної ясності щодо можливості внесення змін до Конституції України за вказаних умов¹.

Аналіз нормативно-правових актів, прийнятих починаючи з 14 квітня 2014 року в Україні спочатку у зв'язку із здійсненням антитерористичної операції, а потім — заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, свідчить про запровадження в зоні їх проведення режиму, що має ознаки воєнного стану, за умов якого Конституція України не може бути змінена².

¹ Див. докладніше: Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М. І. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 23 червня 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/1-v/2015-2.pdf>

² Так, починаючи з 14 квітня 2014 року на території населених пунктів, визначених у затвердженому Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2015 року № 1275-р переліку, здійснювалася антитерористична операція, розпочата відповідно до Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» від 14 квітня 2014 року № 405.

Починаючи з 24 лютого 2018 року, відколи набрав чинності Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18 січня 2018 року № 2268–VIII (далі — Закон про деокупацію), зазнав змін правовий режим заходів із забезпечення національної безпеки і оборони у Донецькій та Луганській областях: замість антитерористичної операції передбачено здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях. Верховна Рада України відповідно до пункту 9 частини першої статті 85 Конституції України схвалила рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, що приймається відповідно до пункту 19 частини першої статті 106 Конституції України, для відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях (частина друга статті 13 Закону про деокупацію). Відтепер керівництво силами та засобами, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації безпосередньо у Донецькій та Луганській областях, здійснює Командувач об'єднаних сил через Об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил України (частини друга, третя статті 9 Закону про деокупацію).

30 квітня 2018 року Президент України своїм Указом № 116 ввів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 квітня 2018 року «Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях». Крім того, 30 квітня 2018 року Президент України підписав також наказ Верховного Головнокомандувача Збройних Сил

З огляду на це Суд мав ретельно дослідити правову природу заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, які здійснюються починаючи з 30 квітня 2018 року, а відтак — аргументовано довести, що їх здійснення не є перешкодою для зміни Конституції України в аспекті вимог частини другої статті 157 Основного Закону України.

2. Необхідно виходити з того, що стаття 80 Конституції України встановлює додаткові порівняно з особою недоторканністю людини (стаття 29 Конституції України) гарантії недоторканності народного депутата України як представника народу у Верховній Раді України. Недоторканність народних депутатів України пов'язана не із їх статусом як людини і громадянина, а з покладеними на них повноваженнями у зв'язку з виконанням державних функцій. Конституційні гарантії депутатської недоторканності є певними винятками із загального конституційного принципу рівності прав і свобод громадян та їх рівності перед законом. Однак встановлення таких гарантій зумовлене вагомими суспільними причинами і спрямовано на досягнення суспільно важливих цілей.

Раніше Суд неодноразово наголошував на тому, що депутатська недоторканність зумовлена необхідністю конституційного забезпечення безперешкодної діяльності депутатів і парламенту в цілому. Вона є елементом статусу народного депутата України і конституційною гарантією, яка спрямована на створення належних умов для виконання покладених на нього обов'язків та реалізації наданих йому прав (депутатських повноважень). Депутатська недоторканність не є особистим привілеєм, а має публічно-правовий характер. Її мета — не тільки убезпечити народного депутата України від незаконного втручання в його депутатську діяльність, а й сприяти належному (нормальному) функціонуванню парламенту (висновки від 27 червня 2000 року № 1-в/2000, від 11 липня 2000 року № 2-в/2000, від 5 грудня 2000 року № 3-в/2000, від 10 вересня 2008 року № 2-в/2008, від 1 квітня 2010 року № 1-в/2010, від 10 липня 2012 року № 1-в/2012, від 27 серпня 2012 року № 2-в/2012, від 16 червня 2015 року № 1-в/2015; рішення від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/99, від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003).

Інститут депутатської недоторканності покликаний виконувати й інші важливі функції, зокрема функцію запобігання узурпації влади, а відтак забезпечувати стабільність конституційного ладу і демократичного розвитку держави. Він є одним з тих елементів системи стримувань і противаг, які забезпечують реальний поділ державної влади на законодавчу, виконавчу та судову. Депутатська недоторканність сприяє утвердженню самостійності і незалежності парламенту. Особливу актуальність вона має у країнах, що розвиваються, у яких немає сталої демократії, панування верховенства права, незалежного і неупередженого суду. Тож існує небезпека здійснення тиску на парламент з боку передусім виконавчої гілки влади, можливість безпідставного звинувачення парламентарів і їх кримінального переслідування за політичну діяльність за відсутності надійної системи правового захисту.

України «Про початок операції Об'єднаних сил із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації на території Донецької та Луганської областей».

Те, яке суспільно-політичне та правове значення має інститут депутатської недоторканності, на мій погляд, переконливо ілюструє період президентства В. Януковича (25 лютого 2010 року — 22 лютого 2014 року), коли відбулася узурпація державної влади¹. Можна обґрунтовано припустити, що одним із чинників, який не дозволив йому повністю взяти під контроль парламент і зруйнувати парламентаризм в Україні, остаточно узурпувати державну владу, була наявність депутатської недоторканності.

Після трагічних подій кінця 2013 року — початку 2014 року, самоусунення В. Януковича від виконання конституційних повноважень² та втечі його з України саме парламент (до речі, обраний за правління В. Януковича) вжив основних заходів з відновлення конституційного ладу в Україні, забезпечення її суверенітету та збереження незалежності, відновлення конституційних прав і свобод людини і громадянина³.

3. Депутатська недоторканність, з одного боку, забезпечує незалежність народного депутата України, що є необхідною передумовою здійснення ним депутатських повноважень та забезпечення нормального функціонування парламенту, з другого — створює певні перешкоди для притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності. По суті, така недоторканність — це своєрідна плата суспільства за можливість мати самостійний і незалежний парламент, здійснювати державну владу на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, утверджувати і забезпечувати права і свободи людини, а також забезпечувати демократичний розвиток країни. Тому у цьому питанні важливо забезпечити баланс суспільних інтересів: мати самостійний та незалежний парламент і унеможливити уникнення від кримінальної відповідальності депутата, який вчинив злочин.

Очевидним є те, що існуючий обсяг недоторканності українських парламентарів не можна визнати оптимальним з точки зору інтересів протидії корупції та правосуддя, а також з огляду на загальноєвропейську практику конституційно-правового регулювання інституту депутатської недоторканності. Формула цієї недоторканності, яка закріплена у статті 80 Конституції України і яка передбачає, що «народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані», за певних обставин дає змогу депутатам, які вчинили злочин, у тому числі корупційний, прикрившись імунітетом, ухилитися від кримінальної відповідальності. Адже

¹ Стаття 1 Закону України «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року № 1682–VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 44. — Ст. 2041.

² Постанова Верховної Ради України «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України» від 22 лютого 2014 року № 757–VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 11. — Ст. 158.

³ Див. докладніше: Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М. І. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів вимогам статей 157 і 158 Конституції України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/1-v/2015-2.pdf>

Йдеться фактично про те, що від парламенту, в якому можуть превалювати не правові, а політичні та інші інтереси, повністю залежить доля кримінальної справи стосовно депутата, який вчинив злочин, починаючи з моменту повідомлення йому підозри у вчиненні злочину. Таким чином, за відсутності згоди парламенту на притягнення такого депутата до кримінальної відповідальності розслідування справи буде фактично заблоковано.

Тому в інтересах правосуддя існуючий на сьогодні обсяг депутатської недоторканності слід певною мірою обмежити. Це можна зробити без шкоди для її функції захисту законодавчої влади шляхом запровадження нової формули, відповідно до якої «народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України затримані чи заарештовані до винесення обвинувального вироку судом». За її реалізації органи правопорядку, органи досудового розслідування та суд матимуть можливість провадити на власний розсуд всі необхідні розшукові та процесуальні дії у справі депутата, який вчинив злочин, включаючи постановлення вироку. Єдине, на що потрібна буде згода парламенту, — це на його затримання та арешт. У свою чергу, депутат матиме можливість здійснити свій захист у суді без політизації цього процесу та втягування у нього парламенту.

Слід зазначити, що такі зміни щодо вдосконалення інституту депутатської недоторканності неодноразово пропонувалися суб'єктами права законодавчої ініціативи (у 2000 році та 2009 році), але до Конституції України внесені не були, хоча забезпечують вказаний баланс суспільних інтересів — дають можливість органам правопорядку без отримання згоди парламенту здійснювати стосовно народного депутата України, який підозрюється у вчиненні злочину, весь комплекс необхідних слідчих та розшукових дій, застосовувати щодо нього заходи забезпечення кримінального провадження та встановлюють додатковий правовий захист парламентаря від свавільного усунення його від виконання депутатських повноважень і безпідставного переслідування за його політичну діяльність.

Натомість Законопроектом передбачено повне скасування депутатського імунітету, що в умовах слабкої демократії, суспільно-політичної нестабільності, відсутності ефективної правової системи загалом і незалежного та справедливого суду зокрема, політичної залежності органів правопорядку, надзвичайно високого рівня корупції може призвести до істотних негативних політичних, правових та соціальних наслідків.

Нездатність політичної та правової систем (на сьогодні це є очевидним) за відсутності інституту депутатського імунітету забезпечити безперешкодне та ефективне здійснення народними депутатами України своїх повноважень, нормальне функціонування парламенту несе потенційну загрозу конституційному ладу, передусім засадничому конституційному принципу, відповідно до якого «державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову» (стаття 6 Конституції України). Скасування конституційно-правових засобів захисту парламентарів, а відтак посилення залежності парламенту істотно ускладнить забезпечення реалізації вказаного принципу поділу державної влади, фактично зруйнує конституційну систему стримувань і противаг, створить додаткові передумови для узурпації влади. Цілком ймовірно, що парламент не зможе здійснювати свої конституційні повноваження і з незалежного законодавчого органу перетвориться на своєрідний придатак іншого владного суб'єкта, що, крім

іншого, матиме наслідком зміну форми правління в Україні. У такому випадку Верховна Рада України не зможе виконувати свої конституційні функції, у тому числі в частині утвердження і забезпечення прав і свобод людини (стаття 3 Конституції України). Це, у свою чергу, загрожує руйнацією інституту парламентаризму, який у сучасному світі є однією з основ демократії.

Відсутність належних конституційно-правових гарантій діяльності народного депутата України може призвести також до порушення конституційних засад, на яких ґрунтується суспільне життя в Україні, як-от здійснення народом влади через органи державної влади, політична та ідеологічна багатоманітність, а також права громадян брати участь в управлінні державними справами (частина друга статті 5, частина перша статті 15, частина перша статті 38 Конституції України).

4. Відповідність Законопроекту вимогам, передбаченим частиною першою статті 157 Конституції України (у частині недопущення ліквідації незалежності та порушення територіальної цілісності України), Суд обґрунтував тим, що запропоновані зміни «стосуються виключно скасування депутатського імунітету та не передбачають зміни кордонів України або її державного устрою, а отже, не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України» (абзац п'ятий підпункту 2.3.1 підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Висновку). Це обґрунтування не можна визнати повним та переконливим.

По-перше, ліквідація незалежності України може здійснюватися різними способами, а не лише через «зміну кордонів України або її державного устрою» (як це впливає з Висновку).

По-друге, Конституція України є цілісним системним актом, норми якого ґрунтуються на єдиних правових засадах та пов'язані між собою. Вона містить низку норм, які становлять принцип самозахисту Конституції України та принцип захисту незалежності України. У такому аспекті частина перша статті 157 Конституції України корелюється не лише зі статтями 1 та 2, але й багатьма іншими статтями Конституції України, зокрема статтею 79, яка врегульовує питання присяги народного депутата України.

Частиною першою статті 79 Основного Закону України встановлено, що перед вступом на посаду народні депутати України складають перед Верховною Радою України таку присягу: «Присягаю на вірність Україні. Зобов'язуюсь усіма своїми діями боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу. Присягаю додержуватися Конституції України та законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників».

Отже, Конституцією України на народного депутата України покладено обов'язок «боронити суверенітет і незалежність України» і наділено його для цього відповідними конституційними статусом і повноваженнями. Елементом такого конституційного статусу наразі є депутатська недоторканність включно з депутатським імунітетом, який Законопроектом пропонується скасувати.

Відтак статтю 80 Конституції України треба розглядати у нерозривному взаємозв'язку з її статтею 79, а саме в аспекті забезпечення депутату можливості виконувати присягу, складену ним на вірність Україні (у тому числі в частині обов'язку боронити суверенітет і незалежність України).

Скасування депутатського імунітету кардинально змінює конституційний статус народного депутата України — істотно послабляє його, посилюючи в нинішніх умовах залежність депутатів і усього парламенту від інших суб'єктів. Отже, у народних депутатів України зменшуються можливості для належного виконання присяги (у тому числі в частині обов'язку боронити суверенітет і незалежність України).

Безперечно, на підставі викладеного не можна однозначно стверджувати, що передбачені Законом проектом зміни спрямовані на ліквідацію незалежності України. Водночас виходячи зі змісту присяги депутата (яка містить окрему вказівку на його зобов'язання боронити незалежність України) Суд щонайменше мав би ретельно і всебічно дослідити це питання та передбачити, як вплине скасування депутатського імунітету на виконання депутатом конституційного обов'язку боронити незалежність України, а також у цьому контексті мав би перевірити Закон проект на відповідність вимогам частини першої статті 157 Конституції України. Тим більше, що в умовах окупації Російською Федерацією частини території України та збройної агресії Російської Федерації проти України (фактично в умовах війни) роль парламенту загалом і кожного депутата зокрема щодо оборони України та збереження її незалежності істотно посилилась.

5. Розглядаючи питання щодо скасування депутатського імунітету, слід виходити з того, що закріплення його на конституційному рівні переслідувало важливі цілі та завдання, які зумовлені прийняттям Конституції України і полягали в необхідності забезпечення розвитку та зміцнення України як демократичної, правової держави (преамбула Конституції України). Скасування депутатського імунітету або істотна зміна його змісту також повинна зумовлюватися не менш важливими факторами, зокрема досягненням поставленої перед інститутом депутатської недоторканності мети та виконанням ним своїх функцій. Однак немає достатніх підстав для твердження, що цей інститут уже виконав свою конституційну місію. Багато обставин свідчать про погіршення ситуації з розвитком парламентаризму в нашій державі, а відтак необхідні додаткові правові заходи для його захисту та зміцнення, запровадження запобіжників задля неможливості чинення тиску на парламентарів через кримінальне переслідування з надуманих підстав.

Прийняття Закону проекту його автори обґрунтовують потребою в усуненні одного з «бар'єрів, який розділяє народних обранців та виборців», скасування «гарантії безкарності». При цьому вони посилаються на суспільні настрої, які характеризуються недовірою та упередженістю до народних депутатів України, та шляхом скасування депутатської недоторканності хочуть, зокрема, відновити довіру народу до парламентарів¹.

Але, по-перше, при прийнятті рішення щодо скасування депутатського імунітету не можна керуватися лише суспільними настроями та виходити з формаль-

¹ Пояснювальна записка до проекту Закону про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) № 6773 від 19 липня 2017 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=pf3511=62352&pf35401=430186>

ної відповідності такого рішення вимогам Основного Закону України, незважаючи на можливі правові, політичні, соціальні та інші наслідки його прийняття.

По-друге, запропонований у Законопроекті підхід не дасть змоги розв'язати проблеми суспільної недовіри до депутатів і парламенту загалом, реалізації принципів законності і справедливості при притягненні депутатів до кримінальної відповідальності, протидії політичній корупції, оскільки депутатський імунітет не є головною, а тим більше — єдиною причиною цих проблем. Головні причини цих проблем пов'язані з різними відхиленнями від конституційних принципів проведення виборів (формування парламенту), наявністю сприятливих суспільно-політичних, економічних та інших умов для існування політичної корупції, політичною ангажованістю органів правопорядку, відсутністю незалежного і справедливого суду. До того ж скасування депутатського імунітету за нинішньої суспільно-політичної ситуації, як зазначалося, може призвести до нових значних проблем, пов'язаних із забезпеченням реалізації державної влади в Україні на засадах, визначених Конституцією України, та утвердженням і забезпеченням прав і свобод людини і громадянина.

По-третє, слід враховувати, що питання скасування депутатської недоторканності в Україні є штучно гіпертрофованим і звуженою. Порушення цього питання має на меті зовсім інші цілі, ніж ті, що їх декларують ініціатори скасування/обмеження депутатської недоторканності. Якби було не так, то депутатська недоторканність в Україні вже давно була б скасована/обмежена — після прийняття Конституції України на розгляд парламенту було подано щонайменше вісім законопроектів з цього питання. Стосовно усіх цих законопроектів Суд давав позитивні висновки, що дозволяло парламенту вносити відповідні зміни до статті 80 Конституції України, але жодного разу він не скористався такою можливістю.

6. За частиною першою статті 158 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту.

У Висновку зазначено, що Верховна Рада України восьмого скликання протягом року Законопроект не розглядала, тому Суд дійшов висновку, що Законопроект відповідає вимогам статті 158 Основного Закону України і перешкод для його розгляду немає (підпункт 2.1 пункту 2 мотивувальної частини).

Слід зауважити, що такий висновок Суд зробив, не дослідивши належним чином питання про те, чи не може в аспекті положень частини першої статті 158 Конституції України вважатися законопроектом про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, законопроект про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів (реєстр. № 1776 від 16 січня 2015 року).

У названому законопроекті пропонувалось, зокрема, виключити зі статті 80 Конституції України частини першу та третю. Тобто в цій частині він за змістом є абсолютно ідентичним Законопроекту.

Законопроект реєстр. № 1776 подав на розгляд парламенту Президент України 16 січня 2015 року. Цього ж дня вказаний законопроект було включено до

порядку денного першої сесії Верховної Ради України восьмого скликання¹; 5 лютого 2015 року парламент направив його до Суду для одержання висновку щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України²; 16 червня 2015 року Суд надав щодо нього свій висновок. Лише 20 березня 2018 року (тобто вже після подання Законопроекту на розгляд парламенту та направлення його до Суду) вказаний законопроект був знятий з розгляду Верховної Ради України³.

Системний аналіз положень статей 156 і 158 Конституції України дає підстави для висновку про те, що частиною першою статті 158 Конституції України встановлено обмеження щодо повторного подання до Верховної Ради України законопроекту про внесення змін до Конституції України з одного й того самого питання. Очевидним є те, що предметом законопроекту реєстр. № 1776 від 16 січня 2015 року і Законопроекту є одне й те саме питання — виключення зі статті 80 Конституції України частин першої та третьої (повне скасування депутатського імунітету).

Виходячи з цього Суд мав дослідити питання про відповідність Законопроекту (положення якого дослівно відтворюють положення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів (реєстр. № 1776 від 16 січня 2015 року), який розглядався Верховною Радою України у 2018 році, і закон не був прийнятий) вимогам частини першої статті 158 Конституції України щодо неможливості подання до Верховної Ради України такого законопроекту раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту. Не зробивши цього і не давши аргументованої відповіді на вказане питання, Суд запровадив негативну практику формального підходу до надання позитивних висновків щодо відповідності законопроектів про внесення змін до Конституції України вимогам статті 158 Основного Закону України без належного дослідження усіх обставин справи. Така практика уможливорює прийняття Верховною Радою України в майбутньому змін до Конституції України з порушенням вимог, передбачених статтею 158 Конституції України.

7. При розгляді цієї справи Суд допустив порушення процедури розгляду та ухвалення актів Суду, передбаченої § 53 Регламенту Суду, — проект Висновку не було проголосовано за основу з подальшим опрацюванням його тексту з урахуванням пропозицій та поправок суддів Суду. Усупереч вимогам Регламенту Суду проект Висновку одразу було поставлено на голосування для ухвалення Висновку.

¹ Постанова Верховної Ради України «Про включення до порядку денного першої сесії Верховної Ради України восьмого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів» від 16 січня 2015 року № 127–VIII.

² Постанова Верховної Ради України «Про направлення до Конституційного Суду України законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів» від 5 лютого 2015 року № 152–VIII.

³ Постанова Верховної Ради України «Про порядок денний восьмої сесії Верховної Ради України восьмого скликання» від 20 березня 2018 року № 2351–VIII.

Підсумовуючи викладене, необхідно підкреслити, що депутатська недоторканість, основне призначення якої полягає у забезпеченні правових гарантій для належного виконання депутатами своїх обов'язків, на сьогодні є одним із правових засобів захисту демократії та правовою гарантією від політичної розправи над парламентарями, а також від посилення залежності парламенту. Існуючий інститут депутатського імунітету потребує зміни (звуження), але він не може бути скасований повністю. Скасування імунітету парламентарів може зробити їх беззахисними перед виконавчою владою, залежними від неї, стати своєрідним «щепленням» від опозиційності, ускладнити розвиток демократії в Україні. Повне скасування депутатського імунітету може дозволити собі лише держава з надзвичайно високим рівнем демократії, пануванням верховенства права, у якій фактично неможливим є безпідставне звинувачення особи та притягнення її до кримінальної відповідальності.

Ризики та наслідки скасування депутатського імунітету можна передбачити за чітко вираженою тенденцією останнього етапу конституційної реформи, яку виявили попередні законодавчі ініціативи щодо внесення змін до Конституції України, що були предметом розгляду Суду у 2015–2016 роках (див. законопроекти за реєстр. № 1776 від 16 січня 2015 року, реєстр. № 2217а від 1 липня 2015 року, реєстр. № 3524 від 25 листопада 2015 року). Ця тенденція полягає, з одного боку, у зниженні рівня незалежності судової та законодавчої влади, зменшенні обсягу повноважень парламенту, з другого — у розширенні повноважень Президента України та посиленні його політичного впливу в системі державної влади.

Суддя Конституційного Суду України

М. МЕЛЬНИК

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Саса С. В.
стосовно Висновку Конституційного Суду України
у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України
про надання висновку щодо відповідності законопроекту
про внесення змін до Конституції України
(в частині скасування депутатської недоторканності)
(реєстр. № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України

Конституційний Суд України 6 червня 2018 року надав Висновок у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України № 1-в/2018 (далі — Висновок).

У Висновку Конституційний Суд України визнав таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України, законопроект про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) (далі — Законопроект), яким пропонується виключити частини першу та третю статті 80 Конституції України.

На підставі статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» висловлюю окрему думку щодо Висновку.

Конституційний Суд України вже надавав Висновок від 16 червня 2015 року № 1-в/2015, який стосувався, зокрема, скасування недоторканності народних депутатів України. В окремій думці щодо цього висновку я висловлював свої позицію, а також застереження та побоювання щодо наслідків скасування депутатської недоторканності. Викладене у пункті 1 вказаної окремої думки¹ є актуальним і стосовно Висновку.

Крім того, вважаю за доцільне зазначити таке.

Згідно з Конституцією України носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ; народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (частина друга статті 5); єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України (стаття 75); виключно законами України визначаються організація і порядок діяльності Верховної Ради України, статус народних депутатів України (пункт 21 частини першої статті 92).

Відповідно до частини першої статті 1 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 року № 2790–XII зі змінами народний депутат України є представником Українського народу у Верховній Раді України і уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, передбачені Конституцією України та законами України.

Перед вступом на посаду народні депутати України складають перед Верховною Радою України таку присягу: «Присягаю на вірність Україні. Зобов'язуюсь

¹ <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/1-v/2015-6.pdf>

усіма своїми діями боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу. Присягаю додержуватися Конституції України та законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників» (частина перша статті 79 Основного Закону України).

З метою забезпечення здійснення депутатських повноважень у статті 80 Конституції України передбачено депутатську недоторканність. Відповідно до Основного Закону України народні депутати України не мають абсолютного імунітету та можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані за згодою Верховної Ради України. Відповідна процедура визначена у Регламенті Верховної Ради України, затвердженому Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року № 1861–VI зі змінами.

Законопроектом пропонується виключити частини першу та третю статті 80 Конституції України, а частина друга цієї статті фактично втратила актуальність у зв'язку з декриміналізацією юридичної відповідальності за образу чи наклеп.

Таким чином, народний депутат України у разі виключення зі статті 80 Конституції України частин першої та третьої буде позбавлений депутатського імунітету та стане вразливим об'єктом для політичних переслідувань. З огляду на це виникає питання, чи зможе народний депутат України як представник Українського народу повноцінно виконувати свої повноваження та присягу — захищати суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу, якщо він сам не буде захищений.

Суддя Конституційного Суду України

С. САС

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Сліденка І. Д.
стосовно Висновку Конституційного Суду України
у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України
про надання висновку щодо відповідності законопроекту
про внесення змін до Конституції України
(в частині скасування депутатської недоторканності)
(реєстр. № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України

Зважаючи на наявність Висновку Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 6 червня 2018 року № 1-в/2018 (далі — Висновок), прийнятого формальною більшістю від фактичного складу Конституційного Суду України;

констатуючи той факт, що застосовані методологія і аргументація та визначена на їх основі Конституційним Судом України формально-абстрактна відповідність законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) (далі — Законопроект) вимогам статей 157 і 158 Конституції України мають виключно формальний характер;

усвідомлюючи необхідність субстанційно-онтологічного аналізу для забезпечення від викликів та загроз, які містяться в Законопроекті, а також помилок, вад, недоліків та неузгодженостей, які містяться у Висновку;

користуючись правом на окрему думку, наданим статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України»;

вважаю за необхідне висловити такі заперечення щодо Висновку та Законопроекту:

1. Заперечення щодо Висновку

У Висновку Конституційний Суд України стверджує, що «на момент надання ним цього висновку рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану за процедурою, визначеною Конституцією України, не прийнято, тому правових підстав, які б унеможливили внесення змін до Конституції України, немає» (абзац третій підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини).

Однак існує ряд серйозних підстав вважати такий підхід хибним, а висновок щодо наявності умов воєнного або надзвичайного стану — неправильним.

По-перше, в Україні функціонує Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України, утворене 20 квітня 2016 року шляхом злиття Державного агентства з питань відновлення Донбасу і Державної служби з питань Автономної Республіки Крим та міста Севастополя. Це міністерство забезпечує формування та реалізує державну політику з питань Автономної

Республіки Крим і міста Севастополя й окремих територій Донецької та Луганської областей, у яких органи державної влади тимчасово не здійснюють своїх повноважень. Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України діє на підставі Постанови Кабінету Міністрів України «Питання діяльності Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб» від 20 квітня 2016 року № 299.

Таким чином, навіть у назві центрального органу виконавчої влади в Україні відображена сутність процесів, які відбуваються у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України — окупацією частини її території. Закон і право зобов'язують Президента України як главу держави оголосити воєнний стан, оскільки військова інтервенція — це завжди явна та очевидна загроза існуванню держави, яку він очолює. Однак проблема збройної агресії вирішується політичним шляхом. Саме тому причина формальної відсутності документа про введення воєнного стану має виключно політичний, а не правовий характер. Іще одним свідченням цього є той факт, що на підставі Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18 січня 2018 року № 2268–VIII Президент України видав Указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 квітня 2018 року «Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях» від 30 квітня 2018 року № 116/2018. Таким чином, з'явилася кардинально нова реальність — операція Об'єднаних сил, що означає принципову зміну правового статусу так званої антитерористичної операції з фактичним введенням воєнного або надзвичайного стану на частині території держави. Це другий принциповий факт, який Конституційний Суд України проігнорував у зв'язку з реальними умовами воєнного стану.

Третім фактом є те, що в період із 30 січня 2016 року (після надання Конституційним Судом України Висновку № 2-в/2016) до 6 червня 2018 року (до надання Конституційним Судом України Висновку) було прийнято ряд нормативних актів, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з умовами воєнного стану, зокрема: міжнародних актів — 3, законів України — 21, постанов Верховної Ради України — 16, указів Президента України — 6, постанов Кабінету Міністрів України — 25, розпоряджень Кабінету Міністрів України — 23, наказів Генеральної прокуратури України та міністерств і відомств — 45 (див. *детальніше додаток 1*). Таким чином, із огляду на таку кількісну та якісну сторону нормативного регулювання, пов'язаного зі збройною агресією Російської Федерації, а на сьогодні це декілька сотень нормативних актів, коли, з одного боку, відбувається удосконалення нормативної бази (вносяться зміни до чинного законодавства), а з другого — виникає принципово нова правова реальність-евфемізм — операція Об'єднаних сил, — у правовій системі України продовжує функціонувати комплексний, системний масив нормативних актів, поява яких є прямим наслідком анексії Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та збройної інтервенції проти України.

Із огляду на вищенаведене та на відданість Конституційного Суду України формальним критеріям у випадках, коли доцільність та політика переважають над правом (оскільки, здійснюючи, приміром, захист довічного матеріального утри-

мання та пенсій суддів, він виходить виключно з сутності процесу, а не з формальних його сторін), слід зауважити таке. Орган конституційного контролю — верховний захисник цінностей Конституції України повинен аналізувати не тільки і не стільки формальні критерії писаного закону, скільки його сутність, дух Конституції України, її принципи у системному зв'язку. Неможливість внесення змін до Конституції України в умовах воєнного стану — це не формальний припис Конституції України, а сутність процесу її зміни, який потребує насамперед легітимності та *consensus omnium*. Окупація частини території України Російською Федерацією, матеріальні та людські втрати, унеможливлення волевиявлення на тимчасово окупованих територіях — це фактори, які повністю нівелюють і легітимність таких змін, і спільний консенсус як сутність суспільного договору, концентрованим вираженням якого і є Конституція України. Лише Конституційний Суд України мав змогу проаналізувати усі ці фактори у своїй сукупності й винести свій вердикт. І сервильність Конституційного Суду України в його формальному підході проявляється саме у тому, що він навіть не намагався цього зробити.

Як свідчить досвід історії, ігнорування об'єктивної реальності, превалювання форми над сутністю і змістом, пріоритет тимчасової вигоди над стратегічною перспективою, орієнтація на політичну доцільність, примат писаної букви закону над духом права завжди призводили до трагічних наслідків як для тих, хто приймає рішення, так і для тих, по відношенню до кого вони приймаються.

Таким чином, сукупність наведених аргументів та фактів щодо збройної інтервенції Російської Федерації проти України означає неможливість внесення змін до Конституції України за таких обставин.

2. Заперечення щодо Законопроекту

Конституційний Суд України вважає, що «зміни, запропоновані у розділі I Законопроекту, стосуються виключно скасування депутатського імунітету та не передбачають зміни кордонів України або її державного устрою, а отже, не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України», а тому розділ I Законопроекту «не суперечить вимогам частини першої статті 157 Конституції України» (абзац п'ятий підпункту 2.3.1 підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Висновку).

Насамперед зауважимо, що доктринальна позиція Конституційного Суду України, згідно з якою ліквідація незалежності держави пов'язується виключно зі зміною її державного устрою (зміна кордонів у наведеній частині Висновку кореспондується з порушенням територіальної цілісності України), є щонайменше дивною, а точніше такою, що не відповідає дійсності.

Оперуючи категорією «державний устрій», Конституційний Суд України вводить до нормативного обігу категорію, яка має безліч доктринальних визначень, до того ж характерних лише для пострадянських держав, та не має нормативного значення. Йдеться про форму з довільним змістом. Нагадаємо, що у Конституції України вжито хоча й не менш невизначений (частково советський атавізм), але хоча б нормативний термін «конституційний лад».

Слід також мати на увазі, що іноземні категорії, які більш-менш відповідають словосполученню «державний устрій», а саме німецьке «*Staatsform*» або британське — «*constitutional system*», мають свої чіткі конотації.

Це не було б проблемою, якби Конституційний Суд України розтлумачив, хоча б у загальних рисах пояснив, як він, власне, розуміє словосполучення «державний устрій». Однак він цього не зробив, і зрозуміти, у чому полягає зв'язок між «державним устроєм» та «ліквідацією незалежності», неможливо.

Однак якщо застосувати метод аналогії і вкласти у вказане словосполучення той же сенс, що мають наведені вище відповідні категорії західних демократій, то виявиться, що це твердження теж не відповідає дійсності. Приміром, у Франції республіканська форма правління (входить до аналогічної «державному устрою» категорії «*regime politique*») не може бути предметом конституційного перегляду, а тому у випадку порушення цієї заборони можна говорити про загрозу незалежності Франції. Однак в Україні подібного роду заборон немає. Конституція України може бути змінена в будь-якій частині, але з дотриманням відповідної процедури. Тобто не завжди зміни до конституції, а саме в частині, що доктриною розуміється під «державним устроєм» незалежно від конкретних підходів, призводить до загрози незалежності. А в Україні це правило взагалі не діє.

Фактична ліквідація незалежності може відбуватись і без зміни того, що, як правило, розуміється під «державним устроєм». Так само справедливим є твердження, що зміна останнього не призводить до ліквідації незалежності. Від того, що Королівство Італія перетворилося в Італійську Республіку чи Веймарська республіка стала ФРН, або Україна в 1996 році перетворилась з парламентської республіки у змішану, незалежність ці держави не втратили. Тобто ніяких прямих та формальних кореляцій між зазначеними категоріями немає.

Таким чином, Конституційний Суд України не наважився дослідити у Висновку, чи існують загрози незалежності через скасування депутатського імунітету. Він звів свою позицію до невизначеного твердження. Однак якби Конституційний Суд України здійснив онтологічний аналіз категорії «імунітет» у зв'язку з категоріями «член парламенту» та «депутатський мандат» або хоча б врахував власні зауваження щодо недоторканності народних депутатів України (підпункт 2.3.1 підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини), то він би дійшов абсолютно протилежних висновків щодо конституційності Висновку.

Екзистенція імунітету парламентаря пов'язана з особливостями політичного режиму в дуалістичних монархіях як реакція на зловживання суверена влади — монарха стосовно парламенту. Про це, зокрема, свідчить досвід Великої Британії XVII століття. У більш широкому сенсі виконавча влада завжди має більше можливостей фактичного впливу (в тому числі силового) на інші гілки влади. Саме тому серед інших причин представники судової влади та парламенту наділяються імунітетом, тобто спеціальним захистом.

За сучасних умов парламентаризму в функціональних демократіях багато чинників, які зумовили появу спеціального захисту для членів парламенту, вже не є актуальними, оскільки система конституційних принципів і цінностей, правова культура значною мірою нівелюють такі загрози. Однак це твердження справедливе виключно для функціональних демократій на кшталт таких, що функціонують у США, Франції, ФРН, етс. Україна не є функціональною демократією. Допоки що це формальна демократія, де демократичні процедури нерідко використовуються на шкоду демократичному правлінню, демократичні інститути мають формальний характер, система стримувань і противаг не збалансована (перевагу має

виконавча влада), переважає позаконституційне правління (політичні домовленості, ігнорування приписів конституції та законів, неформальні процедури узгодження та прийняття рішень («стратегічна сімка» Порошенка, «сім'я» Януковича) тощо.

Саме тому по відношенню до формальної демократії України діють ті ж виклики, що і до Великої Британії XVII століття.

Проблема депутатської недоторканності в Україні штучно перенесена з площини правових сутностей та реалій політичного режиму в площину політичної доцільності. Політики демагогічно маніпулюють нею, чим у принципі вульгаризують проблему депутатського імунітету. Звульгаризовано проблему у вузькополітичних і корпоративних цілях, тобто скасування депутатської недоторканності жодним чином не стосується тих ексцесів, які народні депутати України практикують у парламенті та за його межами. Такі практики підпадають у кращому випадку під політичну відповідальність, в гіршому — під кримінальну. Йдеться лише про гру певних політичних сил.

Стаття 157 Конституції України містить вимогу, за якою зміни неможливі, якщо вони «спрямовані на ліквідацію незалежності України». Однак постає питання, що насправді означає ця вимога і яким чином можуть бути реалізовані такі зміни. Навряд чи хтось ризикне внести до Конституції України норму, яка прямо скасує незалежність України.

Нагадаємо, що цілком теоретичне питання наднаціонального суверенітету, пов'язаного з функціонуванням ЄС, до цього часу викликає практичні дискусії та перманентні погрози Італії або Греції вийти з цього утворення через втрату державами-членами національного суверенітету, зафіксованого в деяких національних конституціях, тобто незалежності. Велика Британія це вже зробила. Однак у цьому випадку йдеться про абсолютно інші речі. Тобто навіть натяк у конституції про можливу втрату незалежності призводить до бурхливого спротиву.

В аналізованій нормі маються на увазі дії неочевидного характеру, які можуть завдати удару по незалежності України, можуть поставити незалежність України під сумнів, можуть призвести до втрати незалежності. Тобто йдеться не скільки про суще (зафіксована втрата незалежності), скільки про евентуальне, можливе (те, що може призвести до втрати незалежності).

Парламентаризм є однією з основ будь-якого сучасного демократичного врядування. Немає жодної демократії, формальної або функціональної, де б парламент не був у центрі публічної влади.

Можна дискутувати з приводу доцільності функціонування глави держави як окремого органу, кількісних та якісних параметрів уряду. Єдине, що не піддається сумніву, — це позиціонування суду як гаранта справедливості і парламенту як концентрованої влади народу.

Що пропонує Законопроект? Пропонується скасувати один із найбільш принципів складників парламентаризму — інститут депутатського імунітету (індемнітет частково залишається). Для держав із функціональною демократією наявність чи відсутність депутатської недоторканності є радше справою смаку. Особливості функціональних демократій, перераховані вище, унеможливають серйозні зловживання щодо членів парламенту. Інша справа — формальні демократії на кшталт української.

За умов українських реалій, у яких, як і за советських часів, зреалізовані основні постулати так званої «шантажистської держави» (*blackmail state*), де суперечливе законодавство з нерідко взаємовиключними вимогами до суб'єктів правозастосування змушує кожного порушувати хоч якусь норму законодавства, чи не єдиним критерієм безпеки є лояльність до держави, з корумпованими та залежними від «чергової» влади судами, депутатський імунітет має принципово інше значення для функціонування держави в цілому та парламенту зокрема, ніж для держав функціональних демократій, у яких цінність демократичного урядування та парламентаризму не ставиться під сумнів ніким, окрім маргінальних гуртків на кшталт анархістів.

В Україні проблема депутатської недоторканності має принциповий характер, насамперед, через дисбаланс системи стримувань і противаг у бік переваг виконавчої влади сукупно з главою держави. Відсутність спеціального правового захисту буде провокувати цей блок публічної влади на зловживання стосовно народних депутатів України. Таким чином, посилиться контроль як за окремими народними депутатами України, так і за парламентом у цілому. Теоретично можливий варіант, коли через провокації та затримання парламент не зможе працювати, як це на практиці було у Великій Британії XVII століття. І на цьому функціонування парламенту і форми державного правління припиняється в запроваджених Конституцією України параметрах.

То чи не є загрозою незалежності України скасування однієї зі складових парламентаризму, який, у свою чергу, є основою для функціонування держави в цілому, за умов, коли зміщується баланс стримувань і противаг, коли звичайний поліцейський — представник виконавчої влади отримує вплив на владу законодавчу, не обмежений нічим, окрім власного сумління і норм суперечливого українського законодавства? Це питання, очевидно, має риторичний характер.

Конституційний Суд України не захищає окремих народних депутатів України чи їх недоторканність. Він захищає цінності демократії, які містяться в Конституції України. І в українських реаліях спеціальний правовий захист народного депутата України, який відповідає засадам демократичного врядування, є фактором, який забезпечує такі цінності, а отже, засади незалежності України. Оскільки контрольований парламент будь-ким, окрім народу України, — це і є реальна втрата нею незалежності.

З огляду на викладені аргументи Законопроект не відповідає статті 157 Конституції України в частині загроз незалежності України.

Суддя Конституційного Суду України

І. СЛІДЕНКО

Додаток 1

Міжнародні акти: Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй «Стан справ у сфері прав людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна)» від 19.12.2016 № 71/205 та від 19.12.2017 № 72/190, які визнають Автономну Республіку Крим та місто Севастополь територією, тимчасово окупованою Російською Федерацією; Меморандум про взаєморозуміння та співпрацю між Міністерством з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України та Міністерством з питань внутрішньо переміщених осіб з окупованих територій, розміщення і біженців Грузії від 30.03.2017.

Закони України: «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18.01.2018 № 2268–VIII; «Про внесення змін до деяких законів України щодо гарантій соціального захисту деяких категорій осіб із числа учасників антитерористичної операції» від 02.02.2016 № 965–VIII; «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України» від 04.02.2016 № 990–VIII; «Про внесення змін до статті 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» щодо забезпечення права на здобуття освіти» від 17.03.2016 № 1038–VIII; «Про внесення змін до деяких законів України щодо соціального захисту резервістів, які постраждали внаслідок участі в антитерористичній операції, та членів їх сімей» від 12.04.2016 № 1080–VIII; «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права на здобуття освіти осіб, місцем проживання яких є територія проведення антитерористичної операції» від 19.04.2016 № 1114–VIII; «Про внесення змін до Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» щодо безперешкодної діяльності органів місцевого самоврядування» від 17.05.2016 № 1365–VIII; «Про внесення змін до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо звільнення від призову на військову службу під час мобілізації близьких родичів осіб, які загинули під час безпосередньої участі в антитерористичній операції» від 31.05.2016 № 1387–VIII; «Про внесення зміни до статті 14 Закону України «Про зайнятість населення» щодо додаткових гарантій у сприянні працевлаштуванню учасників бойових дій, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення» від 07.07.2016 № 1436–VIII; «Про внесення змін до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» щодо соціального захисту членів сімей учасників антитерористичної операції» від 14.07.2016 № 1462–VIII; «Про внесення змін до деяких законів України щодо пенсійного забезпечення окремих категорій осіб із числа учасників антитерористичної операції» від 18.10.2016 № 1683–VIII; «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності вищих навчальних закладів, наукових установ, переміщених з тимчасово окупованої території та з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження» від 03.11.2016 № 1731–VIII; «Про внесення змін до деяких законів України щодо підприємств залізничного транспорту, майно яких розташоване на території проведення антитерористичної операції» від 20.12.2016 № 1787–VIII; «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення соціального захисту осіб, які проживають на тимчасово окупованих територіях та у населених пунктах на лінії зіткнення» від 07.02.2017 № 1838–VIII; «Про внесення змін до Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» щодо вдосконалення регулювання відносин з використання державного і комунального майна на тимчасово окупованій території України» від 23.03.2017 № 1986–VIII; «Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» щодо забезпечення права на здобуття вищої освіти осіб, місцем проживання яких є тимчасово окупована територія України» від 16.05.2017 № 2026–VIII; «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення друкованих засобів масової інформації Міністерством оборони України на час проведення антитерористичної операції» від 18.05.2017 № 2051–VIII; «Про внесення змін до Закону України «Про гастрольні заходи в Україні» щодо особливостей організації та проведення гастрольних заходів за участю громадян держави-агресора» від 05.10.2017 № 2165–VIII; «Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо посилення соціального захисту учасників антитерористичної операції, учасників Революції Гідності та членів сімей загиблих таких осіб» від 14.11.2017 № 2203–VIII; «Про внесення змін до деяких законів України щодо тимчасових дозволів на мовлення в зоні проведення

антитерористичної операції та прикордонних районах України» від 07.12.2017 № 2244–VIII; «Про внесення змін до Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» щодо відновлення можливостей розвитку малого та середнього бізнесу з використанням позикового фінансування на території проведення антитерористичної операції» від 21.12.2017 № 2266–VIII.

Постанови Верховної Ради України: «Про внесення зміни до Постанови Верховної Ради України «Про забезпечення належним медичним обслуговуванням військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу, які зазнали поранення, контузії чи іншого ушкодження здоров'я під час проведення антитерористичної операції на сході України» від 02.02.2016 № 966–VIII; «Про Звернення Верховної Ради України до парламентів іноземних держав, парламентських асамблей міжнародних організацій щодо засудження триваючої агресії Російської Федерації проти України» від 18.02.2016 № 1014–VIII; «Про проведення парламентських слухань на тему: «Стратегія реінтеграції в Україну тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь: проблемні питання, шляхи, методи та способи» від 17.03.2016 № 1034–VIII; «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стан дотримання прав внутрішньо переміщених осіб та громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території України та на тимчасово неконтрольованій території в зоні проведення антитерористичної операції» від 31.03.2016 № 1074–VIII; «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї НАТО, Міжпарламентського союзу, світових лідерів та всіх членів міжнародного співтовариства щодо засудження порушень прав і свобод кримськотатарського народу в частині заборони окупаційною владою РФ на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя Меджлісу кримськотатарського народу та визнання його екстремістською організацією» від 31.03.2016 № 1068–VIII; «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» щодо безперешкодної діяльності органів місцевого самоврядування» від 12.04.2016 № 1082–VIII; «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо пенсійного забезпечення окремих категорій осіб із числа учасників антитерористичної операції» від 19.04.2016 № 1111–VIII; «Про проведення парламентських слухань на тему: «Державні гарантії соціального захисту учасників антитерористичної операції, Революції Гідності та членів їхніх родин: стан і перспективи» від 14.07.2016 № 1470–VIII; «Про Звернення Верховної Ради України до парламентів іноземних держав, парламентських асамблей та міжнародних організацій щодо проведення незаконних виборів до Державної Думи Російської Федерації на території тимчасово окупованих Автономної Республіки Крим та міста Севастополь» від 08.09.2016 № 1502–VIII; «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стратегія реінтеграції в Україну тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополь: проблемні питання, шляхи, методи та способи» від 22.09.2016 № 1602–VIII; «Про Звернення Верховної Ради України до парламентів іноземних держав та міжнародних організацій щодо засудження ескалації збройної агресії Російської Федерації проти України» від 07.02.2017 № 1837–VIII; «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Державні гарантії соціального захисту учасників антитерористичної операції, Революції Гідності та членів їхніх родин: стан і перспективи» від 09.02.2017 № 1843–VIII; «Про Звернення Верховної Ради України до міжнародного співтовариства у зв'язку з підготовкою незаконних виборів Президента Російської Федерації на тимчасово окупованій частині території України — в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі» від 01.03.2018 № 2310–VIII; «Про Звернення Верховної Ради України

до парламентів іноземних держав та парламентських асамблей міжнародних організацій щодо засудження політичних репресій Російської Федерації проти громадян України внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України та звільнення політичних в'язнів — громадян України» від 01.03.2018 № 2312–VIII; «Про комплекс невідкладних заходів щодо практичної реалізації міжнародно-правової відповідальності Російської Федерації за збройну агресію проти України» від 20.03.2018 № 2356–VIII; «Про Заяву Верховної Ради України щодо невизнання Україною легітимності виборів Президента Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях України — Автономній Республіці Крим та місті Севастополі» від 22.03.2018 № 2371–VIII.

Укази Президента України: «Про відзнаку Президента України «За участь в антитерористичній операції» від 17.02.2016 № 53/2016; «Про відзнаку Президента України «За гуманітарну участь в антитерористичній операції» від 17.02.2016 № 54/2016; «Про Уповноваженого Президента України з питань реабілітації учасників операції, які одержали поранення, контузію, каліцтво або інше захворювання під час участі в антитерористичній операції» від 01.12.2016 № 536/2016; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 січня 2018 року «Про додаткові заходи щодо протидії інформаційній агресії Російської Федерації» від 09.02.2018 № 25/2018; «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 квітня 2018 року «Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях» від 30.04.2018 № 116/2018; «Про підтримку розвитку системи спортивної реабілітації учасників бойових дій, які брали участь в антитерористичній операції, у заходах із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях» від 12.05.2018 № 123/2018.

Постанови Кабінету Міністрів України: «Про забезпечення пально-мастильними матеріалами та продуктами харчування суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом в районі проведення антитерористичної операції» від 03.02.2016 № 54; «Про утворення Міжвідомчого координаційного центру соціально-трудова реабілітації учасників антитерористичної операції, які одержали поранення, контузію, каліцтво або інше захворювання під час участі в антитерористичній операції» від 02.03.2016 № 143; «Питання діяльності Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб» від 20.04.2016 № 299; «Деякі питання Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб» від 08.06.2016 № 376; «Про погодження реорганізації територіальних органів Державної служби у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції» від 22.07.2016 № 452; «Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на забезпечення постраждалих учасників антитерористичної операції санаторно-курортним лікуванням» від 08.08.2016 № 510; «Про затвердження Порядку виплати грошової компенсації вартості проїзду учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності до суб'єктів надання послуг для проходження психологічної реабілітації та назад» від 23.08.2016 № 528; «Про внесення змін до Порядку надання статусу учасника бойових дій особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення» від 08.09.2016 № 602; «Про затвердження переліку товарів, виконаних робіт, наданих послуг за кодами згідно з Державним класифікатором продукції та послуг ДК 016:2010, вартість яких на період проведення антитерористичної операції включається до інших витрат звичайної діяльності або на вартість яких не проводиться коригування фінансового результату до оподаткування» від 26.10.2016 № 758; «Деякі питання виконання військово-адміністративних функцій органами військового управлін-

ня на тимчасово окупованій території України» від 07.12.2016 № 906; «Деякі питання Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб» від 14.12.2016 № 959; «Про затвердження Порядку переміщення товарів до району або з району проведення антитерористичної операції» від 01.03.2017 № 99; «Деякі питання видачі (відмови у видачі, анулювання) дозволу на ввезення видавничої продукції, що має походження або виготовлена та/або ввозиться з території держави-агресора, тимчасово окупованої території України» від 05.04.2017 № 262; «Про затвердження Порядку вилучення з обігу видавничої продукції, що має походження або виготовлена та/або ввозиться з території держави-агресора, тимчасово окупованої території України та розповсюджується на території України без відповідного дозволу» від 05.04.2017 № 235; «Про затвердження Порядку організації соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності» від 21.06.2017 № 432; «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів із психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності» від 12.07.2017 № 497; «Про внесення змін до Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» від 19.07.2017 № 544; «Про внесення змін до переліку державних вищих навчальних закладів, переміщених з району проведення антитерористичної операції» від 09.08.2017 № 587; «Про внесення зміни до Порядку переміщення товарів до району або з району проведення антитерористичної операції» від 18.08.2017 № 623; «Про внесення змін до пункту 2 додатка до Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року» від 20.12.2017 № 1090; «Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності» від 27.12.2017 № 1057; «Про затвердження Порядку застосування зброї і бойової техніки з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами Збройних Сил під час виконання ними завдань у районі проведення антитерористичної операції у мирний час» від 14.02.2018 № 68; «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на здійснення заходів щодо захисту і забезпечення прав та інтересів осіб, позбавлених особистої свободи внаслідок дій незаконних збройних формувань та/або органів влади Російської Федерації на окремих територіях Донецької та Луганської областей, де органи державної влади тимчасово не здійснюють своїх повноважень, та тимчасово окупованій території України, а також підтримки зазначених осіб та членів їх сімей» від 18.04.2018 № 328; «Про затвердження переліку матеріально-технічних засобів для підрозділів Державної фіскальної служби, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях (антитерористичної операції)» від 16.05.2018 № 368; «Про внесення змін до Положення про Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України» від 23.05.2018 № 412.

Розпорядження Кабінету Міністрів України: «Про виділення коштів для надання одноразової грошової допомоги членам сім'ї волонтера, який загинув під час надання волонтерської допомоги в районі проведення антитерористичної операції» від 11.02.2016 № 149-р; «Про виділення коштів для надання одноразової грошової допомоги членам сім'ї волонтерів, які загинули під час надання волонтерської допомоги в районі проведення антитерористичної операції» від 08.06.2016 № 421-р; «Про утворення територіальних органів Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб» від 13.07.2016 № 495-р; «Про виділення коштів для надання одноразової

грошової допомоги членам сімей волонтерів, які загинули (померли), та волонтеру, якому встановлено інвалідність внаслідок поранення, отриманого під час надання волонтерської допомоги в районі проведення антитерористичної операції» від 23.08.2016 № 600-р; «Про затвердження розподілу субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на будівництво (придбання) житла для сімей загиблих військовослужбовців, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, а також для інвалідів I–II групи з числа військовослужбовців, які брали участь у зазначеній операції, та потребують поліпшення житлових умов, на 2016 рік» від 26.10.2016 № 773-р; «Про перерозподіл обсягу субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на будівництво (придбання) житла для сімей загиблих військовослужбовців, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, а також для інвалідів I–II групи з числа військовослужбовців, які брали участь у зазначеній операції, та потребують поліпшення житлових умов, у 2016 році» від 21.12.2016 № 978-р; «Про виділення коштів для надання одноразової грошової допомоги членам сімей осіб, які загинули (померли) під час участі в антитерористичній операції, та особам, які отримали інвалідність під час участі в зазначеній операції» від 21.12.2016 № 989-р; «Про виділення коштів для надання одноразової грошової допомоги члену сім'ї волонтера, який загинув під час надання волонтерської допомоги в районі проведення антитерористичної операції» від 21.12.2016 № 1011-р; «Про виділення коштів для надання одноразової грошової допомоги членам сімей осіб, які загинули (померли) під час участі в антитерористичній операції, та особам, які отримали інвалідність під час участі в зазначеній операції» від 08.02.2017 № 84-р; «Про розподіл субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для сімей загиблих осіб, визначених абзацами 5–8 пункту 1 статті 10, а також для осіб з інвалідністю I–II групи, визначених пунктами 11–14 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та осіб, які втратили функціональні можливості нижніх кінцівок, інвалідність яких настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, та потребують поліпшення житлових умов, на 2017 рік» від 16.03.2017 № 167-р; «Деякі питання медичного забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та поліцейських, які беруть участь в антитерористичній операції та здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях» від 24.05.2017 № 352-р; «Про виділення коштів для надання одноразової грошової допомоги членам сімей осіб, які загинули (померли) під час участі в антитерористичній операції, та особам, які отримали інвалідність під час участі в зазначеній операції» від 12.04.2017 № 256-р; «Про виділення коштів для надання одноразової грошової допомоги членам сімей осіб, які загинули (померли) під час участі в антитерористичній операції, та особам, які отримали інвалідність під час участі в зазначеній операції» від 31.05.2017 № 362-р; «Про розподіл субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для сімей загиблих осіб, визначених абзацами 5–8 пункту 1 статті 10, а також для осіб з інвалідністю I–II групи, визначених пунктами 11–14 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та осіб, які втратили функціональні можливості нижніх кінцівок, інвалідність яких настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, та потребують поліпшення житлових умов, на 2017 рік» від 07.06.2017 № 375-р; «Про виділення коштів для надання одноразової грошової допомоги членам сімей осіб, які загинули (померли) під час участі в антитерористичній операції, та особам, які отримали інвалідність під час участі в зазначеній операції» від 04.07.2017 № 440-р; «Про схвалення Концепції Державної цільової програми

з фізичної, медичної, психологічної реабілітації і соціальної та професійної реадaptaції учасників антитерористичної операції на період до 2022 року» від 12.07.2017 № 475-р; «Про розподіл субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для сімей загиблих осіб, визначених абзацами п'ятим — восьмим пункту 1 статті 10, а також для осіб з інвалідністю I–II групи, визначених пунктами 11–14 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та осіб, які втратили функціональні можливості нижніх кінцівок, інвалідність яких настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, та потребують поліпшення житлових умов, на 2017 рік» від 27.09.2017 № 673-р; «Про виділення коштів для надання одноразової грошової допомоги членам сімей осіб, які загинули (померли) під час участі в антитерористичній операції, та особам, які отримали інвалідність під час участі в зазначеній операції» від 04.10.2017 № 696-р; «Про виділення коштів для надання одноразової грошової допомоги членам сімей осіб, які загинули (померли) під час участі в антитерористичній операції, та особам, які отримали інвалідність під час участі в зазначеній операції» від 20.12.2017 № 965-р; «Про виділення коштів для надання одноразової грошової допомоги членам сім'ї особи, яка загинула (померла) під час участі в антитерористичній операції» від 07.02.2018 № 82-р; «Про затвердження плану заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя» від 28.03.2018 № 218-р; «Про затвердження переліку адміністративно-територіальних одиниць, в яких шляхом наземного ефірного аналогового та/або цифрового мовлення поширюються програми держави-агресора та може здійснюватися тимчасове мовлення з використанням радіочастотного ресурсу України, в тому числі аналогове мовлення, а підставі дозволу, виданого Національною радою з питань телебачення і радіомовлення» від 10.05.2018 № 309-р; «Про розподіл субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для сімей загиблих осіб, визначених абзацами 5–8 пункту 1 статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», для осіб з інвалідністю I–II групи, яка настала внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, визначених пунктами 11–14 частини другої статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та які потребують поліпшення житлових умов, на 2018 рік» від 16.05.2018 № 327-р.

Наказ Генеральної прокуратури України: «Про затвердження Порядку виплати військовослужбовцям військових прокуратур винагороди за безпосередню участь у воєнних конфліктах чи антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду» від 06.06.2016 № 198.

Накази Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України: «Про затвердження Порядку особистого прийому громадян у Міністерстві з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України» від 02.03.2017 № 30; «Про внесення змін до наказу Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України від 24 березня 2017 року № 39» від 11.04.2017 № 45.

Накази Міністерства внутрішніх справ України: «Про затвердження Порядку роботи з повідомленнями громадян, що надійшли на «телефон довіри» Управління у справах учасників антитерористичної операції Міністерства внутрішніх справ України» від

22.02.2016 № 118; «Про затвердження Інструкції про порядок та розміри виплати винагороди військовослужбовцям Національної гвардії України в особливий період та під час проведення антитерористичних операцій» від 02.03.2016 № 148; «Про затвердження Інструкції про порядок та розміри виплати винагороди військовослужбовцям Державної прикордонної служби України, розвідувального органу Адміністрації Державної прикордонної служби України за безпосередню участь у воєнних конфліктах чи антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду» від 18.03.2016 № 188; «Про затвердження Інструкції про розміри та умови виплати винагороди поліцейським в особливий період та під час проведення антитерористичних операцій» від 06.04.2016 № 259; «Про затвердження Інструкції про порядок та умови виплати винагороди особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту за безпосередню участь в антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду» від 17.05.2016 № 385; «Про затвердження Змін до Інструкції про порядок та розміри виплати винагороди військовослужбовцям Державної прикордонної служби України, розвідувального органу Адміністрації Державної прикордонної служби України за безпосередню участь у воєнних конфліктах чи антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду» від 29.01.2017 № 49; «Про затвердження Змін до Інструкції про порядок та розміри виплати винагороди військовослужбовцям Національної гвардії України в особливий період та під час проведення антитерористичних операцій» від 24.02.2017 № 156; «Про затвердження Змін до Інструкції про порядок та розміри виплати винагороди військовослужбовцям Державної прикордонної служби України, розвідувального органу Адміністрації Державної прикордонної служби України за безпосередню участь у воєнних конфліктах чи антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду» від 13.06.2017 № 495; «Норма № 11 належності однострою поліцейських, які залучені до проведення антитерористичної операції або безпосередньо виконують завдання із забезпечення публічної безпеки і порядку, боротьби із злочинністю, забезпечення безпеки дорожнього руху в районі її проведення», затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 22.06.2016 № 530; «Про затвердження Порядку дій уповноважених службових осіб Державної прикордонної служби України в разі виявлення в пунктах пропуску через державний кордон України та контрольних пунктах в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї осіб, стосовно яких надано доручення, та порядку взаємодії органів охорони державного кордону з уповноваженими державними органами, які надали доручення» від 23.06.2017 № 535; «Про затвердження Інструкції про особливості зберігання стрілецької зброї, боєприпасів та ручних гранат у підрозділах Державної прикордонної служби України, які виконують завдання на території проведення антитерористичної операції та на адміністративній межі з тимчасово окупованою територією Автономної Республіки Крим» від 10.07.2017 № 581; «Про затвердження Порядку перевірки автомобільних транспортних засобів, які перетинають державний кордон України або адміністративний кордон між Херсонською областю і тимчасово окупованою територією Автономної Республіки Крим, з метою виявлення викрадених» від 23.08.2017 № 725; «Про внесення змін до Інструкції про порядок та розміри виплати винагороди військовослужбовцям Національної гвардії України в особливий період та під час проведення антитерористичних операцій» від 31.08.2017 № 740; «Про внесення змін до Інструкції про порядок та розміри виплати винагороди військовослужбовцям Національної гвардії України в особливий період та під час проведення антитерористичних операцій» від 22.12.2017 № 1062.

Накази Міністерства юстиції України: «Про врегулювання відносин, пов'язаних з контролем за організацією роботи нотаріусів на тимчасово окупованій території України» від 03.06.2016 № 1591/5; «Про врегулювання відносин, пов'язаних з державною

реєстрацією речових прав на нерухоме майно, що розташоване на тимчасово окупованій території України» від 28.03.2016 № 898/5.

Накази Міністерства освіти і науки України: «Про затвердження Порядку проходження атестації для визнання здобутих кваліфікацій, результатів навчання та періодів навчання в системі вищої освіти, здобутих на тимчасово окупованій території України після 20 лютого 2014 року» від 19.05.2016 № 537; «Про затвердження Порядку прийому для здобуття вищої та професійно-технічної освіти осіб, які проживають на тимчасово окупованій території України» від 24.05.2016 № 560; «Про затвердження Порядку прийому для здобуття вищої та професійно-технічної освіти осіб, місцем проживання яких є територія проведення антитерористичної операції (на період її проведення)» від 21.06.2016 № 697.

Накази Міністерства оборони України: «Про затвердження Інструкції про порядок та розміри виплати винагороди військовослужбовцям Збройних Сил України за безпосередню участь у воєнних конфліктах чи антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду» від 10.02.2016 № 67; «Про затвердження Зміни до Інструкції про порядок та розміри виплати винагороди військовослужбовцям Збройних Сил України за безпосередню участь у воєнних конфліктах чи антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду» від 28.01.2017 № 59; «Про затвердження Зміни до Інструкції про порядок та розміри виплати винагороди військовослужбовцям Збройних Сил України за безпосередню участь у воєнних конфліктах чи антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду» від 06.05.2017 № 258; «Про затвердження Змін до Інструкції про порядок та розміри виплати винагороди військовослужбовцям Збройних Сил України за безпосередню участь у воєнних конфліктах чи антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду» від 06.09.2017 № 467.

Накази Міністерства соціальної політики України: «Про затвердження Положення про експертну групу з розгляду документів щодо протезування та/або ортезування учасників антитерористичної операції, які втратили функціональні можливості кінцівок» від 25.03.2016 № 286; «Про затвердження Граничних цін на вироби підвищеної функціональності за новітніми технологіями для учасників антитерористичної операції, які втратили функціональні можливості кінцівок» від 25.05.2016 № 557; «Розмір фактичних витрат на копіювання або друк документів, що надаються за запитами на інформацію, розпорядником якої є Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції» від 17.08.2016 № 906; «Про затвердження акта обстеження матеріально-побутових умов членів сімей загиблих військовослужбовців, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, а також інвалідів I–II груп із числа військовослужбовців, які брали участь у зазначеній операції та потребують поліпшення житлових умов» від 11.11.2016 № 1318; «Про внесення змін до Положення про експертну групу з розгляду документів щодо протезування та/або ортезування учасників антитерористичної операції, які втратили функціональні можливості кінцівок» від 23.03.2017 № 462; «Про затвердження Порядку призначення технічних засобів реабілітації відповідно до функціональних можливостей особи з інвалідністю, дитини з інвалідністю, постраждалого внаслідок антитерористичної операції» від 11.04.2017 № 602; «Про внесення змін до Граничних цін на вироби підвищеної функціональності за новітніми технологіями для учасників антитерористичної операції, які втратили функціональні можливості кінцівок» від 24.07.2017 № 1192; «Про встановлення граничної вартості послуг із психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції та постраждалих учасників Революції Гідності у 2018 році» від 26.04.2018 № 591.

Накази Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України: «Про затвердження Порядку виплати військовослужбовцям Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України винагороди за безпосередню участь в антитерористичній операції» від 14.03.2016 № 205; «Про внесення змін до Порядку виплати військовослужбовцям Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України винагороди за безпосередню участь в антитерористичній операції» від 27.12.2017 № 725.

Наказ Міністерства інфраструктури України: «Про затвердження Інструкції про порядок та розміри виплати винагороди військовослужбовцям Державної спеціальної служби транспорту за безпосередню участь у воєнних конфліктах чи антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду» від 18.07.2016 № 243.

Наказ Держкомтелерадіо України: «Про затвердження Положення про Реєстр видавничої продукції держави-агресора, дозволеної до ввезення та розповсюдження на території України» від 27.04.2017 № 73.

Наказ Управління державної охорони України: «Про затвердження Порядку виплати винагороди військовослужбовцям Управління державної охорони України за безпосередню участь у воєнних конфліктах чи антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду» від 11.07.2016 № 201.

Наказ Служби безпеки України: «Про затвердження Порядку виплати винагороди за безпосередню участь у воєнних конфліктах чи антитерористичній операції, інших заходах в умовах особливого періоду» від 09.03.2016 № 115.

Наказ Міністерства оборони України, Міністерства охорони здоров'я України: «Про визначення механізму надання вторинної (спеціалізованої) і третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги військовослужбовцям, які беруть участь в антитерористичній операції» від 07.02.2018 № 49/180.

Наказ Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України: «Про затвердження Переліку товарів та продукції, дозволених для переміщення на тимчасово неконترلльовану територію та з тимчасово неконترلльованої території у районі проведення антитерористичної операції» від 13.03.2017 № 34/357.

Наказ Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Служби безпеки України: «Про затвердження Інструкції з пошуку та транспортування тіл (останків) загиблих, померлих (зниклих безвісти) під час проведення антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей» від 10.04.2017 № 208/302/381/204.

Наказ Міністерства оборони України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України: «Про затвердження Порядку розрахунків за отримані пально-мастильні матеріали та харчові продукти між суб'єктами, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом в районі проведення антитерористичної операції» від 17.12.2016 № 696/670/791.

Наказ Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України: «Про затвердження Положення про Об'єднаний центр з координації пошуку, звільнення незаконно позбавлених волі осіб, заручників та встановлення місцезнаходження безвісти зниклих в районі проведення антитерористичної операції» від 19.05.2016 № 237/267/388.

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**ВИСНОВОК
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203) вимогам статей 157 і 158 Конституції України

м. Київ
19 червня 2018 року
№ 2-в/2018

Справа № 2-89/2018 (4368/17)

Велика палата Конституційного Суду України у складі суддів:

Шевчука Станіслава Володимировича — головуючого,
Головатого Сергія Петровича,
Городовенка Віктора Валентиновича,
Гульгая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Колісника Віктора Павловича,
Кривенка Віктора Васильовича,
Лемака Василя Васильовича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Мойсика Володимира Романовича,
Саса Сергія Володимировича,
Тупицького Олександра Миколайовича — доповідача,
Шаптали Наталі Костянтинівни,

розглянула на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Тупицького О. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

установив:

1. Верховна Рада України відповідно до Постанови «Про включення до порядку денного сьомої сесії Верховної Ради України восьмого скликання законопроекту

ту про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) і про його направлення до Конституційного Суду України» від 19 жовтня 2017 року № 2171–VIII звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням надати висновок щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203) (далі — Законопроект) вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Законопроектом пропонується:

«1. Внести зміни до статті 80 Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141), виклавши її в такій редакції:

«Стаття 80. Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп».

2. Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2020 року».

У пояснювальній записці до Законопроекту зазначено, що питання щодо скасування недоторканності народних депутатів України досі залишається невирішеним і не втратило своєї актуальності. Суспільна думка з цього приводу свідчить, що «гарантії недоторканності народних обранців в існуючому обсязі є не виправданими та по суті перетворилися в гарантії безкарності».

2. Відповідно до пункту 1 частини першої статті 85 Основного Закону України до повноважень Верховної Ради України належить внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII Конституції України.

Згідно зі статтею 159 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Перевіряючи Законопроект на предмет його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. За статтею 158 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту (частина перша); Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень не може двічі змінювати одні й ті самі положення Конституції України (частина друга).

Верховна Рада України восьмого скликання протягом року Законопроект не розглядала та протягом строку своїх повноважень не змінювала положень статті 80 Конституції України.

Отже, Законопроект відповідає вимогам статті 158 Конституції України.

2.2. Згідно з частиною другою статті 157 Основного Закону України Конституція України не може бути змінена в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Конституція України встановлює особливий порядок введення в Україні чи в окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану. Згідно з частиною першою статті 106 Основного Закону України Президент України приймає відповідно до закону рішення про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України

(пункт 20); приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану (пункт 21). Такі рішення Президента України згідно з пунктом 31 частини першої статті 85 Основного Закону України мають бути затверджені Верховною Радою України протягом двох днів з моменту його звернення.

Конституційний Суд України констатує, що на час надання ним цього висновку рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану за процедурою, визначеною Конституцією України, не прийнято, тому правових підстав, які б унеможливили внесення змін до Конституції України, немає.

З огляду на вказане Конституційний Суд України вважає, що Законопроект відповідає вимогам частини другої статті 157 Конституції України.

3. Здійснюючи перевірку Законопроекту на предмет наявності в ньому положень, які передбачають скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина або спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України (частина перша статті 157 Конституції України), Конституційний Суд України оцінює кожне його положення.

3.1. Пунктом 1 Законопроекту пропонується викласти в новій редакції статтю 80 Конституції України, залишивши без змін лише положення її частини другої. Отже, частини перша, третя цієї статті, згідно з якими «народним депутатам України гарантується депутатська недоторканність; народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані», будуть виключені.

Конституційний Суд України неодноразово розглядав законопроекти про внесення змін до статті 80 Конституції України стосовно обмеження депутатської недоторканності та давав висновки про те, що пропонувані зміни щодо скасування недоторканності народних депутатів України стосуються лише їхнього спеціального статусу і не впливають на зміст конституційних прав і свобод людини і громадянина (їх скасування чи обмеження), а отже, не суперечать вимогам частини першої статті 157 Конституції України (висновки від 27 червня 2000 року № 1-в/2000, від 11 липня 2000 року № 2-в/2000, від 5 грудня 2000 року № 3-в/2000, від 10 вересня 2008 року № 2-в/2008, від 1 квітня 2010 року № 1-в/2010, від 10 липня 2012 року № 1-в/2012, від 27 серпня 2012 року № 2-в/2012, від 16 червня 2015 року № 1-в/2015).

За результатами перевірки законопроектів, якими пропонувалося внести зміни до статті 80 Конституції України та щодо відповідності яких вимогам статей 157 і 158 Конституції України Конституційний Суд України давав висновки, Верховна Рада України закони не ухвалила.

На час розгляду Конституційним Судом України цієї справи підстав для зміни викладених ним раніше юридичних позицій із зазначених питань немає.

Таким чином, Конституційний Суд України вважає, що Законопроект, яким пропонується викласти статтю 80 Конституції України в новій редакції, не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина та є таким, що не суперечить вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

Водночас Конституційний Суд України вважає за доцільне звернути увагу на те, що, ухвалюючи рішення щодо скасування депутатської недоторканності, необхідно враховувати стан політичної та правової системи України — її здатність у разі повної відсутності інституту депутатської недоторканності забезпечити безперешкодне та ефективне здійснення народними депутатами України своїх повноважень, функціонування парламенту, а також реалізацію конституційного принципу поділу державної влади.

Конституційний Суд України неодноразово наголошував, що недоторканність народних депутатів України не є особистим привілеєм, індивідуальним правом народного депутата України, а має публічно-правовий характер; вона спрямована на убезпечення народного депутата України від незаконного втручання в його діяльність, на забезпечення безперешкодного та ефективного здійснення ним своїх функцій та належного (нормального) функціонування парламенту (Висновок від 11 липня 2000 року № 2-в/2000, рішення від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/99, від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003).

Крім того, на наслідки повного скасування депутатської недоторканності звертала увагу і Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеціанська Комісія), яка зазначала, що у політичній системі з вразливою демократією, такою, як в Україні, повне скасування недоторканності може бути небезпечним для функціонування та автономії парламенту (пункт 18 Висновку щодо проекту закону про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів, ухваленого Венеціанською Комісією на її 103-му пленарному засіданні 19–20 червня 2015 року).

3.2. Згідно з частиною першою статті 157 Основного Закону України Конституція України не може бути змінена, якщо зміни, зокрема, спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України.

Конституційний Суд України вважає, що пропоновані Законопроектом зміни до статті 80 Конституції України не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України, а отже, не суперечать вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

3.3. Законопроект містить пункт 2 такого змісту:

«Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2020 року».

Пункт 2 Законопроекту встановлює дату набрання чинності Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)».

Пункт 2 Законопроекту не передбачає скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина, не спрямований на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України, а отже, не суперечить вимогам частини першої статті 157 Конституції України.

З огляду на наведене Конституційний Суд України вважає, що Законопроект відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151², 153, 157, 158, 159 Конституції України, на підставі статей 7, 32, 35, 53, 54, 65, 66, 74, 85, 88, 90, 92, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України

ДІЙШОВ ВИСНОВКУ:

1. Визнати таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України, законопроект про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203), яким пропонується:

«1. Внести зміни до статті 80 Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141), виклавши її в такій редакції:

«Стаття 80. Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образи чи наклеп».

2. Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2020 року».

2. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203) вимогам статей 157 і 158 Конституції України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Висновок Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та інших офіційних друкованих виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

• *Summary to the Opinion of the Grand Chamber of the Constitutional Court of Ukraine No. 2-v/2018 dated June 19, 2018 in the case upon the constitutional appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine for providing opinion on compliance of the draft law on introducing amendments to Article 80 Constitution of Ukraine (on abolishment of parliamentary immunity) (Reg. No. 7203) with the requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution*

According to the Resolution «On inclusion into the agenda of the seventh session of the Verkhovna Rada of the eighth convocation of the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine (on abolishment of parliamentary immunity) and its submission to the Constitutional Court of Ukraine» dated October 19, 2017, No. 2172–VIII, the Verkhovna Rada, appealed to the Constitutional Court requesting to provide opinion on compliance of the draft law on introducing amendments to Article 80 of the Constitution of Ukraine (on abolishment of parliamentary immunity) (Reg. No. 7203) (hereinafter — draft law) with the requirements of the provisions of Articles 157 and 158 of the Constitution.

According to Article 85.1.1 of the Constitution of Ukraine, the authority of the Verkhovna Rada of Ukraine includes introducing amendments to the Constitution of Ukraine within the limits and under the procedure specified in Chapter XIII of this Constitution.

According to Article 159 of the Basic Law, a draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine is considered by the Verkhovna Rada of Ukraine upon the

availability of an opinion of the Constitutional Court of Ukraine on the conformity of the draft law with the requirements of Articles 157 and 158 of this Constitution.

According to Article 158 of the Basic Law, the draft law on introducing amendments to the Constitution of Ukraine, considered by the Verkhovna Rada of Ukraine and not adopted, may be submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine no sooner than one year from the day of the adoption of the decision on this draft law (Article 158.1); within the term of its authority, the Verkhovna Rada of Ukraine shall not amend twice the same provisions of the Constitution. (Article 158.2).

The Verkhovna Rada of the eighth convocation within a year did not consider the draft law and did not amend the provisions of Article 80 of the Constitution during the term of its powers.

Consequently, the draft law complies with the requirements of Article 158 of the Basic Law.

According to Article 157.2 of the Basic Law, the Constitution of Ukraine shall not be amended in conditions of martial law or a state of emergency.

The Constitution establishes a special procedure for the introduction in Ukraine or in certain areas of martial law or state of emergency. According to Article 106.1 of the Basic Law, the President of Ukraine adopts a decision in accordance with the law on the general or partial mobilisation and the introduction of martial law in Ukraine or in its particular areas, in the event of a threat of aggression, danger to the state independence of Ukraine (Article 106.1.20); adopts a decision, in the event of necessity, on the introduction of a state of emergency in Ukraine or in its particular areas (Article 106.1.21). Such decisions, according to Article 85.1.31 of the Basic Law, should be adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine within two days from the moment of the President's address.

The Constitutional Court notes that at the time of the submission of this opinion, the decision to introduce martial law or state of emergency in Ukraine or in its separate regions in accordance with the procedure established by the Constitution has not been adopted, therefore, there are no legal grounds that would make it impossible to amend the Constitution.

Thus, the Constitutional Court considers that the draft law complies with the requirements of Article 157.2 of the Constitution.

Clause 1 of the draft law is proposed to read Article 80 of the Constitution in a new wording, leaving unchanged only the provisions of paragraph two thereof. Consequently, Articles 80.1 and 80.3, according to which «People's Deputies of Ukraine are guaranteed parliamentary immunity; People's Deputies of Ukraine shall not be held criminally liable, detained or arrested without the consent of the Verkhovna Rada of Ukraine» will be excluded.

The Constitutional Court has repeatedly examined draft laws on amendments to Article 80 of the Constitution on the restriction of parliamentary immunity and concluded that the proposed amendments regarding the abolishment of the parliamentary immunity concern only their special status and do not affect the observance of the constitutional human and citizen's rights and freedoms (their abolishment or restriction), and therefore do not contradict the requirements of Article 157.1 of the Constitution.

According to the results of the examination of the draft laws that proposed amendments to Article 80 of the Constitution and as to compliance of which with the

requirements of Articles 157 and 158 of the Constitution the Constitutional Court provided opinion, the Verkhovna Rada has not adopt laws.

At the time of consideration of this case by the Constitutional Court, there are no grounds for changing the previously stated legal positions on these issues.

Thus, the Constitutional Court holds that the draft law, which proposes to read Article 80 of the Constitution in the new wording, does not provide for the abolishment or restriction of human rights and freedoms, and therefore does not contradict the requirements of Article 157.1 of the Constitution.

At the same time, the Constitutional Court considers appropriate to point out that in deciding to abolish parliamentary immunity it is necessary to take into account the state of the political and legal system of Ukraine — its ability in case of complete absence of the parliamentary immunity institution to ensure unimpeded and effective implementation by the People's Deputies of their powers, functioning of the parliament as such, as well as the implementation of the constitutional principle of the division of state power.

The Constitutional Court has repeatedly emphasised that the parliamentary immunity is not a personal privilege, an individual right of a People's Deputy, but has a public-law nature; It is aimed at ensuring the People's Deputy from unlawful interference in his/her activities, ensuring the smooth and effective implementation of his/her functions and proper (normal) functioning of the parliament.

According to Article 157.1 of the Basic Law, the Constitution of Ukraine shall not be amended, if the amendments foresee the abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms, or if they are oriented toward the liquidation of the independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine.

The Constitutional Court holds that the proposed amendments to Article 80 of the Constitution do not aim at eliminating independence or violating the territorial integrity of Ukraine, and therefore do not contradict the requirements of Article 157.1 of the Constitution.

Clause 2 of the draft law establishes the date of entry into force of the Law «On Amendments to Article 80 of the Constitution (concerning the parliamentary immunity)».

Clause 2 of the draft does not provide for abolition or restriction of human and citizen's rights and freedoms, is not oriented toward the liquidation of the independence or violation of the territorial indivisibility of Ukraine, and therefore does not contradict the requirements of Article 157.1 of the Constitution.

Thus, the Constitutional Court of Ukraine held to declare as conforming with the requirements of Articles 157, 158 of the Constitution the draft law on introducing amendments to Article 80 of the Constitution of Ukraine (on abolishment of parliamentary immunity) (Reg. No. 7203), which suggested as follows:

«1. To amend Article 80 of the Constitution of Ukraine, in the following wording:

“Article 80. People's Deputies of Ukraine are not legally liable for the results of voting or for statements made in the Parliament and in its bodies, with the exception of liability for insult or defamation.”

2. This Law shall come into force on January 1, 2020.»

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Мельника М. І.
стосовно Висновку Конституційного Суду України
у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України
про надання висновку щодо відповідності законопроекту
про внесення змін до статті 80 Конституції України
(щодо недоторканності народних депутатів України)
(реєстр. № 7203) вимогам статей 157 і 158 Конституції України

Конституційний Суд України (далі — Суд) 19 червня 2018 року надав Висновок у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203) (далі — Законопроект) вимогам статей 157 і 158 Конституції України № 2-в/2018 (далі — Висновок). У Висновку Суд визнав Законопроект, яким пропонується викласти у новій редакції статтю 80 Основного Закону України, таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Перед цим Суд надав Висновок у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 6 червня 2018 року № 1-в/2018 (далі — Висновок № 1-в/2018) стосовно аналогічного за змістом законопроекту, яким пропонувалося виключити зі статті 80 Конституції України частини першу та третю.

На мою думку, у цій справі, як і при наданні Висновку № 1-в/2018, Суд суто формально та поверхово здійснив перевірку Законопроекту на відповідність вимогам статей 157 і 158 Конституції України, залишивши поза увагою правову природу та призначення інституту депутатської недоторканності та не врахувавши суспільно-політичних, правових та інших наслідків повного скасування депутатського імунітету в сучасних умовах політичної та правової систем, вразливості демократичних інститутів в Україні. Суд не зробив глибокого юридичного аналізу положень Законопроекту, не дослідив прямих та опосередкованих зв'язків між ними і нормами Конституції України в аспекті конституційно-правового статусу людини і громадянина, а також конституційних засад функціонування державної влади в Україні.

В окремій думці¹ стосовно Висновку № 1-в/2018 я вказував, що системний аналіз законопроекту (реєстр. № 6773) дає підстави стверджувати, що внесення

¹ Див. докладніше: Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М. І. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 6 червня 2018 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/1-v_2018_2.pdf

пропонованих ним змін до Конституції України може призвести до скасування та обмеження прав і свобод людини і громадянина, а також містить загрозу для незалежності України. Це повною мірою стосується Висновку, оскільки його надано на аналогічний за змістом законопроект про внесення змін до Конституції України — обома законопроектами (і депутатським, і президентським) пропонується повністю скасувати депутатський імунітет.

З огляду на це вважаю за доцільне висловити щодо Висновку ті ж зауваження, які вже висловив в окремій думці стосовно Висновку № 1-в/2018.

1. Констатуючи відповідність Законопроекту вимогам частини другої статті 157 Основного Закону України, Суд, так само, як і у своїх попередніх висновках (від 16 червня 2015 року № 1-в/2015, 30 липня 2015 року № 2-в/2015, 20 січня 2016 року № 1-в/2016, 30 січня 2016 року № 2-в/2016, 6 червня 2018 року № 1-в/2018), у Висновку обмежився лише посиланням на те, що Конституція України встановлює особливий порядок введення в Україні чи в окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану, а на момент надання ним Висновку рішення про введення в Україні або в її окремих місцевостях воєнного або надзвичайного стану за процедурою, визначеною Конституцією України, не прийнято, тому правових підстав, які б унеможливили внесення змін до Конституції України, немає (підпункт 2.2 пункту 2 мотивувальної частини).

Така аргументація в умовах наявної збройної агресії Російської Федерації проти України та здійснення окупації частини її території за допомогою збройних формувань Російської Федерації є недостатньою для однозначного висновку про те, що на сьогодні в Україні умов воєнного або надзвичайного стану немає. Обмежившись лише «механічною» перевіркою факту наявності чи відсутності указу Президента України про введення воєнного або надзвичайного стану, Суд не довів відсутності правових підстав, які унеможливають внесення змін до Конституції України, а отже, й не вніс повної юридичної ясності щодо можливості внесення змін до Конституції України за вказаних умов¹.

Аналіз нормативно-правових актів, прийнятих починаючи з 14 квітня 2014 року в Україні спочатку у зв'язку із здійсненням антитерористичної операції, а потім — заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, свідчить про запровадження в зоні їх проведення режиму, що має ознаки воєнного стану, за умов якого Конституція України не може бути змінена².

¹ Див. докладніше: Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М. І. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 16 червня 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/1-v/2015-2.pdf>

² Так, починаючи з 14 квітня 2014 року на території населених пунктів, визначених у затвердженому Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2015 року № 1275-р переліку, здійснювалася антитерористична операція, розпочата відповідно до Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» від 14 квітня 2014 року № 405.

З огляду на це Суд мав ретельно дослідити правову природу заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, які здійснюються починаючи з 30 квітня 2018 року, а відтак — аргументовано довести, що їх здійснення не є перешкодою для зміни Конституції України в аспекті вимог частини другої статті 157 Основного Закону України.

2. Необхідно виходити з того, що стаття 80 Конституції України встановлює додаткові порівняно з особою недоторканністю людини (стаття 29 Конституції України) гарантії недоторканності народного депутата України як представника народу у Верховній Раді України. Недоторканність народних депутатів України пов'язана не із їх статусом як людини і громадянина, а з покладеними на них повноваженнями у зв'язку з виконанням державних функцій. Конституційні гарантії депутатської недоторканності є певними винятками із загального конституційного принципу рівності прав і свобод громадян та їх рівності перед законом. Однак встановлення таких гарантій зумовлене вагомими суспільними причинами і спрямоване на досягнення суспільно важливих цілей.

Раніше Суд неодноразово наголошував на тому, що депутатська недоторканність зумовлена необхідністю конституційного забезпечення безперешкодної діяльності депутатів і парламенту в цілому. Вона є елементом статусу народного депутата України і конституційною гарантією, яка спрямована на створення належних умов для виконання покладених на нього обов'язків та реалізації наданих йому прав (депутатських повноважень). Депутатська недоторканність не

Починаючи з 24 лютого 2018 року, відколи набрав чинності Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18 січня 2018 року № 2268–VIII (далі — Закон про деокупацію), зазнав змін правовий режим заходів із забезпечення національної безпеки і оборони у Донецькій та Луганській областях: замість антитерористичної операції передбачено здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях. Верховна Рада України відповідно до пункту 9 частини першої статті 85 Конституції України схвалила рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, що приймається відповідно до пункту 19 частини першої статті 106 Конституції України, для відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях і забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях (частина друга статті 13 Закону про деокупацію). Відтепер керівництво силами та засобами, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації безпосередньо у Донецькій та Луганській областях, здійснює Командувач об'єднаних сил через Об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил України (частини друга, третя статті 9 Закону про деокупацію).

30 квітня 2018 року Президент України своїм Указом № 116 ввів у дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 квітня 2018 року «Про широкомасштабну антитерористичну операцію в Донецькій та Луганській областях». Крім того, 30 квітня 2018 року Президент України підписав також наказ Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України «Про початок операції Об'єднаних сил із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації на території Донецької та Луганської областей».

є особистим привілеєм, а має публічно-правовий характер. Її мета — не тільки обезпечити народного депутата України від незаконного втручання в його депутатську діяльність, а й сприяти належному (нормальному) функціонуванню парламенту (висновки Суду від 27 червня 2000 року № 1-в/2000, від 11 липня 2000 року № 2-в/2000, від 5 грудня 2000 року № 3-в/2000, від 10 вересня 2008 року № 2-в/2008, від 1 квітня 2010 року № 1-в/2010, від 10 липня 2012 року № 1-в/2012, від 27 серпня 2012 року № 2-в/2012, від 16 червня 2015 року № 1-в/2015, від 6 червня 2018 року № 1-в/2018; рішення від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/99, від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003).

Інститут депутатської недоторканності покликаний виконувати й інші важливі функції, зокрема функцію запобігання узурпації влади, а відтак забезпечувати стабільність конституційного ладу і демократичного розвитку держави. Він є одним з тих елементів системи стримувань і противаг, які забезпечують реальний поділ державної влади на законодавчу, виконавчу та судову. Депутатська недоторканність сприяє утвердженню самостійності і незалежності парламенту. Особливу актуальність вона має у країнах, що розвиваються, у яких немає сталої демократії, панування верховенства права, незалежного і неупередженого суду. Тож існує небезпека здійснення тиску на парламент з боку передусім виконавчої гілки влади, можливість безпідставного звинувачення парламентарів і їх кримінального переслідування за політичну діяльність за відсутності надійної системи правового захисту.

Те, яке суспільно-політичне та правове значення має інститут депутатської недоторканності, на мій погляд, переконливо ілюструє період президентства В. Януковича (25 лютого 2010 року — 22 лютого 2014 року), коли відбулася узурпація державної влади¹. Можна обґрунтовано припустити, що одним із чинників, який не дозволив йому повністю взяти під контроль парламент і зруйнувати парламентаризм в Україні, остаточно узурпувати державну владу, була наявність депутатської недоторканності.

Після трагічних подій кінця 2013 року — початку 2014 року, самоусунення В. Януковича від виконання конституційних повноважень² та втечі його з України саме парламент (до речі, обраний за правління В. Януковича) вжив основних заходів з відновлення конституційного ладу в Україні, забезпечення її суверенітету та збереження незалежності, відновлення конституційних прав і свобод людини і громадянина³.

¹ Стаття 1 Закону України «Про очищення влади» від 16 вересня 2014 року № 1682-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 44. — Ст. 2041.

² Постанова Верховної Ради України «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України» від 22 лютого 2014 року № 757-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 11. — Ст. 158.

³ Див. докладніше: Окрема думка судді Конституційного Суду України Мельника М. І. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 16 червня 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/1-v/2015-2.pdf>

3. Депутатська недоторканність, з одного боку, забезпечує незалежність народного депутата України, що є необхідною передумовою здійснення ним депутатських повноважень та забезпечення нормального функціонування парламенту, з другого — створює певні перешкоди для притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності. По суті, така недоторканність — це своєрідна плата суспільства за можливість мати самостійний і незалежний парламент, здійснювати державну владу на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову, утверджувати і забезпечувати права і свободи людини, а також забезпечувати демократичний розвиток країни. Тому у цьому питанні важливо забезпечити баланс суспільних інтересів: мати самостійний та незалежний парламент і унеможливити уникнення від кримінальної відповідальності депутата, який вчинив злочин.

Очевидним є те, що існуючий обсяг недоторканності українських парламентів не можна визнати оптимальним з точки зору інтересів протидії корупції та правосуддя, а також з огляду на загальноєвропейську практику конституційно-правового регулювання інституту депутатської недоторканності. Формула цієї недоторканності, яка закріплена у статті 80 Конституції України і яка передбачає, що «народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані», за певних обставин дає змогу депутатам, які вчинили злочин, у тому числі корупційний, прикрившись імунітетом, ухилитися від кримінальної відповідальності. Адже йдеться фактично про те, що від парламенту, в якому можуть превалювати не правові, а політичні та інші інтереси, повністю залежить доля кримінальної справи стосовно депутата, який вчинив злочин, починаючи з моменту повідомлення йому підозри у вчиненні злочину. Таким чином, за відсутності згоди парламенту на притягнення такого депутата до кримінальної відповідальності розслідування справи буде фактично заблоковано.

Тому в інтересах правосуддя існуючий на сьогодні обсяг депутатської недоторканності слід певною мірою обмежити. Це можна зробити без шкоди для її функції захисту законодавчої влади шляхом запровадження нової формули, відповідно до якої «народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України затримані чи заарештовані до винесення обвинувального вироку судом». У випадку реалізації такої формули органи правопорядку, органи досудового розслідування та суд матимуть можливість провадити на власний розсуд всі необхідні розшукові та процесуальні дії у справі депутата, який вчинив злочин, включаючи постановлення вироку. Єдине, на що потрібна буде згода парламенту, — це на його затримання та арешт. У свою чергу, депутат матиме можливість здійснити свій захист у суді без політизації цього процесу та втягування у нього парламенту.

Слід зазначити, що такі зміни щодо вдосконалення інституту депутатської недоторканності неодноразово пропонувалися суб'єктами права законодавчої ініціативи (у 2000 році та 2009 році), але до Конституції України внесені не були, хоча забезпечують вказаний баланс суспільних інтересів — дають можливість органам правопорядку без отримання згоди парламенту здійснювати стосовно народного депутата України, який підозрюється у вчиненні злочину, весь комплекс необхідних слідчих та розшукових дій, застосовувати щодо нього заходи

забезпечення кримінального провадження та встановлюють додатковий правовий захист парламентаря від свавільного усунення його від виконання депутатських повноважень і безпідставного переслідування за його політичну діяльність.

Натомість Законопроектом передбачено повне скасування депутатського імунітету, що в умовах слабкої демократії, суспільно-політичної нестабільності, відсутності ефективної правової системи загалом і незалежного та справедливого суду зокрема, політичної залежності органів правопорядку, надзвичайно високого рівня корупції може призвести до істотних негативних політичних, правових та соціальних наслідків.

Нездатність політичної та правової систем (на сьогодні це є очевидним) за відсутності інституту депутатського імунітету забезпечити безперешкодне та ефективне здійснення народними депутатами України своїх повноважень, нормальне функціонування парламенту несе потенційну загрозу конституційному ладу, передусім засадничому конституційному принципу, відповідно до якого «державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову» (стаття 6 Конституції України). Скасування конституційно-правових засобів захисту парламентарів, а відтак посилення залежності парламенту істотно ускладнить забезпечення реалізації вказаного принципу поділу державної влади, фактично зруйнує конституційну систему стримувань і противаг, створить додаткові передумови для узурпації влади. Цілком імовірно, що парламент не зможе здійснювати свої конституційні повноваження і з незалежного законодавчого органу перетвориться на своєрідний додаток іншого владного суб'єкта, що, крім іншого, матиме наслідком зміну форми правління в Україні. У такому випадку Верховна Рада України не зможе виконувати свої конституційні функції, у тому числі в частині утвердження і забезпечення прав і свобод людини (стаття 3 Конституції України). Це, у свою чергу, загрожує руйнацією інституту парламентаризму, який у сучасному світі є однією з основ демократії.

Відсутність належних конституційно-правових гарантій діяльності народного депутата України може призвести також до порушення конституційних засад, на яких ґрунтується суспільне життя в Україні, як-от здійснення народом влади через органи державної влади, політична та ідеологічна багатоманітність, а також права громадян брати участь в управлінні державними справами (частина друга статті 5, частина перша статті 15, частина перша статті 38 Конституції України).

4. Відповідність Законопроекту вимогам, передбаченим частиною першою статті 157 Конституції України (у частині недопущення ліквідації незалежності та порушення територіальної цілісності України), Суд не обґрунтував. Він лише зауважив, що «запропоновані Законопроектом зміни до статті 80 Конституції України не спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України, а отже, не суперечать вимогам частини першої статті 157 Конституції України» (абзац другий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Висновку). Це означає, що Суд не здійснив належної перевірки Законопроекту на відповідність вказаним конституційним вимогам.

Як відомо, Конституція України є цілісним системним актом, норми якого ґрунтуються на єдиних правових засадах та пов'язані між собою. Вона містить низку норм, які становлять принцип самозахисту Конституції України та принцип захис-

ту незалежності України. У такому аспекті частина перша статті 157 Конституції України корелюється не лише зі статтями 1 та 2, але й багатьма іншими статтями Конституції України, зокрема статтею 79, яка врегульовує питання присяги народного депутата України.

Частиною першою статті 79 Основного Закону України встановлено, що перед вступом на посаду народні депутати України складають перед Верховною Радою України таку присягу: «Присягаю на вірність Україні. Зобов'язуюсь усіма своїми діями боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу. Присягаю додержуватися Конституції України та законів України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників».

Отже, Конституцією України на народного депутата України покладено обов'язок «боронити суверенітет і незалежність України» і наділено для цього відповідними конституційними статусом і повноваженнями. Елементом такого конституційного статусу наразі є депутатська недоторканність включно з депутатським імунітетом, який Законопроектом пропонується скасувати.

Відтак статтю 80 Конституції України треба розглядати у нерозривному взаємозв'язку з її статтею 79, а саме в аспекті забезпечення депутату можливості виконувати присягу, складену ним на вірність Україні (у тому числі в частині обов'язку боронити суверенітет і незалежність України).

Скасування депутатського імунітету кардинально змінює конституційний статус народного депутата України — істотно послабляє його, посилюючи в нинішніх умовах залежність депутатів і усього парламенту від інших суб'єктів. Отже, у народних депутатів України зменшуються можливості для належного виконання присяги (у тому числі в частині обов'язку боронити суверенітет і незалежність України).

Безперечно, на підставі викладеного не можна однозначно стверджувати, що передбачені Законопроектом зміни спрямовані на ліквідацію незалежності України. Водночас виходячи зі змісту присяги депутата (яка містить окрему вказівку на його зобов'язання боронити незалежність України) Суд щонайменше мав би ретельно і всебічно дослідити це питання та передбачити, як вплине скасування депутатського імунітету на виконання депутатом конституційного обов'язку боронити незалежність України, а також у цьому контексті мав би перевірити Законопроект на відповідність вимогам частини першої статті 157 Конституції України. Тим більше, що в умовах окупації Російською Федерацією частини території України та збройної агресії Російської Федерації проти України (фактично в умовах війни) роль парламенту загалом і кожного депутата зокрема щодо оборони України та збереження її незалежності істотно посилилась.

5. Розглядаючи питання щодо скасування депутатського імунітету, слід виходити з того, що закріплення його на конституційному рівні переслідувало важливі цілі та завдання, які зумовлені прийняттям Конституції України і полягали в необхідності забезпечення розвитку та зміцнення України як демократичної, правової держави (преамбула Конституції України). Скасування депутатського імунітету або істотна зміна його змісту також повинна зумовлюватися не менш важливими факторами, зокрема досягненням поставленої перед інститутом депутатської недоторканності мети та виконанням ним своїх функцій. Однак немає достатніх

підстав для твердження, що цей інститут уже виконав свою конституційну місію. Багато обставин свідчать про погіршення ситуації з розвитком парламентаризму в нашій державі, а відтак необхідні додаткові правові заходи для його захисту та зміцнення, запровадження запобіжників задля неможливості чинення тиску на парламентарів через кримінальне переслідування з надуманих підстав.

Прийняття Законопроекту суб'єкт законодавчої ініціативи обґрунтовує суспільною думкою стосовно того, що «гарантії недоторканності народних обранців в існуючому обсязі є не виправданими та по суті перетворилися в гарантії безкарності»¹.

Але, по-перше, при прийнятті рішення щодо скасування депутатського імунітету не можна керуватися лише суспільними настроями та виходити з формальної відповідності такого рішення вимогам Основного Закону України, незважаючи на можливі правові, політичні, соціальні та інші наслідки його прийняття.

По-друге, запропонований у Законопроекті підхід не дасть змоги розв'язати проблеми реалізації принципів законності і справедливості при притягненні депутатів до кримінальної відповідальності, протидії політичній корупції, існуючій суспільної недовіри до депутатів і парламенту загалом, оскільки депутатський імунітет не є головною, а тим більше — єдиною причиною цих проблем. Головні причини цих проблем пов'язані з різними відхиленнями від конституційних принципів проведення виборів (формування парламенту), наявністю сприятливих суспільно-політичних, економічних та інших умов для існування політичної корупції, політичною ангажованістю органів правопорядку, відсутністю незалежного і справедливого суду. До того ж скасування депутатського імунітету за нинішньої суспільно-політичної ситуації, як зазначалося, може призвести до нових значних проблем, пов'язаних із забезпеченням реалізації державної влади в Україні на засадах, визначених Конституцією України, та утвердженням і забезпеченням прав і свобод людини і громадянина.

По-третє, слід враховувати, що питання скасування депутатської недоторканності в Україні є штучно гіпертрофованим і звільгаризованим. Порухення цього питання має на меті зовсім інші цілі, ніж ті, що їх декларують ініціатори скасування/обмеження депутатської недоторканності. Якби було не так, то депутатська недоторканність в Україні вже давно була б скасована/обмежена — після прийняття Конституції України на розгляд парламенту було подано щонайменше вісім законопроектів з цього питання. Стосовно усіх цих законопроектів Суд давав позитивні висновки, що дозволяло парламенту вносити відповідні зміни до статті 80 Конституції України, але жодного разу він не скористався такою можливістю.

6. За частиною першою статті 158 Основного Закону України законопроект про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, може бути поданий до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту.

¹ Пояснювальна записка до проекту Закону про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203) від 17 жовтня 2017 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=62727&pf35401=436299>

У Висновку зазначено, що Верховна Рада України восьмого скликання протягом року Законопроект не розглядала, тому Законопроект відповідає вимогам статті 158 Основного Закону України і перешкод для його розгляду немає (підпункт 2.1 пункту 2 мотивувальної частини).

Слід зауважити, що такий висновок Суд зробив, не дослідивши належним чином питання про те, чи не може в аспекті положень частини першої статті 158 Конституції України вважатися законопроектом про внесення змін до Конституції України, який розглядався Верховною Радою України, і закон не був прийнятий, законопроект про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів (реєстр. № 1776) від 16 січня 2015 року.

У названому законопроекті пропонувалось, зокрема, виключити зі статті 80 Конституції України частини першу та третю. Тобто в цій частині він за змістом є ідентичним Законопроекту.

Законопроект (реєстр. № 1776) подав на розгляд парламенту Президент України 16 січня 2015 року. Цього ж дня вказаний законопроект було включено до порядку денного першої сесії Верховної Ради України восьмого скликання¹; 5 лютого 2015 року парламент направив його до Суду для одержання висновку щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України²; 16 червня 2015 року Суд надав щодо нього свій висновок. Лише 20 березня 2018 року (тобто вже після подання Законопроекту на розгляд парламенту та направлення його до Суду) вказаний законопроект був знятий з розгляду Верховної Ради України³.

Системний аналіз положень статей 156 і 158 Конституції України дає підстави для висновку про те, що частиною першою статті 158 Конституції України встановлено обмеження щодо повторного подання до Верховної Ради України законопроекту про внесення змін до Конституції України з одного й того самого питання. Очевидним є те, що предметом законопроекту (реєстр. № 1776) від 16 січня 2015 року і Законопроекту є одне й те саме питання — виключення зі статті 80 Конституції України частин першої та третьої (повне скасування депутатського імунітету).

Виходячи з цього Суд мав дослідити питання про відповідність Законопроекту (положення якого по суті відтворюють відповідні положення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів (реєстр. № 1776) від 16 січня 2015 року, який розглядався Верховною Радою України у 2018 році, і закон не був прийнятий) вимогам частини першої статті 158 Конституції України щодо неможливості подання до Верхов-

---

¹ Постанова Верховної Ради України «Про включення до порядку денного першої сесії Верховної Ради України восьмого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів» від 16 січня 2015 року № 127–VIII.

² Постанова Верховної Ради України «Про направлення до Конституційного Суду України законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів» від 5 лютого 2015 року № 152–VIII.

³ Постанова Верховної Ради України «Про порядок денний восьмої сесії Верховної Ради України восьмого скликання» від 20 березня 2018 року № 2351–VIII.

ної Ради України такого законопроекту раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту.

Не зробивши цього і не давши аргументованої відповіді на вказане запитання, Суд запровадив негативну практику формального підходу до надання позитивних висновків щодо відповідності законопроектів про внесення змін до Конституції України вимогам статті 158 Основного Закону України без належного дослідження усіх обставин справи. Така практика уможлиблює прийняття Верховною Радою України в майбутньому змін до Конституції України з порушенням вимог, передбачених статтею 158 Конституції України.

Підсумовуючи викладене, необхідно підкреслити, що депутатська недоторканість, основне призначення якої полягає у забезпеченні правових гарантій для належного виконання депутатами своїх обов'язків, на сьогодні є одним із правових засобів захисту демократії та правовою гарантією від політичної розправи над парламентарями, а також від посилення залежності парламенту. Існуючий інститут депутатського імунітету потребує зміни (звуження), але він не може бути скасований повністю. Скасування імунітету парламентарів може зробити їх беззахисними перед виконавчою владою, залежними від неї, стати своєрідним «щепленням» від опозиційності, ускладнити розвиток демократії в Україні. Повне скасування депутатського імунітету може дозволити собі лише держава з надзвичайно високим рівнем демократії, пануванням верховенства права, у якій фактично неможливим є безпідставне звинувачення особи та притягнення її до кримінальної відповідальності.

Ризики та наслідки скасування депутатського імунітету можна передбачити за чітко вираженою тенденцією останнього етапу конституційної реформи, яку виявили попередні законодавчі ініціативи щодо внесення змін до Конституції України, що були предметом розгляду Суду у 2015–2018 роках (див. законопроекти за реєстр. № 1776 від 16 січня 2015 року, реєстр. № 2217а від 1 липня 2015 року, реєстр. № 3524 від 25 листопада 2015 року, реєстр. № 6773 від 19 липня 2017 року). Ця тенденція полягає, з одного боку, у зниженні рівня незалежності судової та законодавчої влади, зменшенні обсягу повноважень парламенту, з другого — у розширенні повноважень Президента України та посиленні його політичного впливу в системі державної влади.

Суддя Конституційного Суду України

М. МЕЛЬНИК

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Саца С. В.
стосовно Висновку Конституційного Суду України
у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України
про надання висновку щодо відповідності законопроекту
про внесення змін до статті 80 Конституції України
(щодо недоторканності народних депутатів України)
(реєстр. № 7203) вимогам статей 157 і 158 Конституції України

Конституційний Суд України 19 червня 2018 року надав Висновок у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203) вимогам статей 157 і 158 Конституції України № 2-в/2018 (далі — Висновок).

У Висновку Конституційний Суд України визнав таким, що відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України, законопроект про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України) (реєстр. № 7203) (далі — Законопроект), яким пропонується:

«1. Внести зміни до статті 80 Конституції України (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 30, ст. 141), виклавши її в такій редакції:

«Стаття 80. Народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у парламенті та його органах, за винятком відповідальності за образу чи наклеп».

2. Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2020 року».

Саме датою набрання чинності Законопроект фактично відрізняється від законопроекту про внесення змін до Конституції України (в частині скасування депутатської недоторканності) (реєстр. № 6773), щодо якого Конституційний Суд України надав Висновок 6 червня 2018 року за № 1-в/2018.

На підставі статті 93 Закону України «Про Конституційний Суд України» вважаю за доцільне висловити окрему думку щодо Висновку.

В окремих думках щодо висновків Конституційного Суду України від 16 червня 2015 року № 1-в/2015¹ та від 6 червня 2018 року № 1-в/2018² я висловлював свої позиції, а також застереження та побоювання щодо наслідків скасування депутатської недоторканності. Викладене є актуальним і стосовно Висновку.

Крім того, у Висновку Конституційний Суд України мав би звернути увагу на пункт 2 Законопроекту, який встановлює дату набрання чинності законом про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України), в разі його прийняття Верховною Радою України, а саме: «2. Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2020 року».

Формулювання пункту 2 Законопроекту є юридично некоректним і недоречним у законопроекті, яким пропонується внести зміни до Конституції України.

¹ <http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/ndf/1-v/2015-6.pdf>

² http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/1-v_2018_1.pdf

З огляду на зміст пункту 2 Законопроекту зміни до статті 80 Конституції України в тексті Основного Закону України будуть відображені з 1 січня 2020 року. За логікою законодавця, положення, які передбачають внесення змін до Конституції України, до 1 січня 2020 року існуватимуть паралельно з Основним Законом України в законі про внесення змін до Конституції України. Однак, на мою думку, зміни до Конституції України повинні бути відображені в її тексті, а не в інших нормативно-правових актах, адже вони приймаються за спеціальною процедурою, визначеною Конституцією України. Якщо ж закон про внесення змін до Основного Закону України набирає чинності через певний проміжок часу, як передбачено у Законопроекті, то відповідне положення має міститися у розділі XV «Перехідні положення» Конституції України. В іншому випадку виникає питання щодо процедури внесення змін до відповідних положень Конституції України в період відтермінування набрання ними чинності.

Ані в Конституції України, ні в Регламенті Верховної Ради України не передбачено процедури внесення змін до закону України про внесення змін до Конституції України. Однак теоретично може виникнути необхідність внесення змін до положень статті 80 Конституції України, які пропонується змінити Законопроектом, ще до набрання чинності законом про внесення цих змін. З огляду на це виникають такі запитання:

- зміни потрібно вносити до Конституції України чи до закону про внесення змін до Конституції України;
- який порядок скасування закону про внесення змін до Конституції України;
- якою кількістю голосів народних депутатів України має бути прийняте рішення, якщо вносити зміни до закону про внесення змін до Конституції України.

Пункт 2 Законопроекту приховує ризик внесення змін до Основного Закону України поза процедурою, визначеною у Конституції України. У разі прийняття Законопроекту не виключається можливість зміни дати набрання чинності законом про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України), тобто пришвидшення набрання чинності чи його відтермінування, шляхом внесення змін до пункту 2 цього закону за процедурою, визначеною для звичайних законопроектів, адже Конституція України не передбачає спеціальної процедури внесення змін до закону про внесення змін до Конституції України.

Таким чином, Конституційний Суд України мав би проаналізувати пункт 2 Законопроекту в контексті зазначених ризиків і їх можливих наслідків та вказати на недопустимість використаної у Законопроекті законодавчої техніки для законопроекту, який передбачає внесення змін до Конституції України. Наданий Конституційним Судом України без відповідних застережень Висновок у разі прийняття Законопроекту у запропонованій редакції допускає існування положень, які повинні міститися в тексті Конституції України, в інших законах, зокрема в законі про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України).

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

**РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 2–7, 12 та 14 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII

м. Київ
17 липня 2018 року
№ 6-р/2018

Справа № 1-11/2018(3830/15)

Велика палата Конституційного Суду України у складі суддів:

Шевчука Станіслава Володимировича — головуючого,
Головатого Сергія Петровича,
Городовенка Віктора Валентиновича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Колісника Віктора Павловича,
Кривенка Віктора Васильовича,
Лемака Василя Васильовича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Мойсика Володимира Романовича,
Саса Сергія Володимировича,
Сліденка Ігоря Дмитровича — доповідача,
Тупицького Олександра Миколайовича,

розглянула на пленарному засіданні справу за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 2–7, 12 та 14 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII.

Заслухавши суддю-доповідача Сліденка І. Д. та дослідивши матеріали справи, у тому числі пояснення представників суб'єкта права на конституційне подання — народних депутатів України Королевської Н. Ю., Німченка В. І.; Постійного представника Верховної Ради України в Конституційному Суді України Селіванова А. О.; заступника Міністра соціальної політики України Іванкевича В. В.;

заступника Міністра юстиції України з питань виконавчої служби Шкляра С. В.; віце-президента Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Союз Чорнобиль України» Яценка В. М., Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. До Конституційного Суду України звернулися 50 народних депутатів України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), підпункти 2–7, 12 та 14 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України», прийнятого Верховною Радою України 28 грудня 2014 року за № 76–VIII, (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 6, ст. 40) (далі — Закон № 76).

Народні депутати України стверджують, що положеннями підпунктів 2–7, 12 та 14 пункту 4 розділу I Закону № 76 звужено зміст та обсяг існуючих прав і свобод громадян шляхом обмеження або скасування наданих державою соціальних прав у вигляді пільг, компенсацій і гарантій, встановлених Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796–XII зі змінами (далі — Закон № 796).

Вказаними положеннями Закону № 76 внесено такі зміни до Закону № 796, зокрема:

«2) пункт 2 частини першої статті 21 виключити;

3) у статті 22:

пункти 2 і 13 частини першої виключити;

доповнити частиною третьою такого змісту:

«Установити, що пільги, передбачені пунктом 1 частини першої та частиною другою цієї статті в частині пільг, передбачених пунктами 1, 2, 11 статті 20, пунктом 14 частини першої цієї статті, надаються за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України»;

4) статтю 23 виключити;

5) у статті 24:

слова і цифри «і пунктом 2 статті 23» виключити;

доповнити частиною другою такого змісту:

«Установити, що пільги, передбачені пунктом 1 статті 20, надаються за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України»;

6) у статті 30:

у частині першій:

пункти 1, 3, 5, 6, 8, 12 виключити;

у пункті 10 абзац другий виключити;

доповнити частиною сьомою такого змісту:

«Установити, що пільги, передбачені пунктом 4 частини першої та пунктами 8, 9 частини третьої цієї статті, надаються за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не

перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України»;

7) статті 31, 37, 39 та 45 виключити»;

«12) текст статті 53 викласти у такій редакції:

«Додаткова пенсія за шкodu, заподіяну здоров'ю, та щомісячна компенсація сім'ям за втрату годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи з урахуванням інших доходів не можуть перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність»;

«14) статтю 60 викласти у такій редакції:

«Стаття 60. Право вибору пільг та компенсацій особами, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, які мають одночасно право на інші пільги та компенсації, передбачені законодавством України, надаються за їх вибором пільги та компенсації відповідно до одного із законів України».

Отже, предметом конституційного контролю у цій справі є підпункт 2, абзаци перший, другий підпункту 3, підпункт 4, абзаци перший, другий підпункту 5, абзаци перший — четвертий підпункту 6, підпункт 7 пункту 4 розділу I Закону № 76, частина третя статті 22, частина друга статті 24, частина сьома статті 30 Закону № 796, статті 53, 60 Закону № 796 у редакції Закону № 76.

2. Вирішуючи порушені в конституційному поданні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава (стаття 1 Конституції України).

В Україні визнається і діє принцип верховенства права (частина перша статті 8 Основного Закону України). Конституція України має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8 Основного Закону України).

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (стаття 3 Конституції України).

За статтею 16 Основного Закону України забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи — катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави.

3. Виходячи зі змісту статті 16 Основного Закону України Конституційний Суд України зазначає, що обов'язок держави щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи — катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу зумовлює надання особливого статусу громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Конституційний Суд України підкреслює, що необхідність збереження генофонду Українського народу викликана, перш за все, незадовільною екологічною ситуацією, спричиненою, зокрема, Чорнобильською катастрофою, наслідком якої стало погіршення стану здоров'я населення, демографічний занепад, зростання смертності потерпілого від Чорнобильської катастрофи населення, захворюваності дітей, підвищення рівня інвалідизації населення. Вкрай серйозними наслідками, породженими цією катастрофою, є також проблеми соціально-психологічного характеру у постраждалих від Чорнобильської катастрофи громадян.

Отже, виконання державою обов'язку щодо збереження генофонду Українського народу потребує належного обсягу державних видатків, зокрема, у сферу охорони здоров'я, соціального забезпечення та їх ефективного використання; підтримання у належному стані санітарного та епідеміологічного благополуччя населення, створення ефективних заходів щодо попередження захворювань, зниження ризиків для здоров'я людини, що пов'язані з радіоактивним забрудненням значної території та негативним впливом цього фактора на довілля та громадян.

4. Зважаючи на сутність статті 16 Конституції України, Конституційний Суд України вважає, що закріплення передбаченого у ній обов'язку держави у розділі I «Загальні засади» Конституції України вказує на засадничий характер цього обов'язку та на необхідність виокремлення категорії громадян України, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи і потребують додаткових гарантій соціального захисту у зв'язку з надзвичайними масштабами вказаної катастрофи та її наслідків.

Встановлення у законах України пільг, компенсацій та гарантій громадянам України, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, обумовлено виконанням державою свого конституційного обов'язку, передбаченого статтею 16 Основного Закону України, щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи та збереження генофонду Українського народу. Такі пільги, компенсації та гарантії є особливою формою відшкодування завданої шкоди вказаній категорії громадян, а тому скасування чи обмеження цих пільг, компенсацій і гарантій без рівноцінної їх заміни свідчатиме про відступ держави від її конституційного обов'язку.

Конституційний Суд України у Рішенні від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002 у справі щодо пільг, компенсацій і гарантій наголосив на недопустимості скасування окремих пільг, компенсацій та гарантій особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, зазначивши, що «відповідно до статті 16 Конституції України забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи є обов'язком держави. Одним із тяжких наслідків аварії на ЧАЕС стала втрата здоров'я громадянами. Законами України таких громадян віднесено до відповідних категорій, вони потребують відновлення втраченого здоров'я, постійної медичної допомоги та соціального захисту з боку держави» (пункт 4 мотивувальної частини).

У Рішенні у справі про рівень пенсії і щомісячного довічного грошового утримання від 11 жовтня 2005 року № 8-рп/2005 Конституційний Суд України, зокрема, встановив, що Закон № 796 визначає основні положення щодо реалізації

конституційного права громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на охорону їх життя і здоров'я, оскільки відповідно до статті 50 Конституції України кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди; Конституційний Суд України неодноразово констатував, що Конституція та закони України виокремлюють певні категорії громадян України, які потребують додаткових гарантій соціального захисту з боку держави (абзаци одинадцятий, чотирнадцятий пункту 5 мотивувальної частини).

Скасування пільг, компенсацій та гарантій не відповідає конституційному обов'язку держави, передбаченому у статті 16 Основного Закону України, щодо осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, тому пільги, компенсації та гарантії є такими, що захищені Конституцією України від негативних наслідків для цієї категорії осіб при внесенні змін до законодавства України.

5. У преамбулі Закону № 796 закріплено, що цей закон визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на охорону їх життя і здоров'я та створює єдиний порядок визначення категорій зон радіоактивно забруднених територій, умов проживання і трудової діяльності на них, соціального захисту потерпілого населення. Крім того, у ній наголошено, що Чорнобильська катастрофа торкнулася долі мільйонів людей; у багатьох регіонах, на величезних територіях виникли нові соціальні та економічні умови; Україну оголошено зоною екологічного лиха; створення системи надійного захисту людей від наслідків Чорнобильської катастрофи потребує залучення значних фінансових, матеріальних та наукових ресурсів.

Відповідно до статті 9 Закону № 796 особами, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, є:

1) учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС — громадяни, які брали безпосередню участь у ліквідації аварії та її наслідків;

2) потерпілі від Чорнобильської катастрофи — громадяни, включаючи дітей, які зазнали впливу радіоактивного опромінення внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Згідно зі статтею 13 Закону № 796 на державу покладаються зобов'язання щодо своєчасного медичного обстеження, лікування і визначення доз опромінення учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та потерпілих від Чорнобильської катастрофи; держава бере на себе відповідальність за завдану шкоду громадянам та зобов'язується відшкодувати її за:

1) пошкодження здоров'я або втрату працездатності громадянами та їх дітьми, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;

2) втрату годувальника, якщо його смерть пов'язана з Чорнобильською катастрофою;

3) матеріальні втрати, що їх зазнали громадяни та їх сім'ї у зв'язку з Чорнобильською катастрофою, відповідно до Закону № 796 та інших актів законодавства України.

Зі змісту статті 19 Закону № 796 вбачається, що соціальний захист громадян полягає у відшкодуванні шкоди, завданої їх життю, здоров'ю і майну внаслідок

радіоактивного забруднення, та реалізується шляхом надання відповідних компенсацій та пільг усім громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, відповідно до встановлених Законом № 796 категорій.

Законодавчо встановлений перелік пільг і компенсацій є різним для кожної визначеної у статті 14 Закону № 796 категорії осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Пільги, компенсації і гарантії, встановлені у Законі № 796, є особливою формою відшкодування завданої шкоди таким особам за втрачене здоров'я, моральні і фізичні страждання, обмеження в реалізації своїх здібностей та можливостей забезпечити собі гідний життєвий рівень.

6. Конституційний Суд України вважає за необхідне зауважити, що положення статті 16 Основного Закону України зобов'язують державу нести відповідальність за впровадження системи заходів щодо розв'язання проблем, пов'язаних із забезпеченням захисту прав, інтересів, гарантій, наданих особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Конституційний Суд України зазначає, що необхідність забезпечення належного рівня соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, зумовлена обмеженнями, ризиками, втратами, яких зазнали вони та члени їх сімей. В ухваленому на виконання статті 16 Конституції України Законі № 796 передбачено додаткові гарантії соціального захисту для вказаних осіб — комплекс заходів у вигляді пільг, компенсацій і гарантій. Фактично ці заходи є компенсацією особам, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, за втрачене здоров'я, моральні і фізичні страждання, обмеження в реалізації своїх здібностей та можливостей забезпечити собі гідний життєвий рівень, а також основним засобом реалізації державою конституційного обов'язку щодо забезпечення соціального захисту таких осіб.

З огляду на це соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, має передбачати відшкодування шкоди, заподіяної їх життю, здоров'ю і майну внаслідок радіоактивного забруднення, та реалізовуватися шляхом надання їм відповідних пільг, компенсацій і гарантій. Вибір такого особливого порядку відшкодування шкоди обумовлений надзвичайними масштабами катастрофи та її наслідків.

Рівень соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, має бути таким, щоб забезпечувати їм гідне життя, і не повинен залежати від майнового стану їх сімей. Обмеження чи скасування пільг для осіб, на яких поширюється дія Закону № 796, без відповідної рівноцінної їх заміни чи компенсації є порушенням зобов'язань держави щодо забезпечення соціального захисту цієї категорії осіб. У разі зміни правового регулювання набуті такими особами права на пільги, компенсації і гарантії повинні бути збережені із забезпеченням можливості їх реалізації або запроваджені рівноцінні чи більш сприятливі умови соціального захисту.

Конституційний Суд України вважає, що передбачені оспорюваними положеннями зміни до Закону № 796, які стосуються обмеження чи скасування пільг, компенсацій і гарантій, призвели до звуження прав осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, зниження рівня їх соціального забезпечення.

Отже, Конституційний Суд України наголошує, що комплекс заходів у вигляді пільг, компенсацій і гарантій, передбачених Законом № 796 (до внесення змін Законом № 76), слід сприймати як один із основних засобів реалізації державою закріпленого у статті 16 Конституції України обов'язку щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи та збереження генофонду Українського народу.

7. Обмеження чи скасування Законом № 76 пільг, компенсацій і гарантій, установлених Законом № 796, фактично є відмовою держави від її зобов'язань, передбачених статтею 16 Конституції України, у тому числі, щодо соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Приписи статті 3 Конституції України, згідно з якими держава відповідає перед людиною за свою діяльність (частина друга), зобов'язують державу обґрунтовувати зміну законодавчого регулювання, зокрема, у питаннях обсягу пільг, компенсацій та гарантій особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Отже, Закон № 76 в частині скасування або обмеження пільг, компенсацій і гарантій, установлених Законом № 796, щодо соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, суперечить положенню частини другої статті 3 Конституції України, відповідно до якого держава відповідає перед людиною за свою діяльність.

8. На підставі наведеного Конституційний Суд України дійшов висновку, що підпункт 2, абзаци перший, другий підпункту 3, підпункт 4, абзаци перший, другий підпункту 5, абзаци перший — четвертий підпункту 6, підпункт 7 пункту 4 розділу I Закону № 76, частина третя статті 22, частина друга статті 24, частина сьома статті 30 Закону № 796, стаття 53 (крім її назви), стаття 60 Закону № 796 у редакції Закону № 76 суперечать статтям 3, 16 Конституції України.

9. Закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення (частина друга статті 152 Основного Закону України).

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 151², 152, 153 Конституції України, на підставі статей 7, 32, 35, 65, 66, 74, 84, 88, 89, 91, 92, 94, 97 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними):
— підпункт 2, абзаци перший, другий підпункту 3, підпункт 4, абзаци перший, другий підпункту 5, абзаци перший — четвертий підпункту 6, підпункт 7 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII;
— частину третю статті 22, частину другу статті 24, частину сьому статті 30 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796–XII зі змінами;

— статтю 53 (крім її назви), статтю 60 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796–XII у редакції Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII.

2. Підпункт 2, абзаци перший, другий підпункту 3, підпункт 4, абзаци перший, другий підпункту 5, абзаци перший — четвертий підпункту 6, підпункт 7 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII; частина третя статті 22, частина друга статті 24, частина сьома статті 30 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796–XII зі змінами; стаття 53 (крім її назви), стаття 60 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796–XII у редакції Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Установити порядок виконання цього Рішення.

3.1. Стаття 53 (крім її назви) Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796–XII у редакції Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII втратила чинність та не підлягає застосуванню з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

Застосуванню підлягає стаття 53 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796–XII у редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, а саме:

«Стаття 53. Виплата додаткової пенсії за шкodu, заподіяну здоров'ю, та щомісячної компенсації сім'ям за втрату годувальника

Додаткова пенсія за шкodu, заподіяну здоров'ю, та щомісячна компенсація сім'ям за втрату годувальника внаслідок Чорнобильської катастрофи виплачуються повністю незалежно від заробітку, пенсії чи іншого доходу».

3.2. Стаття 60 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796–XII у редакції Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII втратила чинність та не підлягає застосуванню з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

Застосуванню підлягає стаття 60 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796–XII у редакції до внесення змін Законом України «Про

внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, а саме:

«Стаття 60. Інші пільги та компенсації особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, можуть надаватися й інші пільги та компенсації, передбачені законодавством України».

4. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у «Віснику Конституційного Суду України» та інших офіційних друкованих виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

• Summary to the Decision of the Grand Chamber of the Constitutional Court of Ukraine dated July 17, 2018 No. 6-r in the case upon the constitutional petition of 50 People's Deputies of Ukraine on conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of subparagraphs 2–7, 12 and 14 of paragraph 4 of section I of the Law of Ukraine on Introducing Amendments and Declaring Invalid Some Legislative Acts of Ukraine dated December 28, 2014, No. 76–VIII

50 People's Deputies of Ukraine appealed to the Constitutional Court with a petition to declare subparagraphs 2–7, 12 and 14 of paragraph 4 of section I of the Law of Ukraine on Introducing Amendments and Declaring Invalid Some Legislative Acts of Ukraine dated December 28, 2014, No. 76–VIII (hereinafter referred to as «Law No. 76») as such that do not conform to the Constitution (are unconstitutional).

People's Deputies of Ukraine claim that the provisions of subparagraphs 2–7, 12 and 14 of paragraph 4 of section I of the Law of Ukraine No. 76 narrowed the content and scope of existing rights and freedoms of citizens by limiting or abolishing social rights granted by the state in the form of benefits, compensations and guarantees established by the Law on Status and Social Protection of Citizens Who Suffered from the Effects of the Chernobyl Catastrophe dated February 28, 1991 No. 796–XII as amended (hereinafter referred to as «Law No. 796»).

According to Article 16 of the Fundamental Law on providing ecological safety and maintenance of ecological equilibrium within the territory of Ukraine, overcoming effects of the Chernobyl catastrophe — catastrophe of planetary scale, preserving gene pool of the Ukrainian people is an obligation of the state.

Taking into account the essence of Article 16 of the Constitution, the Constitutional Court considers the consolidation of the State's obligation in Chapter I «General Principles» of the Constitution indicates the fundamental nature of this obligation and the necessity to single out the category of Ukrainian citizens who suffered from the effects of the Chernobyl catastrophe and need additional guarantees of social protection with respect to the extraordinary scale of the catastrophe and its effects.

Establishment in the laws of benefits, compensations and guarantees to citizens of Ukraine who suffered from the effects of the Chernobyl catastrophe results from the

state's implementation of its constitutional obligation provided for in Article 16 of the Fundamental Law to overcome the effects of the Chernobyl catastrophe and preserve the gene pool of the Ukrainian people. Such benefits, compensations and guarantees are a special form of compensation for damage to this category of citizens, and therefore, the abolition or restriction of these benefits, compensations and guarantees without equivalent substitution will demonstrate the derogation by the state from its constitutional obligation.

Abolition of benefits, compensations and guarantees does not correspond to the constitutional obligation of the state envisaged in Article 16 of the Fundamental Law for persons who suffered from the effects of the Chernobyl catastrophe; therefore, benefits, compensations and guarantees are such that they are protected by the Constitution from the negative effects for this category of persons when amending the laws.

The Constitutional Court considers that the provisions of Article 16 of the Fundamental Law oblige the state to take responsibility for implementing a system of measures aimed at solving problems on ensuring the protection of rights, interests, guarantees granted to those persons who suffered from the effects of the Chernobyl catastrophe.

The Constitutional Court notes that the necessity to ensure the proper level of social protection of persons who suffered from the effects of the Chernobyl catastrophe is due to the limitations, risks, losses sustained by them and their family members. Law No. 796, adopted pursuant to Article 16 of the Constitution, provides for additional guarantees of social protection for the persons concerned — a series of measures in the form of benefits, compensations and guarantees. In fact, these measures are compensation for persons, who suffered from the effects of the Chernobyl catastrophe, for the loss of their health, moral and physical suffering, restrictions on the implementation of their abilities and opportunities to ensure a sufficient standard of living, as well as the main means of the state's implementation of the constitutional obligation on providing social protection for the respective persons.

In view of this, the social protection of persons who suffered from the effects of the Chernobyl catastrophe should provide compensation for damage caused to their life, health and property as a result of radioactive contamination, and be implemented through the provision of appropriate benefits, compensations and guarantees. The extraordinary scale of the disaster and its effects causes the choice of such a special order of compensation for damage.

The level of social protection of persons who suffered from the effects of the Chernobyl catastrophe must be such as to ensure that they have a decent life and should not depend on the property of their families. Restriction or abolition of benefits for persons covered by the Law No. 796 without corresponding equivalent substitution or compensation is a violation of the state's obligation to ensure the social protection of this category of persons. In case of a change in the legal regulation, the rights to benefits, compensations and guarantees acquired by such persons should be preserved with the possibility of their implementation or equal or more favourable conditions for social protection should be introduced.

The Constitutional Court considers that the amendments to Law No. 796 envisaged by the disputed provisions on restriction or abolition of benefits, compensations and guarantees resulted in the restriction of the rights of persons who suffered from the effects of the Chernobyl catastrophe and reduced their level of social security.

Consequently, the Constitutional Court emphasises that a series of measures in the form of benefits, compensations and guarantees provided for by the Law No.796 (before amending Law No. 76) should be considered as one of the main measures in implementing by the state of the obligation enshrined in Article 16 of the Constitution to overcome effects of Chornobyl catastrophe and preservation of the gene pool of the Ukrainian people.

Thus, the Constitutional Court held to declare as such that do not conform to the Constitution (are unconstitutional), paragraph 4.2, items one and two of paragraph 4.3, paragraph 4.4, items one and two of paragraph 4.5, items one, two, three, four of paragraph 4.6, paragraph 4.7 of section I of the Law of Ukraine on Introducing Amendments and Declaring Invalid Some Legislative Acts of Ukraine dated December 28, 2014, No. 76–VIII; Articles 22.3, 24.2, 30.7 of the Law of Ukraine on Status and Social Protection of Citizens Who Suffered from the Effects of the Chernobyl Catastrophe dated February 28, 1991 No. 796–XII as amended; Articles 53 (except for its title), 60 of the Law of Ukraine on Status and Social Protection of Citizens Who Suffered from the Effects of the Chernobyl Catastrophe dated February 28, 1991 No. 796–XII in the wording of the Law of Ukraine on Introducing Amendments and Declaring Invalid Some Legislative Acts of Ukraine dated December 28, 2014, No. 76–VIII.

References:

Decision dated March 20, 2002 No. 5-rp in the case upon the constitutional petition of 55 People’s Deputies of Ukraine on conformity to the Constitution (constitutionality) of the provisions of Article 58, 60 of the Law of Ukraine On the State Budget of Ukraine for 2001 and the Supreme Court of Ukraine on the conformity to the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of paragraphs 2, 3, 4, 5, 8, and 9 of part one of Article 58 of the Law of Ukraine On the State Budget of Ukraine for 2001 and section 1.1 of the Law of Ukraine On Some Measures for the Budget Funds Saving (case on benefits, compensations and guarantees);

Decision dated October 11, 2005 No. 8-rp in the case upon constitutional petition of the Supreme Court of Ukraine and 50 People’s Deputies of Ukraine on conformity to the Constitution (constitutionality) of paragraphs 13.3 and 13.4 of section XV Final Provisions of the Law of Ukraine On General Mandatory State Pension Insurance and the official interpretation of provisions of Article 11.3 of the Law of Ukraine On Status of Judges (case on the pension level and perpetual monthly monetary allowance).

Dissenting opinion

Judge of the Constitutional Court of Ukraine Ihor Slidenko secured dissenting opinion.

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Сліденка І. Д.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів
України щодо відповідності Конституції України (конституційності)
підпунктів 2–7, 12 та 14 пункту 4 розділу I Закону України
«Про внесення змін та визнання такими,
що втратили чинність, деяких законодавчих актів України»
від 28 грудня 2014 року № 76–VIII

Зважаючи на наявність Рішення Конституційного Суду України від 17 липня 2018 року № 6-р/2018 у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 2–7, 12 та 14 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (далі — Рішення), прийнятого формальною більшістю від фактичного складу Конституційного Суду України;

констатуючи той факт, що застосовані методологія й аргументація та визначена на їх основі Конституційним Судом України абстрактно-теоретична неконституційність підпунктів 2–7, 12 та 14 пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (далі — Закон № 76) мають суб'єктивний та відносний характер;

усвідомлюючи необхідність субстанційно-онтологічного аналізу для визначення помилок, недоліків та недосконалостей, які містяться в Рішенні;

користуючись правом на окрему думку, наданим статтею 93 Закону України «Про Конституційний Суд України»;

вважаю за необхідне висловити такі заперечення щодо застосованої методології та концепції Рішення:

I. Заперечення щодо методології Рішення

1. Конституційний Суд України помилково відкрив конституційне провадження у цій справі з огляду на таке.

Практика, за якою Конституційний Суд України, незалежно від фактичних обставин справи, сам формулює остаточний варіант конституційного подання, суперечить доктрині конституційного контролю та Закону України «Про Конституційний Суд України», оскільки він стає суб'єктом права на конституційне подання до самого себе. У статті 51 Закону України «Про Конституційний Суд України» визначено нормативні вимоги до конституційного подання, а суб'єкт права на конституційне подання лише формулює його зміст відповідно до цих вимог. Таким чином, Конституційний Суд України, самостійно встановлюючи остаточний зміст конституційного подання, перетворюється на суб'єкта права на конституційне подання, який на власний розсуд відкриває провадження у справі. Згідно з док-

триною конституційного контролю наділення органу конституційного контролю правом здійснювати такий контроль на власний розсуд не відповідає його місцю в системі поділу державної влади та призводить до серйозних зловживань (досвід Конституційного Суду Республіки Білорусь до 1996 року). Така практика суперечить статті 50, частині третій статті 51 Закону України «Про Конституційний Суд України».

2. Народні депутати України оспорюють конституційність підпунктів 2–7, 12 та 14 пункту 4 розділу I Закону № 76, яким внесено зміни до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 року № 796–XII зі змінами (далі — Закон № 796). Як нормативний акт Закон № 76 має допоміжний характер, оскільки ним змінено (доповнено або викладено в новій редакції) положення Закону № 796 (зокрема, частину третю статті 22, частину другу статті 24, частину сьому статті 30, статті 53, 60). У цій частині призначення Закону № 76 полягає у трансформації (зміні, доповненні) положень базового закону, тобто Закону № 796, який безпосередньо регулює суспільні відносини щодо пільг, компенсацій і гарантій.

Положення Закону № 76 перебувають у відриві від положень Закону № 796, до якого внесено зміни, що унеможливує їх цілісне сприйняття у взаємодії норм закону та в системі законодавства, яке регулює відповідну сферу суспільних відносин, при вирішенні питання щодо конституційності оспорюваних положень.

Народні депутати України повинні були порушити питання щодо конституційності положень Закону № 796 з урахуванням змін, внесених Законом № 76.

У конституційному поданні, однак, оспорується конституційність положень Закону № 76, яким внесено зміни до Закону № 796, що безпосередньо регулює суспільні відносини.

Законом № 76 (підпунктами 2–7, 12 та 14 пункту 4 розділу I) внесено зміни до Закону № 796, зокрема виключено пункт 2 частини першої статті 21, пункти 2 і 13 частини першої статті 22, статтю 23, у частині першій статті 24 — слова і цифри «і пунктом 2 статті 23», пункти 1, 3, 5, 6, 8, абзац другий пункту 10, пункт 12 частини першої статті 30, статті 31, 37, 39, 45. У цій частині Закон № 76 має самостійне значення, оскільки скасовує норми базового закону, тому звернення до Закону № 796 не потрібне.

II. Заперечення щодо концепції Рішення

1. Конституційний Суд України в Рішенні буквально визначив, що відповідно до статті 16 Конституції України держава не може скасовувати норми, які вона ж встановила щодо соціальної групи осіб, які постраждали від Чорнобильської катастрофи. Таким чином, законодавець встановив заборону стосовно можливості будь-якого іншого регулювання відносин у цій сфері, окрім як збереження або підвищення соціальних зобов'язань держави щодо вказаної соціальної групи.

Із Рішення випливає, що є окрема соціальна група осіб в Україні, стосовно якої діють виключні, спеціальні соціальні стандарти. Конституційний Суд України також підтвердив, що, наприклад, першочергове обслуговування таких осіб в мережі спеціалізованих магазинів продуктовими наборами та побутовою тех-

нікою є стандартом, який забезпечує їх гарантії як осіб, що постраждали від Чорнобильської катастрофи.

При цьому очевидним є факт, що окремі положення Закону № 796 у процесі розвитку суспільства застаріли та втратили свою актуальність. Ідеться, зокрема, про положення щодо першочергових зубопротезування, забезпечення санаторно-курортними путівками, придбання промислових товарів підвищеного попиту, позачергового встановлення телефону тощо. Законодавче закріплення певних соціальних гарантій було історично обумовлено особливостями «совецької» системи перерозподілу благ, яка не відповідає і не може відповідати соціальному та економічному базису сучасного суспільства й основним засадам лібералізму. У законодавчих актах мають міститися не уявлення законодавця про соціальну справедливість, а соціальні гарантії та блага з урахуванням принципу відповідності.

Аналіз Рішення свідчить про те, що концептуальною помилкою, закладеною в ньому, є зіставлення суспільних відносин, які мають окремі ознаки конституційних прав, однак не є суб'єктивними правами взагалі та конституційними зокрема, оскільки належать до зобов'язань держави, а саме пільг, компенсацій і гарантій. Встановлення пільг, компенсацій і гарантій лежить у площині доцільності та розсуду законодавчої влади, вона може їх встановлювати або скасовувати залежно від обраного політичного курсу та/або економічної ситуації в державі. Очевидно, що зобов'язання держави прямо залежать від її економічної спроможності, а отже, від можливості їх виконувати. З огляду на це повноваження законодавчої та виконавчої влади полягають у корекції зобов'язань держави, у тому числі шляхом внесення змін до законодавства.

Конституційний Суд України уникнув сутнісного аналізу ситуації з соціальними преференціями і суперечностями «совецького» підходу та практики розвинених демократій із ліберальною економікою, у яких такі преференції є монетизованими (тобто компенсація виплачується в грошовому еквіваленті), а не у вигляді послуг, та цільовими (продуктові талони (*wic program*) можна використати лише на покупку продуктів), а також мають компенсаторний характер для забезпечення гідного життя. З цієї точки зору «першочергове обслуговування в мережі спеціалізованих магазинів продуктовими наборами та побутовою технікою» є відвертим «совецьким» анахронізмом, що суперечить не тільки принципам ліберальної економіки, а й Конституції України.

Таким чином, Конституційний Суд України, визнаючи неконституційною практику законодавця, фактично визнав конституційним «совецький» підхід до регулювання відносин у сфері захисту осіб, які постраждали від Чорнобильської катастрофи.

Окрім цього, такий підхід Конституційного Суду України суперечить практиці Європейського суду з прав людини, який чітко й однозначно встановив, що «реалізація соціальних та економічних прав здебільшого залежить від ситуації, особливо фінансової, яка склалася в даній державі» (рішення у справі «Ейрі проти Ірландії» (*Airey v. Ireland*) від 9 жовтня 1979 року), а також допустимості «розумного та співмірного зниження» розмірів соціальних виплат (рішення у справі «Кйартан Асмундсон проти Ісландії» (*Kjartan Asmundsson v. Iceland*) від 12 жовтня 2004 року).

2. Конституційний Суд України вкотре відійшов від своєї практики, яка стосується осіб, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, без пояснення причини такого відходу.

Ідеться про пункт 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002 у справі щодо пільг, компенсацій і гарантій, у якому чітко вказано, що позбавлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, права на безплатне надання або забезпечення пільговою санаторно-курортною путівкою (для осіб, віднесених до категорій 3 і 4), грошову компенсацію у розмірі середньої вартості путівки в Україні (для осіб, віднесених до категорії 2), одержання безпроцентних або надання пільгових позик суперечить вимогам статей 16, 46, 49 Конституції України, є неконституційним.

Таким чином, у 2002 році Конституційний Суд України пов'язував гарантії цієї соціальної групи з дотриманням статей 16, 46 та 49 Конституції України, а наразі — виключно її статті 16, не встановивши жодних нових обставин щодо реалізації соціальної політики у цій сфері. Справи є ідентичними в аспекті категорій осіб, які постраждали від Чорнобильської катастрофи (категорії 3 і 4). Причини принципової зміни підходу, який наразі базується виключно на буквальному тлумаченні статті 16 Конституції України, невідомі. При цьому в Рішенні попередня практика замовчується, однак не заперечується, чим створюється контрадикція між рішеннями одного органу з одного питання.

Слід також мати на увазі, що позиція суб'єкта законодавчої ініціативи базується на цілком раціональних та конституційних аргументах стосовно того, що виплати мають бути осмислені кожного разу на предмет платоспроможності і соціальної справедливості. І в цьому аспекті одним із визначальних елементів регулювання суспільних відносин у соціальній сфері є додержання принципу пропорційності між соціальним захистом громадян та фінансовими можливостями держави, а також гарантування права кожного на достатній життєвий рівень. Законодавець у цьому випадку врахував не лише голе співвідношення законодавчого регулювання з принципами статті 16 Конституції України і принципами соціальної політики, характерними для Конституції України 1996 року, а й те, наскільки таке регулювання вплинуло на статус осіб, щодо яких воно здійснюється, тобто чи змінився принципово цей статус. А він принципово не змінився, і Конституційний Суд України не врахував цього важливого факту. Отже, нічого неконституційного в тому, що законодавець намагається таким чином регулювати суспільні відносини, немає.

Слід також зазначити, що підхід законодавця в Законі № 76 цілком узгоджується з попередньою практикою Конституційного Суду України.

Так, у Рішенні від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011 Конституційний Суд України підкреслив, що одним із визначальних елементів у регулюванні суспільних відносин у соціальній сфері є додержання принципу пропорційності між соціальним захистом громадян та фінансовими можливостями держави (абзац сьомий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини).

Конституційний Суд України виходив з того, що додержання конституційних принципів соціальної правової держави, верховенства права обумовлює здійснення законодавчого регулювання суспільних відносин на засадах справедливості.

вості та розмірності з урахуванням обов'язку держави забезпечувати гідні умови життя кожному громадянину України. При цьому принцип збалансованості бюджету Конституційний Суд України розглядав як один із визначальних поряд із принципами справедливості та пропорційності, тобто розмірності у діяльності органів державної влади, зокрема, у процесі підготовки, прийняття та виконання державного бюджету на поточний рік.

Юридичні позиції Конституційного Суду України, викладені у рішеннях від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011 та від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012, треба розглядати тільки в системному порядку.

Конституційний Суд України у Рішенні від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011 дійшов висновку, що передбачені законами соціально-економічні права не є абсолютними; механізм реалізації цих прав може бути змінений державою, зокрема, через неможливість їх фінансового забезпечення шляхом пропорційного перерозподілу коштів з метою збереження балансу інтересів усього суспільства; крім того, такі заходи можуть бути обумовлені необхідністю запобігання чи усунення реальних загроз економічній безпеці України, що згідно з частиною першою статті 17 Конституції України є найважливішою функцією держави (абзац десятий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини).

Конституційний Суд України у Рішенні від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012 наголосив, що однією з ознак України як соціальної держави є забезпечення загально-носупільних потреб у сфері соціального захисту за рахунок коштів Державного бюджету України виходячи з фінансових можливостей держави, яка зобов'язана справедливо і неупереджено розподіляти суспільне багатство між громадянами і територіальними громадами та прагнути до збалансованості бюджету України (абзац дев'ятий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини).

Таким чином, підхід законодавця щодо регулювання пільг цілком узгоджується як з Конституцією України, так і з попередньою практикою Конституційного Суду України.

Отже, практика законодавця щодо раціональної корекції пільг є конституційною.

Суддя Конституційного Суду України

І. СЛІДЕНКО

Ухвали колегій суддів Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційних проваджень у справах за конституційними скаргами розміщені не за датою їх постановлення колегіями суддів Конституційного Суду України, а блоками відповідно до пунктів статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України», на підставі яких відмовлено у відкритті конституційних проваджень у справах

УХВАЛА ДРУГОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ ПЕРШОГО СЕНАТУ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою
адвоката Каліннікова Олексія Валерійовича
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
частини третьої статті 307
Кримінального процесуального кодексу України

м. Київ
6 квітня 2018 року
№ 43-2(1)/2018

Справа № 3-166/2018 (875/18)

*Друга колегія суддів Першого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Мельника Миколи Івановича — головуючого, доповідача,
Саса Сергія Володимировича,
Шевчука Станіслава Володимировича,

розглянула питання щодо відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою адвоката Каліннікова Олексія Валерійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 307 Кримінального процесуального кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Мельника М. І. та дослідивши матеріали справи, Друга колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

у с т а н о в и л а:

1. Адвокат Калінніков О. В. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням перевірити на відповідність частині другій статті 55, пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України (конституційність) частину третю статті 307 Кримінального процесуального кодексу України (далі — Кодекс), згідно з якою ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дію чи бездіяльність слідчого чи прокурора не може бути оскаржена, окрім ухвали про

відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, про скасування повідомлення про підозру та відмову у задоволенні скарги на повідомлення про підозру.

З аналізу конституційної скарги та долучених до неї матеріалів впливає таке.

Ухвалою слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 23 листопада 2017 року адвокату Каліннікову О. В., який діє в інтересах Аксенова С. В., Константинова В. А., Поклонської Н. В., відмовлено у задоволенні скарги на бездіяльність Генеральної прокуратури України, яка полягає у невнесенні відомостей про вчинене кримінальне правопорушення, передбачене частиною першою статті 374 Кримінального кодексу України, до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Вказана ухвала відповідно до статей 307, 309, 392 Кодексу є остаточною і оскарженню не підлягає.

Автор клопотання вважає, що частина третя статті 307 Кодексу суперечить частині другій статті 55, пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України, а також вимогам статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та практиці Європейського суду з прав людини, оскільки унеможливорює оскарження ухвали слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дію чи бездіяльність слідчого чи прокурора.

2. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Друга колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

2.1. Відповідно до частин першої, другої статті 56 Закону України «Про Конституційний Суд України» суб'єктом права на конституційну скаргу є особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції України; конституційну скаргу фізична особа підписує особисто; якщо суб'єктом права на конституційну скаргу є дієздатна фізична особа, яка за станом здоров'я або фізичною вадою не в змозі особисто підписати конституційну скаргу, її підписує уповноважена в установленому законом порядку особа, що діє від її імені.

Аналіз ухвали слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 23 листопада 2017 року, копію якої долучено до конституційної скарги, вказує на те, що її постановлено за результатами розгляду справи за скаргою адвоката Каліннікова О. В., який діяв в інтересах Аксенова С. В., Константинова В. А., Поклонської Н. В. Також до конституційної скарги додано ордери на надання правової допомоги та засвідчені копії договорів про надання правової допомоги, якими зазначені особи уповноважили Каліннікова О. В. представляти їхні інтереси в Конституційному Суді України.

Автор клопотання зазначає, що внаслідок застосування слідчим суддею Печерського районного суду міста Києва частини третьої статті 307 Кодексу було порушено його права, зокрема право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, гарантоване частиною другою статті 55 Конституції України; право на апеляційний перегляд справи, передбачене пунктом 8 частини другої статті 129 Основного Закону України; право на доступ до правосуддя (справедливий суд) в контексті статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Однак ухвала слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 23 листопада 2017 року стосується не Каліннікова О. В., а тих осіб, чиї інтереси він представляв у суді. Таким чином, Калінніков О. В. не є належним суб'єктом права на конституційну скаргу з порушеного в клопотанні питання. Він може підписати конституційну скаргу від імені суб'єктів права на конституційну скаргу — Аксенова С. В., Константинова В. А., Поклонської Н. В., якщо останні за станом здоров'я або фізичною вадою не в змозі особисто зробити це. Проте до конституційної скарги не додано документів, які підтверджували б той факт, що вказані особи за станом здоров'я або фізичною вадою не в змозі особисто підписати конституційну скаргу.

Отже, є підстави для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 1 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — звернення до Конституційного Суду України неналежним суб'єктом.

2.2. Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційній скарзі зазначаються прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, адреса зареєстрованого місця проживання особи (для іноземця чи особи без громадянства — місця перебування), а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є; відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів; перелік документів і матеріалів, що додаються; конституційна скарга вважається прийнятною, зокрема, за умов її відповідності вимогам, передбаченим статтями 55, 56 цього закону (пункти 1, 7, 8 частини другої статті 55, абзац перший частини першої статті 77).

Однак конституційна скарга не містить вказаних реквізитів суб'єктів права на конституційну скаргу — Аксенова С. В., Константинова В. А., Поклонської Н. В. Крім того, Калінніков О. В. не надав копій усіх документів і матеріалів, на які посилається, а також не вказав їх у переліку документів і матеріалів, що додаються до конституційної скарги.

Отже, автор клопотання не дотримав вимог пунктів 1, 7, 8 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 4 статті 62 цього закону — неприйнятність конституційної скарги.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 32, 37, 50, 55, 56, 58, 61, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України, Друга колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

у х в а л и л а:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою адвоката Каліннікова Олексія Валерійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 307 Кримінального процесуального кодексу України на підставі пунктів 1, 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — звернення до Конституційного Суду України неналежним суб'єктом; неприйнятність конституційної скарги.

2. Ця Ухвала є остаточною.

ДРУГА КОЛЕГІЯ СУДДІВ ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ПЕРШОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою
громадянина Юдіна Сергія Олександровича
щодо відповідності частині другій статті 55 Конституції України
(конституційності) частини другої статті 171
Кодексу адміністративного судочинства України
в редакції до внесення змін Законом України
«Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу
України, Цивільного процесуального кодексу України,
Кодексу адміністративного судочинства України
та інших законодавчих актів»
від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII

м. Київ
10 квітня 2018 року
№ 49-1(II)/2018

Справа № 3-34/2018(804/17)

*Перша колегія суддів Другого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Шаптали Наталі Костянтинівни (секретар колегії) — головуючої,
Запорожця Михайла Петровича,
Мойсика Володимира Романовича — доповідача,

розглянула на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Юдіна Сергія Олександровича щодо відповідності частині другій статті 55 Конституції України (конституційності) частини другої статті 171 Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII.

Заслухавши суддю-доповідача Мойсика В. Р. та дослідивши матеріали справи, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

установила:

1. До Конституційного Суду України звернувся Юдін С. О. з клопотанням визнати такою, що не відповідає частині другій статті 55 Конституції України

(є неконституційною), частину другу статті 171 Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII (далі — Кодекс).

Автор клопотання зазначає, що 29 квітня 2016 року він звернувся до Вищого адміністративного суду України з позовом до Президента України про скасування Указу Президента України «Про призначення С. Кудінова ректором Національної академії Служби безпеки України» від 14 квітня 2016 року № 150/2016 (далі — Указ).

Юдін С. О. також зазначає, що Вищий адміністративний суд України ухвалою від 31 травня 2016 року закрити провадження за його позовом, оскільки він не має права на оскарження Указу як правового акта індивідуальної дії.

Верховний Суд України постановою від 15 листопада 2016 року залишив без змін вказану ухвалу, зазначивши, що суд першої інстанції дійшов правильного висновку про відсутність у Юдіна С. О. права на звернення до суду з позовом про скасування Указу, оскільки «право на захист — це самостійне суб'єктивне право, яке з'являється у володільця регулятивного права лише в момент порушення чи оспорення останнього».

Автор клопотання стверджує, що при ухваленні цієї постанови «Верховний Суд України застосував за аналогією закону частину другу статті 171 Кодексу, відповідно до якої право оскаржити нормативно-правовий акт мають особи, щодо яких його застосовано, а також особи, які є суб'єктом правовідносин, у яких буде застосовано цей акт» та дійшов висновку, що оскаржити такий акт інші особи не можуть і що таке ж правило має застосовуватись і до правових актів індивідуальної дії, яким є Указ. Таке застосування судами частини другої статті 171 Кодексу, на думку Юдіна С. О., суперечить частині другій статті 55 Конституції України, якою кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

2. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

В Основному Законі України визначено повноваження Конституційного Суду України, до яких належить, зокрема, вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів та інших правових актів Верховної Ради України (стаття 150).

Вищий адміністративний суд України ухвалою від 31 травня 2016 року встановив, зокрема, що згідно з частиною другою статті 171 Кодексу право оскаржувати нормативно-правовий акт мають особи, щодо яких його застосовано, а також особи, які є суб'єктом правовідносин, у яких буде застосовано цей акт, інші особи не можуть оскаржувати такий акт. Зазначений суд також дійшов висновку, що таке ж правило має застосовуватись і до правових актів індивідуальної дії.

Верховний Суд України постановою від 15 листопада 2016 року підтвердив позицію Вищого адміністративного суду України, зокрема, щодо застосування частини другої статті 171 Кодексу до правових актів індивідуальної дії, яким є і Указ.

Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України дійшла висновку, що конституційна скарга Юдіна С. О. стосується правомірності застосування частини другої статті 171 Кодексу судами в його справі. Зокрема, конституційна скарга та долучені до неї матеріали вказують на те, що автор клопотання фактично оскаржує обґрунтованість рішень судів у його справі, що набрали законної сили, і намагається здійснити перевірку їх законності. Однак Конституційний Суд України не наділений повноваженнями щодо перевірки законності та обґрунтованості прийнятих судами рішень і правильності застосування ними норм законодавства (стаття 150 Конституції України, стаття 7 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

За юридичною позицією Конституційного Суду України правозастосовна діяльність полягає в індивідуалізації правових норм щодо конкретних суб'єктів і конкретних випадків, тобто в установленні фактичних обставин справи і підборі правових норм, які відповідають цим обставинам; пошук та аналіз таких норм з метою їх застосування до конкретного випадку є складовою правозастосування; надання консультацій чи роз'яснень з цього приводу не належить до повноважень Конституційного Суду України (ухвали від 31 березня 2010 року № 15-у/2010, від 3 липня 2014 року № 73-у/2014, від 13 травня 2015 року № 19-у/2015, від 24 лютого 2016 року № 14-у/2016).

З огляду на наведене Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України вважає, що є підстави для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційній скарзі.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 8, 32, 37, 55, 56, 61, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

п о с т а н о в и л а :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Юдіна Сергія Олександровича щодо відповідності частині другій статті 55 Конституції України (конституційності) частини другої статті 171 Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII на підставі пункту 2 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційній скарзі.

2. Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України є остаточною.

ПЕРША КОЛЕГІЯ СУДДІВ ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ДРУГОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою
громадянина Терещенка Жана Георгійовича
щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень
статті 99, пунктів 1, 5 частини п'ятої статті 214, пункту 1
частини першої статті 237 Кодексу адміністративного судочинства
України в редакції до внесення змін Законом України
«Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу
України, Цивільного процесуального кодексу України,
Кодексу адміністративного судочинства України
та інших законодавчих актів»
від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII, статті 12 Закону України
«Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»,
статті 14 Закону України «Про засади державної мовної політики»

м. Київ
20 квітня 2018 року
№ 120-2(II)/2018

Справа № 3-156/2018(627/18)

*Друга колегія суддів Другого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Сліденка Ігоря Дмитровича — головуючого,
Лемака Василя Васильовича,
Тупицького Олександра Миколайовича — доповідача,

розглянула на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Терещенка Жана Георгійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 99, пунктів 1, 5 частини п'ятої статті 214, пункту 1 частини першої статті 237 Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII, статті 12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551–XII (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 45, ст. 425) зі змінами, статті 14 Закону України «Про засади державної

мовної політики» від 3 липня 2012 року № 5029–VI (Відомості Верховної Ради України, 2013 р., № 23, ст. 218).

Заслухавши суддю-доповідача Тупицького О. М. та дослідивши матеріали справи, Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

у с т а н о в и л а:

1. Суб'єкт права на конституційну скаргу — Терещенко Жан Георгійович — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення статті 99, пунктів 1, 5 частини п'ятої статті 214, пункту 1 частини першої статті 237 Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII (далі — Кодекс), статті 12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551–XII зі змінами, статті 14 Закону України «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 року № 5029–VI.

Не погодившись з діями Головного управління Пенсійного фонду України в Запорізькій області (далі — Управління) щодо здійснення перерахунку пенсії, Терещенко Ж. Г. звернувся з позовною заявою до суду.

Орджонікідзевський районний суд міста Запоріжжя ухвалою від 13 січня 2016 року залишив без розгляду частину позовних вимог Терещенка Ж. Г. щодо зобов'язання Управління перерахувати та виплатити пенсію за період з 1 січня 2007 року по 7 липня 2015 року та відкрив скорочене провадження в частині позовних вимог щодо зобов'язання Управління виконати рішення Жовтневого районного суду міста Запоріжжя від 14 листопада 2002 року та виплачувати йому пенсію як учаснику бойових дій довічно у розмірі 150 відсотків від мінімальної пенсії за віком.

Дніпропетровський апеляційний адміністративний суд ухвалою від 20 квітня 2016 року залишив без змін постанову Орджонікідзевського районного суду міста Запоріжжя від 22 лютого 2016 року і відмовив Терещенку Ж. Г. у задоволенні позовних вимог. Вищий адміністративний суд України ухвалою від 13 травня 2016 року відмовив у відкритті касаційного провадження за його скаргю, оскільки у разі оскарження в апеляційному порядку постанови, прийнятої у скороченому провадженні, судові рішення апеляційної інстанції у такій справі є остаточним і оскарженню не підлягає (частини дев'ята, десята статті 183² Кодексу).

Автор клопотання також просить Конституційний Суд України зобов'язати Управління виплатити йому як учаснику бойових дій недоотриману пенсію за період з 1 січня 2007 року по 1 січня 2016 року у розмірі 102 627 гривень, виконати рішення Жовтневого районного суду міста Запоріжжя від 14 листопада 2002 року та виплачувати йому пенсію як учаснику бойових дій довічно у розмірі 150 відсотків мінімальної пенсії за віком.

2. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

Конституційну скаргу може бути подано, якщо остаточне судове рішення у справі особи набрало законної сили не раніше 30 вересня 2016 року (абзац перший пункту 3 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Автор клопотання долучив до конституційної скарги копії судових рішень, які набрали законної сили раніше 30 вересня 2016 року, що свідчить про неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційній скарзі.

Отже, є підстави для відмови у відкритті конституційного провадження у справі за пунктом 2 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційній скарзі.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 32, 37, 50, 55, 56, 58, 61, 62, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України, Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

у х в а л и л а:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Терещенка Жана Георгійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 99, пунктів 1, 5 частини п'ятої статті 214, пункту 1 частини першої статті 237 Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII, статті 12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22 жовтня 1993 року № 3551–XII зі змінами, статті 14 Закону України «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 року № 5029–VI на підставі пункту 2 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційній скарзі.

2. Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України є остаточною.

ДРУГА КОЛЕГІЯ СУДДІВ ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ТРЕТЬОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою Паська Юрія Володимировича
щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень
статті 54 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб,
звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»,
пункту 4 розділу I Закону України
«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України
щодо пенсійного забезпечення»,
підпункту 2 пункту 5 розділу I Закону України
«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України»

м. Київ
4 квітня 2018 року
№ 1-3(II)/2018

Справа № 3-29/2018 (4568/16)

*Третя колегія суддів Другого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Касмініна Олександра Володимировича — головуючого, доповідача,
Городовенка Віктора Валентиновича,
Лемака Василя Васильовича,

розглянула на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Паська Юрія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 54 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262–XII (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 29, ст. 399) зі змінами, пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» від 2 березня 2015 року № 213–VIII (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 22, ст. 145) зі змінами, підпункту 2 пункту 5 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 24 грудня 2015 року № 911–VIII (Відомості Верховної Ради України, 2016 р., № 5, ст. 50) зі змінами.

Заслухавши суддю-доповідача Касмініна О. В. та дослідивши матеріали справи, Третя колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

установила:

1. Пасько Юрій Володимирович звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 54 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262–XII зі змінами (далі — Закон № 2262), пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» від 2 березня 2015 року № 213–VIII зі змінами (далі — Закон № 213), підпункту 2 пункту 5 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 24 грудня 2015 року № 911–VIII зі змінами (далі — Закон № 911).

Суб'єкт права на конституційну скаргу зазначає, що оспорюваними положеннями Закону № 2262, Закону № 213, Закону № 911 передбачено тимчасове зупинення виплати призначеної пенсії відповідно до Закону № 2262 у період роботи на посадах, які дають право на призначення пенсії або щомісячного довічного грошового утримання у порядку та на умовах для певних категорій осіб, а також поновлення виплати відповідної пенсії після звільнення з роботи.

На думку автора клопотання, припинення виплати йому пенсії та неправильне застосування судами апеляційної та касаційної інстанцій норм матеріального і процесуального права призводить до порушення його «конституційних прав людини і громадянина».

До конституційної скарги Пасько Ю. В. долучив копії постанов Ленінського районного суду міста Полтави від 10 серпня 2015 року та Харківського апеляційного адміністративного суду від 24 листопада 2015 року, ухвали Вищого адміністративного суду України від 19 жовтня 2016 року, а також копії судових рішень у справах з аналогічних, на його думку, питань. Стверджуючи про неконституційність оспорюваних положень Закону № 2262, Закону № 213, Закону № 911, суб'єкт права на конституційну скаргу посилається на правові позиції Конституційного Суду України та висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення.

2. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Третя колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційна скарга має містити обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону (пункт 6 частини другої статті 55).

Автор клопотання, стверджуючи про неконституційність оспорюваних положень Закону № 2262, Закону № 213, Закону № 911, цитує лише окремі положення рішень Конституційного Суду України, Конституції України та фактично виражає незгоду з рішеннями судів апеляційної та касаційної інстанцій, вказуючи на неоднакове застосування ними норм матеріального і процесуального права.

Таким чином, суб'єкт права на конституційну скаргу не навів обґрунтування тверджень щодо неконституційності положень статті 54 Закону № 2262, пункту 4 розділу I Закону № 213, підпункту 2 пункту 5 розділу I Закону № 911.

Конституційний Суд України згідно з частиною четвертою статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України» відмовляє у відкритті конституційного провадження, визнавши конституційну скаргу неприйнятною, якщо зміст і вимоги конституційної скарги є очевидно необґрунтованими або наявне зловживання правом на подання скарги.

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі відповідно до пункту 4 частини першої статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 32, 37, 50, 55, 56, 58, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України, Третя колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

п о с т а н о в и л а :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Паська Юрія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 54 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262–XII зі змінами, пункту 4 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» від 2 березня 2015 року № 213–VIII зі змінами, підпункту 2 пункту 5 розділу I Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 24 грудня 2015 року № 911–VIII зі змінами на підставі пункту 4 частини першої статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги.

2. Ухвала Третьої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України є остаточною.

ТРЕТЯ КОЛЕГІЯ СУДДІВ ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ТРЕТЬОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою Авдеєва Степана Семеновича
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положень пункту 4 частини першої статті 157
Кодексу адміністративного судочинства України
в редакції до внесення змін Законом України
«Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу
України, Цивільного процесуального кодексу України,
Кодексу адміністративного судочинства України
та інших законодавчих актів»

м. Київ
12 квітня 2018 року
№ 79-3(І)/2018

Справа № 3-151/2018 (456/18)

*Третя колегія суддів Першого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Литвинова Олександра Миколайовича — головуючого, доповідача,
Кривенка Віктора Васильовича,
Саца Сергія Володимировича,

розглянула на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Авдеєва Степана Семеновича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 частини першої статті 157 Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII (Відомості Верховної Ради України, 2017 р., № 48, ст. 436).

Заслухавши суддю-доповідача Литвинова О. М. та дослідивши матеріали справи, Третя колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

установила:

1. До Конституційного Суду України звернувся Авдеєв С. С. із клопотанням розглянути питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 частини першої статті 157 Кодексу адміністративного судочин-

ства України (далі — Кодекс) в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII (далі — Закон № 2147).

Суб'єкт права на конституційну скаргу вважає, що оспорювані положення Кодексу в редакції до внесення змін Законом № 2147 є неконституційними, оскільки їх застосування судами України порушило його права, гарантовані статтями 3, 5, 8, 13, 19, 21, 22, 24, 40, 41, 55, 57, 60, 64, 68 Конституції України.

На підтвердження своєї позиції автор клопотання долучив до конституційної скарги копії ухвал окружного адміністративного суду міста Києва від 26 вересня 2017 року, Київського апеляційного адміністративного суду від 30 жовтня 2017 року.

2. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Третя колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

Згідно зі статтею 55 Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційною скаргою є подане до Конституційного Суду України письмове клопотання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу (частина перша); конституційна скарга має містити, у тому числі, короткий виклад остаточного судового рішення, в якому було застосовано відповідні положення закону України, та обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України чи його окремих положень (пункти 3, 6 частини другої).

Відповідно до частини першої статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційна скарга вважається прийнятною, зокрема, за умов її відповідності вимогам, передбаченим статтею 55 цього закону, та якщо вичерпано всі національні засоби юридичного захисту (за наявності ухваленого в порядку апеляційного перегляду судового рішення, яке набрало законної сили, а в разі передбаченої законом можливості касаційного оскарження — судового рішення, винесеного в порядку касаційного перегляду).

Із долучених до конституційної скарги матеріалів вбачається, що Авдеєв С. С. не надав копії остаточного судового рішення у його справі, оскільки ухвала Київського апеляційного адміністративного суду від 30 жовтня 2017 року могла бути оскаржена шляхом подання касаційної скарги до Вищого адміністративного суду України у порядку, визначеному статтею 212 Кодексу в редакції до внесення змін Законом № 2147. Відсутність у матеріалах справи копії остаточного судового рішення у справі Авдеєва С. С. є істотним формальним недоліком та підставою для повернення конституційної скарги автору клопотання керівником Секретаріату Конституційного Суду України, як це передбачено абзацом першим частини третьої статті 57 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Аналіз конституційної скарги також свідчить, що Авдеєв С. С. не обґрунтував тверджень щодо неконституційності положень пункту 4 частини першої статті 157

Кодексу в редакції до внесення змін Законом № 2147, тобто не навів аргументів, які підтверджували б невідповідність Конституції України цих положень.

Отже, конституційна скарга не відповідає вимогам частини першої, пунктів 3, 6 частини другої статті 55, пункту 1 частини першої статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 4 статті 62 цього закону — неприйнятність конституційної скарги.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 32, 37, 55, 56, 61, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», Третя колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

ухвалила:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Авдєєва Степана Семеновича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 4 частини першої статті 157 Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII на підставі пункту 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги.

2. Ухвала є остаточною.

ТРЕТЯ КОЛЕГІЯ СУДДІВ ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ДРУГОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою
Богаченка Миколи Леонтійовича
щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень
пункту 5 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення»
Закону України «Про Національну поліцію»

м. Київ
6 квітня 2018 року
№ 36-2(I)/2018

Справа № 3-39/2018 (2663/17)

*Друга колегія суддів Першого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Мельника Миколи Івановича (секретар колегії) — головуючого,
Саса Сергія Володимировича,
Шевчука Станіслава Володимировича — доповідача,

розглянула на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Богаченка Миколи Леонтійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 5 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580–VIII (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 40–41, ст. 379).

Заслухавши суддю-доповідача Шевчука С. В. та дослідивши матеріали справи, Друга колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

у с т а н о в и л а:

1. Богаченко М. Л. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо відповідності частині п'ятій статті 17, частині третій статті 22, частині першій статті 58, частині першій статті 64 Конституції України (конституційності) положень пункту 5 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580–VIII (далі — Закон № 580), згідно з якими Закон України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 року № 565–XII зі змінами (далі — Закон № 565) та Постанову Верховної Ради Української РСР «Про порядок введення в дію Закону Української РСР «Про міліцію» від 25 грудня 1990 року № 583–XII визнано такими, що втратили чинність.

Обґрунтовуючи твердження про неконституційність названих положень Закону № 580, автор клопотання зазначає, що у зв'язку з набранням чинності Законом № 580 втратили чинність, зокрема, положення статті 22 Закону № 565, відповідно до яких працівникам міліції, звільненим зі служби за віком, хворобою або вислугою років, надавалась 50-відсоткова знижка плати за користування житлом та комунальними послугами, за паливо в межах норм, установлених законодавством. Це стало підставою для виключення Богаченка М. Л. та членів його сім'ї з Єдиного державного автоматизованого реєстру осіб, які мають право на пільги.

До конституційної скарги Богаченко М. Л. долучив копії постанови Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області від 21 жовтня 2016 року, ухвал Одеського апеляційного адміністративного суду від 19 квітня 2017 року, Вищого адміністративного суду України від 12 травня 2017 року у справі за його адміністративним позовом до Управління соціального захисту населення Первомайської міської ради Миколаївської області про зобов'язання повторно внести його до персоналізованого обліку пільгових категорій населення як такого, що має пільги як пенсіонер Міністерства внутрішніх справ України.

2. Вирішуючи питання про відкриття конституційного провадження у справі, Друга колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційній скарзі зазначаються конкретні положення закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України, а також обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону; конституційна скарга вважається прийнятною, зокрема, за умов її відповідності вимогам, передбаченим статтями 55, 56 цього закону (пункти 5, 6 частини другої статті 55, абзац перший частини першої статті 77).

Суб'єкт права на конституційну скаргу стверджує, що «скасувавши дію статті 22 Закону № 565–XII щодо працівників міліції, які звільнені зі служби за віком, хворобою або вислугою років, Законом № 580–VIII не гарантовано збереження для зазначених вище працівників міліції соціального захисту за аналогічними (тотожними) правами в обсягах не менших від прав, які були визначені статтею 22 Закону № 565–XII».

У конституційній скарзі міститься посилання на положення частини п'ятої статті 17, частини третьої статті 22, частини першої статті 58, частини першої статті 64 Конституції України, однак не вказано, яке саме конституційне право Богаченка М. Л. було порушено у зв'язку з прийняттям Верховною Радою України Закону № 580 та визнанням Закону № 565 таким, що втратив чинність. Оскільки названі конституційні положення визначають гарантії реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина, то вони не можуть бути самостійним аргументом для обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень).

Недотримання суб'єктом права на конституційну скаргу вимог, визначених у пункті 6 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України», є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 55, 147, 150, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 8, 32, 37, 50, 55, 56, 58, 61, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України, Друга колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

ухвалила:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Богаченка Миколи Леонтійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 5 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580–VIII на підставі пункту 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги.

2. Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України є остаточною.

ДРУГА КОЛЕГІЯ СУДДІВ ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ДРУГОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою Оніщука Петра Петровича
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
частини четвертої статті 424
Кримінального процесуального кодексу України

м. Київ
5 квітня 2018 року
№ 29-2(І)/2018

Справа № 3-46/2018 (3195/17)

*Друга колегія суддів Першого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Мельника Миколи Івановича — головуючого, доповідача,
Саса Сергія Володимировича,
Шевчука Станіслава Володимировича,

розглянула питання щодо відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Оніщука Петра Петровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини четвертої статті 424 Кримінального процесуального кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Мельника М. І. та дослідивши матеріали справи, Друга колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

у с т а н о в и л а:

1. Суб'єкт права на конституційну скаргу — Оніщук Петро Петрович — звернувся до Конституційного Суду України з проханням перевірити на відповідність статті 55 Конституції України (конституційність) частину четверту статті 424 Кримінального процесуального кодексу України (далі — Кодекс), в якій передбачено, що ухвала слідчого судді після її перегляду в апеляційному порядку, а також ухвала суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на таку ухвалу оскарженню в касаційному порядку не підлягають.

З аналізу змісту конституційної скарги та долучених до неї копій судових рішень вбачається таке.

Ухвалою слідчого судді Рівненського міського суду Рівненської області від 30 січня 2017 року Оніщуку П. П. було відмовлено у задоволенні скарги на постанову слідчого військової прокуратури Рівненського гарнізону Західного регіону України від 27 грудня 2016 року про закриття кримінального провадження,

в якому його було визнано потерпілим, у зв'язку з незаконністю та необґрунтованістю цієї скарги.

Не погоджуючись із вказаним судовим рішенням, Оніщук П. П. звернувся до апеляційного суду Рівненської області, який ухвалою від 13 лютого 2017 року залишив його апеляційну скаргу без задоволення, а ухвалу слідчого судді Рівненського міського суду Рівненської області від 30 січня 2017 року — без змін.

Вважаючи зазначені судові рішення незаконними, Оніщук П. П. звернувся з касаційною скаргою до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, який 28 лютого 2017 року постановив ухвалу про відмову у відкритті касаційного провадження у справі у зв'язку з тим, що згідно з частиною четвертою статті 424 Кодексу оскаржувані судові рішення не можуть бути предметом розгляду суду касаційної інстанції.

Суб'єкт права на конституційну скаргу стверджує, що відмова Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у касаційному перегляді наведених судових рішень у справах, у яких він є стороною, на підставі оспорюваних положень Кодексу порушує гарантоване статтею 55 Конституції України право на судовий захист.

2. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Друга колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційній скарзі зазначаються конкретні положення закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України, а також обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону; конституційна скарга вважається прийнятною, зокрема, за умов її відповідності вимогам, передбаченим статтями 55, 56 цього закону (пункти 5, 6 частини другої статті 55, абзац перший частини першої статті 77).

Зі змісту конституційної скарги випливає, що автор клопотання не погоджується із законодавчо встановленим обмеженням щодо оскарження в касаційному порядку ухвали слідчого судді після її перегляду в апеляційному порядку, а також ухвали суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на ухвалу суду першої інстанції. На його думку, таке обмеження перешкоджає реалізації особою права на судовий захист, гарантованого статтею 55 Конституції України, яка передбачає, зокрема, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом, а також закріплює право кожного на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

У той же час Основний Закон України не містить положень, які встановлювали б обов'язковий касаційний перегляд усіх без винятку судових рішень. Згідно з пунктом 8 частини другої статті 129 Конституції України однією з основних засад судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд

справи та у визначених законом випадках — на касаційне оскарження судового рішення.

Конституційний Суд України у Висновку від 20 січня 2016 року № 1-в/2016 зазначив, що «особі має бути гарантовано право на перегляд її справи судом апеляційної інстанції. Після апеляційного розгляду справи сторони судового процесу можуть бути наділені правом оскаржити судові рішення першої та апеляційної інстанцій до суду касаційної інстанції у випадках, визначених законом, що сприятиме забезпеченню реалізації принципу верховенства права» (абзац другий підпункту 3.6.3 підпункту 3.6 пункту 3 мотивувальної частини).

Таким чином, Основний Закон України передбачає як обов'язковий лише апеляційний перегляд справи, а касаційне оскарження судового рішення відносить до питань законодавчої доцільності, вирішення яких є виключним повноваженням Верховної Ради України.

У конституційній скарзі Оніщук П. П. наводить аргументи щодо невідповідності частини четвертої статті 424 Кодексу статті 55 Основного Закону України, яка, на його думку, допускає можливість оскарження в касаційному порядку ухвали слідчого судді після її перегляду в апеляційному порядку, а також ухвали суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на таку ухвалу. Проте стаття 55 Конституції України не містить положень, які визначали б підстави й порядок апеляційного та касаційного оскарження.

Фактично автор клопотання висловлює незгоду з судовими рішеннями, ухваленими у справах, у яких він був стороною, а також із законодавчими обмеженнями щодо можливості касаційного перегляду таких судових рішень.

Крім того, посилаючись на підтвердження своєї позиції на рішення Європейського суду з прав людини, Оніщук П. П. не взяв до уваги позицію цього суду, згідно з якою право доступу до суду не є абсолютним і може підлягати обмеженням; їх накладення дозволене за змістом, оскільки право доступу «за своєю природою вимагає регулювання з боку держави, яке може змінюватися залежно від часу і місця та відповідно до потреб і можливостей суспільства та окремих осіб» (рішення у справах «Голдер проти Сполученого Королівства» від 21 лютого 1975 року, «Ашингдейн проти Сполученого Королівства» від 28 травня 1985 року).

Отже, суб'єкт права на конституційну скаргу не навів обґрунтування тверджень щодо невідповідності статті 55 Конституції України (неконституційності) частини четвертої статті 424 Кодексу, чим не дотримав вимог пункту 6 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі за пунктом 4 статті 62 цього закону — неприйнятність конституційної скарги.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 32, 37, 50, 55, 56, 58, 61, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України, Друга колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

ухвалила:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Оніщука Петра Петровича щодо відповідності Конституції України

(конституційності) частини четвертої статті 424 Кримінального процесуального кодексу України на підставі пункту 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги.

2. Ця Ухвала є остаточною.

ДРУГА КОЛЕГІЯ СУДДІВ ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ДРУГОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою Салати Ігоря Євгеновича
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положення частини десятої статті 294
Кодексу України про адміністративні правопорушення

м. Київ
20 квітня 2018 року
№ 122-2(II)/2018

Справа № 3-49/2018 (3248/17)

*Друга колегія суддів Другого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Сліденка Ігоря Дмитровича — головуєчого, доповідача,
Лемака Василя Васильовича,
Тупицького Олександра Миколайовича,

розглянула на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Салати Ігоря Євгеновича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини десятої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Заслухавши суддю-доповідача Сліденка І. Д. та дослідивши матеріали справи, Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

у с т а н о в и л а :

1. Суб'єкт права на конституційну скаргу — Салата Ігор Євгенович — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення частини десятої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — Кодекс), що застосоване в остаточному судовому рішенні апеляційного суду Одеської області від 16 січня 2017 року у його справі.

Автор клопотання зазначає, що положення частини десятої статті 294 Кодексу, яке, зокрема, передбачає, що постанова апеляційного суду є остаточною й оскарженню не підлягає, не відповідає положенням частини першої статті 8, частини першої статті 55, пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України.

2. Вирішуючи питання про відкриття конституційного провадження у справі, Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

2.1. Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційній скарзі має зазначатися обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону (пункт 6 частини другої статті 55); відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів (пункт 7 частини другої статті 55). Конституційна скарга вважається прийнятною, зокрема, за умов її відповідності вимогам, передбаченим статтями 55, 56 цього закону (абзац перший частини першої статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України»). Отже, особа, яка звертається до Конституційного Суду України з конституційною скаргою, має обґрунтувати її зміст і вимоги.

Згідно з частиною десятою статті 294 Кодексу постановою апеляційного суду є остаточною й оскарженню не підлягає. Однією з основних засад судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках — на касаційне оскарження судового рішення (пункт 8 частини другої статті 129 Конституції України). Відтак на рівні Конституції України законодавець встановив випадки обмеження права на касаційне оскарження судового рішення, що узгоджується з практикою Європейського суду з прав людини, який у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що «повноваження вищих судових органів стосовно перегляду мають реалізовуватись для виправлення судових помилок та недоліків судочинства, але не для здійснення нового судового розгляду. Перегляд не повинен фактично підміняти собою апеляцію» (пункт 40 рішення у справі «Пономарьов проти України» від 3 квітня 2008 року).

Таким чином, Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України, проаналізувавши конституційну скаргу та долучені до неї матеріали, дійшла висновку, що автор клопотання скористався правом на апеляційний перегляд справи, що узгоджується з пунктом 8 частини другої статті 129 Конституції України, однак не навів у конституційній скарзі правового зв'язку необхідності касаційного оскарження судового рішення у справі про адміністративні правопорушення, касаційний перегляд якого не передбачений положенням частини десятої статті 294 Кодексу. Отже, у конституційній скарзі немає обґрунтування неконституційності положення частини десятої статті 294 Кодексу, що свідчить про недотримання автором клопотання вимоги пункту 6 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Автор клопотання також не долучив до конституційної скарги копії постанови Київського районного суду міста Одеси від 7 вересня 2016 року, на яку посилається, чим не дотримав вимог пункту 7 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України».

З наведеного вбачається, що суб'єкт права на конституційну скаргу порушив вимоги пунктів 6, 7 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 4 статті 62 цього закону — неприйнятність конституційної скарги.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 32, 37, 55, 56, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України, Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

ухвалила:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Салати Ігоря Євгеновича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення частини десятої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення на підставі пункту 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги.

2. Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України є остаточною.

ДРУГА КОЛЕГІЯ СУДДІВ ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ПЕРШОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою
громадянина Денисенка Бориса Миколайовича
щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 312
Цивільного процесуального кодексу України

м. Київ
5 квітня 2018 року
№ 18-1(II)/2018

Справа № 3-60/2018 (3486/17)

*Перша колегія суддів Другого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Шаптали Наталі Костянтинівни (секретар колегії) — головуючої,
Запорожця Михайла Петровича,
Мойсика Володимира Романовича — доповідача,

розглянула на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Денисенка Бориса Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 312 Цивільного процесуального кодексу України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII.

Заслухавши суддю-доповідача Мойсика В. Р. та дослідивши матеріали справи, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

у с т а н о в и л а:

1. До Конституційного Суду України звернувся Денисенко Б. М. з клопотанням визнати такою, що не відповідає статтям 129, 129¹ Конституції України (є неконституційною), статтю 312 Цивільного процесуального кодексу України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII (далі — Кодекс).

Денисенко Б. М. вказує, що відповідно до статті 312 Кодексу, розглянувши скаргу на ухвалу суду першої інстанції, апеляційний суд відхиляє скаргу і залишає ухвалу без змін, якщо судом першої інстанції постановлено ухвалу з додержанням

вимог закону; змінює або скасовує ухвалу суду першої інстанції і постановляє ухвалу з цього питання, якщо воно було вирішено судом першої інстанції з порушенням норм процесуального права або при правильному вирішенні було помилково сформульовано суть процесуальної дії чи підстави її застосування; скасовує ухвалу і передає питання на новий розгляд до суду першої інстанції, якщо останній порушив порядок, встановлений для його вирішення.

Автор клопотання зазначає, що «підставою для звернення з конституційною скаргою є створення Апеляційним судом Київської області невизначеності у цивільній справі № 370/1226/15-ц, в якій на даний час наявні ухвали апеляційної інстанції, які просто суперечать одна одній».

Відповідно до Основного Закону України однією з основних засад судочинства є обов'язковість судового рішення; суд ухвалює рішення іменем України, судові рішення є обов'язковим до виконання; держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку (пункт 9 частини другої статті 129, частини перша, друга статті 129¹).

Денисенко Б. М. вважає, що необхідно перевірити статтю 312 Кодексу на відповідність статтям 129, 129¹ Конституції України щодо «порядку скасування апеляційним судом ухвали суду першої інстанції про забезпечення позову з відправкою питання на новий розгляд та порядку виконання цієї ухвали апеляційного суду без скасування попередніх ухвал апеляційного суду, якими залишено без змін первісну ухвалу суду першої інстанції».

2. Вирішуючи питання про відкриття конституційного провадження у справі, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

Автор клопотання у травні 2015 року звернувся з цивільним позовом до Макарівського районного суду Київської області щодо стягнення (повернення) грошових коштів.

Макарівський районний суд Київської області рішенням від 5 вересня 2016 року зазначений позов задовільнив.

Апеляційний суд Київської області ухвалою від 15 листопада 2016 року рішення Макарівського районного суду Київської області стосовно стягнення грошових коштів скасував та закриття провадження у справі в цій частині.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою від 6 березня 2017 року ухвалу апеляційного суду Київської області від 15 листопада 2016 року залишив без змін.

Верховний Суд України постановою від 31 травня 2017 року скасував наведені ухвали та передав справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Автор клопотання, подаючи позовну заяву до районного суду, одночасно звернувся з заявою про забезпечення позову у цій справі. Макарівський районний суд Київської області 22 травня 2015 року задовільнив заяву Денисенка Б. М. про забезпечення позову і ухвалив відповідну ухвалу.

Апеляційний суд Київської області ухвалами від 31 серпня 2015 року та від 25 лютого 2016 року зазначену ухвалу залишив без змін, а згодом цю ж ухвалу скасував, а питання про забезпечення позову у справі ухвалою від 14 грудня 2016 року направив на новий розгляд до суду першої інстанції.

Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України зазначає, що справу Денисенка Б. М. передано на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, а в частині щодо забезпечення позову — до суду першої інстанції. Отже, остаточного судового рішення за позовом автора клопотання щодо стягнення (повернення) грошових коштів не було.

З огляду на викладене Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України дійшла висновку, що конституційну скаргу Денисенко Б. М. подав з порушенням вимог щодо прийнятності конституційної скарги, установлених пунктом 1 частини першої статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України», в частині вичерпання всіх національних засобів юридичного захисту.

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі відповідно до пункту 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 8, 32, 37, 55, 56, 61, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

п о с т а н о в и л а :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Денисенка Бориса Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 312 Цивільного процесуального кодексу України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII на підставі пункту 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги.

2. Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України є остаточною.

ПЕРША КОЛЕГІЯ СУДДІВ ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ПЕРШОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою
громадянина Карякіна Едуарда Сергійовича
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положення статті 79 Закону України
«Про банки і банківську діяльність»

м. Київ
22 травня 2018 року
№ 173-1(II)/2018

Справа № 3-183/2018(1717/18)

*Перша колегія суддів Другого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Шаптали Наталі Костянтинівни — головуєчої,
Запорожця Михайла Петровича,
Мойсика Володимира Романовича — доповідача,

розглянула на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Карякіна Едуарда Сергійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення статті 79 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року № 2121–III Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 5–6, ст. 30) зі змінами.

Заслухавши суддю-доповідача Мойсика В. Р. та дослідивши матеріали справи, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

установила:

1. До Конституційного Суду України звернувся громадянин Карякін Е. С. з клопотанням визнати таким, що не відповідає частині другій статті 3, частинам першій, другій статті 24, частинам першій, другій статті 55 Конституції України (є неконституційним), положення статті 79 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року № 2121–III зі змінами (далі — Закон), за яким «банк або інші особи, які охоплюються наглядом діяльністю Національного банку України, мають право оскаржити в суді в установленому законодавством порядку рішення, дії або бездіяльність Національного банку України чи його посадових осіб».

Автор клопотання стверджує, що застосування в остаточному судовому рішенні в його справі оспорюваного положення Закону є порушенням його права

на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, гарантованого статтею 55 Основного Закону України.

Обґрунтовуючи твердження щодо неконституційності положення статті 79 Закону, Карякін Е. С. зазначає, що цим положенням звужено коло осіб, які мають право оскаржити рішення Національного банку України, чим порушено частини першу, другу статті 24 Конституції України, якою передбачено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Автор клопотання зазначає, що окружний адміністративний суд міста Києва постановою від 16 березня 2016 року частково задовольнив його адміністративний позов до Національного банку України та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, визнав незаконними і скасував постанову Правління Національного банку України «Про віднесення Публічного акціонерного товариства «УкрІнБанк» до категорії неплатоспроможних» від 24 грудня 2015 року № 934 та рішення виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про запровадження тимчасової адміністрації у ПАТ «УкрІнБанк» та делегування повноважень тимчасового адміністратора банку» від 24 грудня 2015 року № 239. Київський апеляційний адміністративний суд ухвалою від 14 квітня 2016 року залишив без змін рішення суду першої інстанції.

Вищий адміністративний суд України ухвалою від 31 серпня 2016 року залишив без змін рішення суду першої та апеляційної інстанцій.

Верховний Суд України постановою від 24 жовтня 2017 року скасував рішення судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій та ухвалив нове рішення, яким відмовив у задоволенні позову Карякіна Е. С. до Національного банку України та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, зазначивши, що зі змісту статті 79 Закону «заходи впливу Національного Банку України були спрямовані проти банку і оскаржити їх в судовому порядку може банк, або акціонер, котрий за певними критеріями може бути визнаний потерпілим від дій чи рішень Національного Банку України. Акціонер з правами і можливостями їх реалізації, подібними до тих, які має позивач, не є і не може бути учасником цих правовідносин».

Названа постанова Верховного Суду України є остаточним судовим рішенням у справі Карякіна Е. С.

2. Вирішуючи питання про відкриття конституційного провадження у справі, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

Відповідно до пункту 2 частини першої статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційна скарга вважається прийнятною, зокрема, за умови якщо з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України (його окремі положення), сплинуло не більше трьох місяців.

Остаточне судове рішення у справі автора клопотання, ухвалене Верховним Судом України 24 жовтня 2017 року, було відправлене особі, яка представляє

інтереси скажника, 6 листопада 2017 року та було отримане нею 7 листопада 2018 року.

Конституційна скарга, підписана Карякіним Е. С. 3 квітня 2018 року, надійшла в Секретаріат Конституційного Суду України 5 квітня 2018 року. Тобто скажник пропустив тримісячний строк для подання конституційної скарги більше ніж на два місяці.

Таким чином, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України зазначає, що Карякін Е. С. не дотримав приписів пункту 2 частини першої статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України», а його конституційна скарга є такою, що подана з порушенням встановлених цим законом строків.

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151¹, 153 Конституції України, на підставі статей 7, 32, 37, 55, 56, 58, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України» та відповідно до § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

у х в а л и л а:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Карякіна Едуарда Сергійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення статті 79 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року № 2121–III зі змінами на підставі пункту 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги.

2. Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України є остаточною.

ПЕРША КОЛЕГІЯ СУДДІВ ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ДРУГОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою
товариства з обмеженою відповідальністю «Агентство «ДОМ»
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положень підпункту 1 пункту 1 розділу XI «Перехідні положення»
Господарського процесуального кодексу України

м. Київ
23 травня 2018 року
№ 178-2(II)/2018

Справа № 3-196/2018(2021/18)

*Друга колегія суддів Другого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Сліденка Ігоря Дмитровича — головуючого,
Лемака Василя Васильовича — доповідача,
Туницького Олександра Миколайовича,

розглянула на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «Агентство «ДОМ» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень підпункту 1 пункту 1 розділу XI «Перехідні положення» Господарського процесуального кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Лемака В. В. та дослідивши матеріали справи, Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

установила:

1. Товариство з обмеженою відповідальністю «Агентство «ДОМ» (далі — Товариство) звернулося до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень підпункту 1 пункту 1 розділу XI «Перехідні положення» Господарського процесуального кодексу України (далі — Кодекс), яким врегульовано порядок розгляду заяв про перегляд судових рішень Верховним Судом України у господарських справах, які подані та розгляд яких не закінчено до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII (далі — Закон).

Суб'єкт права на конституційну скаргу вважає, що оспорюваними положеннями Кодексу його позбавлено права на касаційне оскарження судового рішення господарського суду з підстав неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, чим порушено приписи статті 8, частини третьої статті 22, статей 24, 64, пунктів 1 та 8 частини другої статті 129 Конституції України.

До конституційної скарги долучено копії постанови Вищого господарського суду України від 7 листопада 2017 року, ухвали Верховного Суду від 22 січня 2018 року, а також копії судових рішень, прийнятих у справі Товариства. Стверджуючи про неконституційність оспорюваних положень Кодексу, автор клопотання посилається на юридичні позиції Конституційного Суду України.

2. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

Конституційний Суд України відмовляє у відкритті конституційного провадження, визнавши конституційну скаргу неприйнятною, зокрема, якщо зміст і вимоги конституційної скарги є очевидно необґрунтованими (частина четверта статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Кодекс у редакції до внесення змін Законом містив норми, якими врегульовувався порядок перегляду Верховним Судом України судових рішень господарських судів після їх перегляду в касаційному порядку з підстав неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права. У Кодексі в редакції після внесення змін Законом, яка є чинною на сьогодні, не передбачено інституту перегляду Верховним Судом судових рішень касаційної інстанції з наведених підстав.

Очевидна необґрунтованість конституційної скарги полягає в тому, що твердження автора клопотання про порушення права на касаційне оскарження судового рішення є хибним, оскільки з матеріалів конституційної скарги вбачається, що Товариство реалізувало право на касаційне оскарження судового рішення, про що свідчить постанова Вищого господарського суду України від 7 листопада 2017 року. Фактично суб'єкт права на конституційну скаргу висловлює незгоду з відсутністю права на перегляд Верховним Судом судових рішень касаційної інстанції з підстав неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, помилково вважаючи це правом на касаційне оскарження судового рішення. Однак питання нормативного визначення судочинства, яке не охоплюється конституційним механізмом інстанційної перевірки, вирішується на розсуд законодавця відповідно до його конституційних повноважень (стаття 75, пункт 3 частини першої статті 85, пункт 14 частини першої статті 92, пункт 8 частини другої статті 129 Конституції України).

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі відповідно до пункту 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 32, 37, 50, 55, 56, 58, 62, 77, 86 Закону України «Про

Конституційний Суд України», § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України, Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

ухвалила:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «Агентство «ДОМ» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень підпункту 1 пункту 1 розділу XI «Перехідні положення» Господарського процесуального кодексу України на підставі пункту 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги.

2. Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України є остаточною.

ДРУГА КОЛЕГІЯ СУДДІВ ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ПЕРШОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою
товариства з обмеженою відповідальністю «Квант Агро ЛТД»
щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень
пункту 198.6 статті 198, пункту 201.10 статті 201
Податкового кодексу України

м. Київ
31 травня 2018 року
№ 185-1(І)/2018

Справа № 3-205/2018(2282/18)

*Перша колегія суддів Першого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Гультая Михайла Мирославовича — головуючого,
Головатого Сергія Петровича — доповідача,
Колісника Віктора Павловича,

розглянула на засіданні питання щодо відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «Квант Агро ЛТД» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 198.6 статті 198, пункту 201.10 статті 201 Податкового кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Головатого С. П. та дослідивши матеріали справи, Перша колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

у с т а н о в и л а:

1. Товариство з обмеженою відповідальністю «Квант Агро ЛТД» в особі директора Біленчука Петра Івановича як суб'єкт права на конституційну скаргу на підставі статті 151¹ Конституції України (далі — Заявник) звернулося до Конституційного Суду України 7 травня 2018 року з клопотанням (вх. № 18/2282) щодо перевірки положень пункту 198.6 статті 198, пункту 201.10 статті 201 Податкового кодексу України (далі — Кодекс) на відповідність Конституції України (конституційність).

Положеннями пункту 198.6 статті 198 Кодексу передбачено: суми податку, що сплачений (нарахований) у зв'язку з придбанням товарів/послуг, які не відносяться до податкового кредиту; настання відповідальності платника податку у випадку непідтвердження сум податку, що попередньо включені до складу податкового кредиту; термін, протягом якого зберігається право платника податку включити до податкового кредиту суму податку на додану вартість; право та підстави на включення до податкового кредиту сум податку.

Положеннями пункту 201.10 статті 201 Кодексу передбачено: підставу для нарахування сум податку, що відносяться до податкового кредиту; зобов'язання платника податку-продавця товарів/послуг при здійсненні операцій з постачання товарів/послуг; реєстрацію податкової накладної в Єдиному реєстрі податкових накладних; підстави, за яких покупець товарів/послуг не має права на включення сум податку на додану вартість до податкового кредиту тощо.

На думку Заявника, положення пункту 198.6 статті 198, пункту 201.10 статті 201 Кодексу є такими, що не відповідають частині другій статті 61 Конституції України, згідно з якою юридична відповідальність особи має індивідуальний характер.

2. Заявник є юридичною особою, що зареєстрована в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань 25 лютого 2000 року, взята на податковий облік 3 березня 2000 року.

Як вбачається з матеріалів справи, між Заявником та приватним підприємством «Імпел ЛТД» (далі — Підприємство) було укладено договір поставки товарів та надання послуг Підприємством Заявникові.

Державна податкова інспекція в Косівському районі Івано-Франківської області Державної податкової служби (далі — Державна податкова інспекція) в період із 29 листопада по 5 грудня 2012 року здійснила документальну невиїзну перевірку Заявника щодо відомостей, отриманих від особи, яка мала правовідносини з Підприємством у період із 1 липня по 31 грудня 2011 року.

Унаслідок перевірки Державна податкова інспекція дійшла висновку, що господарські операції між Заявником та Підприємством не мали реального характеру, а надані Заявником документи не підтверджують фактичного виконання укладеного договору.

За результатами перевірки Державна податкова інспекція склала акт № 1374/22-0/30760570 від 12 грудня 2012 року, в якому зазначила, зокрема, що:

— унаслідок порушення Заявником пунктів 198.2, 198.3, 198.6 статті 198 Кодексу було занижено суму податку на додану вартість за серпень, листопад та грудень 2011 року в сумі 316 471 гривня;

— мало місце завищення податкового кредиту з податку на додану вартість за грудень 2011 року в розмірі 63 714 гривень, а також завищення залишку від'ємного значення з податку на додану вартість за грудень 2011 року в сумі 8 651 гривня;

— унаслідок порушення Заявником пункту 138.8 статті 138, підпункту 139.1.9 пункту 139.1 статті 139 Кодексу було занижено податок на прибуток за III та IV квартали 2011 року в сумі 44 760 гривень.

На підставі акта про перевірку Державна податкова інспекція 26 грудня 2012 року прийняла податкові повідомлення-рішення щодо:

— збільшення суми грошового зобов'язання зі сплати податку на додану вартість на 395 589 гривень, у тому числі 316 471 гривня за основним платежем та 79 118 гривень за штрафними (фінансовими) санкціями (№ 0000862301);

— зменшення розміру від'ємного значення суми податку на додану вартість за 12 місяців 2011 року на суму 90 456 гривень, у тому числі 72 365 гривень сума завищення та 18 091 гривня штрафних (фінансових) санкцій (№ 0000872301);

— збільшення суми грошового зобов'язання зі сплати податку на прибуток приватних підприємств в розмірі 558 950 гривень, у тому числі 447 160 гривень за основним платіжем та 111 790 гривень за штрафними (фінансовими) санкціями (№ 0000882301).

3. Заявник звернувся 9 січня 2013 року до Івано-Франківського окружного адміністративного суду з позовом до Державної податкової інспекції про визнання протиправними податкових повідомлень-рішень від 26 грудня 2012 року та їх скасування.

Івано-Франківській окружній адміністративний суд постановою від 7 червня 2013 року (справа № 809/117/13-а) відмовив Заявникові у задоволенні позову.

Рішення суду першої інстанції Заявник оскаржив до Львівського апеляційного адміністративного суду, який постановою від 18 червня 2014 року (справа № 809/10686/13) апеляційну скаргу задовольнив, постанову Івано-Франківського окружного адміністративного суду від 7 червня 2013 року скасував.

Державна податкова інспекція у Косівському районі Головного управління Міністерства доходів і зборів України у Івано-Франківській області оскаржила постанову Львівського апеляційного адміністративного суду від 18 червня 2014 року до Верховного Суду.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду постановою від 20 лютого 2018 року (справа № 809/117/13-а) скасував постанову суду апеляційної інстанції, а постанову Івано-Франківського окружного адміністративного суду від 7 червня 2013 року залишив в силі, вказавши, що суд першої інстанції дійшов правильного висновку про те, що надані Заявником первинні бухгалтерські документи не спростовують висновків Державної податкової інспекції, що господарські операції Заявника та Підприємства не мали реального характеру, а лише фіктивний.

4. Заявник, обґрунтовуючи свою позицію щодо неконституційності положень Кодексу, які є предметом оспорювання, висловив незгоду з рішенням Верховного Суду, вказуючи, що суд касаційної інстанції застосував приписи статей 138, 198 Кодексу, які фактично суперечать частині другій статті 61, частині другій статті 19, статті 129 Конституції України.

У конституційній скарзі Заявник навів положення статей 138, 139, пункту 198.6 статті 198, пункту 201.10 статті 201 Кодексу в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин, витяги рішень Верховного Суду, а також послався на практику Європейського суду з прав людини.

Підсумовуючи своє клопотання, Заявник зазначає, що суд касаційної інстанції, застосовуючи положення пункту 198.6 статті 198, пункту 201.10 статті 201 Кодексу, порушив передбачений Конституцією України принцип індивідуальної відповідальності.

5. Конституційна скарга відповідає пунктам 1–4, 7, 8, абзацу десятому частини другої статті 55, частині третій статті 56 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Заявник вичерпав усі національні засоби юридичного захисту. Долучена Заявником постанову Верховного Суду від 20 лютого 2018 року є остаточним

судовим рішенням у його справі. Скарга подана в межах строків, визначених пунктом 2 частини першої статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Із постанови Верховного Суду вбачається, що, розглядаючи справу, він не застосував положення пункту 201.10 статті 201 Кодексу, конституційність яких просить перевірити Заявник. Тому в цій частині конституційна скарга не відповідає вимогам частини першої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України».

У конституційній скарзі Заявник стверджує, що положення статей 138, 139, 198 Кодексу не відповідають частині другій статті 19, частині другій статті 61, статті 129 Конституції України, а положення пункту 198.6 статті 198, пункту 201.10 статті 201 Кодексу — частині другій її статті 61. Проте Заявник не вказав, які саме з цих положень не відповідають Конституції України. Зважаючи на те, що на момент виникнення спірних правовідносин пункт 198.6 статті 198 Кодексу містив п'ять абзаців, а пункт 201.10 статті 201 Кодексу — дванадцять, можна дійти висновку, що Заявник не дотримав вимог, викладених у пункті 5 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України», тобто не конкретизував, які саме положення Кодексу треба перевірити на відповідність Конституції України.

Наводячи положення частини другої статті 19, частини другої статті 61, статті 129 Конституції України, положення статей 138, 139, пункту 198.6 статті 198, пункту 201.10 статті 201 Кодексу, Заявник не обґрунтував наявності логічного зв'язку між нормами Кодексу та нормами Конституції України. У цій частині конституційна скарга не відповідає пункту 6 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Отже, конституційна скарга не відповідає вимогам частини першої, пунктів 5, 6 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України», що згідно з пунктом 4 статті 62 цього закону є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження.

Ураховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151¹, 153 Конституції України, на підставі статей 7, 32, 37, 55, 56, 58, 61, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», відповідно до § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України Перша колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

ухвалила:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «Квант Агро ЛТД» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 198.6 статті 198, пункту 201.10 статті 201 Податкового кодексу України на підставі пункту 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги.

2. Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України є остаточною.

ПЕРША КОЛЕГІЯ СУДДІВ ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ТРЕТЬОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою Кіктенко Любові Миколаївни
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
пункту 28 розділу II Закону України
«Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов
для економічного зростання в Україні»
від 27 березня 2014 року № 1166–VII, пункту 36 розділу I
Закону України «Про внесення змін та визнання такими,
що втратили чинність, деяких законодавчих актів України»
від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, окремих положень
Закону України «Про судоустрій і статус суддів»
від 7 липня 2010 року № 2453–VI у редакції
Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд»
від 12 лютого 2015 року № 192–VIII

м. Київ
12 квітня 2018 року
№ 67-3(I)/2018

Справа № 3-109/2018(4706/17)

*Третя колегія суддів Першого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Литвинова Олександра Миколайовича — головуючого,
Кривенка Віктора Васильовича — доповідача,
Саса Сергія Володимировича,

розглянула на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Кіктенко Любові Миколаївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 28 розділу II Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27 березня 2014 року № 1166–VII (Відомості Верховної Ради України, 2014 р., № 20–21, ст. 745), пункту 36 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 6, ст. 40), окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., № 41–42, ст. 529) у редакції Закону України «Про

забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 року № 192–VIII (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., №№ 18–20, ст. 132).

Заслухавши суддю-доповідача Кривенка В. В., дослідивши конституційну скаргу та додані до неї матеріали, Третя колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

у с т а н о в и л а:

1. Кіктенко Л. М. звернулася до Конституційного Суду України з письмовим клопотанням щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність):

— пункту 28 розділу II Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27 березня 2014 року № 1166–VII (далі — Закон № 1166);

— пункту 36 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (далі — Закон № 76);

— пункту 9 розділу I Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI (далі — Закон № 2453) у редакції Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 року № 192–VIII (далі — Закон № 192) (у конституційній скарзі помилково вказано цей пункт, оскільки Закон № 2453 його не містить).

Обґрунтовуючи клопотання, Кіктенко Л. М. зазначає, що 16 липня 2015 року на підставі поданої 21 березня 2014 року заяви про відставку вона була звільнена з посади судді з порушенням процедури та строків звільнення, що призвело до негативних наслідків, зокрема до невиконання їй вихідної допомоги у розмірі 10 місячних заробітних плат за останньою посадою. Кіктенко Л. М. пояснює, що на дату подання нею заяви про відставку стаття 136 Закону № 2453, якою передбачалася зазначена виплата, була чинною, однак на дату звільнення цю статтю було виключено Законом № 1166, тому вказану допомогу не виплачено. Крім того, зміни, внесені до Закону № 2453 Законом № 76, Законом № 192, негативно позначилися на розмірі виплаченої Кіктенко Л. М. суддівської винагороди.

На думку автора клопотання, оспорюваними положеннями вказаних законів порушено його права і свободи, гарантовані статтями 3, 22, частиною першою статті 64, статтею 130 Конституції України.

У вересні 2015 року Кіктенко Л. М. звернулася за захистом своїх порушених прав до суду. Суд першої інстанції, позицію якого підтримав Київський апеляційний адміністративний суд, її позов з вимогами про стягнення вихідної допомоги судді при виході у відставку, стягнення винагороди та визнання протиправною бездіяльності Державної судової адміністрації України, Головного управління Державного казначейства України, апеляційного суду Дніпропетровської області задовольнив частково: визнав протиправною діяльність відповідачів щодо ненарахування та невиконання позивачці вихідної допомоги у розмірі 10 місячних заробітних плат за останньою посадою на день досягнення нею 65-річного віку; у задоволенні решти позовних вимог відмовив (постанова окружного адміністра-

тивного суду міста Києва від 24 листопада 2015 року, ухвала Київського апеляційного адміністративного суду від 16 лютого 2016 року).

Постановою Вищого адміністративного суду України від 1 грудня 2016 року, яку автор клопотання вказує як остаточне судове рішення у своїй справі, скасовано судові рішення адміністративних судів першої та апеляційної інстанцій і в задоволенні позовних вимог відмовлено.

2. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Третя колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

У Законі України «Про Конституційний Суд України» передбачено, що конституційна скарга має містити, зокрема, конкретні положення закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України; обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону (пункти 5, 6 частини другої статті 55); конституційна скарга є неприйнятною, якщо її зміст і вимоги є необґрунтованими (частина четверта статті 77). Отже, суб'єкт права на конституційну скаргу, стверджуючи про невідповідність оспорюваного закону України (його окремих положень) Основному Закону України, повинен обґрунтувати зміст і вимоги конституційної скарги.

2.1. У конституційній скарзі не вказано, які конкретно положення пункту 28 розділу II Закону № 1166, пункту 36 розділу I Закону № 76 мають бути предметом конституційного контролю. Крім того, не зазначено конкретних положень статей 8, 22, 58, 130 Конституції України, на відповідність яким належить перевірити оспорювані норми.

Таким чином, Кіктенко Л. М. не дотримала вимог пункту 5 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України».

2.2. З аналізу доданих до конституційної скарги копій судових рішень випливає, що остаточним судовим рішенням у справі Кіктенко Л. М. є постанова Вищого адміністративного суду України від 1 грудня 2016 року, у якій застосовано не всі оспорювані суб'єктом права на конституційну скаргу положення, а лише пункт 28 розділу II Закону № 1166 (у частині внесення змін до Закону № 2453 щодо виключення виплати вихідної допомоги судді у зв'язку з відставкою).

Аргументи автора клопотання щодо неконституційності зазначеного пункту в основному зводяться до того, що він не може бути застосований до спірних правовідносин, оскільки право на виплату вихідної допомоги суддя набуває одночасно з поданням заяви про відставку, а не після звільнення у відставку на підставі рішення уповноваженого органу.

Однак розбіжності у праворозумінні чи незгода суб'єкта права на конституційну скаргу з остаточним судовим рішенням у його справі в контексті пункту 6 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України» не є обґрунтуванням тверджень щодо неконституційності оспорюваного закону (його окремих положень).

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 8, 32, 37, 50, 55, 56, 58, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», Третя колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

ухвалила:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Кіктенко Любові Миколаївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 28 розділу II Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27 березня 2014 року № 1166–VII, пункту 36 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453–VI у редакції Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 року № 192–VIII на підставі пункту 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги.

2. Ухвала є остаточною.

ТРЕТЯ КОЛЕГІЯ СУДДІВ ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ПЕРШОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою Скрипник Валентини Борисівни
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
Закону України «Про державну службу»
від 10 грудня 2015 року № 889–VIII зі змінами та його статті 90

м. Київ
4 квітня 2018 року
№ 6-1(II)/2018

Справа № 3-103/2018 (4664/17)

*Перша колегія суддів Другого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Шаптали Наталі Костянтинівни (секретар колегії) — головуєчої, доповідача,
Запорожця Михайла Петровича,
Мойсика Володимира Романовича,

розглянула на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Скрипник Валентини Борисівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889–VIII (Відомості Верховної Ради України, 2016 р., № 4, ст. 43) зі змінами та його статті 90.

Заслухавши суддю-доповідача Шапталу Н. К. та дослідивши матеріали справи, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

у с т а н о в и л а:

1. Скрипник В. Б. звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889–VIII зі змінами (далі — Закон № 889) та його статтю 90, згідно з якою пенсійне забезпечення державних службовців здійснюється відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

Закон № 889 та його стаття 90, на думку автора клопотання, суперечать статті 8, частині третій статті 22, статті 46, частині першій статті 58, статті 64 Основного Закону України.

Сверджуючи про неконституційність Закону № 889 та його статті 90, суб'єкт права на конституційну скаргу зазначає, що Закон № 889 «фактично скасовує право на соціальний захист у старості через скасування права на перерахунок

пенсії державним службовцям, у зв'язку з підвищенням заробітної плати» та погіршує становище громадян, яким пенсію було призначено згідно із Законом України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року № 3723–XII зі змінами (далі — Закон № 3723).

Обґрунтовуючи свою позицію, автор клопотання цитує положення Основного Закону України, яким, на його думку, не відповідає Закон № 889, та посилається на Рішення Конституційного Суду України від 13 травня 1997 року № 1-зп/97, у якому викладено юридичну позицію щодо незворотності дії в часі законів та інших нормативно-правових актів.

Крім того, Скрипник В. Б. вказує, що судові рішення у її справі, якими відмовлено у задоволенні позовних вимог про перерахунок пенсії державного службовця, порушують вимоги статті 8, частини третьої статті 22, статті 46, частини першої статті 58, статті 64 Конституції України.

2. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

2.1. Згідно із Законом України «Про Конституційний Суд України» у конституційній скарзі має міститися обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушень внаслідок застосування закону; відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів (пункти 6, 7 частини другої статті 55).

Відповідно до абзацу першого частини першої статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційна скарга вважається прийнятною, зокрема, за умов її відповідності вимогам, передбаченим у статті 55 цього закону.

Зміст конституційної скарги дає підстави для висновку, що Скрипник В. Б. не обґрунтувала тверджень щодо невідповідності Закону № 889 та його статті 90 статті 8, частині третій статті 22, статті 46, частині першій статті 58, статті 64 Основного Закону України.

Стверджуючи про неконституційність статті 90 Закону № 889, автор клопотання обмежується цитуванням положень Основного Закону України, яким, як він вважає, не відповідає вказана стаття. Однак за юридичною позицією Конституційного Суду України «цитування окремих положень Конституції України та оспорюваних норм законів не є обґрунтуванням неконституційності останніх» (абзац третій пункту 2 мотивувальної частини Ухвали від 27 грудня 2011 року № 66-у/2011).

Крім того, зі змісту конституційної скарги вбачається, що аргументація Скрипник В. Б. щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) Закону № 889 у цілому стосується лише втрати чинності Законом № 3723, зокрема його статтею 37¹ «Порядок і умови перерахунку пенсій державних службовців». Викладене дає підстави для висновку, що у конституційній скарзі не наведено обґрунтування тверджень стосовно неконституційності Закону № 889 у цілому, що свідчить про недотримання вимог пункту 6 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України зазначає, що положення Закону № 3723, яким передбачалася можливість здійснення перерахунку раніше призначених пенсій державних службовців у разі підвищення розміру заробітної плати працюючим державним службовцям, містилося у його статті 37¹, якою Закон № 3723 було доповнено згідно із Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про державну службу» від 16 січня 2003 року № 432–IV.

Законом України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII текст статті 37¹ Закону № 3723 викладено в такій редакції: «Умови та порядок перерахунку призначених пенсій державним службовцям визначаються Кабінетом Міністрів України» (підпункт 3 пункту 11 розділу I).

Порядок перерахунку призначених пенсій державних службовців у разі підвищення розміру заробітної плати працюючим державним службовцям було визначено пунктом 4 Постанови Кабінету Міністрів України «Про деякі питання вдосконалення визначення розмірів заробітку для обчислення пенсії» від 31 травня 2000 року № 865 зі змінами (далі — Постанова № 865), яку було доповнено пунктом 4 згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2000 р. № 865» від 23 квітня 2003 року № 581. Положення щодо порядку перерахунку призначених пенсій державних службовців було виключено з Постанови № 865 на підставі Постанови Кабінету Міністрів України «Про упорядкування структури заробітної плати, особливості проведення індексації та внесення змін до деяких нормативно-правових актів» від 9 грудня 2015 року № 1013 зі змінами, яка застосовується з 1 грудня 2015 року.

Отже, право на перерахунок призначених пенсій державних службовців у разі підвищення розміру заробітної плати працюючим державним службовцям фактично було скасовано з 1 грудня 2015 року.

Закон № 889, яким визнано таким, що втратив чинність, Закон № 3723, крім статті 37, набрав чинності з 1 травня 2016 року, за винятком окремих його положень (пункт 1 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення»).

Таким чином, твердження автора клопотання стосовно того, що Законом № 889 та його статтею 90 скасовано право осіб на перерахунок призначених пенсій державних службовців, не відповідає дійсності. Закон № 889 не регулює питання перерахунку пенсій державних службовців, а його стаття 90 встановлює, що пенсійне забезпечення державних службовців здійснюється відповідно до іншого закону.

Скрипник В. Б. також не дотримала встановлених Законом України «Про Конституційний Суд України» вимог до конституційної скарги стосовно необхідності надання копій документів і матеріалів, на які є посилання у конституційній скарзі.

Враховуючи викладене, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України з огляду на те, що Скрипник В. Б. не дотримала вимог пунктів 6, 7 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України», вважає її конституційну скаргу неприйнятною, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 4 статті 62 цього закону — неприйнятність конституційної скарги.

2.2. Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України (стаття 151¹ Конституції України).

До повноважень Конституційного Суду України відповідно до пункту 1 статті 7 Закону України «Про Конституційний Суд України» належить, зокрема, вирішення питань про відповідність Конституції України законів України.

У конституційній скарзі Скрипник В. Б. порушила питання про невідповідність Конституції України, а саме її статті 8, частині третій статті 22, статті 46, частині першій статті 58, статті 64, судових рішень у справі за позовом автора клопотання про зобов'язання здійснити перерахунок пенсії державного службовця. Однак питання щодо відповідності Конституції України судових рішень не належить до повноважень Конституційного Суду України.

Таким чином, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України дійшла висновку, що є підстави для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційній скарзі.

На підставі наведеного та керуючись статтями 147, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 32, 37, 55, 56, 61, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

у х в а л и л а:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Скрипник Валентини Борисівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889–VIII зі змінами та його статті 90 на підставі пунктів 2, 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційній скарзі; неприйнятність конституційної скарги.

2. Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України є остаточною.

ПЕРША КОЛЕГІЯ СУДДІВ ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ПЕРШОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою
Леонтьєвої Алли Олександрівни
щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 31,
40, 197, 231–235 Кодексу законів про працю України,
статей 256, 257, 267, 297, 299 Цивільного кодексу України,
статей 10, 11, 57, 58, 60, 209, 211–215, 303, 307, 308, 313–316, 319,
частини третьої статті 332

Цивільного процесуального кодексу України
в редакції до внесення змін Законом України
«Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу
України, Цивільного процесуального кодексу України,
Кодексу адміністративного судочинства України та інших
законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII,
статей 115, 135, 136, 138–140, 172, 173, 366, 384
Кримінального кодексу України, статті 214 Кримінального
процесуального кодексу України, статей 35, 72

Основ законодавства України про охорону здоров'я,
а також наказу Міністерства охорони здоров'я України
«Про розвиток та удосконалення патологоанатомічної служби
в Україні» та Довідника кваліфікаційних характеристик
професій працівників,
затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України

м. Київ
4 квітня 2018 року
№ 10-1(II)/2018

Справа № 3-41/2018 (2952/17)

*Перша колегія суддів Другого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Шаптали Наталі Костянтинівни (секретар колегії) — головуючої,
Запорожця Михайла Петровича — доповідача,
Мойсика Володимира Романовича,

розглянула на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Леонтьєвої Алли Олександрівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 31, 40, 197, 231–235 Кодексу законів про працю України (далі — КЗпП України), статей 256, 257, 267, 297, 299 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України), статей 10, 11, 57, 58, 60, 209, 211–215, 303, 307, 308, 313–316, 319, частини третьої статті 332 Цивільного процесуального кодексу України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII (далі — ЦПК України), статей 115, 135, 136, 138–140, 172, 173, 366, 384 Кримінального кодексу України (далі — КК України), статті 214 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України), статей 35, 72 Основ законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року № 2801–XII (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 4, ст. 19) зі змінами (далі — Основи), а також наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про розвиток та удосконалення патологоанатомічної служби в Україні» від 12 травня 1992 року № 81 (далі — Наказ) та Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29 березня 2002 року № 117 (далі — Довідник).

Заслухавши суддю-доповідача та дослідивши матеріали справи, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

установила:

1. Леонтьєва А. О. звернулася до Конституційного Суду України з конституційною скаргою щодо відповідності статтям 1, 3, 8, 10, 19, 21, 22, 24, 27, 28, 43, 49, 51, 55, 56, 58, 60, 62, 68, 124, 129 Конституції України (конституційності) статей 31, 40, 197, 231–235 КЗпП України, статей 256, 257, 267, 297, 299 ЦК України, статей 10, 11, 57, 58, 60, 209, 211–215, 303, 307, 308, 313–316, 319, частини третьої статті 332 ЦПК України, статей 115, 135, 136, 138–140, 172, 173, 366, 384 КК України, статті 214 КПК України, статей 35, 72 Основ, а також Наказу та Довідника.

До конституційної скарги долучено копію рішення Орджонікідзевського міського суду Дніпропетровської області від 4 жовтня 2016 року, яким відмовлено в задоволенні позовних вимог Леонтьєвої А. О. стосовно скасування наказу головного лікаря комунального закладу «Центральна міська лікарня міста Покров» Дніпропетровської обласної ради від 7 травня 2015 року № 122 та поновлення її на роботі, а також копії ухвал апеляційного суду Дніпропетровської області від 21 грудня 2016 року та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 1 червня 2017 року про залишення рішення суду першої інстанції без змін.

Автор клопотання стверджує, що в результаті застосування судами оспорюваних положень порушено його конституційні права.

2. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційній скарзі має міститися, зокрема, обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону (пункт 6 частини другої статті 55).

Однією з підстав для відмови у відкритті конституційного провадження у справі є неприйнятність конституційної скарги, яка визнається такою у разі, якщо її зміст і вимоги є очевидно необґрунтованими (пункт 4 статті 62, частина четверта статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Із аналізу змісту конституційної скарги вбачається, що, обґрунтовуючи твердження щодо неконституційності оспорюваних положень КЗпП України, ЦПК України, КК України, КПК України, Основ, а також Наказу та Довідника, Леонтьєва А. О. наводить власну інтерпретацію статей 1, 3, 8, 10, 19, 21, 22, 24, 27, 28, 43, 49, 51, 55, 56, 58, 60, 62, 68, 124, 129 Основного Закону України, висловлює незгоду з діями судів, учасників судового провадження під час розгляду справи за її позовом, а також наголошує на незаконності дій медичних працівників під час виконання ними службових обов'язків, у тому числі в частині перевірки обставин її звільнення за статтею 40 КЗпП України. Леонтьєва А. О. звертає увагу, що внаслідок звільнення з займаної посади на підставі статті 40 КЗпП України вона не може працювати, а отже, надавати матеріальну допомогу непрацездатному батьку, й у зв'язку з цим просить поновити її на посаді та виплатити компенсацію за весь час вимушеного прогулу.

Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України зазначає, що конституційна скарга є непринятною, оскільки її зміст та вимоги є очевидно необґрунтованими.

Крім того, у конституційній скарзі порушується питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) підзаконних нормативно-правових актів (Наказу та Довідника), що не належить до повноважень Конституційного Суду України.

З огляду на наведене Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України вважає, що є підстави для відмови у відкритті конституційного провадження у справі за пунктами 2, 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційній скарзі; неприйнятність конституційної скарги.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151¹, 153 Конституції України, статтею 7, статтями 32, 37, 55, 56, 61, 62, 77 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України, Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

п о с т а н о в и л а :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Леонтьєвої Алли Олександрівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 31, 40, 197, 231–235 Кодексу законів про працю України, статей 256, 257, 267, 297, 299 Цивільного кодексу України, статей 10, 11,

57, 58, 60, 209, 211–215, 303, 307, 308, 313–316, 319, частини третьої статті 332 Цивільного процесуального кодексу України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII, статей 115, 135, 136, 138–140, 172, 173, 366, 384 Кримінального кодексу України, статті 214 Кримінального процесуального кодексу України, статей 35, 72 Основ законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року № 2801–XII зі змінами, а також наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про розвиток та удосконалення патологоанатомічної служби в Україні» від 12 травня 1992 року № 81 та Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29 березня 2002 року № 117, на підставі пунктів 2, 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційній скарзі; неприйнятність конституційної скарги.

2. Ухвала Першої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України є остаточною.

ПЕРША КОЛЕГІЯ СУДДІВ ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ТРЕТЬОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою громадянина
Смалія Олександра Борисовича
щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень
частин першої, другої статті 172⁷, примітки до цієї статті
Кодексу України про адміністративні правопорушення

м. Київ
17 квітня 2018 року
№ 92-3(II)/2018

Справа № 3-174/2018(1201/18)

*Третя колегія суддів Другого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Касмініна Олександра Володимирівича — головуючого,
Городовенка Віктора Валентиновича — доповідача,
Лемака Василя Васильовича,

розглянула на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Смалія Олександра Борисовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, другої статті 172⁷, примітки до цієї статті Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Заслухавши суддю-доповідача Городовенка В. В. та дослідивши матеріали справи, Третя колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

установила:

1. Суб'єкт права на конституційну скаргу — Смалій О. Б. — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення частин першої, другої статті 172⁷, примітки до цієї статті Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — Кодекс).

Згідно зі статтею 172⁷ Кодексу неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (частина перша); вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів тягнуть за собою накладення штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (частина друга).

Приміткою до статті 172⁷ Кодексу передбачено, що суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції»; у цій статті під реальним конфліктом інтересів слід розуміти суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання вказаних повноважень.

Смалій О. Б. зазначає, що остаточним судовим рішенням у його справі — постановою апеляційного суду Дніпропетровської області від 13 грудня 2017 року — подану ним апеляційну скаргу на постанову Держинського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 23 листопада 2017 року, якою його визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого частинами першою, другою статті 172⁷ Кодексу (стосовно порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів), залишено без задоволення, а вказану постанову суду першої інстанції — без змін.

Автор клопотання вважає, що постановлені судові рішення у його справі, у яких застосовано частини першу, другу статті 172⁷ Кодексу, не відповідають статтям 8, 19, пунктам 1, 22 частини першої статті 92 Конституції України, оскільки порушуються вимоги «правової визначеності та правового порядку, які повинні бути запорукою верховенства права та розвитку судової системи держави без ознак маніпулювання правом». Аргументуючи таку позицію, він стверджує, зокрема, про нечіткість визначених у національному законодавстві понять «реальний конфлікт інтересів», «потенційний конфлікт інтересів», «приватний інтерес», відсутність на законодавчому рівні переліку обставин, які виключають наявність конфлікту інтересів, та однозначних правил щодо вирішення конфлікту інтересів, зокрема стосовно осіб, які здійснюють представницькі функції, про що свідчить і неоднакове розуміння судами складових адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 172⁷ Кодексу. Це, на його думку, не дає впевненості особі, що притягається до адміністративної відповідальності, у справедливості суду. Стверджуючи про неконституційність оспорюваних положень Кодексу, Смалій О. Б. розглядає їх у взаємозв'язку з нормами законів України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700–VII зі змінами (далі — Закон № 1700), «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 року № 93–IV зі змінами (далі — Закон № 93), «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року № 280/97–ВР зі змінами (далі — Закон № 280), які були застосовані у постанові апеляційного суду Дніпропетровської області від 13 грудня 2017 року. Крім того, автор клопотання вважає, що відсутність касаційного оскарження постанов про притягнення до адміністративної відповідальності суперечить частині п'ятій статті 55 Конституції України.

На обґрунтування своїх тверджень суб'єкт права на конституційну скаргу посиляється на лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22 травня 2017 року № 223-943/0/4-17 «Щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією», національну судову практику стосовно вирішення справ про притягнення особи до адміністративної відповідальності за адміністративне правопорушення,

передбачене статтею 172⁷ Кодексу, а також позиції Європейського суду з прав людини.

2. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Третя колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

2.1. Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційній скарзі має міститись обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону (пункт 6 частини другої статті 55); Конституційний Суд України відмовляє у відкритті конституційного провадження, визнавши конституційну скаргу неприйнятною, зокрема, якщо її зміст і вимоги є очевидно необґрунтованими (частина четверта статті 77). Отже, суб'єкт права на конституційну скаргу повинен навести аргументи, які підтверджували б порушення його конституційних прав оспорюваним законом України (його окремими положеннями).

Автор клопотання, стверджуючи про невідповідність положень частин першої, другої статті 172⁷ та примітки до цієї статті Кодексу статтям 8, 19, пунктам 1, 22 частини першої статті 92 Конституції України, посилається на неоднозначність національної судової практики у застосуванні оспорюваних положень Кодексу, позиції Європейського суду з прав людини, наводить оціночні судження щодо недосконалості та неузгодженості антикорупційного законодавства, а також власне бачення способів розв'язання вказаних проблем, що не є обґрунтуванням неконституційності оспорюваних положень Кодексу. Суб'єкт права на конституційну скаргу вказує на недотримання вимог частини п'ятої статті 55 Конституції України, однак не наводить аргументації на користь свого твердження.

Із аналізу конституційної скарги вбачається, що автор клопотання, аналізуючи окремі положення Закону № 1700, Закону № 93, Закону № 280 та наводячи аргументи на підтвердження своєї невинуватості у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого частинами першою, другою статті 172⁷ Кодексу, фактично висловлює власне бачення того, як у його справі мають застосовуватися вказані положення Кодексу, та незгоду з ухваленими стосовно нього судовими рішеннями.

Отже, суб'єкт права на конституційну скаргу не навів обґрунтування тверджень щодо неконституційності положень частин першої, другої статті 172⁷, примітки до цієї статті Кодексу, чим не дотримав вимог пункту 6 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі за пунктом 4 статті 62 цього закону — неприйнятність конституційної скарги.

2.2. Аналіз конституційної скарги дає підстави для висновку, що Смалій О. Б. порушує питання перевірки законності та обґрунтованості судових рішень у його справі, зокрема правильності вибору норм, які підлягають застосуванню при вирішенні цієї справи, зважаючи на її фактичні обставини, що відповідно до статті 150 Конституції України, статті 7 Закону України «Про Конституційний Суд України» не належить до повноважень Конституційного Суду України.

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктами 2, 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційній скарзі; неприйнятність конституційної скарги.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 32, 37, 50, 55, 56, 58, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України, Третя колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

ухвалила:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Смалія Олександра Борисовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин першої, другої статті 172⁷, примітки до цієї статті Кодексу України про адміністративні правопорушення на підставі пунктів 2, 4 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційній скарзі; неприйнятність конституційної скарги.

2. Ухвала Третьої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України є остаточною.

ТРЕТЯ КОЛЕГІЯ СУДДІВ ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ДРУГОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою
Михальчука Богдана Анатолійовича
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
окремих положень Закону України
«Про судовий збір»

м. Київ
22 травня 2018 року
№ 176-2(1)/2018

Справа № 3-200/2018(2162/18)

*Друга колегія суддів Першого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Мельника Миколи Івановича — головуючого,
Саса Сергія Володимировича — доповідача,
Шевчука Станіслава Володимировича,

розглянула питання щодо відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Михальчука Богдана Анатолійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судовий збір» від 8 липня 2011 року № 3674–VI (Відомості Верховної Ради України, 2012 р., № 14, ст. 87) зі змінами.

Заслухавши суддю-доповідача Саса С. В. та дослідивши матеріали справи, Друга колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

установила:

1. Суб'єкт права на конституційну скаргу — Михальчук Б. А. — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням перевірити на відповідність Конституції України (конституційність) пункт 12 частини першої статті 5, статтю 8 Закону України «Про судовий збір» від 8 липня 2011 року № 3674–VI зі змінами (далі — Закон № 3674) у редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII (далі — Закон № 2147) та ці самі положення Закону № 3674.

Порівняльний аналіз оспорюваних положень Закону № 3674 у чинній редакції та в редакції до внесення змін Законом № 2147 дає підстави для висновку, що

положення пункту 12 частини першої статті 5 та частини другої статті 8 Закону № 3674 не змінювалися.

Згідно з пунктом 12 частини першої статті 5 Закону № 3674 від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, — у справах, пов'язаних з виконанням військового обов'язку, а також під час виконання службових обов'язків.

Частиною першою статті 8 Закону № 3674 встановлено, що «враховуючи майновий стан сторони, суд може своєю ухвалою за її клопотанням відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, але не довше ніж до ухвалення судового рішення у справі за таких умов:

1) розмір судового збору перевищує 5 відсотків розміру річного доходу позивача — фізичної особи за попередній календарний рік;

або

2) позивачами є:

а) військовослужбовці;

б) батьки, які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину-інваліда, якщо інший з батьків ухиляється від сплати аліментів;

в) одинокі матері (батьки), які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину-інваліда;

г) члени малозабезпеченої чи багатодітної сім'ї;

г) особа, яка діє в інтересах малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена; або

3) предметом позову є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав, відшкодування шкоди здоров'ю».

Вказаним положенням Закону № 3674 до внесення змін Законом № 2147 було передбачено, що суд, враховуючи майновий стан сторони, може своєю ухвалою відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, але не довше ніж до ухвалення судового рішення у справі.

Відповідно до частини другої статті 8 Закону № 3674 суд може зменшити розмір судового збору або звільнити від його сплати на підставі, зазначеній у частині першій цієї статті.

Михальчук Б. А. звернувся до Чернігівського окружного адміністративного суду з позовом до військової частини В1688 про визнання дій та рішень неправними та їх скасування. Ухвалою від 1 серпня 2017 року цей суд відмовив у відкритті провадження у справі. Зазначену ухвалу Михальчук Б. А. оскаржив в апеляційному порядку. Київський апеляційний адміністративний суд ухвалою від 28 серпня 2017 року залишив апеляційну скаргу без руху у зв'язку з відсутністю документа про сплату судового збору. На виконання вказаної ухвали Михальчук Б. А. подав клопотання про звільнення його від сплати судового збору. Ухвалою від 21 вересня 2017 року Київський апеляційний адміністративний суд зазначене клопотання залишив без задоволення та повернув апеляційну скаргу Михальчуку Б. А. через невиконання ним вимог ухвали цього ж суду від 28 серпня 2017 року. Верховний Суд ухвалою від 14 березня 2018 року залишив без задоволення касаційну скаргу Михальчука Б. А. на ухвалу Київського апеляційного адміністративного суду від 21 вересня 2017 року, вказавши, що звільнення від

сплати судового збору «є прерогативою суду, який вирішує питання відкриття провадження (прийняття заяви, скарги тощо). Зазначені норми є диспозитивними і встановлюють не обов'язок, а повноваження суду на власний розсуд звільнити особу від сплати судового збору».

Автор клопотання вважає, що внаслідок застосування Верховним Судом оспорюваних положень Закону № 3674 зазнали порушення гарантовані Конституцією України права людини, а саме: «право на дотримання верховенства права, право на не порушення прав людини, право на власність, право на працю, право на захист своїх економічних і соціальних інтересів, право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло, право на доступ до суду та судовий захист своїх прав, право на не обмеження обсягу моїх прав».

2. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Друга колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

2.1. Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» до повноважень Конституційного Суду України належить вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України (пункт 9 статті 7); Конституційний Суд України розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) чинних актів (їх окремих положень) (частина перша статті 8).

Суб'єкт права на конституційну скаргу порушує питання про визнання неконституційною, зокрема, частини першої статті 8 Закону № 3674 у редакції до внесення змін Законом № 2147. Однак зазначене положення Закону № 3674 з 15 грудня 2017 року діє в новій редакції.

Наведене є підставою для відмови у відкритті провадження у справі в цій частині згідно з пунктом 5 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — втрата чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України.

2.2. Згідно із Законом України «Про Конституційний Суд України» конституційною скаргою є подане до Конституційного Суду України письмове клопотання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу; у конституційній скарзі зазначаються конкретні положення закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України, а також обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону (частина перша, пункти 5, 6 частини другої статті 55); конституційна скарга вважається прийнятною, зокрема, за умов її відповідності вимогам, передбаченим статтями 55, 56 цього закону (абзац перший частини першої статті 77).

Автор клопотання просить перевірити на відповідність Конституції України, зокрема, положення частини першої статті 8 Закону № 3674. Проте в постанові Верховного Суду від 14 березня 2018 року зазначене положення Закону № 3674 застосоване в редакції до внесення змін Законом № 2147. Отже, частина перша статті 8 Закону № 3674 в остаточному судовому рішенні у справі Михальчука Б. А. не застосовувалася.

Зі змісту конституційної скарги вбачається, що суб'єкт права на конституційну скаргу не зазначив конкретних положень Основного Закону України, на відповідність яким належить перевірити пункт 12 частини першої статті 5, статтю 8 Закону № 3674, та не обґрунтував тверджень щодо їх неконституційності, обмежившись цитуванням положень Конституції України, юридичних позицій Конституційного Суду України, витягів з рішень Європейського суду з прав людини.

Однак цитування приписів Конституції України, наведення змісту положень законів, інших нормативно-правових актів, посилання на юридичні позиції Конституційного Суду України, рішення Європейського суду з прав людини без аргументації невідповідності Конституції України оспорюваних положень закону не є обґрунтуванням тверджень щодо їх неконституційності (ухвали Конституційного Суду України від 27 грудня 2011 року № 66-у/2011, від 27 березня 2013 року № 10-у/2013, від 8 липня 2015 року № 29-у/2015, від 21 грудня 2017 року № 13-у/2017).

Автор клопотання, стверджуючи про неконституційність пункту 12 частини першої статті 5, статті 8 Закону № 3674, фактично висловлює незгоду з розумінням Верховним Судом зазначених положень та з результатом їх застосування у його справі.

Таким чином, конституційна скарга не відповідає вимогам частини першої, пунктів 5, 6 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 4 статті 62 цього закону — неприйнятність конституційної скарги.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 8, 32, 37, 55, 56, 58, 61, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України, Друга колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

ухвалила:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Михальчука Богдана Анатолійовича щодо окремих положень Закону України «Про судовий збір» від 8 липня 2011 року № 3674–VI зі змінами на підставі пунктів 4, 5 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги; втрата чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України.

2. Ця Ухвала є остаточною.

ДРУГА КОЛЕГІЯ СУДДІВ ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ПЕРШОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою
громадянки Радченко Ольги Павлівни
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положень частин дев'ятої, десятої статті 183²
Кодексу адміністративного судочинства України
в редакції до внесення змін Законом України
«Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу
України, Цивільного процесуального кодексу України,
Кодексу адміністративного судочинства України
та інших законодавчих актів»
від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII,
підпункту 3 пункту 11 розділу I Закону України
«Про внесення змін та визнання такими,
що втратили чинність, деяких законодавчих актів України»
від 28 грудня 2014 року № 76–VIII

м. Київ
24 квітня 2018 року
№ 129-1(I)/2018

Справа № 3-118/2018(4831/17)

*Перша колегія суддів Першого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Гультая Михайла Мирославовича — головуючого, доповідача,
Головатого Сергія Петровича,
Колісника Віктора Павловича,

розглянула на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянки Радченко Ольги Павлівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин дев'ятої, десятої статті 183² Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII, підпункту 3 пункту 11 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодав-

чих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 6, ст. 40) зі змінами.

Заслухавши суддю-доповідача Гультая М. М. та дослідивши матеріали справи, Перша колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

у с т а н о в и л а:

1. Суб'єкт права на конституційну скаргу — Радченко О. П. — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням розглянути питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин дев'ятої, десятої статті 183² Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII (далі — Кодекс), підпункту 3 пункту 11 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII зі змінами (далі — Закон № 76).

Згідно з вказаними положеннями Кодексу постанова, прийнята у скороченому провадженні, крім випадків її оскарження в апеляційному порядку, є остаточною; у разі оскарження в апеляційному порядку постанови, прийнятої у скороченому провадженні, судові рішення апеляційної інстанції по такій справі є остаточним і оскарженню не підлягає. Положення Закону № 76, щодо перевірки на конституційність яких звернулася Радченко О. П., передбачали, що умови та порядок перерахунку призначених пенсій державним службовцям визначаються Кабінетом Міністрів України, однак вони втратили чинність на підставі Закону України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889–VIII.

На підтвердження неконституційності положень частин дев'ятої, десятої статті 183² Кодексу, підпункту 3 пункту 11 розділу I Закону № 76 до конституційної скарги долучено копії рішень судів, а саме ухвал Вищого адміністративного суду України від 14 березня 2017 року та від 11 квітня 2017 року, постанов Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду від 20 січня 2014 року, від 16 лютого 2017 року та Орджонікідзевського районного суду міста Запоріжжя від 14 листопада 2016 року.

Суб'єкт права на конституційну скаргу зазначає, що суди, застосовуючи положення підпункту 3 пункту 11 розділу I Закону № 76, якими виключено умову щодо перерахунку призначених пенсій державним службовцям, передбачену статтею 37¹ Закону України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року № 3723–XII (далі — Закон № 3723), вказують, що чинним законодавством не встановлено такої підстави для перерахунку призначених пенсій державним службовцям, як підвищення розміру заробітної плати працюючим державним службовцям.

Радченко О. П. вважає, що ці положення скасовують право на перерахунок пенсії всім без винятку категоріям державних службовців, що, на її думку, не відповідає статтям 22, 55, 58 Конституції України. Вона переконана, що наведені норми мають зворотну дію в часі. Автор клопотання також зазначає, що положен-

ня частин дев'ятої, десятої статті 183² Кодексу порушують усі гарантії, встановлені Основним Законом України та іншими законами України, які регулюють здійснення в Україні судочинства.

2. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Перша колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційній скарзі зазначається, зокрема, обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону (пункт 6 частини другої статті 55). Цієї вимоги автор клопотання не дотримав, а лише зазначив права, які, на його думку, були порушені судами, однак аргументів щодо невідповідності вказаних норм Конституції України не навів.

Згідно із Законом України «Про Конституційний Суд України» підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі є втрата чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України, крім випадків, передбачених частиною другою статті 8 цього закону (пункт 5 статті 62); з метою захисту та відновлення прав особи Конституційний Суд України розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) акта (його окремих положень), який втратив чинність, але продовжує застосовуватись до правовідносин, що виникли під час його чинності (стаття 8).

Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII Кодекс викладено у новій редакції, в якій, зокрема, не міститься положень частин дев'ятої, десятої статті 183² Кодексу, щодо неконституційності яких звернувся автор клопотання.

Також суб'єкт права на конституційну скаргу вказує на те, що положення статті 37¹ Закону № 3723, чинні на момент призначення йому пенсії, встановлювали, що у разі підвищення розміру заробітної плати працюючим державним службовцям, а також у зв'язку із набуттям особою права на пенсійне забезпечення державного службовця за цим законом здійснюється перерахунок раніше призначених пенсій.

Автор клопотання наголошує, що Дніпропетровський апеляційний адміністративний суд у постанові від 16 лютого 2017 року зазначив, що у чинному законодавстві не встановлено такої підстави для перерахунку призначених пенсій державним службовцям, як підвищення розміру заробітної плати працюючим державним службовцям. Але відсутність нормативного акта, що регулює це питання, також не є обґрунтуванням неконституційності положень підпункту 3 пункту 11 розділу I Закону № 76.

З аналізу конституційної скарги вбачається, що Радченко О. П. висловлює незгоду з рішеннями судів, але це не є належним обґрунтуванням.

Відповідно до абзацу четвертого пункту 3 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційна скарга щодо

справи, остаточне судове рішення у якій набрало законної сили у період з 30 вересня 2016 року до набрання чинності цим законом, може бути подана у тримісячний строк з дня набрання чинності цим законом, тобто до 3 листопада 2017 року (включно). Радченко О. П. подала конституційну скаргу до Конституційного Суду України 6 листопада 2017 року, отже, порушила встановлений Законом України «Про Конституційний Суд України» строк її подання.

Конституційний Суд України вважає, що згідно з частинами першою, четвертою статті 77 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підстави для відмови у відкритті конституційного провадження у справі.

Автор клопотання також не навів обґрунтування тверджень щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) зазначених положень Кодексу та Закону № 76.

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктами 4, 5 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги; втрата чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України, крім випадків, передбачених частиною другою статті 8 цього закону.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 8, 32, 37, 50, 55, 56, 58, 61, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України, Перша колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

у х в а л и л а:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянки Радченко Ольги Павлівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин дев'ятої, десятої статті 183² Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII, підпункту 3 пункту 11 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII зі змінами на підставі пунктів 4, 5 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги; втрата чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України, крім випадків, передбачених частиною другою статті 8 цього закону.

2. Ухвала Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України є остаточною.

ПЕРША КОЛЕГІЯ СУДДІВ ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ПЕРШОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Білика Олександра Павловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців шостого, сьомого пункту 3 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII, частини двадцятої статті 86 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII та частин дев'ятої, десятої статті 183² Кодексу адміністративного судочинства України у редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII

м. Київ
25 квітня 2018 року
№ 150-1(I)/2018

Справа № 3-82/2018 (4239/17)

*Перша колегія суддів Першого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Гультая Михайла Мирославовича — головуючого,
Головатого Сергія Петровича,
Колісника Віктора Павловича — доповідача,

розглянула на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Білика Олександра Павловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців шостого, сьомого пункту 3 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 6, ст. 40), частини двадцятої статті 86 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 2–3, ст. 12) зі змінами та частин дев'ятої, десятої статті 183² Кодексу адміністративного судочинства України у редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до

Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII.

Заслухавши суддю-доповідача Колісника В. П. та дослідивши матеріали справи, Перша колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

у с т а н о в и л а :

1. Суб'єкт права на конституційну скаргу — Білик Олександр Павлович — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення абзаців шостого, сьомого (за конституційною скаргою — частини четвертої) пункту 3 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (далі — Закон № 76), частини двадцятої статті 86 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII зі змінами (далі — Закон № 1697) та частин дев'ятої, десятої статті 183² Кодексу адміністративного судочинства України у редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII (далі — Кодекс).

Абзацами шостим, сьомим пункту 3 розділу I Закону № 76 до частини вісімнадцятої статті 50¹ Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року № 1789–XII (далі — Закон № 1789) було внесено зміни, а саме її викладено у такій редакції: «Умови та порядок перерахунку призначених пенсій працівникам прокуратури визначаються Кабінетом Міністрів України». Із набранням чинності Законом № 1697 частина вісімнадцята статті 50¹ Закону № 1789 визнана такою, що втратила чинність (підпункт 1 пункту 3 розділу XII «Прикінцеві положення» Закону № 1697).

Згідно з частиною двадцятою статті 86 Закону № 1697 умови та порядок перерахунку призначених пенсій працівникам прокуратури визначаються Кабінетом Міністрів України.

У остаточному судовому рішенні у справі Білика О. П. — постанові Київського апеляційного адміністративного суду від 12 жовтня 2016 року — вказано, що Кабінет Міністрів України не визначив порядку перерахунку призначених пенсій працівникам прокуратури та що підстав для перерахунку зазначених пенсій немає.

На думку автора клопотання, положення абзаців шостого, сьомого пункту 3 розділу I Закону № 76, частини двадцятої статті 86 Закону № 1697 суперечать частині першій статті 58, статті 22 Конституції України. На обґрунтування своїх тверджень він наводить окремі положення Конституції України, законів України, юридичні позиції Конституційного Суду України, викладені у його рішеннях.

Суб'єкт права на конституційну скаргу вважає, що через застосування Вищим адміністративним судом України (ухвала від 3 листопада 2016 року) частин дев'ятої, десятої статті 183² Кодексу було порушено його право на касаційне оскарження судового рішення та що вказані положення Кодексу не відповідають статті 129 Конституції України.

Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII, який набрав чинності з 15 грудня 2017 року, Кодекс викладено у новій редакції, у зв'язку з чим положення частин дев'ятої, десятої статті 183² Кодексу втратили чинність.

2. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Перша колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

Конституційний Суд України відповідно до частин першої, другої статті 8 Закону України «Про Конституційний Суд України» розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності): чинних актів (їх окремих положень); з метою захисту та відновлення прав особи — акта (його окремих положень), який втратив чинність, але продовжує застосовуватись до правовідносин, що виникли під час його чинності.

Білик О. П. просить Конституційний Суд України перевірити на відповідність Конституції України (конституційність) положення частин дев'ятої, десятої статті 183² Кодексу, які втратили чинність та більше не застосовуються. Згідно із Законом України «Про Конституційний Суд України» втрата чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України, крім випадків, передбачених частиною другою статті 8 цього закону, є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі (пункт 5 статті 62).

Відповідно до пункту 6 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційній скарзі зазначається обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону.

Із аналізу конституційної скарги випливає, що автор клопотання не зазначив, яке з гарантованих Конституцією України прав людини зазнало порушення внаслідок застосування положень абзаців шостого, сьомого пункту 3 розділу I Закону № 76, частини двадцятої статті 86 Закону № 1697. Також суб'єкт права на конституційну скаргу не навів обґрунтування тверджень щодо неконституційності зазначених положень Закону № 76, Закону № 1697, обмежившись цитуванням окремих положень Конституції України, законів України, юридичних позицій Конституційного Суду України, викладених у його рішеннях.

Зміна механізму нарахування певних видів соціальних виплат та допомоги є конституційно допустимою до тих меж, за якими ставиться під сумнів сама сутність змісту права на соціальний захист (абзац одинадцятий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011). Відповідно до Конституції України Кабінет Міністрів України вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина, забезпечує проведення політики у сфері соціального захисту (пункти 2, 3 статті 116). У Рішенні від 2 березня 1999 року № 2-рп/99 Конституційний Суд України

вказав, що здійснення в цілому політики соціального захисту не належить до виключних повноважень Верховної Ради України (друге речення абзацу вісімнадцятого пункту 2 мотивувальної частини).

Конституційний Суд України звертав увагу, що конкретна сфера суспільних відносин не може бути водночас врегульована однопредметними нормативними правовими актами однакової сили, які за змістом суперечать один одному; звичайною є практика, коли наступний у часі акт містить пряме застереження щодо повного або часткового скасування попереднього; загальновизнаним є й те, що з прийняттям нового акта, якщо інше не передбачено самим цим актом, автоматично скасовується однопредметний акт, який діяв у часі раніше (абзац п'ятого пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 3 жовтня 1997 року № 4-зп).

Таким чином, підставою для визнання неконституційними оспорюваних положень Закону № 76, Закону № 1697 не може бути те, що Кабінет Міністрів України не визначив відповідно до частини двадцятої статті 86 Закону № 1697 умов та порядку перерахунку призначених пенсій працівникам прокуратури.

Отже, автор клопотання не обґрунтував своїй тверджені щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) положень абзаців шостого, сьомого пункту 3 розділу I Закону № 76, частини двадцятої статті 86 Закону № 1697.

Згідно зі статтею 77 Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційна скарга вважається прийнятною, зокрема, за умов її відповідності вимогам, передбаченим статтями 55, 56 цього закону (абзац перший частини першої); Конституційний Суд України відмовляє у відкритті конституційного провадження, визнавши конституційну скаргу непринятною, якщо зміст і вимоги конституційної скарги є очевидно необґрунтованими або наявне зловживання правом на подання скарги (частина четверта).

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктами 4, 5 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги; втрата чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України, крім випадків, передбачених частиною другою статті 8 цього закону.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 8, 32, 37, 55, 56, 58, 61, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України, Перша колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України

ухвалила:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Білика Олександра Павловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців шостого, сьомого пункту 3 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76-VIII, частини двадцятої статті 86 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII зі змінами та частин дев'ятої, десятої статті 183² Кодексу адміністративного судочинства України у редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного

процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII на підставі пунктів 4, 5 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги; втрата чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України, крім випадків, передбачених частиною другою статті 8 цього закону.

2. Ця Ухвала є остаточною.

ПЕРША КОЛЕГІЯ СУДДІВ ПЕРШОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
ДРУГОЇ КОЛЕГІЇ СУДДІВ
ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою
громадянина Малюзіна Івана Петровича
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
положень частини десятої статті 183²

Кодексу адміністративного судочинства України
в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін
до Господарського процесуального кодексу України,
Цивільного процесуального кодексу України,
Кодексу адміністративного судочинства України
та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII,
частини другої статті 13, частини сьомої статті 43
Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб,
звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»
від 9 квітня 1992 року № 2262–XII, першого речення
частини першої статті 2 Закону України
«Про заходи щодо законодавчого забезпечення
реформування пенсійної системи»
від 8 липня 2011 року № 3668–VI

м. Київ
18 квітня 2018 року
№ 109-2(II)/2018

Справа № 3-142/2018(231/18)

*Друга колегія суддів Другого сенату
Конституційного Суду України у складі:*

Сліденка Ігоря Дмитровича — головуючого,
Лемака Василя Васильовича,
Тупицького Олександра Миколайовича — доповідача,

розглянула на засіданні питання про відкриття конституційного провадження
у справі за конституційною скаргою громадянина Малюзіна Івана Петровича
щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини
десятої статті 183² Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до
внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесу-

ального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII, частини другої статті 13, частини сьомої статті 43 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262–XII (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 29, ст. 399) зі змінами, першого речення частини першої статті 2 Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 року № 3668–VI (Відомості Верховної Ради України, 2012 р., № 12–13, ст. 82) зі змінами.

Заслухавши суддю-доповідача Тупицького О. М. та дослідивши матеріали справи, Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

у с т а н о в и л а :

1. Суб'єкт права на конституційну скаргу — громадянин Малюжін Іван Петрович — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), положення частини десятої статті 183² Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII (далі — Кодекс), частини другої статті 13, частини сьомої статті 43 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262–XII зі змінами (далі — Закон № 2262), першого речення частини першої статті 2 Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 року № 3668–VI зі змінами (далі — Закон № 3668).

Згідно з частиною десятою статті 183² Кодексу у разі оскарження в апеляційному порядку постанови, прийнятої у скороченому провадженні, судове рішення апеляційної інстанції у такій справі є остаточним і оскарженню не підлягає.

Положення першого речення частини першої статті 2 Закону № 3668 передбачають, що максимальний розмір пенсії (крім пенсійних виплат, що здійснюються з Накопичувального пенсійного фонду) або щомісячного довічного грошового утримання (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною), призначених (перерахованих), зокрема, відповідно до Закону № 2262, не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність.

За частиною другою статті 13 Закону № 2262 максимальний розмір пенсії за вислугу років, обчислений відповідно до цієї статті, не повинен перевищувати 70 процентів відповідних сум грошового забезпечення.

Згідно з положеннями частини сьомої статті 43 Закону № 2262 максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та

інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремих категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність; тимчасово, по 31 грудня 2017 року, максимальний розмір пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, встановлених законодавством, крім доплати до надбавок окремих категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) не може перевищувати 10 740 гривень.

Суб'єкт права на конституційну скаргу просить перевірити положення частини десятої статті 183² Кодексу на відповідність статті 55 Конституції України, а положення першого речення частини першої статті 2 Закону № 3668, частини другої статті 13, частини сьомої статті 43 Закону № 2262 — на відповідність частині п'ятій статті 17, статтям 21, 22, частині першій статті 58 Конституції України.

Зі змісту конституційної скарги та долучених до неї матеріалів вбачається, що Хмельницький міськрайонний суд Хмельницької області відмовив Малюзіну І. П. у задоволенні позову щодо зобов'язання Головного управління Пенсійного фонду України в Хмельницькій області здійснити перерахунок пенсії, а Вінницький апеляційний адміністративний суд залишив постанову суду першої інстанції без змін.

Автор клопотання зазначає, що суд не задовольнив його адміністративний позов щодо захисту порушеного права, посилаючись на норми, які оспоруються.

2. Вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі, Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України виходить з такого.

Згідно зі статтею 55 Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційною скаргою є подане до Конституційного Суду України письмове клопотання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу (частина перша); у конституційній скарзі містяться: конкретні положення закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України; обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону; відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів (пункти 5, 6, 7 частини другої).

Малюзін І. П. просить Конституційний Суд України перевірити на відповідність Конституції України (конституційність), зокрема, положення частини другої статті 13 Закону № 2262, які не були застосовані в остаточному судовому рішенні у його справі. Таким чином, автор клопотання не дотримав вимог частини першої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Із аналізу конституційної скарги вбачається, що суб'єкт права на конституційну скаргу не зазначив конкретних положень статті 22 Конституції України, на відпо-

відність яким необхідно перевірити положення першого речення частини першої статті 2 Закону № 3668, частини сьомої статті 43 Закону № 2262, застосовані в остаточному судовому рішенні у його справі, тобто не дотримав вимог пункту 5 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Невідповідність вимогам статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України» є підставою для визнання конституційної скарги неприйнятною.

Положення частини сьомої статті 43 Закону № 2262 Рішенням Конституційного Суду України від 20 грудня 2016 року № 7-рп/2016 визнані такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними).

Отже, є підстави для відмови у відкритті конституційного провадження у справі за пунктами 4, 6 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги; наявність рішення Конституційного Суду України щодо того самого предмета конституційної скарги.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 147, 151¹, 153 Конституції України, статтями 7, 32, 37, 50, 55, 56, 58, 61, 62, 77, 86 Закону України «Про Конституційний Суд України», § 45, § 56 Регламенту Конституційного Суду України, Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України

у х в а л и л а:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою громадянина Малюзіна Івана Петровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини десятої статті 183² Кодексу адміністративного судочинства України в редакції до внесення змін Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII, частини другої статті 13, частини сьомої статті 43 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262–XII зі змінами, першого речення частини першої статті 2 Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011 року № 3668–VI зі змінами на підставі пунктів 4, 6 статті 62 Закону України «Про Конституційний Суд України» — неприйнятність конституційної скарги; наявність рішення Конституційного Суду України щодо того самого предмета конституційної скарги.

2. Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України є остаточною.

ДРУГА КОЛЕГІЯ СУДДІВ ДРУГОГО СЕНАТУ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ЗОВНІШНІ ЗВ'ЯЗКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ТРАВЕНЬ

- 14 травня** зустріч Голови Конституційного Суду України С. Шевчука з керівником проекту ЄС «Підтримка реформ з розвитку верховенства права в Україні (ПРАВО)» Д. Віткаускасом
- 15–18 травня** участь делегації Конституційного Суду України на чолі з Головою Конституційного Суду України С. Шевчуком у складі суддів Конституційного Суду України С. Головатого та В. Кривенка, наукового консультанта судді Конституційного Суду України Н. Кучерук в Третньому Конгресі Асоціації конституційного правосуддя країн регіонів Балтійського та Чорного морів «Роль конституційних судів в процесі європейської інтеграції», організованому Конституційним Судом Грузії в рамках головування в Асоціації (м. Тбілісі, Грузія)
- 23–27 травня** участь судді Конституційного Суду України Н. Шаптали та наукового консультанта судді Конституційного Суду України В. Гаврилкіної у міжнародній конференції «Роль конституційних судів в глобалізованому світі XXI століття», організованій Конституційним Судом Латвійської Республіки (м. Рига, Латвійська Республіка)
- 28 травня** зустріч суддів Конституційного Суду України В. Колісника та В. Лемака з Головою Конституційного Суду Литовської Республіки Д. Жалімасом
- 31 травня** зустріч Голови Конституційного Суду України С. Шевчука з керівником відділу програм регіонального співробітництва Венеціанської Комісії Ради Європи С. Кузнецовим

ЧЕРВЕНЬ

- 4 червня** зустріч Голови Конституційного Суду України С. Шевчука з представниками Американської торгівельної палати в Україні
- 7–9 червня** участь головного консультанта відділу порівняльних досліджень Управління порівняльно-правового аналізу Правового департаменту Секретаріату Конституційного Суду України М. Сподарик у другому форумі національних координаторів Мережі вищих судів, організованому Європейським судом з прав людини (м. Страсбург, Французька Республіка)

- 8 червня**   участь Голови Конституційного Суду України С. Шевчука та судді Конституційного Суду України С. Головатого в міжнародній конференції «Тлумачення і застосування верховенства права у Європейському Союзі та Україні», організованій програмою Агентства США з міжнародного розвитку (*USAID*) «Нове правосуддя» спільно з Українським вільним університетом (м. Мюнхен, ФРН) та Мюнхенським університетом імені Людвіга Максиміліана (м. Київ)
- 12–15 червня**   участь Голови Конституційного Суду України С. Шевчука у підготовчому засіданні до XVIII Конгресу Конференції європейських конституційних судів та міжнародній конференції «Як ми починали: спадкоємці Ганса Кельзена», присвяченій 25-й річниці Конституційного Суду Чеської Республіки (м. Прага, Чеська Республіка)
- 12–17 червня**   участь судді Конституційного Суду України В. Городовенка в 35-му засіданні робочої групи Консультативної ради європейських суддів (м. Порту, Португальська Республіка)
- 13–14 червня**   участь судді Конституційного Суду України В. Лемака у VI Міжнародному судово-правовому форумі (м. Київ)
- 20–24 червня**   участь судді Конституційного Суду України С. Головатого та наукового консультанта судді Конституційного Суду України К. Мазура у 115-му пленарному засіданні Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська Комісія) та її робочих органів (м. Венеція, Італійська Республіка)
- 25 червня**   зустріч Голови Конституційного Суду України С. Шевчука з Надзвичайним і Повноважним Послом Республіки Австрія в Україні Г. Поппеллер
- 26–29 червня**   участь судді Конституційного Суду України С. Головатого та заступника керівника Управління комунікацій Конституційного Суду України та міжнародного співробітництва — завідувача відділу міжнародного співробітництва О. Кравченко у 17-му засіданні Спільної ради конституційного правосуддя Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська Комісія) (м. Лозанна, Швейцарська Конфедерація)
- 27 червня**   міжнародний науковий семінар «Конституційні цінності і права людини: виклики XXI століття», організований Конституційним Судом України спільно з Національною академією правових наук України за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні (Конституційний Суд України)

ЛИПЕНЬ

5–8 липня

участь суддів Конституційного Суду України В. Городовенка та Н. Шаптали у міжнародній конференції з нагоди 20-річчя Конституційного Суду Азербайджанської Республіки (м. Баку, Азербайджанська Республіка)

11–14 липня

участь делегації Конституційного Суду України у складі судді Конституційного Суду України М. Гультая, наукового консультанта судді Конституційного Суду України Т. Федоренко та заступника керівника Управління комунікацій Конституційного Суду України та міжнародного співробітництва — завідувача відділу міжнародного співробітництва О. Кравченко у міжнародній конференції «Конституційні суди: гарантія демократичного устрою суспільства?» з нагоди 25-річчя Конституційного Суду Князівства Андорра (м. Андорра-ла-Велья)

Реферативний огляд джерел із конституційно-правової тематики, опублікованих у 2017–2018 роках

ДИСЕРТАЦІЙНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Максимович Р. О. Конституційно-правовий механізм захисту соціальних та економічних прав і свобод людини і громадянина в Україні : дис. ... канд. юрид. наук / Р. О. Максимович ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. — К., 2017. — 210 с.

Дисертацію присвячено проведенню комплексного науково-теоретичного дослідження правової природи конституційно-правового механізму захисту соціальних та економічних прав і свобод людини і громадянина в Україні. Розглянуто соціально-економічні права як об'єкт конституційно-правового захисту та основу формування соціальної держави; специфіку нормативно-правових гарантій та взаємодію державних і недержавних інституцій, покликаних захищати відповідні права; межі захисту соціально-економічних прав осіб, які зазнали негативних наслідків у зоні АТО; правові позиції Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини у сфері захисту соціально-економічних прав.

Рибікова Г. В. Правова експертиза нормативно-правових актів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук / Г. В. Рибікова ; Національна академія внутрішніх справ. — К., 2017. — 230 с.

У дисертації розроблено теоретичні положення правової експертизи нормативно-правових актів з урахуванням останніх наукових досліджень у сфері правового моніторингу правотворчості та правореалізації, а також сформульовано на цій основі рекомендації щодо теоретичного, практичного та нормативно-правового забезпечення такої експертизи. Автором проаналізовано поняття, теоретичну конструкцію, функції та принципи правової експертизи нормативно-правових актів. Досліджується генезис наукової розробки правової експертизи нормативно-правових актів; методологія дослідження правової експертизи нормативно-правових актів в Україні. У роботі уточнено предмет, об'єкт, мету та завдання правової експертизи нормативно-правових актів, класифікацію видів правової експертизи нормативно-правових актів. Вдосконалено підхід до визначення стадій правової експертизи нормативно-правових актів. Здійснено аналіз зарубіжного досвіду організації та проведення правової експертизи нормативно-правових актів, на підставі якого виокремлено найбільш перспективні підходи, що дозволять наблизити стан правової експертизи нормативно-правових актів до світових стандартів.

Середа Т. М. Конституційно-правова реформа як основа інтеграції України до Європейського Союзу : дис. ... канд. юрид. наук / Т. М. Середа ; Національна академія внутрішніх справ. — К., 2017. — 244 с.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню конституційно-правової реформи в Україні як основи інтеграції України до Європейського Союзу. На підставі аналізу доктринальних і нормативно-правових вітчизняних та зарубіжних джерел у роботі розкрито теоретико-методологічне підґрунтя та правову регламентацію конституційно-правової реформи та інтеграції України до Європейського Союзу, генезу, поняття, сутність і конституційно-правову основу та інституційне забезпечення співробітництва України з Європейським Союзом. Запропоновано власний погляд на конституційно-правову реформу в Україні в контексті інтеграції до Європейського Союзу. Обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення Конституції України та чинного законодавства у зв'язку з необхідністю здійснення конституційно-правової реформи в Україні як основи інтеграції України до Європейського Союзу.

Хлабистова К. В. Інститут люстрації: конституційно-правові засади регулювання та вдосконалення : дис. ... канд. юрид. наук / К. В. Хлабистова ; Київський університет туризму, економіки і права, Національна академія внутрішніх справ. — К., 2017. — 250 с.

Дисертацію присвячено дослідженню особливостей конституційно-правового регулювання та перспектив удосконалення інституту люстрації в Україні. Розкриваються теоретико-методологічна основа, природа цього інституту, його принципи, види і механізми реалізації в Україні та деяких європейських державах. Визначається поняття «деструкція публічної влади» та розглядаються окремі прояви деструктивних явищ у парламентаризмі. Аналізується інститут репутації, кримінальна відповідальність, законодавчі вимоги та обмеження для посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування в аспекті їх перспективності у протидії деструкції публічної влади. Пропонується спеціальна концепція люстрації для України, яка дозволяє аналізувати її на міжгалузевому рівні зі встановленням люстраційної природи тих заходів, які безпосередньо не закріплені в люстраційному законодавстві, а її головною метою визначити запобігання та протидію деструктивним проявам у здійсненні влади.

Чиркін А. С. Конституційні засади організації місцевого самоврядування в Польщі, Угорщині, Чехії : дис. ... канд. юрид. наук / А. С. Чиркін ; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. — Х., 2017. — 236 с.

У дисертації надано розгорнуту характеристику конституційних засад місцевого самоврядування в Польщі, Угорщині й Чехії, а також визначено шляхи використання досвіду названих країн у межах реформування територіальної організації влади в Україні. Розкрито особливості системно-функціональної організації місцевого самоврядування у Польщі, Угорщині та Чехії з точки зору систем і моделей місцевого самоврядування, що в них використовуються, характеру розподілу

первинної компетенції між органами місцевого самоврядування тощо. Обґрунтовано тезу про варіативність систем і моделей місцевого самоврядування навіть у межах близьких за соціально-економічними та політико-правовими характеристиками держав. Набули подальшого розвитку наукові погляди на перспективи розвитку системно-структурної організації місцевого самоврядування. Сформульовано низку рекомендацій щодо проведення реформи місцевого самоврядування в Україні з урахуванням досвіду такого реформування у Польщі, Угорщині та Чехії.

МОНОГРАФІЇ ТА ІНШІ ВИДАННЯ

Аніщук Н. В. Проблеми сучасної конституціоналістики : навч. посіб. / Н. В. Аніщук, М. В. Афанасьєва, Н. М. Бакаянова. — К. : Юрінком Інтер, 2018. — 524 с.

Навчальний посібник містить тематичний матеріал, який є нетрадиційним для навчального курсу конституційного права. У посібнику зроблено спробу вирішення проблеми нових знань, які не отримали єдиного розуміння в науці, освіті, практиці, не мають достатнього наукового обґрунтування, структури, місця в навчальному курсі. У сучасних умовах конституційного розвитку України складаються сприятливі обставини для формування та виокремлення у системі вітчизняного конституційного права такої його гуманітарної складової, як конституційне гуманітарне право. Тому важливим є створення науково-практичної парадигми конституційного гуманітарного права, що сприятиме формуванню та подальшому розвитку громадянського суспільства та утвердженню України як демократичної держави, в якій людина є найвищою цінністю. Метою навчального посібника є системний виклад та формулювання основ концептуальної парадигми конституційного гуманітарного права.

«Від початку до кінця»: оптимізація законодавчого процесу та моніторинг реалізації прийнятих законів. — К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. — 149 с.

Видання є частиною дослідницько-прикладного проекту з питань підвищення ефективності процесу прийняття парламентом законодавчих рішень. На основі аналізу пропозицій Місії Європейського Парламенту з оцінки потреб під головуванням П. Кокса та дискусій у межах програми ЄС «Діалог Жана Моне» задля миру та демократії запропоновано комплексні рекомендації стосовно розробки цілісної Концепції законодавчого процесу «від початку до кінця». Концепція розкривається через модернізацію законодавчих процедур у контексті запровадження «Білої книги» та охоплює прогностичні, організаційні, процесуальні, методологічні елементи формування перспективного законодавства, моніторинг ухвалення парламентом законів.

Гультай М. М. Історичні витоки вітчизняного конституціоналізму: звичаї, традиції, пам'ятки права та філософські концепції : монографія / М. М. Гультай. — К. : Юрінком Інтер, 2017. — 240 с.

Монографію присвячено дослідженню звичаїв та традицій автохтонного населення українських земель, які лягли в основу історичних пам'яток вітчизняного права, а також концепцій побудови суспільних відносин на принципах конституціоналізму, розроблених видатними українськими філософами, правниками, громадськими та політичними діячами.

Інституційні засади законодавчої діяльності Верховної Ради України та її комітетів (аналітичний огляд). — К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. — 54 с.

В огляді узагальнено результати науково-прикладного дослідження можливостей посилення ролі комітетів парламенту в законодавчому процесі. Висвітлено сучасні доктринальні підходи до вдосконалення законодавчого процесу, зарубіжний досвід організації діяльності комітетів парламенту та рекомендації міжнародних організацій з питань оптимізації їх роботи, а також питання участі громадських організацій у процесі прийняття владних рішень.

Каменська Н. П. Правові засади інституту звернень до публічної адміністрації : монографія / Н. П. Каменська. — К. : Талком, 2017. — 340 с.

Монографія є одним із перших в Україні монографічних досліджень правових засад інституту звернень до публічної адміністрації. З урахуванням актуальних потреб нормотворчої та правозастосовної практики, позитивного зарубіжного досвіду і міжнародної системи захисту права на звернення до публічної адміністрації увазі читача пропонується широкий спектр пропозицій, спрямованих на вдосконалення положень тематичного законодавства та механізмів його реалізації на практиці.

Конституційний судовий процес : посібник для народних депутатів України / Постійний представник Верховної Ради України у Конституційному Суді України. — К. : Парламент. вид-во, 2017. — 46 с.

Методичний посібник створено з метою надання допомоги у праворозумінні та реалізації згідно із Законом України «Про Конституційний Суд України» прав учасника судового розгляду в разі набуття статусу суб'єкта внесення конституційних клопотань до Конституційного Суду України у формах конституційних подань (статті 50, 51, 52) та конституційних звернень (статті 50, 53, 54). Знадобиться також при реалізації особами, зокрема громадянами, права на внесення до Конституційного Суду України конституційної скарги.

Людська гідність: що ми розуміємо під «гідністю», «людиною» та «людською гідністю?» : матеріали міжнар. наук.-практ. семінару «Людська гідність у праві Німеччини, Польщі та України» (м. Київ, 10–11 жовтня 2016 р.) /

Центр нім. права Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка [та ін.] ; відп. ред. Б. Шлоер. — Х. : В деле, 2017. — 213 с.

Збірку розроблено німецько-українською робочою групою на основі матеріалів та дискусій науково-практичного семінару «Людська гідність у праві Німеччини, Польщі та України», що відбувся 10–11 жовтня 2016 року в м. Києві. У ній вперше зібрано головні проблеми у сфері захисту людської гідності та моделі їхнього вирішення на прикладі правозастосовної практики Німеччини та Польщі. Окрім цього, упорядники (науковці Центру німецького права Київського національного університету імені Тараса Шевченка та ГО «Німецько-український правознавчий діалог») пропонують зацікавленим особам та організаціям перекладені українською мовою додаткові нормативні та теоретичні матеріали з ФРН, які можна використовувати при запровадженні нової методики вирішення юридичних казусів, що стосуються сфери захисту гідності людини.

Науково-практичний коментар Закону України «Про Конституційний Суд України» / С. В. Петков. — К. : Центр навчальної літератури, 2018. — 96 с.

Коментар до Закону України «Про Конституційний Суд України» розрахований на суддів, присяжних, членів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Громадської ради доброчесності, працівників Державної судової адміністрації України та Національної школи суддів України, прокурорів, слідчих, детективів, адвокатів, а також студентів навчальних закладів, які готують фахівців у галузі права.

Правові проблеми трудового та пенсійного законодавства України в контексті євроінтеграції : монографія / Н. М. Хуторян, Я. В. Сімутіна, М. М. Шумило [та ін.] ; відп. ред. Н. М. Хуторян. — К. : Ніка-Центр, 2017. — 256 с.

У монографії розкрито методологію порівняльно-правових досліджень як основу гармонізації трудового законодавства України із законодавством ЄС, проаналізовано трудове та соціальне законодавство ЄС як джерело європейських стандартів, досліджено основні трудові права працівників за законодавством Європейського Союзу, право працівників на гідність та її захист в актах ЄС та законодавстві країн — членів ЄС, правове забезпечення права на працю працівників-мігрантів в Україні та громадян України в країнах ЄС. Автори приділили увагу також питанням адаптації правового регулювання трудових відносин та зайнятості населення в Україні до стандартів ЄС і проблемам гармонізації законодавства України з охорони праці з законодавством ЄС.

Проблеми імплементації змін до Конституції України щодо правосуддя та статусу Конституційного Суду України / В. Мусіяка, М. Козюбра, В. Венгер, П. Стецюк, А. Бойко ; Центр Разумкова. — К. : Заповіт, 2017. — 187 с.

Видання присвячене дослідженню процесів впровадження конституційних змін щодо правосуддя і статусу Конституційного Суду України. Імплементація

змін до Конституції України мала першим етапом прийняття низки законів, які визначають механізми формування оновленої судової системи, нових інститутів, на які покладено добір, призначення на посади суддів, звільнення їх з посад та здійснення інших повноважень щодо суддів і судів. У виданні викладено аналіз нормативних положень, які визначають новий статус Конституційного Суду України, визначено основні проблеми впровадження конституційних приписів у сфері правосуддя, контролю дотримання Основного Закону держави суб'єктами влади, запропоновано засоби їх подолання.

Тихий В. П. Вибрані праці з конституційного і кримінального права / В. П. Тихий ; передм. В. Я. Тація ; упоряд. : А. А. Яковлев, О. М. Сарнавський. — Х. : Право, 2017. — 848 с. : іл.

Вибрані наукові праці включають роботи автора: монографії, наукові статті, тези наукових доповідей, навчальні посібники, конспекти лекцій, розділи підручників і науково-практичних коментарів. Публікації розташовано за системою: з конституційного права — відповідно до структури Конституції України, із Загальної частини кримінального права — Загальної частини Кримінального кодексу України, з Особливої частини кримінального права — відповідно до ієрархії цінностей: людина, суспільство, держава.

Федоренко В. Л. Конституційні моделі місцевого самоврядування та управління в державах-учасниках ЄС, Швейцарії та Україні : монографія / В. Л. Федоренко, О. М. Чернеженко. — К. : Ліра-К, 2017. — 288 с.

У монографії висвітлено проблеми теорії та історії місцевого самоврядування в Європі, обґрунтовано типологію його основних моделей. Досліджено конституційні моделі місцевого самоврядування у державах-учасниках ЄС — Австрії, Великій Британії, Італії, Іспанії, Німеччині, Франції, Польщі, Угорщині, а також у державах-учасниках ЄС Балтики і Скандинавії. Особливу увагу приділено з'ясуванню особливостей моделі місцевого самоврядування та управління у Швейцарії. Комплексно, із залученням іноземних джерел, проаналізовано історичні витоки, конституційно-правові основи та управлінські практики утвердження і функціонування місцевого самоврядування у державах-учасниках ЄС та Швейцарії, а також перспективи застосування в Україні досвіду цих європейських держав щодо проведення реформ із децентралізації. Окремий розділ монографії присвячено конституційним основам місцевого самоврядування та управління в Україні, а також реформі місцевого самоврядування на засадах децентралізації.

Чернеженко О. М. Конституційно-правова модель місцевого самоврядування в Швейцарії : монографія / О. М. Чернеженко. — К. : Ліра-К, 2017. — 192 с.

Монографію присвячено вивченню елементів системи місцевого управління та специфіки правового регулювання місцевої організації влади у Швейцарії, а також актуальним проблемам конституційно-правового регулювання місцево-

го самоврядування у Швейцарії на сучасному етапі. Досліджуються форми здійснення місцевого самоврядування, визначаються конституційно-правове закріплення компетенції муніципальних утворень і фінансові основи місцевого самоврядування у Швейцарії. Досліджується еволюція моделі місцевого управління у Швейцарії. Приділяється увага сучасним проблемам швейцарської муніципальної системи. Обґрунтовуються теоретичні основи місцевого самоврядування та особливості їх реалізації в аспекті швейцарського федералізму. Розглядаються особливості взаємодії центральних органів влади та органів місцевої влади. Висвітлюються взаємовідносини між федеральними та кантональними органами, які базуються на принципі субсидіарності, а також вивчаються основні тенденції розвитку муніципальної системи Швейцарії на сучасному етапі. Приділяється увага питанню фіскальної децентралізації, яка є найефективнішим засобом створення економічної основи місцевого самоврядування.

СТАТТІ ТА НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Антонова О. Р. Конституційні засади участі парламенту у формуванні та реалізації державної сімейної політики в Україні / О. Р. Антонова // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2017. — № 4. — С. 19–25.

У статті розкривається сутність законодавчої діяльності Верховної Ради України (Комітету з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму) щодо врегулювання сімейної політики та аналізуються її контрольні повноваження у цій сфері через роботу комітетів Верховної Ради України, діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Рахункової палати України.

Батанова Н. М. Конституційно-правова відповідальність у контексті взаємодії держави та громадянського суспільства / Н. М. Батанова // Альманах права. Людиноцентризм у праві: теоретико-прикладні засади. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. — Вип. 8. — С. 332–336.

У статті досліджуються актуальні проблеми конституційно-правової відповідальності у процесі взаємодії держави та громадянського суспільства. Зазначається, що конституційно-правова відповідальність — це передусім відповідальність органів публічної влади та їх посадових осіб перед народом за неналежащу реалізацію тих владних повноважень, які народ як єдине джерело влади їм передав, реальна гарантія проти надмірної концентрації влади та зловживання нею. Досліджуються питання конституційно-правової відповідальності держави, її конституційної деліктоздатності.

Бернацький Б. В. Рішення Конституційного Суду України у справі про заборону Компартії України у світлі концепції войовничої демократії / Б. В. Бернацький // Наукові записки НаУКМА. — К. : Нац. ун-т «Києво-Могилянська акад.», 2017. — Т. 193 : Юридичні науки. — С. 92–96.

У статті подано правовий аналіз рішення Конституційного Суду України 2001 року у справі про укази Президії Верховної Ради України щодо Комуністичної партії України. Розглянуто концепцію войовничої демократії у розрізі цього рішення, а також проведено компаративне дослідження іноземного законодавства та аналогічних рішень, де розглядалося питання про заборону політичних партій за схожих обставин. Метою статті також є визначення правових наслідків цього рішення у контексті ухвалення антикомуністичних законів та судового процесу, що нині триває, щодо заборони Комуністичної партії України.

Білак М. В. Значення Угоди про асоціацію з ЄС: нові виклики для конституційного порядку чи послаблення позиції Основного Закону / М. В. Білак // Наукові записки НаУКМА. — К. : Нац. ун-т «Києво-Могилянська акад.», 2017. — Т. 193 : Юридичні науки. — С. 12–16.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом об'єктивно порушує питання вдосконалення конституційного порядку, який забезпечив би участь України у процесах європейської інтеграції та поступової інтернаціоналізації Основного Закону України. Угода про асоціацію є частиною виконання міжнародних зобов'язань, які передусім забезпечуються на рівні Конституції України за допомогою офіційного тлумачення і конституційності різних нормативно-правових актів. У зв'язку з цим Конституційний Суд України поступово виробляє механізми взаємодії міжнародного права з національною правовою системою України, у тому числі шляхом формулювання відповідних принципів, зокрема принципу дружнього ставлення до міжнародного права. Така практика Суду приводить до поступового подолання певного консерватизму Конституції України і загалом усієї національної системи права.

Білак М. В. Формування Конституційним Судом України правових стандартів людиноцентричної спрямованості / М. В. Білак // Альманах права. Людиноцентризм у праві: теоретико-прикладні засади. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. — Вип. 8. — С. 63–66.

У статті досліджується питання запровадження принципу дружнього ставлення до міжнародного права у практиці конституційного судочинства, його людиноцентрична спрямованість. Розкривається природа вказаного принципу, його теоретико-практичне значення для практики здійснення захисту прав і свобод людини та громадянина судами України. У контексті запропонованої теми порушуються питання взаємодії практики Європейського суду з прав людини і Конституційного Суду України.

Бойко О. В. Наукова діяльність як конституційно-правова категорія / О. В. Бойко // Альманах права. Людиноцентризм у праві: теоретико-прикладні засади. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. — Вип. 8. — С. 121–124.

Стаття присвячена дослідженню конституційно-правового змісту наукової діяльності. Проведено відмежування наукової діяльності від суміжних понять наукової роботи та наукового дослідження. На основі виявлення відмінних ознак освітньої діяльності від наукової доводиться відсутність підстав для охоплення структурою освіти освітньо-кваліфікаційних та наукових рівнів доктора філософії та доктора наук.

Бреус С. М. Місце конституційного права на безоплатну професійну правничу допомогу в системі конституційних прав людини / С. М. Бреус // Конституційно-правові академічні студії. — 2017. — № 4. — С. 5–11.

У статті на підставі аналізу наукової літератури, національного законодавства досліджується місце конституційного права на безоплатну професійну правничу допомогу в системі конституційних прав людини. Аналізується законодавство України у сфері реалізації права на безоплатну професійну правничу допомогу. Акцентується на змісті безоплатної професійної правничої допомоги.

Венгер В. М. Публічне обговорення законопроектів у парламенті: використання електронних ресурсів / В. М. Венгер // Парламентські читання : Сьома щорічна міжнар. конф. (м. Київ, 26–27 травня 2017 р.). — 2017. — С. 16–21.

У доповіді аналізується та доводиться необхідність використання електронного сервісу при винесенні на громадське обговорення законопроектів, що перебувають на розгляді у комітетах Верховної Ради України чи парламенті загалом. Зазначається, що порядок проведення такого сервісу потребує належного законодавчого врегулювання перед його можливим застосуванням на практиці з урахуванням особливості його проведення, прав та обов'язків заінтересованих осіб, прав та обов'язків суб'єктів владних повноважень у правовідносинах, пов'язаних із його проведенням, головних аспектів обговорення, що включають співробітництво та взаємну відповідальність державного органу та заінтересованої громадськості, строки обговорення, відповідні механізми зворотного зв'язку, повноваження співробітників секретаріатів комітетів у процесі обговорення, роль Управління комп'ютеризованих систем, Головного організаційного управління та інших структурних підрозділів Апарату Верховної Ради України тощо.

Глипка А. О. Досвід децентралізації у зарубіжних країнах як важливий аспект реформування місцевого самоврядування в Україні / А. О. Глипка // Держава і право : зб. наук. пр. — Серія «Політичні науки». — К., 2017. — Вип. 77. — С. 138–148.

Досліджується вплив зарубіжного досвіду децентралізації публічної влади на формування українських засад реформування місцевого самоврядування

в Україні. Акцентується на особливостях децентралізації у Польщі, Франції, Фінляндії. Формується авторська наукова позиція з питання адаптації досвіду європейських країн до реалій реформування місцевого самоврядування в Україні.

Годованик Є. Ефективність правотворчості як категорія сучасного європейського конституціоналізму / Є. Годованик // Актуальні проблеми правознавства. — 2017. — Вип. 3 (11). — С. 47–51.

Висвітлено проблеми визначення якості та ефективності правотворчості як базового способу створення правових норм у сучасних європейських правових системах, що забезпечує їх нормальне функціонування. Проаналізовано найважливіші методологічні підходи до змісту законотворчої діяльності у сучасних умовах суспільно-правового розвитку. Відзначено важливу роль, яку відіграє у процесі забезпечення якості та ефективності законодавства загальний рівень правової культури суспільства та його правової свідомості, здатність суб'єктів конституційного права належним чином розуміти та реалізовувати приписи нормативно-правових актів у повсякденному житті, зокрема у процесі реалізації конституційних повноважень суб'єктами публічної влади.

Грищенко К. С. Зміна Конституційним Судом України власних юридичних позицій і застосування динамічного тлумачення — пошук співвідношення / К. С. Грищенко // Наукові записки НаУКМА. — К. : Нац. ун-т «Києво-Могилянська акад.», 2017. — Т. 193 : Юридичні науки. — С. 17–21.

У статті автор висуває та спростовує гіпотезу, відповідно до якої протилежні позиції в рішеннях Конституційного Суду України є наслідком застосування динамічного тлумачення. Щоб перевірити гіпотезу, автор звертається до генези динамічного тлумачення, виокремлює критерії, що відрізняють динамічне тлумачення, та застосовує такі критерії до окремих рішень Конституційного Суду України.

Дутчак Б. Л. Людська гідність у праві / Б. Л. Дутчак // Наукові записки НаУКМА. — К. : Нац. ун-т «Києво-Могилянська акад.», 2017. — Т. 200 : Юридичні науки. — С. 47–50.

У статті розглянуто концепцію людської гідності в історичному та філософському аспектах, проведено причиново-наслідковий зв'язок між розумінням людської гідності в різні епохи та її місцем у праві. Феномену людської гідності надано статус найвищої соціальної цінності, яка свідчить про значущість людини для суспільства як такої. Основний акцент у статті зроблено на природно-правовому підході до феномену людської гідності, який закріплено в основних міжнародних актах з прав людини.

Заверуха І. Terra Incognita на мапі України, або про що замовчує термін «внутрішнє переміщення осіб» / І. Заверуха // Український часопис конституційного права. — 2017. — № 2 [Електронний ресурс]. — Режим доступу :

<http://www.constjournal.com/2017-2/terra-incognita-na-mapi-ukrayiny-abo-pro-shho-zamovchuye-termin-vnutrishnye-peremishhennya-osib>

Стаття ставить під сумнів доречність застосування терміна «внутрішньо переміщені особи» для визначення правового статусу осіб, які були вимушені переселитися з окупованих територій Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, а також із зони збройного конфлікту на сході України і сфери впливу самопроголошених Донецької і Луганської народних республік. На думку автора, правовий підхід до визначення конкретної категорії внутрішньо переміщених осіб, зокрема їх назви і статусу, повинен будуватися на стратегії вирішення проблеми з обов'язковим урахуванням причин її виникнення. У статті зроблено спробу довести, що причини переселення, правова природа конфлікту, правовий режим територій, державного кордону і так званих ліній зіткнень, а зокрема участь іноземного суб'єкта у конфлікті, що спричиняє переселення людей, мають визначальне значення для класифікації цієї категорії вимушених мігрантів, а отже, найбільш оптимального задоволення їхніх потреб та інтересів, а також для переговорного процесу щодо врегулювання збройного конфлікту і національної безпеки.

Єзеров А. Конституційна безпека як складник національної безпеки України / А. Єзеров // Український часопис конституційного права. — 2017. — № 2 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.constjournal.com/2017-2/konstytutsijna-bezpeka-yak-skladnyk-natsionalnoyi-bezpeky-ukrayiny>

Розглянуто нетрадиційне для науки конституційного права поняття конституційної безпеки. Перевага його застосування, попри граничну широту змісту цього поняття, полягає у можливості цілісного відображення загальної панорами конституційно-правового простору. Зазначено, що поняття конституційної безпеки характеризується здатністю суб'єктів конституційно-правових відносин — і серед них насамперед людини, суспільства і держави — протистояти деструктивним проявам конституційних конфліктів, а також іншим внутрішнім і зовнішнім загрозам. Актуальною залишається необхідність захисту Основного Закону на рівні національної безпеки і для сучасного українського конституціоналізму. Підтвердженням тому є реалізовані і нереалізовані спроби нелегітимної модернізації конституції, факти підміни конституційних норм політичною доцільністю, принизливий для особистості стан дотримання та захисту її прав і свобод, які мають місце у країнах сучасного світу.

Калиновський Б. В. Функціонування місцевої публічної влади в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення / Б. В. Калиновський // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2017. — № 4. — С. 25–31.

У статті розкриваються сучасні проблеми функціонування місцевої публічної влади в Україні, визначаються законодавчі прогалини у взаємовідносинах місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Наводяться аргументи щодо реформування місцевої публічної влади на основі використання

міжнародного та зарубіжного досвіду, пропонуються зміни до законодавства, спрямовані на оптимізацію взаємодії органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в Україні. Автор відстоює позицію, що основні процедурні питання функціонування органів посадових осіб місцевої публічної влади мають бути закріплені на рівні закону, при цьому особливості процедури правових і організаційно-правових форм їх діяльності безперечно мають бути передбачені в локальних правових актах органів місцевої публічної влади. Зроблено висновок, що розвиток місцевої демократії і забезпечення прав людини буде ефективнішим у разі врахування місцевою публічною владою особливостей і специфіки території, складу жителів, історії, релігії та інших чинників, що можуть впливати на вибір форм і методів функціонування та його результат.

Козюбра М. І. Верховенство права, права людини і місцеве самоврядування: проблеми взаємозв'язків / М. І. Козюбра // Наукові записки НАУКМА. — К. : Нац. ун-т «Києво-Могилянська акад.». — 2017. — Т. 200 : Юридичні науки. — С. 67–71.

У статті простежено еволюцію у розумінні верховенства права у вітчизняному правознавстві та юридичній практиці, розкрито взаємозв'язки між верховенством права, правами людини і місцевим самоврядуванням, а також окреслено коло проблем, пов'язаних із захистом прав людини, що постають перед органами державної влади і місцевого самоврядування у нинішніх українських умовах.

Кравчук К. Г. Правовий статус Конституційного Суду України та його місце в системі суб'єктів судової правотворчості / К. Г. Кравчук // Альманах права. Людиноцентризм у праві: теоретико-прикладні засади. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. — Вип. 8. — С. 332–336.

У статті наголошено на актуальності наукового дослідження правового статусу Конституційного Суду України та визначення його місця в системі суб'єктів правотворчості України. Здійснено аналіз положень чинного законодавства України, якими закріплено правовий статус Суду. Узагальнено стан наукового розроблення правотворчих аспектів у діяльності Суду. Конкретизовано зміст його впливу на творення права в Україні. Визначено місце в системі суб'єктів правотворчості України та надано її характеристику.

Крутько А. Л. Загальнотеоретичний аналіз переваг та недоліків інституту народної законодавчої ініціативи / А. Л. Крутько // Держава і право : зб. наук. пр. — Серія «Юридичні науки». — К., 2018. — Вип. 78. — С. 24–35.

Систематизовано суб'єктивні та об'єктивні причини, що спонукають до запровадження інституту народної законодавчої ініціативи в Україні, встановлено її переваги та недоліки. Зокрема, при вивченні переваг та недоліків народної законодавчої ініціативи встановлено, що досліджуваний інститут не має на меті замінити собою законодавчий процес, а покликаний бути «запасним» (додатковим) повноваженням виборців, яке застосовуватиметься лише тоді, коли законодав-

чий орган виявиться непередставницьким і таким, що не бажає відповідати потребам громадян. Акцентовано на необхідності доповнення закріпленого переліку суб'єктів права законодавчої ініціативи у статті 93 Конституції України громадянами України, в результаті чого розшириться існуючий перелік форм участі громадян в управлінні державними справами.

Купрій В. Правове регулювання процесу внесення змін до конституцій окремих держав світу (порівняльно-правовий аспект) / В. Купрій // *Nathional law journal: theory and practice*. — 2017. — № 6. — Ч. 2. — С. 33–38.

У статті досліджуються спільні риси та відмінності в конституційному регулюванні внесення змін до Основного Закону держави в окремих зарубіжних країнах. На основі проведеного порівняльного аналізу конституцій США, ФРН, КНР, Бразилії, Польщі, Італії, Франції, Швейцарії та інших держав визначено спільні риси та відмінності конституційного регулювання процесу внесення змін до Основного Закону держави з огляду на: 1) суб'єктів, уповноважених ініціювати внесення змін до конституції держави; 2) форми участі громадян у процесі конституційної законотворчості; 3) органи, уповноважені здійснювати контроль за конституційністю внесення змін до конституції; 4) питання, із яких не допускається внесення змін до конституції; 5) юридичні факти або стани, що перешкоджають внесенню змін до Основного Закону держави; 6) суб'єктів, уповноважених ухвалювати рішення про внесення змін до конституції.

Летнянчин Л. І. Пряма дія норм Конституції України: від принципу — до практичного застосування / Л. І. Летнянчин // *Вісник Національної академії правових наук України*. — 2017. — № 4 (91). — С. 115–127.

Статтю присвячено дослідженню проблем конституціоналізації принципу прямої дії норм Конституції України. Автором проаналізовано юридичні позиції Конституційного Суду України щодо означеної проблеми. Звернено увагу на непослідовність позиції органу конституційної юрисдикції щодо прямої дії конституційних норм. Автор акцентує увагу на тому, що вказаний принцип має обмежену дію і стосується здебільшого положень щодо прав і свобод людини і громадянина. Схвалені парламентом нові процесуальні кодекси, які запроваджують новелу щодо безпосереднього застосування норм Конституції України судами загальної юрисдикції, загалом сприймаються позитивно. В результаті дослідження наведено авторську характеристику конституційно-правового механізму прямої дії норм Конституції України.

Лещух А. Р. Об'єктивна модальність визначення конституційної процесуальної відповідальності / А. Р. Лещух // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. — 2017. — Вип. 3. — С. 19–28.

Досліджено модальне значення конституційної процесуальної відповідальності за допущені делінквентом порушення конституційних приписів у процесі реалізації державно-владних повноважень. Обґрунтовано необхідність визнання у науковій сфері та впровадження в юридичний обіг поняття «конституційна про-

цесуальна відповідальність», законодавчого закріплення її елементів, підстав настання, процедур і санкцій, оскільки саме ця відповідальність, об'єктивність запровадження якої в конституційний процес зумовлена сьогоденням, зокрема вчинками та бездіяльністю окремих державних політичних діячів, українських парламентаріїв, урядовців, не підпадає під наявні в Україні види юридичної відповідальності.

Медвідь А. Б. Дослідження форми та змісту конституційного закріплення права на життя, гарантованого Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод / А. Б. Медвідь // Вісник Верховного Суду України. — 2017. — № 11–12. — С. 75–82.

У статті автор досліджує форми регулювання та правову сутність права на життя, гарантованого Конституцією України та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Після детального аналізу відповідних рішень Конституційного Суду України, Протоколу № 13 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та судової практики Європейського суду з прав людини запропоновано зміни до статті 27 Конституції України.

Муза О. В. Співвідношення публічних і приватних інтересів у сфері забезпечення права на доступ до публічної інформації / О. В. Муза // Вісник Національної академії правових наук України. — 2017. — № 4 (91). — С. 18–29.

Проаналізовано співвідношення публічних і приватних інтересів у сфері забезпечення права на доступ до публічної інформації. Розкрито питання необхідності здійснення ідентифікації запитувачів публічної інформації. Запропоновано умови співвідношення публічних і приватних інтересів у сфері забезпечення права на доступ до публічної інформації, а саме у визначенні поняття «публічна інформація»; встановленні вичерпного переліку інформації з обмеженим доступом; врегулюванні на законодавчому рівні порядку проведення «тесту публічного інтересу» на запит на публічну інформацію; встановленні переліку розпорядників публічної інформації, які звільняються від надання відповідей на запити на публічну інформацію; встановленні лімітів в обробленні державним службовцем чи службовцем органу місцевого самоврядування запитів на публічну інформацію протягом одного робочого місяця з продовженням законодавчих строків їх розгляду; проведенні ідентифікації запитувача публічної інформації.

Мяловицька Н. А. Особливості застосування виборчих систем у країнах Європи / Н. А. Мяловицька // Альманах права. Людиноцентризм у праві: теоретико-прикладні засади. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. — Вип. 8. — С. 66–69.

У статті досліджуються поняття виборчої системи, два підходи щодо розуміння і трактування категорії «виборча система». Розглядаються три види виборчих систем: мажоритарна, пропорційна і змішана, їх різновиди, а також шляхи вибору оптимальної виборчої системи. Робиться висновок, що опти-

мальною є така виборча система, яка забезпечуватиме ефективність діяльності уряду, пропонуючи новим течіям громадської думки долучитися до сфери політики.

Навроцкий А. Уполномоченный по правам ребенка как институция обеспечения защиты прав ребенка: зарубежный опыт и перспективы внедрения в Украине / А. Навроцкий // *Legea și viața*. — 2018. — № 1/2. — С. 80–84.

У статті викладено особливості генези й сучасного стану нормативно-правової регламентації функціонування інституту уповноваженого з прав дитини у деяких розвинутих державах сучасного світу. На основі аналізу положень законодавства та аналітичних матеріалів про діяльність дитячих омбудсманів таких країн, як Норвегія, Швеція, Данія, Нова Зеландія, Австрія, Ісландія, Люксембург, Ізраїль, Австралія, Канада, досліджено зарубіжні організаційно-функціональні моделі діяльності уповноважених з прав дитини. Розкрито сутність основних форм і методів реалізації адміністративної компетенції уповноваженого з прав дитини в зарубіжних державах. Обґрунтовано пропозиції щодо внесення змін у національне законодавство України стосовно реформування інституту діючого сьогодні Уповноваженого Президента України з прав дитини в інститут Державного уповноваженого з прав дитини з широкими можливостями адміністрування процесів забезпечення прав і свобод дітей на регіональному рівні.

Назарко Ю. В. Міжнародно-правові стандарти права на охорону здоров'я / Ю. В. Назарко // *Альманах міжнародного права*. — 2017. — № 18. — С. 70–77.

У статті досліджуються міжнародно-правові стандарти права на охорону здоров'я в контексті аналізу міжнародних договорів, конвенцій, інших міжнародних нормативно-правових актів з питань реалізації, забезпечення, захисту та охорони права на здоров'я. Визначається поняття права на охорону здоров'я, окреслюється сучасний стан реалізації та законодавчого забезпечення цього права в Україні та перспективи розвитку його врегулювання на міжнародному рівні.

Наливайко Л. Понятие и сущность конституционно-правового статуса внутренне перемещенного лица / Л. Наливайко, М. Романов // *Legea și viața*. — 2018. — № 1/2. — С. 85–89.

У статті проаналізовано підходи до розуміння поняття конституційно-правового статусу внутрішньо переміщеної особи, і на підставі наукових поглядів, положень чинного національного та міжнародного законодавства, а також із урахуванням результатів авторського соціологічного дослідження окреслено його сутність і здійснено спробу виявлення значення такого статусу для сучасної України.

Нестор Я. В. Конституційні принципи здійснення судочинства у практиці судів загальної юрисдикції / Я. В. Нестор // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2017. — № 4. — С. 38–43.

У статті досліджується проблематика застосування конституційних принципів здійснення судочинства у практиці судів загальної юрисдикції в Україні. Особлива увага приділяється фундаментальним принципам верховенства права та незалежності судової влади. Встановлено, що у практиці судів загальної юрисдикції в Україні широко застосовуються конституційні принципи здійснення судочинства, передбачені частиною другою статті 129 Конституції України.

Олійник А. Ю. Конституційні обов'язки особи у сфері новітніх технологій / А. Ю. Олійник // Право і суспільство. — 2017. — № 4. — С. 17–22.

У статті досліджуються поняття і види конституційних обов'язків людини і громадянина у сфері новітніх технологій. Аналізуються конституційні загальні, особисті та спеціальні обов'язки особи. Дається авторське визначення конституційних обов'язків у сфері новітніх технологій. Пропонуються висновки і рекомендації.

Ошкадеров І. Г. Концептуальні передумови розвитку прав людини в Україні / І. Г. Ошкадеров // Право і суспільство. — 2017. — № 4. — С. 23–27.

У статті проаналізовано питання розвитку прав людини в Україні, досліджено конституційні нормативні акти, що регламентували та визначали права людини протягом становлення незалежності України. Доводиться, що кожному етапу історичного розвитку держави притаманна юридична концепція прав людини та відповідна система прав і обов'язків.

Присяжнюк І. Дотримання права на приватність при здійсненні соціального контролю, спрямованого на протидію злочинності / І. Присяжнюк // Право України. — 2017. — № 12. — С. 132–138.

У статті розглядаються питання співвідношення недоторканності приватного життя та соціального контролю, спрямованого на протидію злочинності. Встановлено, з одного боку, що спеціально уповноважені на протидію злочинності органи суттєво обмежені у своїй діяльності через необхідність неухильного дотримання права особи на недоторканність приватного життя. При цьому це обмеження виявляє ознаки надлишковості та не повною мірою відповідає існуючим європейським стандартам. З другого боку, напрацьовано практику, за допомогою якої уможливлено беззастережне обмеження права на приватність особи, зокрема й у випадках, недозволених чинним законодавством України. У комплексі ці дві обставини свідчать про необхідність переосмислення існуючої законодавчої регламентації співвідношення права на приватність та соціального контролю.

Пуделька Й. Конституційна скарга (німецька та французька моделі) / Й. Пуделька // Вісник Національної академії правових наук України. — 2017. — № 4 (91). — С. 169–180.

У статті здійснюється аналіз конституційних скарг на прикладі німецької та французької моделей. Для виокремлення й аналізу відмінностей та переваг німецької і французької моделей конституційної скарги використано різні теоретичні методи. Наведено докладну інформацію щодо функціонування інституту конституційної скарги у Німеччині. Послідовно описано рух такої скарги у Федеральному конституційному суді. Проаналізовано зміни, що відбулися у французькому законодавстві з приводу запровадження у цій країні порядку, за яким особи можуть порушити питання про конституційність норми закону. Виявлено відмінності та переваги досліджуваних моделей. Досліджено, що перевага німецької моделі полягає в тому, що в цій державі конституційна скарга відкриває кожному можливість самостійно, без використання процедур в іншому суді висловити свої сумніви щодо конституційності будь-якої норми, яка походить від держави. Зроблено висновки про завершеність німецької моделі та про очевидність перспектив розвитку французької моделі.

Пухтинський М. О. Місцеве врядування: конституційно-правове визначення у системі публічної влади / М. О. Пухтинський // Альманах права. Людиноцентризм у праві: теоретико-прикладні засади. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. — Вип. 8. — С. 361–364.

У статті розглянуто поняття «врядування» та «місцеве врядування» у конституційно-правовому аспекті їх визначення, поширення цих категорій у вітчизняній науці конституційного права, можливого використання у конституційно-правовій практиці. Показано їх зв'язок із антропоцентричною доктриною.

Селіванов А. О. Народний суверенітет в історичному вимірі прагнення українського народу до побудови власної держави / О. А. Селіванов // Державо- та правотворчі традиції українського народу (до 150-річчя М. С. Грушевського) : зб. тез. доп. III Всеукр. наук.-практ. конф. (23 листопада 2016 р.) / за заг. ред. А. Є. Шевченко. — Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. — С. 54–55.

У доповіді наголошується, що внутрішній смисл народного суверенітету — це незалежність України і верховенство народу у визначенні конституційного ладу, самостійність у вирішенні внутрішнього і зовнішнього розвитку України. Народний суверенітет передбачає також право власності на об'єкти загального суспільного значення — надра, землю, водні і природні ресурси (частина перша статті 13 Конституції України). Наголошується, що існуюча в Конституції України дихотомія «народний суверенітет» — «державний суверенітет» вказує на верховенство і пріоритет народного суверенітету.

Синицин П. М. Окремі аспекти застосування Європейської конвенції з прав людини шляхом використання рішень Європейського суду з прав людини конституційними судами / П. М. Синицин // Конституційно-правові академічні студії. — 2017. — № 4. — С. 12–18.

Статтю присвячено характеристиці окремих аспектів застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року через призму використання рішень Європейського суду з прав людини конституційними судами. Автор робить висновок про актуальність теми з огляду на те, що норми Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод мають загальний оціночний характер, а її статті характеризуються значним рівнем абстрактності, тобто без звернення до рішень Європейського суду з прав людини неможливо однозначно інтерпретувати їх зміст.

Славейкова-Рукова М. Вплив рішень Європейського суду з прав людини на нормотворчу та судову практику (досвід Болгарії) / М. Славейкова-Рукова // Вісник Національної академії правових наук України. — 2017. — № 4 (91). — С. 181–189.

Основна мета статті полягає в аналізі впливу рішень Європейського суду з прав людини на нормотворчу та судову практику. За об'єкт дослідження взято досвід Болгарії. Проаналізовано два пілотних рішення Європейського суду з прав людини, якими констатовано порушення болгарськими судами вимог статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Після набуття зазначеними рішеннями статусу остаточних парламент Болгарії прийняв закони, якими змінив та доповнив нормативні акти положеннями, спрямованими на уникнення у майбутньому схожих порушень, які виявив Європейський суд з прав людини. Автором досліджено зазначені зміни у законодавстві, акти державних органів, прийняті після набуття ними чинності, для того щоб проілюструвати дієвість впливу рішень Європейського суду з прав людини на вдосконалення норм національних законів.

Сліденко І. Д. Інститут конституційного контролю: методологічні аспекти дослідження / І. Д. Сліденко // Філософські та методологічні проблеми права. — 2017. — № 2 (14). — С. 24–35.

Досліджено методологічні аспекти наукового розроблення інституту конституційного контролю. Визначено актуальні елементи інституту конституційного контролю як домінанти дослідження. Обґрунтовано, що їх розгляд на теоретичному рівні дасть змогу оптимізувати й систематизувати знання про конституційний контроль, а в практичному аспекті — підвищити ефективність роботи, усунути або нівелювати наявні девіації, наблизивши форми суспільної організації до їх ідеального стану.

Софінська І. Право на ім'я у парадигмі концепції громадянства / І. Софінська // Право України. — 2017. — № 12. — С. 123–131.

У статті автор на основі європейського та світового досвіду аналізує основні правові зауваги державної політики у сфері реалізації кожною людиною права на

ім'я, визначення критеріїв вибору імені, передумов його державної реєстрації органами публічної влади. Для того щоб продемонструвати конкретну ситуацію щодо стандартизації імен, а також її вплив на повсякденне життя пересічних людей, ми повинні пам'ятати, що зазвичай мотив вибору імені є чітким відображенням культурної та історичної спадщини, нещодавніх політичних потрясінь, відчаю, відсутності консенсусу в суспільстві, розриву в розвитку регіонів тощо. На жаль, треба розуміти, що в Україні досі проблематика найменування, передусім щодо критеріїв обрання імені, його реєстрації органами публічної влади, сприйняття особою у підлітковому та дорослому віці, є мало осмисленою усіма суб'єктами цього процесу.

Ставнійчук М. І. Конституційні аспекти поглиблення і демократичного розвитку конституційного ладу як основа консолідації українського суспільства / М. І. Ставнійчук // Держава і право : зб. наук. пр. — Серія «Юридичні науки». — К., 2017. — Вип. 77. — С. 68–84.

Розглядаються актуальні проблеми сучасної конституційно-правової науки, а саме інститут конституційного ладу як основний елемент системи конституційного права України. Проаналізовано сучасні питання демократизму конституційного ладу, окреслено напрями та засоби правового регулювання взаємодії держави і суспільства в системі основ конституційного ладу. Надано правовий аналіз генези конституційного ладу України в процесі конституційної модернізації держави і суспільства, аргументовано зміст демократизму конституційного ладу України в аспекті розбудови системи взаємодії держави і громадянського суспільства.

Хавронюк М. Конституційна скарга і кримінальне право / М. Хавронюк // Центр політико-правових реформ. — 21.12.2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://pravo.org.ua/ua/news/20872546-konstitutsiyna-skarga-i-kriminalne-pravo>

У публікації наголошено на вчасності та доцільності запровадження інституту конституційної скарги. Констатується, що поки конституційних скарг саме з питань конституційності закону про кримінальну відповідальність небагато, незважаючи на те, що Кримінальний кодекс України перенасичений положеннями, сумнівними з точки зору конституційності. Але, на думку автора, якщо інститут конституційної скарги вміло використовувати, він може позитивно вплинути як на стан захисту прав засуджених, так і на якість закону України про кримінальну відповідальність.

Чепульченко Т. О. Право на вищу освіту в сучасних державотворчих процесах / Т. О. Чепульченко // Держава і право : зб. наук. пр. — Серія «Юридичні науки». — К., 2017. — Вип. 78. — С. 50–60.

Досліджується напрям удосконалення правового забезпечення системи функціонування вищої освіти в сучасних євроінтеграційних процесах в Україні. Акцентовано на тому, що законодавство України, яке встановлює порядок отри-

мання вищої освіти, потребує суттєвих трансформацій, що передусім пов'язано з євроінтеграційним поступом держави. Зазначено, що в сучасних умовах державотворення найбільш перспективним напрямом вважаємо адаптацію норм європейської програми Еразмус+ у частині мобільності отримання вищої освіти, коли опановані студентами предмети мають конкретне кількісно-якісне вираження та можуть бути враховані в інших європейських навчальних закладах при сукупному кваліфікаційному визначенні. Передбачається, що така перспектива нівелює бюрократичні перепони та створить конкурентні умови для вітчизняних ВНЗ і таким чином підвищить якість вищої освіти в Україні.

Черновол О. П. Теоретичні моделі правового забезпечення та реалізації обов'язків людини і громадянина в Україні та Польщі: порівняльний аспект / О. П. Черновол // Держава і право : зб. наук. пр. — Серія «Юридичні науки». — К., 2017. — Вип. 78. — С. 13–23.

З'ясовуються особливості теоретичних моделей правового забезпечення та реалізації обов'язків людини і громадянина в Україні та Польщі. Визначено ключові елементи цих моделей та охарактеризовано кожен із них. Проаналізовано переваги та недоліки існуючих теоретичних моделей правового забезпечення та реалізації обов'язків людини і громадянина в Україні та Польщі.

Чиж І. С. Проблеми удосконалення механізмів забезпечення конституційного права на поширення інформації / І. С. Чиж // Порівняльно-аналітичне право. — 2017. — № 2 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/96>

Досліджуються проблеми вдосконалення інформаційного права у відповідь на загрози і виклики внаслідок загострення протиріччя в глобальних масштабах. Автор посилається на історичний досвід перетворюючої функції інформації, її впливу на розвиток філософії права і на цілі правові системи різних епох, що відображено в спадщині українського мислителя XIX століття П. Юркевича. Вказуючи на Загальну декларацію прав людини як міцну і загальноприйнятну міжнародно-правову основу, він пропонує вдосконалення конституційно-правових засад розвитку українського законодавства з гарантуванням балансу інтересів особи, суспільства і держави в інформаційній сфері.

Шалабай А. В. Поняття конституційного права громадян на участь в управлінні державними справами та визначення його складників / А. В. Шалабай // Порівняльно-аналітичне право. — 2017. — № 2 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/96>

Статтю присвячено висвітленню однієї з актуальних теоретико-методологічних проблем конституційного права щодо підходів до визначення поняття і структури конституційного права громадян на участь в управлінні державними справами. Досліджено місце громадського контролю у структурі цього права. Запропоновано власний підхід до розуміння структури права громадян на участь

в управлінні державними справами та критеріїв віднесення різних політичних прав до його структури.

Швець Ю. Ю. Судовий захист права особи на охорону здоров'я: порівняльний аналіз національної та міжнародної практики / Ю. Ю. Швець // Альманах міжнародного права. — 2017. — № 18. — С. 78–86.

Статтю присвячено вивченню судової практики захисту права особи на охорону здоров'я. На підставі проведеного дослідження автором виокремлюються деякі проблеми та недоліки у сфері правового регулювання судового захисту права особи на охорону здоров'я; розроблено пропозиції щодо вдосконалення законодавства, яке регламентує порядок здійснення судового захисту в цій сфері.

Шуліма А. О. Зміни до конституції України в частині конституційної юрисдикції: особливості перехідних відносин / А. О. Шуліма // Наукові записки НаУКМА. — К. : Нац. ун-т «Києво-Могилянська акад.», 2017. — Т. 193 : Юридичні науки. — С. 22–25.

У статті проаналізовано основні проблеми перехідних відносин, які виникли внаслідок внесення змін до Конституції України в частині конституційної юрисдикції, розглянуто можливі способи запобігання цим проблемам, а також запропоновано інструменти їх вирішення. Автор статті звертає увагу на необхідність системного аналізу перехідних відносин при розробленні змін до Основного Закону України (як і законодавства загалом) та їх урегулювання за допомогою спеціальних темпоральних норм. Виокремлено два основні завдання, вирішенню яких мали б сприяти перехідні положення: належне запровадження нової моделі правового регулювання та поступовий перехід до такої моделі суб'єктів, які вже перебувають у відповідних правовідносинах.

Заступник керівника Департаменту
організаційної роботи — керівник
Редакційно-видавничого управління
Секретаріату
Конституційного Суду України
С. Сидоренко
тел.: 0 (44) 238-10-32

Відповідальний
секретар
К. Мольченко
тел.: 0 (44) 238-11-54
e-mail: court@ccu.gov.ua

Видавець

Видавничий Дім «Ін Юре»

Україна, 04107, Київ-107, вул. Багговутівська, 17–21
Тел./факс: 0 (44) 537-51-00
E-mail: peredplata.inyure@gmail.com
www.inyure.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
Серія ДК № 2191 від 20.05.2005 р.

Над випуском працювали:

Пазенко О. С.,
Скринник Я. В.,
Печенюк Ю. О.,
Карташова О. Р.

Підписано до друку 14.08.2018.
Формат 70 x 100 ¹/₁₆. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 17,55 Обл.-вид. арк. 14,25.
Зам. № 206.
Наклад 200. Ціна договірна.

Віддруковано згідно з наданим оригінал-макетом

ТОВ «Про Формат»

Україна, 04080, м. Київ, вул. Кирилівська, 86
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5942 від 11.01.2018 р.